

T.C
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ORTA ÖĞRETİM DÜZEYİNDEKİ TEK EBEVEYNLİ SPORCU
ÖĞRENCİLERİN 12 HAFTALIK SPORTİF ETKİNLİKLERİNİN
SALDIRGANLIK VE ŞİDDET EĞİLİMİ DÜZEYLERİNE
ETKİLERİNİN İNCELENMESİ**

Şerife VARHAN

Beden Eğitimi Ve Spor Ana Bilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KÜTAHYA

2016

T.C
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ORTA ÖĞRETİM DÜZEYİNDEKİ TEK EBEVEYNLİ SPORCU
ÖĞRENCİLERİN 12 HAFTALIK SPORTİF ETKİNLİKLERİNİN
SALDIRGANLIK VE ŞİDDET EĞİLİMİ DÜZEYLERİNE
ETKİLERİNİN İNCELENMESİ**

Şerife VARHAN

Danışman

Prof. Doç. Dr. Seydi KARAKUŞ

KÜTAHYA

2016

ONAY SAYFASI

Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne:

Bu çalışma jürimiz tarafından Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalında
Yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

(Tarih : .... / ..... / 20...)

İmzalar

Jüri Başkanı: Doç.Dr. Adnan ERSOY

D.P.Ü.BESYO Öğretim Üyesi

Danışman: Prof Dr. Seydi KARAKUŞ

D.P Ü. BESYO Öğretim Üyesi

Üye: Ydr. Doç.Dr. Recep CENGİZ

BARTIN Üniversitesi Öğretim Üyesi

Üye: .....

.....

ONAY:

Bu tez Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmenliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu kararı ile kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Muhammet DÖNMEZ

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Danışmanım Prof. Dr. Sayın Seydi KARAKUŞ'a bu tezin hazırlanmasında ve bütün akademik yaşamım içerisinde bana cesaret vererek yol göstermesinin yanı sıra deneyimleri ve bilgi birikiminden yararlanmamda sağladığı büyük katkılardan dolayı sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmam süresince yardımlarını esirgemeyen Ankara Gazi Üniversitesi Öğretim Görevlisi Sayın Doç. Dr. İbrahim CİCİOĞLU' na tez boyunca yaptığı katkılarından dolayı çok teşekkür ederim.

Tezimin her aşamasında bilgi ve birikimi ile bana her zaman sabırla yardımcı olan Arş. Grv. Utku IŞIK'a teşekkür ederim.

Afyon Gazi Endüstri Meslek Lisesinde Beden Eğitimi Öğretmeni olan Sevgi İÇÖZ'e, ayrıca Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Doktora öğrencisi olan sınıf arkadaşım Sultan YAVUZ' a desteklerini hiçbir zaman esirgemedikleri için teşekkür ederim.

Ve son olarak; ihtiyacım olduğunda gece gündüz demeden her zaman yanımda olan değerli meslektaşlarım, görev arkadaşlarıma, en zor zamanlarımda beni yalnız bırakmayarak bana hissettirdikleri karşılıksız arkadaşlık, kardeşlik duyguları için ve ayrıca değer biçilemez katkılarından dolayı her birine ayrı ayrı teşekkürü bir borç bilirim.

ÖZET

Varhan, Orta Öğretim Düzeyindeki Tek Ebeveynli Sporcu Öğrencilerin 12 Haftalık Sportif Etkinliklerinin Saldırganlık ve Şiddet Eğilimi Düzeylerine Etkilerinin İncelenmesi. Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2016. Bu çalışmanın amacı, orta öğretimde bulunan tek ebeveynli sporcuların 12 haftalık egzersiz öncesindeki saldırganlık ve şiddet eğilimlerinin, uygulanan egzersiz sonrası değişip değişmediğinin araştırılmasıdır. Araştırmanın evrenini, 2015-2016 eğitim öğretim yılı içerisinde Afyonkarahisar’da orta öğretimde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise evrenden seçilen 109 tek ebeveynli sporcudan oluşmaktadır. Bu çalışmada veri toplama aracı olarak yukarıda belirtilen tek ebeveynli sporculardan oluşan örneklem gurubuna eş zamanlı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu”, İpek İlter (Kiper) tarafından geliştirilen “Saldırganlık Envanteri” (Kiper 1984), Göka, Bayat ve Türkçapar (1995) tarafından geliştirilen “Şiddet Eğilim Ölçeği” kullanılmıştır. İstatiksel analizlerde; Kolmogorov-Smirnov testi kullanılmıştır. Kolmogorov-Smirnov testi sonucunda, $p>0.05$ bulunduğu için verilerin çözümlenmesinde, parametrik istatistik tekniklerinden yararlanılmıştır. Elde edilen verilerin çözümlenmesinde, çok değişkenli frekans ve yüzde dağılımlarına ilişkin çapraz tablodan (Crosstab) yararlanılmıştır. Çalışma öncesi ve çalışma sonrası tek ebeveynli öğrencilerin saldırganlık ve şiddet eğilimi durumlarının karşılaştırılmasında Eşleştirilmiş Örneklem T Testi kullanılmıştır. Sonuç olarak, tek ebeveynli sporculara yaptırılan 12 haftalık egzersiz sonucunda genel saldırganlık ve şiddet eğilim düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Tek ebeveyn, Öğrenci, Spor, Saldırganlık, Şiddet

ABSTRACT

Varhan, A Study on the Effects of the 12-week Sports Activities done by Single-parent Athletic Students in Secondary Schools on the Levels of Tendency to Aggression and Violence. Dumlupınar University, Institute of Health Science, Physical Education and Sports Msc Program, Master's degree thesis, Kütahya, 2015. The aim of this study is to research the changes between the tendency to violence and aggression of secondary school single-parent athletic students before 12-week sports exercises and their tendency to violence and aggression after exercises. The population of the study constitutes the students in secondary schools in Afyonkarahisar in 2015-2016 educational year. The sample constitutes the 109 single-parent athletic students chosen from the population. In this study, data collection tools are Personal Information Form developed by the researcher, Violence Inventory developed by İpek İlter (Kiper 1984), Violence Tendency Scale developed by Göka, Bayat and Türkçapar (1995), applied to the sample of this study simultaneously. In the statistical analysis, Kolmogorov-Smirnov test is used. As it is found out $p>0.05$ after this test, parametric statistical techniques are used to analyse the data. To analyze the data and present statistical data, a crosstab displaying multivariate frequency distribution and percent distribution is used. To compare the situations of before-study and after-study, a paired sample T test is used. Finally, it is found out meaningful difference in the levels of tendency to aggression and violence after the 12-week sports activities done by single-parent athletic students.

Key words: single parent, student, sports, aggression, violence

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET	vi
İÇİNDEKİLER	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xvii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xviii
GRAFİKLER DİZİNİ	xix
TABLolar DİZİNİ	xxii
BÖLÜM 1: GİRİŞ.....	1
1.1. Giriş.....	1
1.2. Araştırmanın Önemi.....	4
1.3. Araştırmanın Amacı	4
1.4. Problem Cümlesi.....	5
1.4.1. Alt Problemler.....	6
1.5. Araştırmanın Hipotezleri.....	7
1.7. Kapsam ve Sınırlılıklar	8
BÖLÜM 2: GENEL BİLGİLER.....	10
2.1. Tanımlar	10
2.2. Ailede parçalanma.....	11
2.3. Dünyada ve Türkiye’de Boşanma İstatistikleri.....	12
2.4. Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Etkileri.....	14
2.5. Boşanma Sonrası ve Tek Ebeveynli Çocukların Gelişim Özellikleri	19
2.5.1. Davranışsal Düzeyde.....	19
2.5.2. Emosyonel (Duygusal) Tepkiler	20
2.5.3. Aile İçi ilişkileri Açısından	110
2.5.4. Okul Dönemi Etkileri.....	20
2.5.5. Gelecek Yaşamda Etkileri.....	21

2.5.6. Tek Ebeveynli Çocuklara Yaklaşım.....	20
2.6. Saldırganlık	22
2.6.1. Saldırganlık Türleri	23
2.7.1 Şiddet Türleri	25
2.8. Şiddet Eğilimi	27
2.9. Ergenlik Döneminde Şiddet Eğilimi ve Saldırganlık.....	28
2.10. Okullarda Şiddete ve Saldırgan Davranışa Neden Olan Etkenler.....	29
2.11. Öğrencilerin Şiddet Eğilimli ve Saldırgan Davranışlarının Önlenmesi.....	30
2.12. Beden Eğitimi ve Sporun Saldırganlık ve Şiddet Eğilimi Üzerindeki.....	32
2.13. Kitle İletişim Araçlarının Saldırganlık ve Şiddet Eğilimi Üzerine	33
2.14. Anne-Baba Eğitim Durumlarının Saldırganlık ve Şiddet Eğilimi	36
2.15.Kardeş Sayısının Saldırganlık ve Şiddet Eğilimi Üzerine Etkisi.....	37
2.16. Ailenin Ekonomik Durumunun Saldırganlık ve Şiddet Eğilimi	37
2.17. Karşı Cinsten Yakın Arkadaşı (Sevgili) Olma Durumunun	38
2.18. Saldırganlık, Şiddet ve Spor İlişkisi.....	38
2.19. Alanla İlgili Yapılan Çalışmalar	42
2.19.1. Tek Ebeveyn Olan Anneler ile İlgili Çalışmalar	42
2.19.4. Türkiye’de Tek Ebeveynli Aile ile İlgili Çalışmalar.....	47
2.19.5. Dünyada Tek Ebeveynli Aile ile İlgili Çalışmalar	45
2.19.6. Alanla İlgili Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar	51
2.19.7. Alanla İlgili Yurt İçinde Yapılmış Çalışmalar	53
BÖLÜM 3:GEREÇ VE YÖNTEM.....	61
3.1. Araştırma Evreni	61
3.2. Araştırma Grubu.....	61
3.3. Protokol.....	61
3.4. Veri Toplama Araçları	62

3.4.1. Kişisel Bilgi Formu.....	62
3.4.2. Saldırganlık Envanteri.....	62
3.4.3. Şiddet Eğilimi Ölçeği.....	63
3.5. Araştırmanın Modeli	64
3.6. Verilerin Çözümlemesi	64
BÖLÜM 4: BULGULAR	67
4.1. DENEKLERİN GENEL ÖZELLİKLERİ	67
4.1.1. Yaşa İlişkin Bulgular.....	67
4.1.2. Cinsiyete İlişkin Bulgular	67
4.1.3. Uğraştığı Spor Dalına İlişkin Bulgular	68
4.1.4. Sporla Uğraşma Yıllarına İlişkin Bulgular	69
4.1.5. Öğrencilerin Okuduğu Sınıfa İlişkin Bulgular	69
4.1.6. Birlikte Yaşadıkları Ebeveyne İlişkin Bulgular	70
4.1.7. Ebeveynlerin Ayrılma Durumlarına İlişkin Bulgular	70
4.1.8. Ebeveynlerin Çalışma Durumlarına İlişkin Bulgular.....	71
4.1.9. Ebeveynlerin Aylık Gelirine İlişkin Bulgular	71
4.1.10. Ebeveynlerin Eğitim Durumuna İlişkin Bulgular	72
4.1.11. Öğrencilerin Kardeş Sayılarına İlişkin Bulgular.....	73
4.1.12. Evde Yaşayan Kişi Sayısına İlişkin Bulgular	73
4.1.13. Evde Alkol Kullanımına İlişkin Bulgular	74
4.1.14. Cinsiyete İlişkin Ön Test Bulguları.....	74
4.1.14.1. Cinsiyete İlişkin Ön Test Saldırganlık Durumları	74
4.1.14.2. Cinsiyete İlişkin Ön Test Şiddet Eğilimi Durumları.....	75
4.1.15. Sporla Uğraşma Yıllarına İlişkin Ön Test Bulguları.....	76
4.1.15.1.Sporla Uğraşma Yıllarına İlişkin Ön Test Saldırganlık Durumları	76
4.1.15.2.Sporla Uğraşma Yıllarına İlişkin Ön Test Şiddet Eğilimi Durumları.....	76

4.1.16. Birlikte Yaşadıkları Ebeveyne İlişkin Ön Test Bulguları	77
4.1.16.1. Birlikte Yaşadıkları Ebeveyne İlişkin Ön Test Saldırganlık Durumları	77
4.1.16.2. Birlikte Yaşadıkları Ebeveyne İlişkin Ön Test Şiddet Eğilimi Durumları ..	78
4.1.17. Ebeveynlerin Aylık Gelirine İlişkin Ön Test Bulguları	78
4.1.17.1. Ebeveynlerin Aylık Gelirine İlişkin Ön Test Saldırganlık Durumları	78
4.1.17.2. Ebeveynlerin Aylık Gelirine İlişkin Ön Test Şiddet Eğilimi Durumları	79
4.1.18. Ebeveynlerin Eğitim Durumlarına İlişkin Ön Test Bulguları	80
4.1.18.1. Ebeveynlerin Eğitim Durumlarına İlişkin Ön Test Saldırganlık Bulguları ..	80
4.1.18.2. Ebeveynlerin Eğitim Durumlarına İlişkin Ön Test Şiddet Eğilimi Bulguları	80
4.1.19. Evde Yaşayan Kişi Sayısına İlişkin Ön Test Bulguları	81
4.1.19.1. Evde Yaşayan Kişi Sayısına İlişkin Ön Test Saldırganlık Bulguları	81
4.1.19.2. Evde Yaşayan Kişi Sayısına İlişkin Ön Test Şiddet Eğilimi Bulguları	82
4.1.20. Evde Alkol Kullanımına İlişkin Ön Test Bulguları	82
4.1.20.1. Evde Alkol Kullanımına İlişkin Ön Test Saldırganlık Bulguları	82
4.1.20.2. Evde Alkol Kullanımına İlişkin Ön Test Şiddet Eğilimi Bulguları	83
4.1.21. Cinsiyete İlişkin Son Test Bulguları	84
4.1.21.1. Cinsiyete İlişkin Son Test Saldırganlık Durumları	84
4.1.21.2. Cinsiyete İlişkin Son Test Şiddet Eğilimi Durumları	84
4.1.22. Sporla Uğraşma Yıllarına İlişkin Son Test Bulguları	85
4.1.22.1. Sporla Uğraşma Yıllarına İlişkin Son Test Saldırganlık Durumları	85
4.1.22.2. Sporla Uğraşma Yıllarına İlişkin Son Test Şiddet Eğilimi Durumları	85
4.1.23. Birlikte Yaşadıkları Ebeveyne İlişkin Son Test Bulguları	86
4.1.23.1. Birlikte Yaşadıkları Ebeveyne İlişkin Son Test Saldırganlık Durumları	86
4.1.23.2. Birlikte Yaşadıkları Ebeveyne İlişkin Son Test Şiddet Durumları	87
4.1.24. Ebeveynlerin Aylık Gelirine İlişkin Son Test Bulguları	87

4.1.24.1.Ebeveynlerin Aylık Gelirine İlişkin Son Test Saldırganlık Durumları.....	87
4.1.24.2.Ebeveynlerin Aylık Gelirine İlişkin Son Test Şiddet Eğilimi Durumları	88
4.1.25. Ebeveynlerin Eğitim Durumlarına İlişkin Son Test Bulguları.....	89
4.1.25.1.Ebeveynlerin Eğitim Durumlarına İlişkin Son Test Saldırganlık Bulguları	89
4.1.25.2.Ebeveynlerin Eğitim Durumlarına İlişkin Son Test Şiddet Eğilimi Bulguları.....	89
4.1.26. Evde Yaşayan Kişi Sayısına İlişkin Son Test Bulguları	90
4.1.26.1.Evde Yaşayan Kişi Sayısına İlişkin Son Test Saldırganlık Bulguları.....	90
4.1.26.2.Evde Yaşayan Kişi Sayısına İlişkin Son Test Şiddet Eğilimi Bulguları.....	91
4.1.27. Evde Alkol Kullanımına İlişkin Son Test Bulguları	91
4.1.27.1.Evde Alkol Kullanımına İlişkin Son Test Saldırganlık Bulguları	91
4.1.27.2.Evde Alkol Kullanımına İlişkin Son Test Şiddet Eğilimi Bulguları.....	92
4.2. SALDIRGANLIK ÖLÇEKLERİNE İLİŞKİN BULGULAR	93
4.2.1.Güvenilirlik Analizi Sonuçları	93
4.2.2. Normallik Sınaması Sonuçları	93
4.3.ŞİDDET EĞİLİMİ DÜZEYİNE İLİŞKİN BULGULAR.....	94
4.3.1.Güvenilirlik Analizi Sonuçları	94
4.3.2. Normallik Sınaması Sonuçları	95
4.4. HİPOTEZ 1: ORTA ÖĞRETİMDE BULUNAN TEK EBEVEYNLİ ÖĞRENCİLERİN 12 HAFTALIK EGZERSİZLERİ ÖNCESİ VE SONRASINDAKİ SALDIRGANLIK DURUMLARI.....	95
4.4.1. Ortaöğretimde Bulunan Tek Ebeveynli Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Saldırganlık Durumları.....	95
4.5. HİPOTEZ 2: ORTA ÖĞRETİMDE BULUNAN TEK EBEVEYNLİ ÖĞRENCİLERİN 12 HAFTALIK EGZERSİZLERİ ÖNCESİ VE SONRASINDAKİ ŞİDDET EĞİLİMİ DURUMLARI.....	96

4.5.1. Ortaöğretimde Bulunan Tek Ebeveynli Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Şiddet Eğilimi Durumları	96
4.6. HİPOTEZ 3: ÖĞRENCİLERİN CİNSİYETLERİNE GÖRE 12 HAFTALIK EGZERSİZLERİ ÖNCESİ VE SONRASINDAKİ SALDIRGANLIK VE ŞİDDET EĞİLİMİ DURUMLARI	97
4.6.1. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Saldırganlık Durumları.....	97
4.6.2. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Şiddet Eğilim Durumları	98
4.7. HİPOTEZ 4: ÖĞRENCİLERİN SPORLA UĞRAŞMA YILLARINA GÖRE 12 HAFTALIK EGZERSİZLERİ ÖNCESİ VE SONRASINDAKİ SALDIRGANLIK VE ŞİDDET EĞİLİMİ DURUMLARI.....	99
4.7.1. Öğrencilerin Sporla Uğraşma Yıllarına Göre 12 haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Saldırganlık Durumları.....	99
4.7.2. Öğrencilerin Sporla Uğraşma Yıllarına Göre 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Şiddet Eğilim Durumları	100
4.8. HİPOTEZ 5: HANGİ EBEVEYNLERİ İLE BİRLİKTE YAŞADIKLARINA GÖRE SALDIRGANLIK VE ŞİDDET EĞİLİMİ DURUMLARI.....	101
4.8.1. Hangi Ebeveynleri ile Birlikte Yaşadıklarına Göre Saldırganlık Durumları. 101	
4.8.2. Hangi Ebeveynleri ile Birlikte Yaşadıklarına Göre Şiddet Eğilimi Durumları.....	102
4.9. HİPOTEZ 6: EBEVEYNLERİNİN AYLIK GELİRİNE GÖRE, ÖĞRENCİLERİN SALDIRGANLIK VE ŞİDDET EĞİLİMİ DURUMLARI	103
4.9.1. Ebeveynlerinin Aylık Gelirine Göre, Öğrencilerin Saldırganlık Durumları..	103
4.9.2. Ebeveynlerinin Aylık Gelirine Göre, Öğrencilerin Şiddet Eğilimi Durumları.....	105
4.10. HİPOTEZ 7: EBEVEYNLERİNİN ÖĞRENİM DURUMUNA GÖRE, ÖĞRENCİLERİN SALDIRGANLIK VE ŞİDDET EĞİLİMİ DURUMLARI	106

4.10.1. Ebeveynlerinin Öğrenim Durumuna Göre, Öğrencilerin Saldırganlık Durumları	106
4.10.2. Ebeveynlerinin Öğrenim Durumuna Göre, Öğrencilerin Şiddet Eğilim Durumları	107
4.11. HİPOTEZ 8: EVDE YAŞAYAN KİŞİ SAYISINA GÖRE, ÖĞRENCİLERİN SALDIRGANLIK VE ŞİDDET EĞİLİMİ DURUMLARI.....	108
4.11.1. Evde Yaşayan Kişi Sayısına Göre, Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Saldırganlık Durumları.....	108
4.11.2. Evde Yaşayan Kişi Sayısına Göre 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Şiddet Eğilim Durumları	109
4.12. HİPOTEZ 9: EVDE KULLANILAN ALKOL DURUMUNA GÖRE, ÖĞRENCİLERİN SALDIRGANLIK VE ŞİDDET EĞİLİMİ DURUMLARI	110
4.12.1. Evde Kullanılan Alkol Durumuna Göre, Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Saldırganlık Durumları.....	110
4.12.2. Evde Kullanılan Alkol Durumuna Göre 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Şiddet Eğilimi Durumları	111
BÖLÜM 5:TARTIŞMA.....	113
5.1. HİPOTEZ 1: ORTA ÖĞRETİMDE BULUNAN TEK EBEVEYNLİ ÖĞRENCİLERİN 12 HAFTALIK EGZERSİZLERİ ÖNCESİ VE SONRASINDAKİ SALDIRGANLIK DURUMLARI.....	113
5.1.1.Ortaöğretimde Bulunan Tek Ebeveynli Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Saldırganlık Durumları.....	113
5.2. HİPOTEZ 2:ORTA ÖĞRETİMDE BULUNAN TEK EBEVEYNLİ ÖĞRENCİLERİN 12 HAFTALIK EGZERSİZLERİ ÖNCESİ VE SONRASINDAKİ ŞİDDET EĞİLİMİ DURUMLARI.....	114
5.2.1. Ortaöğretimde Bulunan Tek Ebeveynli Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Şiddet Eğilimi Durumları	114

5.3. HİPOTEZ 3: ÖĞRENCİLERİN CİNSİYETLERİNE GÖRE 12 HAFTALIK EGZERSİZLERİ ÖNCESİ VE SONRASINDAKİ SALDIRGANLIK VE ŞİDDET EĞİLİMİ DURUMLARI	115
5.3.1. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Saldırganlık Durumları.....	115
5.3.2. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Şiddet Eğilim Durumları	116
5.4. HİPOTEZ 4: ÖĞRENCİLERİN SPORLA UĞRAŞMA YILLARINA GÖRE 12 HAFTALIK EGZERSİZLERİ ÖNCESİ VE SONRASINDAKİ SALDIRGANLIK VE ŞİDDET EĞİLİMİ DURUMLARI.....	117
5.4.1. Öğrencilerin Sporla Uğraşma Yıllarına Göre 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Saldırganlık Durumları.....	117
5.4.2. Öğrencilerin Sporla Uğraşma Yıllarına Göre 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Şiddet Eğilim Durumları	118
5.5. HİPOTEZ 5: HANGİ EBEVEYNLERİ İLE BİRLİKTE YAŞADIKLARINA GÖRE, ÖĞRENCİLERİN SALDIRGANLIK VE ŞİDDET EĞİLİMİ DURUMLARI.....	118
5.5.1. Hangi Ebeveynleri ile Birlikte Yaşadıklarına Göre, Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Saldırganlık Durumları.....	118
5.5.2. Hangi Ebeveynleri ile Birlikte Yaşadıklarına Göre, Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Şiddet Eğilimi Durumları	119
5.6. HİPOTEZ 6: EBEVEYNLERİNİN AYLIK GELİRİNE GÖRE ÖĞRENCİLERİN SALDIRGANLIK VE ŞİDDET EĞİLİMİ DURUMLARI	120
5.6.1. Ebeveynlerinin Aylık Gelirine Göre, Öğrencilerin Saldırganlık Durumları..	120
5.6.2. Ebeveynlerinin Aylık Gelirine Göre, Öğrencilerin Şiddet Eğilimi Durumları.....	120
5.7. HİPOTEZ 7: EBEVEYNLERİNİN ÖĞRENİM DURUMUNA GÖRE, ÖĞRENCİLERİN SALDIRGANLIK VE ŞİDDET EĞİLİMİ DURUMLARI	121

5.7.1. Ebeveynlerinin Öğrenim Durumuna Göre, Öğrencilerin Saldırganlık Durumlar.....	121
5.7.2. Ebeveynlerinin Öğrenim Durumuna Göre, Öğrencilerin Şiddet Eğilim Durumları.....	122
5.8. HİPOTEZ 8: EVDE YAŞAYAN KİŞİ SAYISINA GÖRE, ÖĞRENCİLERİN SALDIRGANLIK VE ŞİDDET EĞİLİMİ DURUMLARI.....	123
5.8.1. Evde Yaşayan Kişi Sayısına Göre, Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Saldırganlık Durumları.....	123
5.8.2. Evde Yaşayan Kişi Sayısına Göre, Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Şiddet Eğilim Durumları.....	123
5.9. HİPOTEZ 9: EVDE KULLANILAN ALKOL DURUMUNA GÖRE, ÖĞRENCİLERİN SALDIRGANLIK VE ŞİDDET EĞİLİMİ DURUMLARI.....	124
5.9.1. Evde Kullanılan Alkol Durumuna Göre, Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Saldırganlık Durumları.....	124
5.9.2. Evde Kullanılan Alkol Durumuna Göre, Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Şiddet Eğilimi Durumları.....	124
BÖLÜM 6: SONUÇ VE ÖNERİLER.....	125
6.1. SONUÇ.....	125
6.2. ÖNERİLER.....	127
KAYNAKLAR.....	129
EKLER.....	146
EK 1: İZİN BELGELERİ.....	147
EK 2: ANKETLER.....	157
EK 3: VERİLER.....	157

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Akt. Aktaran

Asagem. Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel M¼d¼rl¼ę¼

Dpt. Devlet Planlama Teşkilatı

Ds¼. D¼nya Sağlık ¼rg¼t¼

Meb. Milli Eğitim Bakanlığı

s. Sayfa

SPSS Statistical Package for Social Sciences

TL. T¼rk Lirası

vb. Ve benzeri

vd. Ve diğerleri

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 2.3.1 Boşanma Verileri (166, 167)	13
Şekil 2.3.2: Boşanma Verileri (166, 167)	14

GRAFİKLER DİZİNİ

Sayfa

Grafik 4.1: Yaşa İlişkin Frekans Dağılımları.....	66
Grafik 4.2: Cinsiyete İlişkin Frekans Dağılımları.....	67
Grafik 4.3: Uğraştığı Spor Dalına İlişkin Frekans.....	67
Grafik 4.4: Sporla Uğraşma Yıllarına İlişkin Frekans Dağılımları.....	68
Grafik 4.5: Öğrencilerin Okuduğu Sınıfa İlişkin Frekans Dağılımları.....	68
Grafik 4.6: Birlikte Yaşadıkları Ebeveyne İlişkin Frekans Dağılımları.....	69
Grafik 4.7: Ebeveynlerin Ayrılma Durumlarına İlişkin Frekans Dağılımları.....	69
Grafik 4.8: Ebeveynlerin Çalışma Durumuna İlişkin Frekans Dağılımları.....	70
Grafik 4.9: Ebeveynlerin Aylık Gelir Durumuna İlişkin Frekans Dağılımları.....	71
Grafik 4.10: Ebeveynlerin Eğitim Durumuna İlişkin Frekans Dağılımları.....	71
Grafik 4.11: Öğrencilerin Kardeş Sayılarına İlişkin Frekans Dağılımları.....	72
Grafik 4.12: Evde Yaşayan Kişi Sayısına İlişkin Frekans Dağılımları.....	72
Grafik 4.13: Evde Alkol Kullanımına İlişkin Frekans Dağılımları.....	73
Grafik 4.14: Cinsiyete Göre Saldırganlık Durumlarına İlişkin Ön Test Frekans Dağılımları.....	74
Grafik 4.15: Cinsiyete Göre Şiddet Eğilimi Durumlarına İlişkin Ön Test Frekans Dağılımları.....	74
Grafik 4.16: Sporla Uğraşma Yıllarına Göre Saldırganlık Durumlarına İlişkin Ön Test Frekans Dağılımları.....	75
Grafik 4.17: Sporla Uğraşma Yıllarına Göre Şiddet Eğilimi Durumlarına İlişkin Ön Test Frekans Dağılımları.....	76

Grafik 4.18: Birlikte Yaşadıkları Ebeveyne Göre Saldırganlık Durumlarına İlişkin Ön Test Frekans Dağılımları.....	77
Grafik 4.19: Birlikte Yaşadıkları Ebeveyne Göre Şiddet Eğilimi Durumlarına İlişkin Ön Test Şiddet Eğilimi Frekans Dağılımları.....	77
Grafik 4.20: Ebeveynlerin Aylık Gelir Durumuna Göre Saldırganlık Durumlarına İlişkin Ön Test Frekans Dağılımları.....	78
Grafik 4.21: Ebeveynlerin Aylık Gelir Göre Şiddet Eğilimi Durumuna İlişkin Ön Test Frekans Dağılımları.....	79
Grafik 4.22: Ebeveynlerin Eğitim Durumlarına Göre Saldırganlık Durumuna İlişkin Ön Test Frekans Dağılımları.....	79
Grafik 4.23: Ebeveynlerin Eğitim Durumlarına Göre Şiddet Eğilimi Durumuna İlişkin Ön Test Frekans Dağılımları.....	80
Grafik 4.24: Evde Yaşayan Kişi Sayısına Göre Saldırganlık Durumlarına İlişkin Ön Test Frekans Dağılımları.....	81
Grafik 4.25: Evde Yaşayan Kişi Sayısına Göre Şiddet Eğilimi Durumlarına İlişkin Ön Test Frekans Dağılımları.....	81
Grafik 4.26: Evde Alkol Kullanımına Göre Saldırganlık Durumlarına İlişkin Ön Test Frekans Dağılımları.....	82
Grafik 4.27: Evde Alkol Kullanımına Göre Şiddet Eğilimi Durumlarına İlişkin Ön Test Frekans Dağılımları.....	83
Grafik 4.28: Cinsiyete Göre Saldırganlık Durumlarına İlişkin Son Test Frekans Dağılımları.....	83
Grafik 4.29: Cinsiyete Göre Şiddet Eğilimi Durumlarına İlişkin Son Test Frekans Dağılımları.....	84
Grafik 4.30: Sporla Uğraşma Yıllarına Göre Saldırganlık Durumlarına İlişkin Son Test Frekans Dağılımları.....	85
Grafik 4.31: Sporla Uğraşma Yıllarına Göre Şiddet Eğilimi Durumlarına İlişkin Son Test Frekans Dağılımları.....	85

Grafik 4.32: Birlikte Yaşadıkları Ebeveyne Göre Saldırganlık Durumlarına İlişkin Son Test Frekans Dağılımları.....	86
Grafik 4.33: Birlikte Yaşadıkları Ebeveyne Göre Şiddet Eğilimi Durumlarına İlişkin Son Test Frekans Dağılımları.....	87
Grafik 4.34: Ebeveynlerin Aylık Gelirine Göre Saldırganlık Durumlarına İlişkin Son Test Frekans Dağılımları.....	87
Grafik 4.35: Ebeveynlerin Aylık Gelirine Göre Şiddet Eğilimi Durumlarına İlişkin Son Test Frekans Dağılımları.....	88
Grafik 4.36: Ebeveynlerin Eğitim Durumlarına Göre Saldırganlık Durumlarına İlişkin Son Test Frekans Dağılımları	89
Grafik 4.37: Ebeveynlerin Eğitim Durumlarına Göre Şiddet Eğilimi Durumlarına İlişkin Son Test Frekans Dağılımları.....	89
Grafik 4.38: Evde Yaşayan Kişi Sayısına Göre Saldırganlık Durumlarına İlişkin Son Test Frekans Dağılımları.....	90
Grafik 4.39: Evde Yaşayan Kişi Sayısına Göre Şiddet Eğilimi Durumlarına İlişkin Son Test Frekans Dağılımları.....	91
Grafik 4.40: Evde Alkol Kullanımına Göre Saldırganlık Durumlarına İlişkin Son Test Frekans Dağılımları.....	91
Grafik 4.41: Evde Alkol Kullanımına Göre Şiddet Eğilimi Durumlarına İlişkin Son Test Frekans Dağılımları.....	92

TABLOLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 1: Çalışmaya Katılan Öğrencilere Ait Kişisel Bilgiler ve Uygulamalar.....	63
Tablo 2: Ölçeklerden Elde Edilen Puanların Yorumlanmasında Kullanılan Kategorileri.....	64
Tablo 4.1 Güvenilirlik Analizi Sonuçları.....	93
Tablo 4.2: Ölçeğin Alt Boyutlarına ilişkin Kolmogorov-Smirnov Z Sonuçları.....	94
Tablo 4.3 Şiddet Eğilimi Ölçeği Güvenilirlik Analizi Sonuçları.....	95
Tablo 4.4. Şiddet Eğilimi Ölçeği Normallik Analizi Sonuçları.....	96
Tablo 4.5. Tek Ebeveynli Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrası Saldırganlık Düzeylerine İlişkin Eşleştirilmiş Örneklem T Testi Sonuçları.....	97
Tablo 4.6. Tek Ebeveynli Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrası Şiddet Eğilimi Düzeylerine İlişkin Eşleştirilmiş Örneklem T Testi Sonuçları.....	97
Tablo 4.7. Tek Ebeveynli Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrası Cinsiyetlere Göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin Eşleştirilmiş Örneklem T Testi Sonuçları.....	98
Tablo 4.8. Tek Ebeveynli Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrası Cinsiyetlere Göre Şiddet Eğilimi Düzeylerine İlişkin Eşleştirilmiş Örneklem T Testi Sonuçları.....	99
Tablo 4.9. Tek Ebeveynli Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrası Sporla Uğraşma Yıllarına Göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin Eşleştirilmiş Örneklem T Testi Sonuçları.....	101
Tablo 4.10. Tek Ebeveynli Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrası Sporla Uğraşma Yıllarına Göre Şiddet Eğilimi Düzeylerine İlişkin Eşleştirilmiş Örneklem T Testi Sonuçları.....	102

Tablo 4.11. Tek Ebeveynli Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrası Birlikte Yaşadıkları Ebeveyne Göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin Eşleştirilmiş Örneklem T Testi Sonuçları.....	103
Tablo 4.12. Tek Ebeveynli Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrası Birlikte Yaşadıkları Ebeveyne Göre Şiddet Eğilimi Düzeylerine İlişkin Eşleştirilmiş Örneklem T Testi Sonuçları.....	104
Tablo 4.13. Tek Ebeveynli Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrası Ebeveynlerin Aylık Gelirine Göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin Eşleştirilmiş Örneklem T Testi Sonuçları.....	106
Tablo 4.14. Tek Ebeveynli Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrası Ebeveynlerin Aylık Gelirine Göre Şiddet Eğilimi Düzeylerine İlişkin Eşleştirilmiş Örneklem T Testi Sonuçları.....	107
Tablo 4.15. Tek Ebeveynli Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrası Ebeveynlerin Eğitim Durumlarına Göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin Eşleştirilmiş Örneklem T Testi Sonuçları.....	108
Tablo 4.16. Tek Ebeveynli Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrası Ebeveynlerin Eğitim Durumlarına Göre Şiddet Eğilimi Düzeylerine İlişkin Eşleştirilmiş Örneklem T Testi Sonuçları.....	109
Tablo 4.17. Tek Ebeveynli Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrası Evde Yaşayan Kişi Sayısına Göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin Eşleştirilmiş Örneklem T Testi Sonuçları.....	110
Tablo 4.18. Tek Ebeveynli Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrası Evde Yaşayan Kişi Sayısına Göre Şiddet Eğilimi Düzeylerine İlişkin Eşleştirilmiş Örneklem T Testi Sonuçları.....	111
Tablo 4.19. Tek Ebeveynli Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrası Evde Alkol Kullanımına Göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin Eşleştirilmiş Örneklem T Testi Sonuçları.....	113
Tablo 4.20. Tek Ebeveynli Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrası Evde Alkol Kullanımına Göre Şiddet Eğilimi Düzeylerine İlişkin Eşleştirilmiş Örneklem T Testi Sonuçları.....	114

BÖLÜM 1: GİRİŞ

1.1.Giriş

Bu çalışmanın amacı, lisede öğrenim gören tek ebeveynli sporcuların 12 haftalık egzersiz öncesindeki saldırganlık ve şiddet eğilimlerinin, uygulanan egzersiz sonrası değişip değişmediğinin araştırılmasıdır. Aile denilince ilk akla gelen anne-baba çocuktan oluşan bir birlikteliktir. Bireyin ilk sosyalleştiği, güven duygusunun, sevginin, bağlılığın kazanıldığı, karşılıksız verilen tüm duyguların yaşandığı tarif edilemez en temel kurumdur. Günümüz teknolojisinde oluşan değişmelere uygun olarak toplum yapısında ve aile içindeki ilişkilerde de değişmişler gözlemlenmektedir. Bu durumda özellikle ailede eşlerin birbirlerinden beklentileri farklılaşmıştır. Sonuçta eşler birbirinin beklentilerini tam olarak karşılayamadığı için; şiddetli geçimsizlikler, zayıflayan aileler ve boşanmalarda hızlı artış görülmektedir. Buna bağlı olarak dış etmenler, kişilerin karakteristik yapısı gibi durumlar değişik aile yapılarını ortaya çıkarmaktadır. Anne veya babanın ölmesi, anne veya baba tarafından terk edilmiş olmak ya da boşanarak aile birlikteliğinin bozulması gibi durumlar; tek ebeveynli ailelerin günümüzde hızla artışına sebep olmaktadır. Kısacası, tek ebeveynli aile demek; ebeveyn olarak anne ya da babanın tek bir şekilde, çocuğundan mesul olduğu aile şeklidir. Yukarıda da belirtildiği gibi böyle aileler; ayrılık, boşanma ya da ebeveynlerden herhangi birinin vefatıyla oluşmaktadır.

Ölüm, boşanma, ayrılık ya da terk gibi durumlarda oluşan tek ebeveynli ailede; çocukla ilgilenme, onun bakımı, evle ilgili düzen, görev ve mesuliyetleri gibi ailevi konularda, ailede kalan anne ya da babanın sorumluluğunun çoğalması, aynı zamanda çocukta yarattığı stres, baskı, gerginlik durumları kaçınılmazdır. Bu durumlar, tek ebeveyn ve çocuğa olağanüstü sorunlar ve sorumluluklar da yüklemektedir. Buna bağlı olarak çocukta toplumsal anlamda kendini dışlama, çevresinden uzak kalmayı isteme, içine kapanma, saldırganlık, geçimsizlik, her olaya olumsuz bakma durumları oluşmaktadır. Bu durumlar; çocuğun psikolojik gelişimine negatif tesirin yanında düzen ve tutum problemlerine yol açabilir. Fakat bu, her tek ebeveynli çocuğun gelişiminde sorun yaşanacağı anlamında düşünülmemelidir. Bilhassa evlilik rolü bitmesine rağmen anne-baba rolü sürmektedir. Anne-baba rolünü sağlıklı yürütebilen aileler; çocuklarını tesiri altına alabilecek ruhsal çöküntü,

gerginlik, düzen ve tutum problemlerine karşı koruyup kollayıcı önlemler alabilirler. Mühim olan; anne-babanın boşanma, terk, ölüm gibi vb. hangi nedenlerle olursa olsun evlilik birlikteliğinin bitmesine nasıl tepki verdikleri; bu yaşanan durumların ardından yaşantılarını, birbirlerine olan ilgi alakalarını nasıl sürdürdüklerini; aile içerisindeki değişimi tekrar örgütleyebilme yeteneği ve çocuklarına gerektiği kadar zaman ayırmaya devam etmeleridir.

Bilimsel çalışmalar; anne-baba ve bunlarla ilgili yaşayan çocuk veya çocuklardan oluşmuş aile olarak göz önünde bulundurulmuş, sadece annesi olan ya da sadece babası olan ailelerin sayısının son yıllarda çok arttığını meydana çıkarmıştır (16).

Türkiye İstatistik Kurumu'nun son bilgilerine göre 2006 senesinde binde 1,28 olan ayrılma oranı, 2007 senesinde binde 1,34'e, 2008 senesinde binde 1,40'a, 2009 senesindeyse binde 1,59'a, 2011 'de binde 1,62'ye varmıştır. Bu bilgilere farklı yerlerde yaşama ve karı-kocanın vefatı sebebiyle göz önüne çıkan aileler girdiğinde Türkiye'de de birçok ülkede olduğu gibi bir ebeveynli ailelerin giderek fazlalaştığı görülmektedir. Aile birliğinin bozulması ve yalnız ebeveynli olarak varlığını sürdürmeye çalışması sürecinde, aile de bulunan bireylerin bu süreçten etkilenmemeleri de imkânsızdır (16).

Tek ebeveynli ailelerin hayatlarına bakıldığında, tek ebeveyn olma sebeplerine dayanarak bireylerin toplumsal çevrelerinden gelen tepkilerin farklılaştığını, bu duruma bağlı olarak kişilerin de toplum içindeki hal ve hareketlerini değiştirmek zorunda kaldıklarını görmekteyiz. Başka bir deyişle aile üyeleri bu gibi durumlarda hareketlerini denetlemek zorunda kaldıklarını ifade etmektedirler. Bu hususta anneler tarafından dile getirilen en önemli özellik, tek ebeveyn olduktan sonra bireylerin a sosyal durumunda kaldıklarıdır. Ölüm, ayrı yaşama veya boşanma sonrası kendini diğer evli eşlerden ve ailelerden farklı görmeye başlayan anneler, bu kişilerle ilişkilerini olduğunca alt seviyeye indirmekte ve daha çok kendisiyle aynı tecrübelerle sahip olan kişilerle ilişki kurmaya çalışmaktadırlar. Bu durum her sosyo-ekonomik statüdeki anneler için geçerli olup değişik sebepleri bulunmaktadır (16).

Babası olmayan evlerde yaşayan kız ve erkek çocukların kişisel, sosyal ve duydusal gelişimlerinde değişiklikler görülmektedir. Saldırgan, bağımlı ve öfke

kontrolünde güçlük ile benlik saygılarının düşük seviyede olduğu araştırmalarda görölmüştür. Eğitim kurumlarında da başarı seviyesi düşük ve otoriteyi reddetme durumları gözlenir. Babası olmadan yetişen kız çocukları ise karşı cinsle bağlantı kurmakta zorluk çekerler (136).

1965-1979 arası boşanma oranları hızla artmıştır. 1970'in sonunda veya 80'li yılların başlarında doğmuş olan %40-50 arasındaki çocukların boşanma tecrübesi yaşayacakları düşünölmektedir ve bunlar aşağı yukarı 5 yıl süresince tek ebeveynli evlerde hayatlarını sürdürecektir. Boşanmış olan babaların %80'i annelerin %75'i, yeniden evlilik yaşayacağından, ikinci kez boşanma riski de oluşmaktadır (79).

Tek ebeveyne sahip çocukların diğer çocuklara oranla %50 daha fazla sağlık problemleri ile karşılaştığı tespit edildi. Civitas Organizasyonu tarafından yapılan araştırmalara göre tek ebeveyne sahip çocukların alkol, uyuşturucu, kumar gibi zararlı alışkanlıklara ve saldırganlığa meğilli oldukları gözlenmiştir (136).

2006 yılı mayıs ayı sonunda yapılan basın araştırması sonuçlarına bakıldığında son 5 ayda eğitim kurumlarında meydana gelen fiziksel vakalarda 14 öğrenci öldürölmüş, 104 öğrenci ve 3 öğretmen de yaralanmıştır (113).

MEB, Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma hizmetleri Genel Müdürlüğünün (2007), okullarda meydana gelen şiddet olaylarının sayısal verilerine bakıldığında (26 Nisan 2006-20 Mart 2007) toplam 4379 vaka, olaya karışan toplam öğrenci sayısının 8856 olarak belirlemiştir. 4379 olayın, 1839'u fiziksel zarar veren şiddet, 347'si madde kullanımı, 1267'si zorbalık, tehdit ve sataşma, 137'si cinsel taciz, 471'i eşyaya/mala zarar verme, 254'ü çalma/gasp, 315'i okula silah/kesici-delici alet getirme, 44'ü çete oluşturma/katılma, 112'si ateşli/kesici/delici silahla yaralama, 537'si dedikodu/lakap takma ve 15'i ateşli/kesici/delici silahla ölümlü olay olarak belirledikleri görölmüştür (112).

2000' li yılların sonunda, tüm dünyada şiddet olayları daha fazla yaşanmaya başlamıştır. 20. yüzyıl süresince ölkeler arası yaşanan toplumsal gerilmelerin, 21. yüzyılda da kişiler arası boyutta artmaya devam ettiğı gözlenmektedir. Son yıllarda bilimsel olarak şiddet davranışı, nedenleri, türleri, suça ilişkin etmenler ve engelleme çalışmalarının giderek fazlalaşması da şiddetin sosyal çevrenin temel sorunlarından

biri olduğunu göstermektedir. Araştırmalardan çıkan sonuçlar, sorunun üzüntü ve stres yaratıcı boyutlara çıktığının göstergesi durumundadır (158).

Yukarıda atıfları yapılan konularda olduğu gibi günümüzde ve yapılan çalışmalarda da bireysel farklılıkları ön plana çıkaran eğitim anlayışıyla öğrencilerin yeteneklerine yönelik olarak gerçekleştirdikleri sportif etkinliklerin en çok da böyle durumlardaki kişilik oluşumunda olumlu yönde etkili olduğu düşünülmektedir. Sporun insan sağlığı üzerinde fiziksel olduğu kadar, ruhsal anlamda da olumlu katkıları bulunmaktadır. Geleceğimizi emanet edeceğimiz çocuklarımızın saldırganlık ve şiddet eğilimlerinin sportif faaliyetlerle kontrol edilebileceğini ya da en aza indirgenebileceğini söyleyebiliriz. Orta öğretim kurumlarındaki öğrencilerin serbest zamanlarını değerlendirmelerinde beden eğitimi ve spor önemli bir etkidir. Aynı zamanda spor, insan hayatında yaşamın sağlıklı olarak sürdürebilmesi için gerekli olan temel unsurlardan biridir. Yapılan bilimsel araştırmalar, düzenli olarak yapılan sporun bireyleri düzgün bir fiziksel görünümün yanında, kalp ve damar hastalıkları başta olmak üzere birçok fiziksel rahatsızlıktan da uzak tuttuğunu ispatlamıştır. Sporun insan vücudunda biriken negatif enerjiyi atmakta ve bu negatif enerjinin yaratabileceği stres, öfke, saldırganlık, şiddet gibi davranışların önlenmesinde; vücuttaki enerji fazlasının kullanılıp, rahatlamanın sağlanması ve bu sayede kişiyi kötü düşüncelerinden kurtarmakta etkili olduğu söylenebilmektedir.

İnsanın anlık ruhsal durumunu gösteren öfke davranışı, her ne kadar insani bir davranış şekli olarak görünse de bir sonraki adımı olan saldırganlık ve şiddete dönüştüğünde kişi hem kendisine hem çevresine maddi ve manevi zararlar verebilmektedir. Saldırganlığın ve şiddetin önlenmesinde ise sporun ruh sağlığı üzerine olan pozitif katkıları göz ardı edilemez. İlkokul ve ortaokul yıllarında okullarda verilen beden eğitimi dersleri, öğrenciler tarafından sevilerek yapılmaktadır. Ancak lise öğrencilerinin ders müfredatlarında beden eğitimi dersleri ya bulunmamakta ya da zorunlu olmadığından katılım yeterince olmamaktadır. Lise öğrencileri ergenlik dönemini en yoğun yaşadığı yaşlardadırlar. Bu nedenle bu öğrenciler üzerinde yapılan araştırmalar ergenler geneline yansıtılabilir.

1.2. Araştırmanın Önemi

Günümüzde anne veya babanın, ebeveyn olarak tek başına olduğu ve yine çocuğundan tek başına sorumlu olduğu aile tipi olarak tanımlanan tek ebeveynli aile

sayılarının fazlalaştığı ve sebep olarak da boşanma, terk etme, ayrı yaşama, ölüm gibi hadiseler gözlemlenmektedir. Bu durumda bu tür ailelerde yaşayan, geleceğimizi emanet edeceğimiz, toplumların devamını sağlayacak çocukların psikolojik olarak da mutlu, huzurlu, sağlıklı kişiler olarak yaşamını sürdürmeleri toplumların gelecekteki refahı bakımından en hususi konularından biridir.

İnsan psikolojisinde yer alan ve yoğun tepkiselliğin yaşandığı, halk arasında deli çağ olarak tabir edilen ergenlik döneminin lise yıllarına denk gelmesi ve aynı dönemde öğrencinin ailesinin de bu durumdan etkilenmesi, orta öğretim (lise) öğrencilerinin saldırgan davranışlar ve şiddet eğilimi göstermelerinin altında yatan en önemli sebeptir. Bireylerin bu tür durumlara mahal vermemesi, saldırganlık ve şiddet eğilimli davranışlarından kaçınabilmesi için spor yapması; enerji sarf etme, düşüncelerden uzaklaşma, deşarj sağlama bakımından saldırganlığı ve şiddeti önleyen bir aktivitedir. Araştırma tek ebeveynli orta öğretim öğrencilerinin saldırganlık ve şiddet eğilimli davranışlarını ölçmek ve spora katılımın saldırganlık ve şiddet eğilimli davranışlarla ilişkisini incelemek, literatür ışığı altında sonuçları ortaya koymak açısından önemlidir.

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı lisede öğrenim gören tek ebeveynli sporcuların 12 haftalık spora katılımlarının saldırganlık ve şiddet eğilimli davranışları üzerinde etkisi olup olmadığının araştırılmasıdır. Tek ebeveynli bireylerin ergenlik yıllarında duygularını daha yoğun yaşanmasından dolayı saldırganlık ve şiddet eğilim düzeyleri bireyin anne ya da babadan veya her ikisinden ayrı oluşuna, yaşına, cinsiyetine... vb. niteliklerine göre değişiklik gösterebilir. Spor yapmanın ise bireyin deşarj olması, stres ve ruhsal bunalımdan uzaklaşması bakımından saldırganlık ve şiddet eğilim davranışının önlenmesinde önemli bir kontrol aracı olduğu düşünülebilir.

1.4. Problem Cümlesi

Son yıllarda boşanma, terk etme, ayrı yaşama, ölüm gibi durumların sıklıkla yaşanması ve çocukların tek bir ebeveynle birlikte yaşamak zorunda kalması, okullarda yaşanan saldırganlık ve şiddet olaylarının artması, araştırmacıları öğrencilerdeki bu davranış şekillerinin ortaya çıkış nedenlerini aramaya ve sonuçlara göre önlemler almaya sevk etmiştir. Araştırmamızın problem cümlesi de bununla

ilgilidir: “Orta öğretim düzeyindeki tek ebeveynli sporcuların 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrasında saldırganlık ve şiddet eğilim düzeylerinde fark var mıdır?”

1.4.1. Alt Problemler

1. Ortaöğretimde bulunan tek ebeveynli öğrencilerin 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrasındaki saldırganlık durumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

2. Ortaöğretimde bulunan tek ebeveynli öğrencilerin 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrasındaki şiddet eğilim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

3.1. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrasındaki saldırganlık durumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

3.2. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrasındaki şiddet eğilim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

4.1. Öğrencilerin sporla uğraşma yıllarına göre 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrasındaki saldırganlık durumları arasında anlamlı farklılık bir var mıdır?

4.2. Öğrencilerin sporla uğraşma yıllarına göre 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrasındaki şiddet eğilim düzeyleri arasında anlamlı farklılık bir var mıdır?

5.1. Hangi ebeveynleri ile birlikte yaşadıklarına göre saldırganlık durumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

5.2. Hangi ebeveynleri ile birlikte yaşadıklarına göre şiddet eğilim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

6.1. Ebeveynlerinin aylık gelirine göre saldırganlık durumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

6.2. Ebeveynlerinin aylık gelirine göre şiddet eğilim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

7.1. Ebeveynlerinin öğrenim durumuna göre saldırganlık durumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

7.2. Ebeveynlerinin öğrenim durumuna göre şiddet eğilim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

8.1. Evde yaşayan kişi sayısına göre 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrasındaki saldırganlık durumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

8.2. Evde yaşayan kişi sayısına göre 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrasındaki şiddet eğilim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

9.1. Evde kullanılan alkol durumuna göre 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrasındaki saldırganlık durumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

9.2. Evde kullanılan alkol durumuna göre 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrasındaki şiddet eğilim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

1.5. Araştırmanın Hipotezleri

1. Ortaöğretimde bulunan tek ebeveynli öğrencilerin 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrasındaki saldırganlık durumları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

2. Ortaöğretimde bulunan tek ebeveynli öğrencilerin 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrasındaki şiddet eğilimi düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

3.1. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrasındaki saldırganlık durumları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

3.2. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrasındaki şiddet eğilim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

4.1. Öğrencilerin sporla uğraşma yıllarına göre 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrasındaki saldırganlık durumları arasında anlamlı farklılık bir yoktur.

4.2. Öğrencilerin sporla uğraşma yıllarına göre 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrasındaki şiddet eğilim düzeyleri arasında anlamlı farklılık bir yoktur.

5.1. Hangi ebeveynleri ile birlikte yaşadıklarına göre saldırganlık durumları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

5.2. Hangi ebeveynleri ile birlikte yaşadıklarına göre şiddet eğilim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

6.1. Ebeveynlerinin aylık gelirinine göre saldırganlık durumları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

6.2. Ebeveynlerinin aylık gelirinine göre şiddet eğilim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

7.1. Ebeveynlerinin öğrenim durumuna göre saldırganlık durumları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

7.2. Ebeveynlerinin öğrenim durumuna göre şiddet eğilim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

8.1. Evde yaşayan kişi sayısına göre 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrasındaki saldırganlık durumları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

8.2. Evde yaşayan kişi sayısına göre 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrasındaki şiddet eğilim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

9.1. Evde kullanılan alkol durumuna göre 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrasındaki saldırganlık durumları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

9.2. Evde kullanılan alkol durumuna göre 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrasındaki şiddet eğilim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

1.6. Varsayımlar

1- Bu çalışmada kullanılan ölçüm yöntemlerinin geçerli ve güvenilir olduğu varsayılmıştır.

2- Seçilen örneklem gurubunun araştırmannın evrenini temsil eder nitelikte olduğu varsayılmıştır.

3- Araştırmaya katılan öğrencilerin testleri samimiyetle ve dürüst olarak cevapladıkları varsayılmıştır.

1.7. Kapsam ve Sınırlılıklar

Araştırmamıza, 2015-2016 eğitim öğretim yılında Afyonkarahisar ilinde bulunan Gazi Endüstri Meslek Lisesi, Fatih Lisesi, Afyon Anadolu Lisesi, Teknik Eğitim ve Meslek Eğitim Lisesi, Ali Çağlar Anadolu Lisesi, Kamil Miras Anadolu Lisesi, Atatürk Anadolu Lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi olmak üzere toplam 8 farklı lisede öğrenim gören, ders saatleri dışında yapılan egzersiz çalışmalarına katılan 109 sporcu ile bu okullarda görev yapan meslektaşlarımızın konuya hassasiyet göstererek yapmış oldukları yardımlarla 12 haftalık egzersiz çalışmalarına başlamadan önce 109 anket ve 12 haftalık egzersiz çalışmalarının bitiminde 109 anket olmak üzere toplam 218 anket uygulaması yapılmıştır.

Araştırmanın sınırlılıkları;

- Araştırma 2015-2016 eğitim öğretim yılında Afyonkarahisar ilinde bulunan merkez liselerle sınırlı tutulmuştur.

- Bu araştırma uygulanan saldırganlık envanteri, şiddet eğilim düzeyi envanteri ve kişisel bilgi formu ile sınırlıdır.

- Bu araştırma 12 haftalık egzersiz ile spor yapan öğrenci gurubuyla sınırlıdır.

BÖLÜM 2:GENEL BİLGİLER

Genel bilgiler ana başlığı altında aile, tek ebeveynli aile, parçalanmış aile, beden eğitimi, spor, saldırganlık, şiddet ve şiddet eğilimi tanımlarına; ailede parçalanma, tek ebeveynli çocukların gelişim özellikleri, saldırganlık ve şiddet kuramları, saldırganlık ve şiddet türleri vb. başlıklara yer verilerek uygulama bölümüne zemin hazırlanmaya çalışılmıştır.

2.1.Tanımlar

Aile: İnsan toplumlarının çekirdeğini meydana getiren en küçük yapıdır. İnsan için toplumsal hayat ne kadar mühim ve lazımsa bir toplum için de o toplumun çekirdeğini meydana getiren aile kurumu o kadar hayatidir. Evrensel bir kurum olan aile bu özelliği ile toplumlarda kültürel kimliğin, insani değerlerin ve tarihi sürekliliğin koruyucusu ve aktarıcısıdır. Toplumun temelini oluşturan ailenin önemi, vasfı sebebiyle üstlendiği bu işlevlerde ve bunların aile haricinde başka bir kurum tarafından aile kadar başarılı ve kararlı bir şekilde yürütülemeyişinden kaynaklanmaktadır. Farklı bir deyişle aile, niteliği ve fonksiyonlarıyla toplumda yeri doldurulmayacak bir kurumdur (28).

Tek Ebeveynli Aile: Ebeveyn olarak anne ve ya babanın, tek başına ve çocuğun ihtiyaçlarından mesul olduğu aile tipidir (65). Eşlerin boşanması, ayrı yaşaması ya da anne ile babadan birinin vefatı sonucu bu aile şekli oluşmaktadır (159, 107). Bir çocuğu evlat alma ya da plansız hamilelik sebebiyle bazı insanların tek ebeveynli bir aile kurmayı tercih etmelerine rağmen, çoğunlukla planlıdır. Genellikle boşanma neticesinde gerçekleşen aile şeklidir (171). Fakat aileyi oluşturan eşlerden birinin vefatı ya da birlikte yaşamama gibi sebepler ile aileyi bırakıp gitmesi ile de tek ebeveynli aileler meydana gelebilmektedir. Tüm bu sebeplerden ötürü aile bireylerinin sayısı, aile üyelerinin kökleri, bu aile biçiminin şahıs ve aile yaşamlarının hangi evresinde görüldüğüne bağlı olarak bir ebeveynli ailenin herhangi bir örneği bulunmamaktadır (65).

Parçalanmış Aile: Resmen ayrılma, evi terk etme ve vefat gibi sebeplerden dolayı eşlerin (karı koca olarak) bağının ortadan kalkmasıyla meydana gelen ve çocukların anne ya da babadan herhangi biri ile beraber meydana getirdiği aile şeklidir (58).

Beden Eğitimi: Kişinin beden sağlığını, ruh sağlığını, bedensel yeteneklerini geliştirmek amaçlı, lazım olduğunda çevresel faktörlere ve katılımcıların niteliklerine göre değişiklik yapılabilen yumuşak kural esasına dayanan, oyuna, jimnastiğe, spora dönük alıştırmaya ve çalışmaların tümünü içine alan geniş tabanlı bir faaliyettir (13).

Spor: Beden eğitimi etkinliklerini özel duruma getirerek türlü branşlarda somutlaşmış, üst düzeyde yapıldığında fizyolojik, psikolojik, estetik, teknik özellikleri gerekli kılan yarışmaya dayalı ve katı kurullarla çevrili bir faaliyettir (71).

Saldırganlık: Saldırganlık, isteyerek ve başkalarının ne hissedeceğini düşünmeden gösterilen ve bireylerin doğrudan ya da dolaylı, aktif ya da pasif, açık ya da gizli olarak sorumlu olduğu gözlenen zarar verici ya da zarar verme potansiyeline sahip davranışlardır (114).

Şiddet: İnsanda bulunan agresif hareketlerin ve sınırlılık durumunun jest ve mimiklerden kelimelere kadar yansıması veya canlı varlıkların tamamına zarar verme eğilimi olan davranış şeklinde tanımlanmasıdır (4).

Şiddet Eğilimi: Bireylerin şiddete ilişkin duygu, düşünce ve davranışlarından oluşmaktadır. Bu kavram bireylerin yalnızca şiddet davranışları ile sınırlı değildir; herhangi bir durumda şiddete başvurmak kadar, şiddet kullanımının haklı olduğunu düşünmek de şiddet eğilimi anlamına gelebilmektedir (75).

2.2. Ailede parçalanma

Gelişmekte olan çocukların üzerinde yarattığı etkilerin tartışmaya mahal vermeden kabul edildiği aile, her daim bilindiği şekli ile evli ve birlikte yaşamlarını sürdüren anne babalar şeklinde karşımıza çıkmaz. Değişik sebeplerden dolayı ailenin, aile bireylerinin gereksinimlerini karşılayamaması, onun patolojik bir şekle bürünmesine sebebiyet vermektedir (155). Anne veya babadan birinin herhangi bir sebeple aileden kopuk olması ve bu nedenden ötürü ailenin işlevlerinde aksaması aileyi etkileyecek en önemli unsurdur. Problemlerin varlığı aile bütünlüğünün bozulmaya başladığı kaygısını ortaya çıkarmaktadır. Parçalanmış aile, bozulan aile ilişkileri sonucunda ortaya çıkan aile tipidir. Parçalanmış aileler arasında boşanma sonucu ortaya çıkanlar evrensel boyutta hızla çoğalmaktadır (12, 21).

Genellikle çocukların güvenlik duygusunu tehdit eden aile içi parçalanmaya ekonomik durumdaki değişimler ve diğer ebeveyni yitirme endişesinin de eklenmesi bu güvensizlik duygusunu daha da tetikler. Anne ile babalarının ayrılmasından

kendilerini mesul görebilirler. Bazen de aile içinde oluşan parçalanma çocukların kendilerini hazır hissetmedikleri rollerde bulmalarına sebep olabilir. Aile içi parçalanma çocukların rol karmaşası yaşamasına, aileden ayrılmada zorluk çekmelerine ve suçluluk duygusuna kapılmalarına sebebiyet verecektir. Anne ile baba arasında yaşanan tartışmaların sebebi olarak çoğu zaman çocuklar kendilerini suçlayacaktır. Yalnız bununla kalmayıp aynı zamanda çocuklar anne ve babalarını bir araya getirme ve evden ayrılan bireyi eve döndürme sorumluluğunun da kendilerinin olduğunu düşünecektir (52, 28). Ayrılma, vefat gibi sebeplerle bütünlüğünü sürdüremeyen aileye sahip olan ve tehdit altında yaşayan çocukların sağlam bir kişilik oluşturması, yaşanan zor durumlarda ayakta kalabilmesi, zorluk, sıkıntı, felaketlerle baş edebilmesi, riskli ve zorlayıcı durumlarla mücadele edebilmesi zorlaşmaktadır. Fakat pozitif davranışlar, samimi arkadaşlık ilişkileri ve sosyal destek, etkili anne baba yaklaşımı, yüksek öz saygı ve öz yeterlik gibi pozitif değişken ve koruyucu etken, bu çocukların zorluklar karşısında daha etkin problem çözme ve zorluklarla başa çıkma ile daha iyi uyum sağlama yeteneklerini geliştirmelerine faydalı olabilir. Yüksek risk altında yaşayan parçalanmış aile çocuklarının sağlam kalabilmesi, kendini toparlama gücüne sahip olması bu şekilde sağlanabilir (53).

2.3. Dünyada ve Türkiye’de Boşanma İstatistikleri

Evliliği sosyal bir kurum olarak kabul eden toplumlarda boşanma hakkı yaşla ve geleneklerle sınırlandırılmış, fakat hiçbir zaman tamamen engellenememiştir. Ayrıca boşanma, hiçbir dönemde özendirilen bir olgu olarak görülmemiştir. Buna karşın yaşadığımız çağda gelişen teknolojiye ve değer yargılarında oluşan farklılaşmalara bağlı olarak, boşanmaya daha fazla hoşgörü gösterildikten sonra batı ülkelerinde boşanmalarda artış olduğu dile getirilebilir (187, 89).

Son 30 yılda dünyada boşanma oranlarında dramatik bir artış olduğu, örneğin; Amerika’ da yeni ve ilk evliliklerin en az yarısının boşanma ile sonuçlandığı araştırmacılar tarafından ifade edilmektedir. 1960 ve 1970’lerde Amerika’da artış göstermeye başlayan boşanma oranının, 1980’lerde en yüksek seviyelere ulaşması (144, 15) gelişmiş ülkelerde uygulanan aile politikaları ve ailenin geçirmiş olduğu evrimle paralel olarak ilerlemektedir. Sonuç olarak gelişmiş batılı ülkelerde ailenin bölünmesi, ayrılık, tek ebeveynlik, aile bağlarının zayıflaması, akrabalık ve

komşuluk ilişkilerinin bitme noktasına ulaşması, bağımlılığa sebep olan maddelerin kullanımının yaygınlaşması ve tüm bunların, kişi, aile ve toplum hayatında yol açtığı patolojiler aileyi alakadar eden temel problemler olarak göze çarpmaktadır (15).

İçinde bulunduğumuz yüzyıl boşanma oranları incelendiğinde Amerika, Kanada, İsviçre, Norveç, Avustralya, Rusya gibi ülkelerde boşanma ciddi boyutlara ulaşmıştır. Avustralya'da 1987-1996 yılları arasında boşanma oranının hızla yükseldiği ve gelecekte yeni evliliklerin %43'nün boşanmayla sonuçlanacağı ön görülüyor. 1998 verilerine göre dünyada boşanma oranı en yüksek ülkeler sırayla; ABD, Rusya ve Almanya'dır (15, 38).

Dünya'daki birçok ülkeyle kıyaslandığında Türkiye'deki boşanma oranları hala çok düşük düzeyde yer almaktadır. Bu durumun yüksek düzeylere vardığı ülkelerde boşanmaların sebep olduğu olumsuzluklar, çözümü en zor sosyal sorunlar arasında belirtilmektedir. Ülkemizde ise boşanmalar hala ciddi bir sorun olma/oluşturma noktasına ulaşmamıştır. Fakat 1990'lı yıllardan sonra gözlenen artış, boşanmaların ülkemiz için de bir sosyal problem potansiyeli taşımaya başladığı üzerinde ısrarla durulan bir konudur (15).

TUİK verilerine göre Türkiye'de 2002–2012 yılları arasında gerçekleşen boşanma rakamları aşağıdaki gibidir (166, 167).

<u>Tarih</u>	<u>Boşanan Aile Sayısı</u>
2002	95.323
2003	92.637
2004	91.022
2005	95.895
2006	93.489
2007	94.219
2008	99.663
2009	114.162
2010	118.568
2011	120.117
2012	123.325

Şekil 2.3.1 Boşanma Verileri (166, 167)

TUIK verilerine göre Konya’da 2002–2012 yılları arasında gerçekleşen boşanma rakamları aşağıdaki gibidir (166, 167).

<u>Tarih</u>	<u>Boşanan Aile Sayısı</u>
2002	2802
2003	2859
2004	2910
2005	2754
2006	2833
2007	2637
2008	2712
2009	3186
2010	3318
2011	3476
2012	3707

Şekil 2.3.2: Boşanma Verileri (166, 167)

2.4.Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Etkileri

Şüphesizdir ki boşanma bireylerde farklılıklar oluşturmaktadır. Boşanmanın sebep olduğu farklılıklar literatürde boşanmanın neticeleri kavramı ile ifade edilen bir konudur. Boşanmanın sonuçları kavramı, açılan boşanma davasının, yapılan yargılama sonucunda hâkimin boşanmaya karar vermesi durumunda meydana gelen sosyal, psikolojik, , hukuksal ve ekonomik sonuçları ifade etmektedir. Boşanma erkek ve kadını evli olmayan kişisel statülerini kaldırarak onları “boşanmış” olarak adlandırılan yeni bir statüye bürümektedir. Tamamlanmış, bitirilmiş, sonlanmış bu evlilikten olan çocuk içinde artık yeni kavram “boşanmış aile çocuğu olarak” belirtilmektedir (122, 142).

Anne ve babanın ayrılmasının çocuklar üzerindeki tesirini tam anlamıyla tanımlayabilmek ve anlayabilmek zordur. Ayrılmadan önce anne ve babası arasında yaşanan çatışma, çatışmanın şiddeti, çocuğun içinde bulunduğu yaş dönemi, bir kardeşinin olup olmaması, ailede yer alan diğer yetişkinler ile ilişkileri boşanmanın çocuk üzerindeki etkilerini şekillendirmektedir. Bu durumun beraberinde çocuklar, süresi ve yoğunluğu farklı olmakla birlikte anne-babalarının boşanma döneminde bulunmaları sonucunda duygusal anlamda sıkıntılı bir hayata adım atmaktadır (64).

Araştırma sonuçları; boşanmış ailelerden gelen çocukların psikolojik, davranışsal ve eğitimsel sorunlarla karşılaşma oranlarının, evli ailelerden gelen çocuklara oranla daha yüksek olduğunu göstermektedir (36). Aslan (1996) bir

çocuğun kendini gerçekleştirme ve başarı yakalayabilmesinin, aile içerisinde onun sosyal ve duygusal ihtiyaçlarının giderilmesine bağlı bulunduğunu ifade etmektedir. Boşanmanın çocuğu etkilemesi, çocuğun boşanma sırasındaki yaşı, cinsiyeti, kişilik özellikleri, boşanmaya neden olan ailevi problemlerin niteliği, çocuğun boşanmaya sebebiyet veren problemi algılayış şekli, çocuğun boşanma öncesi ve sonrasında içinde bulunduğu ortamın özellikleri gibi etkenlere bağlı bulunmaktadır (41).

Çocukların boşanma olayından etkilenmeleri cinsiyete göre de farklılık gösterir. Bu durumdan kız çocuklarının en çok etkilendiği yaş beş-altı yaş civarı olarak belirtilmektedir. Beş altı yaş döneminde, kız çocuğunun babaya aşırı düşkün olması ve boşanmadan ötürü babanın evden ayrılması çocuğun birçok psikolojik problem yaşamasına sebebiyet vermektedir. Kız çocuğundan farklı olarak erkek çocuğun boşanmadan en çok etkilendiği yaş ise ergenlik çağıdır. Ergenlik dönemi çocuğun, babası ile özdeşleşmesi ve paylaşımlarının artması gereken bir dönem olduğundan, bu dönemde baba ile çocuğun ayrılması erkek çocuğunu olumsuz etkiler yaratır. Kız ve erkek çocuklar ebeveynlerinin ayrılığına şu tepkileri verebilirler:

- Çocukta uyku sorunları,
- Geceleri korkma,
- Gündüz ve gece altını ıslatma,
- İştahsızlık veya gerekenden fazla yeme,
- Kökeni psikolojiye dayanan kekemelik,
- Tırnaklarını yeme,
- Konuşmada tutukluk,
- İçine kapanıklık,
- Ayrılığı inkâr,
- Tahrip kârlık ve saldırganlık,
- Okula direnç,
- Dikkatini yoğunlaştırmada zorluk,
- Ağlama ve sinir nöbetleri,
- Akademik başarının düşmesi,
- Yalana baş vurma,
- Psiko-somatik rahatsızlıklar(baş ve karın ağrıları, mide bulantıları) (119,

142).

Çocuk tarafından ayrılığa gösterilecek tepkilerden biri de kızgınlık ve öfkedir. Çocuğun verdiği bu tepki, ayrılığa, anneye ve babaya karşıdır. Bu öfke her ortamda çocuk tarafından yansıtılabilir. Ev ortamında anne ve babasına, okulda ise öğretmen ve arkadaşlarına karşı agresif tutumlar sergileyebilir. Nedensiz öfkelenme, bağırıp çağırma ve kavga çıkarma gibi olumsuz davranışlar gösterebilir. Bu öfke aslında çocuğun yeni hayata uyum sürecinde yaşanması gerekli bir histir. Bu durumu bilmeyen anne veya babalar öfkeye öfke ile cevap verme yanlısına düşebilirler. Anne babanın bu tutumu çocuğun duygusal boşalmasını engeller ve dışa vurulamayan sinir ve kızgınlık, çocuğun içine dönmesine ve kendini toplumdan dışlamasına sebebiyet verir (130, 36).

Ailede meydana gelen parçalanmanın çocuklar üzerindeki tesiri ile alakalı türlü kaynaklarda bulunan açıklamalar incelendiğinde ise: ailenin dağılmasının, yetişkin bireylerdeki gibi çocuklarda da birçok duygusal tepkiye sebep olduğu gözlemlenmektedir. Ailenin parçalanmasının sebep olduğu hisleri daha sonraki dönemlerde farklı evrelerde tekrar tekrar hissedebilirler. Yer aldıkları yaş grubuna göre bazı duygular ön planda iken bazı hisler gerilerde durarak, ilerleyen dönemlerde fazlalaşır (120).

Bowlby, ayrılık sebebiyle bağlılık ilişkilerinin koptuğu durumlarda beliren birden çok genel tepki saptamış ve bu tepkilerde başlıca üç evreden bahsetmiştir: "Protesto" evresi "Umutsuzluk" evresi ve "Kopma" evresi. İçinde bulunulan bu evrelerin verdiği bilgi ve iç görüyle, kısa süreli veya uzun süreli ayrılığın, çocuğun ruhsal hayatına olumsuz etkileri olabileceği kanısına varmıştır (34, 28).

Evliliklerin bitmesinde en büyük zararı çocuklar görmektedir. Çünkü bir çocuk için en önemli şey anne ve babası ile beraber yaşamak, aynı evi paylaşmaktır. Buna rağmen aile bireyleri arasındaki ilişki gergin ve huzursuz bir hale büründüğünde, çocuklar ayrılmadan daha çok zarara uğrayabilmektedir. Tüm bu ayrılık esnasında ve sonrasında çocukların bundan negatif etkilenmesi engellenemez (44). Boşanmaların sebep olduğu parçalanmalar sonrasında çocukların verdikleri tepkilerin 5 aşamadan geçtiği görülmektedir:

1. Çocukların ayrılık durumunu yaşamamış saymaları
2. Boşanmaya sebep olan etmenlere öfkenlenmeleri
3. Ebeveynleri bir araya getirme çabaları

4. Depresif hal ve çökme

5. Ayrılığı kabullenme (126, 62)

Parçalanmış ailelerin çocukları baz alınarak yapılan çalışmalarda anne ve babaya oranla çocukların daha çok etkilendikleri ve hayatlarına devam ederken de anne – babalarından daha çok boşanmanın izlerini taşıdıkları ifade edilmektedir. Bunun sebebinin, çocuk gelişim sürecinde temel olan aile bütünlüğünün yok olması belirtilmektedir (122, 142). Bu durumu çocuklar kendilerine yapılmış bir haksızlık gibi görmektedir. Bu çocuklar çoğunlukla çevresine hâkim olmayı gaye haline getirerek, hayatla mücadele içerisinde bulunur. Çocuk bu çaba içerisindeyken, toplumun gereken değeri vermeyişi, bu çocuklarla dalga geçilişi, sosyal anlamda çocukların ilerleyişine sekte vurur. Sonunda çocuklar, etrafındaki insanlara şüphe ile yaklaşan, başkalarının düşüncelerinin taşıdığı değere bakmasızın kabul etmekten kaçan bir sosyal anlayışa bürünebilirler (43).

Literatürde boşanmanın çocuklar üzerindeki etkileri genel olarak üç başlık altında toplanmıştır (10):

(1) Anne veya baba yoksunluğu bakış açısı: Anne ve babadan oluşan ebeveyn yerine yalnızca bir ebeveynle yaşayan çocukların sosyalleşmelerinde eksiklik olacağı görüşü,

(2) Ekonomik zorluklar bakış açısı: Boşanmalarda, aile reisi olarak annenin bulunduğu durumlarda çocuğun bakımını ve sağlığına negatif tesir edecek biçimde ekonomik zorluklara sebep olduğu düşüncesi,

(3) Aile içi çatışma bakış açısı: Boşanma öncesi, esnası ve sonrasında anne ile baba arasında sorun oluşmasının, hoş kabul edilmeyen bir ev ortamının yaşanmasına sebebiyet verdiği ve bu durumda çocuklarda gerginliğe, mutsuzluğa ve güven problemi yaşamalarına sebep olduğu düşüncesi (124).

Anne ve babadan herhangi birinin çocuklara alenen ya da dolaylı yolla, içlerinden birini sevmelerinin öbür ebeveyni sevmedikleri manası taşıdığı iletisi verilirse, çocuklar algı biçimlerini sorgular ve sonuca ulaşma becerilerine duydukları güven zedelenir. Sadece bununla kalmayıp, bir ebeveyni sevmelerinden dolayı diğer tebeveynce reddedilme korkusu yaşarlar. Sevme ve reddedilme korkusu onlardaki güveni yok eder ve bağımlı kişilik gelişmesine sebep olur. Ebeveynlerden birini yitirdiklerini düşündüklerinden dolayı, diğerini de yitirmeyeyim diye uğraşırlar (27).

Çok sorunlu boşanmalarda, bazı ebeveynlerce çocukların doldurulması ve karşı tarafa ait olumsuz düşüncelerin aşılması görülmektedir. Kimi zaman bilerek kimi zamansa istenmeden bu durum ebeveynlerce yapılmaktadır. Çocuklar öteki ebeveyni hain gibi algılayıp, onunla kurulacak her ilişkiyi reddetme noktasına ulaşırsa, bu duruma “ebeveyne yabancılaşma sendromu” denilir (27).

Boşanmış aile çocuklarının genellikle aynı durumu yaşayan çocuklarla arkadaşlık kurdukları gözlemlenmektedir. Buna sebep olansa diğer çocukların anne ve babalarından bahsetmelerinden hoşlanmamalarıdır.(103). Bu dönemde ve bu dönemin bitiminde çocukların karşısına çıkacak problemler; akademik başarısızlık, ruhsal çöküntü ve saldırganlık gibi tutumlardır. Tüm bunların haricinde bu çocuklar fiziksel ve duygusal anlamda kullanılmaya daha açık konumda bulunmakta, boş vakitlerini kötü alışkanlıklarla geçirmekte, başından geçenleri kadere bağlayıp kendi hayatlarının sorumluluğunu üstlenmemekte, yönlendirilmeye müsaitlik ve kendine güven problemi ile karşılaşabilmektedir (143).

Araştırmalar göstermiştir ki, aile içi tartışmalar ve ayrılıkların, çocukta stres, saldırganlık ve davranış problemi gibi uyumsuzluklara sebep olmasının yanı sıra, sosyal-bilişsel yetersizlik ve düşük ders başarısı ile alakası bulunduğunu ortaya çıkarmaktadır (173). Sosyal uyumda gecikme pek çok davranış problemi, içe kapanık, güven duymayan kişilik gibi istenmeyen kişilik özelliklerine sebebiyet verebilmektedir (42).

Tek ebeveynli ailelere nazaran bütünlüğü bozulmamış ailelerdeki anne babaların evlatlarına gelişimleri bakımından uygun bir ortam sağladıkları görülmektedir. Çiftlerin ayrılmasının negatif tesirleri genellikle, tek ebeveyn ile yetişmenin neticesi olan toplumsallaştırma noksanlığına dayandırılmaktadır (86). Boşanma sonrasında babayla beraber kız evladın yaşaması, anne ile beraber erkek evladın yaşaması çocukların uygun model bulmalarına engel teşkil eder. Bundan dolayı da çocuk doğru cinsel kimliğe uygun davranışları tam olarak geliştiremeyebilir (116). Neticede, huysuzluk, saldırgan tutum, altına kaçırma, akademik başarıda düşüş, dışkı kaçırma gibi kendini belli eden tüm olumsuzluklar göstermiştir ki, tüm ayrılıklar, çocukta birtakım uyum ve davranış bozukluklarına yol açmakta ve çocuğu belirli bir düzeyde yıpratmaktadır. Bu durumun engellenemese

bile azaltılması ebeveynlerin doğru olmayan davranışları yapmamaları ile olanak dâhilindedir (184).

2.5. Boşanma Sonrası ve Tek Ebeveynli Çocukların Gelişim Özellikleri

Araştırmacılara göre ayrılık süreci ödipal döneme denk gelen erkek çocuklarının agresyonları latans döneme taşınmaktadır.

Babaların çoğu sevgiyle yüklüdür ve çocuklarının yaşantısına pozitif bir yer alır. Evden ayrılan bir baba erkek çocukları için güçlü bir modeli çocuktan uzaklaştırmış olur. Üstüne üstlük erkek çocuklar sorumluluğu alabilme, başarıya ulaşma, babalık, çevredeki kişilerle anlaşabilme, karşı cinsle ilişki kurmak ve öfke durumlarını kontrol altına almak durumlarında doğru davranışları öğrenebilecekleri yaşantılarının en güvenilir öğretmeninden mahrum kalırlar (136).

2.5.1. Davranışsal Düzeyde

Farklı çalışmalarda latans döneminde (6-12 yaş arası gelişme dönemini kapsar); erkek çocukların (tıpkı okul öncesi çocuklar gibi) kız çocuklarına nispeten daha çok öfke ve stres yansıttıkları anlatılmıştır. Erkeklerin birçoğu öfkesini; farklı kişilere yönlendirebilmektedir. Kimileri ise doğruca “babadan ayrı kalmasında” annelerinin sorumluluğuna tutmaktadır. Yaptığı çalışmada Santrock (1979) latans döneminde bulunan erkek çocukları; okul öncesi çağıdakilere nispeten boşanmanın ardından daha fazla saldırgan eğilim yansıtmaktadır. Saldırgan tutumları ailesi haricindeki insanlara da yansıyabilmektedir (136).

Wallerstein & Kelly ve Schwartzberg tarafından ergen bireylerde gerçekleştirilen çalışmaya göre anne baba ayrılıklarını iki değişik şekilde tepki vermektelerdi. Bu gruptan birincisinde yer alanlar gerileyici davranışlar sergiliyor, kendilerinden küçüklerle vakit harcıyorlardı. Akademik başarılarındaki düşüşler, akıllarını bu konuyla aşırı meşgul etmeleriyle alakalıydı (181, 136).

Bunlardan ikinci grupta yer alanlar: Bağımlılık ihtiyaçlarını aktarıyor, hazır bulunmasalar dahi bağımsız davranışlar sergilemeye uğraşıyorlardı. Neticede erkek çocuklarında sosyallikten uzaklaşma ve suç teşkil edecek hareketler uzuv buluyordu. Kızlar çocuklarındaysa arkadaşlara fazlaca bağlanma ve erken cinsel ilişki durumları gözlenebiliyordu (136).

Anne babanın yaşadığı ayrılığın kız evlatların seksüel davranışlarına tesiri olduğunu gösteren farklı çalışmalar bulunmaktadır (80). Flörte daha erken başlayan

bu kızlarla ilgili, daha çok cinsel ilişkide bulunma, evliliğin erken yaşta olması ve yüksek ihtimalle evlilikten önce hamilelik yaşaması görülmektedir (80, 136).

2.5.2.Emosyonel (Duygusal) Tepkiler

6-8 yaş grubu çocukları fantazi ya da inkâr ile üzüntü ve yaslarını geçiremezler (181). Regresyon gözlenebilir. Saldırgan davranışlar çoğunlukla velayeti alan anneye karşıdır. Öbür ebeveyn etkili bir biçimde destek olmasa dahi çocuklar genellikle iki ebeveyne de sadıktır (136).

Klinik bulgular ve araştırmalar: anne babaların ayrılmasına ergen çocukların ciddiye alınması gereken emosyonel tepkiler verdiklerini göstermektedir. Wallerstein ve Kelly'nin (181): 21 kişilik ergen topluluğunda, birçoğunun karar verme evresinde öfke ve yas yaşadıklarını ifade etmektedir. Bu erenlerin 1/3'ü kendilerini aileden soyutlayarak tepki vermişlerdir. Ayrıca aileden erken ayrılmaya eğilim göstermektedir. Bu şekilde öfkesi azalmakta ve durumu daha çabuk kabullenmektedir (136).

Neticede: Akademik başarının düşmesi ve sosyal ilişkilerin azalması geç latans dönemi çocukların yarısında gözlenir. Bu sorunların çoğu 1 senede yok olur (136).

2.5.3. Aile İçi ilişkileri Açısından

Wallerstein ve Kelly (181): boşanma ve ayrılık yaşayan ergenler gelişimsel olarak bireyselleşmelerinden dolayı aileleriyle olan münasebetlerinin dışında destek ararlar. Buna rağmen latans dönemindeki çocuklar gelişimsel olarak aileden bağımsız hareket etmeye hazır değildir ve desteği ailelerinden beklemektedirler. Bu sebeple anne ve babalarını barıştırmaya çalışabilirler (136).

2.5.4. Okul Dönemi Etkileri

Hetherington; ebeveyn olmadığı ve akademik başarının araştırıldığı 58 çalışma tahlillerinde; ebeveynlerinden birinin olmadığı ailelerde çocukların daha düşük notlar aldığını beyan etmiştir. Babanın olduğu ailelerde erkek çocukların akademik başarılarının daha iyi olduğu tesbit edilmiştir. Babanın olmadığı evde ise anne çocuğun sinirini bastırmak için güç kullanarak otoriteyi sağlamaya çalıştığı belirtilmektedir (80).

2.5.5. Gelecek Yaşamda Etkileri

Wallerstein ve Kelly (181): Beş senelik takipleri sonucu 9–12 yaş erkek çocuklarında yaptığı araştırmada bu yaştaki kızgınlık yaşayan grubun ailelerinin boşanma kararı alması sonucunda kızgınlığının daha da arttığını açıklamaktadır. Bunların davranış bozuklukları; anne-babaya karşı gelme, öfke patlamaları, suç işleme, okuldan kaçma ve okul başarısızlığı gibi problemleri daha fazla göstermeleridir. Yoğun kızgınlık yaşayan grup ailelerinin boşanma kararı aşamasında acting-out yaşıyordu. Anne-babalarını akut evrede suçluyor, kimi zaman ebeveynlerinden kendilerini uzak tutuyorlardı (136).

Walter ve Ramber (1981): latans döneminde boşanmış ailelerin erkek çocuklarının ergenlik çağına geldiğinde eğitim kurumlarındaki akademik başarısızlıkları, ev ve okuldan kaçma olaylarını fazla yaşadıkları, fakat aynı dönemdeki kız çocuklarının okul problemlerini daha az gösterdiğini belirtmektedir. Kurdek ve Berg (1983): latans döneminde aileleri boşanmış çocukları 10 yıl süreyle takipleri sonucu, kızların erkeklere nazaran bu duruma daha iyi uyum sağladığını tesbit etmişlerdir. Kızlar erkeklerden farklı olarak boşanmayı daha kolay kabullenebiliyor, babayla olan ilişkinin azalmasına daha az aksi davranışlar gösteriyorlardı. Boşanmış eşler arasındaki anlaşmazlıkların derecesi çocukların boşanma sürecine sağladıkları uyumu etkilemektedir (136).

Hetherington (80): okul öncesi ve latans döneminde ebeveynleri boşanmış kız çocuklarının ergenlik çağını araştırmış; okul öncesinde ebeveynleri boşanmış kız çocuklarında heteroseksüel davranışlarını önemli bulmuştur (erkeklerle ilişkileri artmış, baştan çıkarıcılık ve anksiyete). Kızgınlığını ergenlik dönemine taşımış kızların bir grubunda; cinsel aktiviteleri artmıştı ve gelişigüzel cinsel ilişki yaşama durumu daha fazlaydı (80).

Nesiller Arası Boşanma Geçişleri; Bazı araştırmalarda ebeveynleri boşanmış çocukların yaptığı evliliklerin boşanmayla sonuçlandığı görülmüştür (136).

2.5.6. Tek Ebeveynli Çocuklara Yaklaşım

Sosyo-psikolojik, sosyo-kültürel ve kişilik dönemlerinde çocukların aileleriyle kurduğu rol değişim ilişkisi, çocukların gelişimi için çok önemlidir. Model alınan kişinin kız çocukları için anne, erkek çocukları içinse baba olması gelişimleri açısından önemlidir (136).

Bununla birlikte bu bireyler olaylara olumlu yaklaşma, arkadaşlık kurma, liderlik ve paylaşma gibi becerilerini yakın çevresini, öğretmenlerini ve onlar için anlam ifade eden diğer insanları gözlemleyerek geliştirirler. Ebeveynlerin kendine olan güveni, ayrı yaşama, ölüm veya bunun gibi nedenlerle çocuklarıyla tek başına yaşamak zorunda olmalarından dolayı tam olmalıdır. Eşler anne-baba rolünü evlilikleri sona erse de devam ettirmek zorundadır. Çocuklarının duygularını anlamak için yapıcı, anlayışlı ve iletişim içinde olmaya gayret etmelidirler (136).

Onları yargılayıcı ve yaftalayıcı hareketlerden sakınmak

Çocuğa kendi özsaygısını geliştirecek tutum ve davranışlarda bulunmak

Çocuğun sorumluluk alması desteklenerek kendini ifade etmesine imkân verilmelidir.

Parçalanmış ailenin ne anlama geldiği çocuğa uygun bir şekilde anlatılarak bunun ona getirebileceği olumsuzlar açıklanmalıdır.

Çocuklarda, her zaman aileleri tarafından değer verilecekleri ve saygı görecekları kanaati oluşturulmalıdır.

Ayrılmış olan eşler mümkün olduğunca ayrılıklarını çocuklara yansıtılmamalıdır.

Eşler ane-babalık görevlerini ayrı da olsalar ihmal etmemelidirler.

Çocuklarınızın gözünde yerinizin ve değerinizin doldurulamayacak olduğunu anlamalarını sağlamak (136).

2.6. Saldırganlık

Başka bireylere zarar verme amaçlı bir ya da birden fazla kişi tarafından gerçekleştirilen davranışlara saldırganlık denir. Salt bir hareket olarak ele alındığında davranışa dönüştürülemeyen bazı düşmanca tavırlar bunun gibi değerlendirilmemekte; zarar verme niyeti taşıdığı halde işlevsellik kazanamayan fiziksel ve sözel saldırganlık, saldırganlık olarak değerlendirilmemektedir (31).

Saldırganlık, düşüncelerini ve inançlarını ekseriyetle toplum tarafından kabul edilmeyen gerekçelerle ve başka insanların hakkını gözetmeyerek karşımıza gelen ve toplumun genelinde kabul görmeyen eylem biçimidir (55).

Davranışçı yaklaşım saldırganlığa en ilkel tanımlardan birini yapmıştır. Bu tanım bir davranışın saldırgan davranış olarak nitelendirilmesini, başkasına zarar vermesi şeklinde açıklar. Duygusal tanımlamada saldırganlık, öfkenin ortaya

çıkardığı bir davranıştır. Bir davranışın saldırganlık içerip içermediğinin niyete göre belirlenmesi güdüsel tanımlamanın kapsamındadır (6).

Saldırgan ve şiddet eğilimli hareketlerin giderek fazlaştığı ve bu eylemlerde yer alanların yaşlarının giderek düştüğü görülmektedir. Bu durum önleyici hizmetlere yoğunlaşılmasını gerekli kılmaktadır (190). Bu konuda yapılan çalışmalardan biride şiddetin son yıllarda giderek çoğaldığı ve ençok etkilediği spor dallarından birisi olan futbolda; ister dünyada isterse ülkemizde ciddi anlamda seyirci-taraftar olayları görülmektedir. Rastgele bir gerekçe ile ulusal ve uluslararası spor müsabakalarında pek çok sorunlar oluşmakta, buna bağlı olarak maçlara ara verilmekte ya da tatil edilmekte, oyun alanı içerisinde ve alan dışında şiddet vakaları oluşmaktadır. 6222 sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun bu kapsamda çıkartılmış ve passolig kartları da kanunun uygulanabilirliğini arttırmak için kullanıma sokulmuştur (89).

Okullarda sosyal aktivitelerin yetersizliği, öğrencilerin enerjilerini aktarabilecekleri, rahatlayabilecekleri alanların sınırlılığı sıkıntıyı arttırmaktadır. Saldırgan davranışta bulunan öğrencilerin spor, bilgisayar, güzel sanatlar etkinlikleri gibi alanlara yönelmeleri sağlıklı davranışlar geliştirebilmeleri açısından yararlı olabilir (106).

2.6.1. Saldırganlık Türleri

Saldırganlığın ortaya çıkmasında, yakın çevre, aile, zekâ düzeyi, kişilik özellikleri, eğitim ortamı, arkadaş çevresi, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel çevrenin özelliklerinin elverişli olmaması, edinilen kötü tecrübeler ve yaşanan iletişim sorunları en çok risk taşıyan etmenlerdir (190).

2.6.1.1 Araçsal Saldırganlık

Araçsal saldırganlıkta gaye, bireyi yıpratıp tartaklamaktan ziyade, belli bir amacı gerçekleştirmek için bir araç olarak saldırganlığı kullanmaktır. Başka bir deyişle araçsal saldırganlık, sonuca ulaşmak için bir nedendir (163).

Öğrenilmiş saldırganlık içeren faaliyetler, araçsal saldırı şeklinde adlandırılır. Belli bir amaca ulaşmak için bu saldırılar plan ve program dâhilinde gerçekleştirilir. Kuralına uygun bir şekilde gerçekleştirilen araçlı saldırılar kural dışında olabilir (26).

2.6.1.2. Düşmanlık İçeren Saldırganlık

Düşmanlık içeren saldırganlık şekli, düşmanlık hissi tazammum etmektedir; önemli olan amaç, karşıdaki kişiyi hüsrana uğratarak, onu incitip kırmaktır. Başka bir deyişle düşmanlık içeren saldırganlık şekli kendi içerisinde sonuç olarak görünmektedir (151).

2.6.1.3. Atılmanlık

Araştırmacılar, araçsal ve düşmanlık içeren saldırganlığın dışında üçüncü bir davranış şekli olan atılmanlık kavramını ortaya koymaktadırlar. Atılmanlık, bireyin duygu ve düşüncelerini, beklenti ve isteklerini, karşısındakine saygısızlık etmeden gösterebilmesidir (47).

Kısacası, atılmanlık, kişinin kendisini en doğal haliyle aktarabilme, pozitif ve negatif hislerini yansıtabilme, olumlu ve olumsuz duygularını, onaylamadığı durumlara hayır diyebilme ve rahatlıkla karşısındaki bireyden birşeyler isteyebilme yeteneğidir (179).

2.7. Şiddet

Arapçadan alınma bir sözcük olarak “peklik, çokluk, sıkılık, sertlik” anlamlarına gelen şiddet, Türkçe sözlükte “herhangi bir eylemin, bir gücün kademesi, yeğlilik, sert-katılık”, “sürat”, “duygu veya davranışta aşırılık” ve “kaba kuvvet kullanma” anlamlarına gelmektedir (170). Uçan (2007) bu anlamlara göre şiddetin, kaynağı, kökeni, oluşumu, yapısı ve işlevi itibari ile olumlu, yansız ve olumsuz olmak üzere çok boyutlu bir kavram olduğunu söylemektedir. Özünde aşırı enerji, aşırı güç, aşırı baskı, aşırı tepki bulduran olumsuz şiddetin, çoğu kez şiddet olarak kalmadığını, saldırganlık içererek, saldırganlığa yol açtığını ve hatta saldırganlığı tetikleyip, saldırganlığı doğurduğunu ifade etmektedir (158).

Şiddet ve saldırganlık kelimeleri genellikle karıştırılarak, bazı zamanlar da birbirinin yerine kullanılabilirler. “Şiddet Fransızca (violence); bireye, kuvvet kullanarak, bireyin kendi isteğine bırakmadan onun adına kararlar vermek ya da onun adına birşeyler yapmak; şiddet uygulama hareketi ise, saldırma, zor kullanma, güç uygulama, fiziksel ya da ruhsal olarak elem oluşturma ya da vurma, kırma yaralama, acı çektirme olarak tanımlanmaktadır”. Saldırganlığın başka bir çeşidi olan şiddet, saldırgan hareketlerin uç noktasını oluşturur. Bu durumda saldırgan içerikli eylemler, yeğlilik içermeyebilir. “Şiddet, bireyin kendisinden farklı

görüŖte bulunanlara sert kullanma, kaba davranma, güç gösterisi sergileme,” olarak da ifade edilebilmektedir (93).

Literatürde Ŗiddet üzerine çok fazla tanım bulunması, bunların örneğinin birçok Ŗekilde varlığına da bir iŖpattır. Yanlızca fiziki açıdan değerlendirilemeyecek Ŗiddet öğelerinin retorik boyuta taŖınması mevcut kavram kargaŖasının artması anlamına gelebilir. Bu kadar açıklama arasından en ideal açıklamaya ulaŖmanın yolu taslak çerçevenin iyi çizilmesi ve görevsel açıklamaya eriŖebilmek için Ŗiddette boyut kavramına doğru odaklanılmasından geçer. Bourdieu eserlerinde simgesel Ŗiddeti eğitim-öğretim, medya araçları veya mahalle baskısı benzeri olaylarla ele alır. Bunun sonucu olarak birtakım vasıtalar üzerinden yaptığı tanımlamalarla bu konuyla ilgili örnekler verdiğini söylemek yerindedir (128).

Ŗiddetin bir tanımı da Ŗiddete meyilli kiŖiliklerin gelişim göstermesinde rolü olan tüm etkenlerin fiili duruma kalkmasıdır. Mevcut araŖtırmalar Ŗiddeti güdüleyen etmenleri üç aŖamada değerlendirir. Bunlardan aile ve sosyal çevre birincisini oluştururken ikincisi tahsih düzeyini ve en önemlisi olan üçüncüsü de kitle iletişim araçlarıdır. Bu maddeler halinde sıralanan etmenler Ŗiddete meyilli bireyleri Ŗiddete götüren davranıŖlarıve yaŖam görüşlerini tahlil etmede önemli bir role sahip olacağı kuŖkusuzdur (19).

2.7.1 Ŗiddet Türleri

Ünsal’a göre Ŗiddet gerekçe ve gaye olarak kullanılırsa deęiŖik Ŗiddet faaliyetlerine de neden olur. Ŗiddet kontrolsüz bir erk iğerdiği için başkasının hayat hakkına tahakküm etme, sakatlığa sebep olacak Ŗekilde yaralamayı da içine aldığı için fiziki ya da ruhsal zarara sebep olan bir edimsel harekettir (178). Bunun sonucu olarak Ŗiddetin ölçüsü verdiği zarar nispetindedir. Bu nokta nazarından bakılacak olursa Ŗiddetin caydırıcı etkisi Ŗiddet yoluyla başkalarına verdiği zarar nispetindedir. Diğer bir husus ise ferdi ve birlikte çalıŖmalarda Ŗiddeti amaçsal bir karŖılıęı vardır (19).

Ŗiddet ve Sağlık Konulu Dünya Raporu’nda Ŗiddet, eylemin gerçekteŖtirildięi bireyler bakımından üç alanda kategorilendirilmiŖtir. Buna göre; kiŖinin kendisine yönelik Ŗiddet, bireyler arası Ŗiddet ve kolektif Ŗiddet olmak üzere 3 tip Ŗiddet vardır (49, 131).

2.7.1.1. Kendine Yönelik Şiddet

İntihar eylemi ve kişinin kendine zarar vermesi davranışları, kendine yönelen şiddet başlıkları altında iki madde olarak değerlendirilebilir. İntihar başlığı altında intihara yönelen düşünceler, intihar teşebbüsleri ve intihar eylemlerini içerir. Kişinin kendine zarar vermesi ise kesme, yaralama, ihmal gibi davranışları kapsar. Bir fikir vermesi açısından örneklemek gerekirse DSÖ verilerine göre bazı ülkelerin intihar hızları şu şekildedir; (100.000’de) Letonya 42,1; Macaristan 27,7; Japonya 23,8; Kanada 11,9; İsrail6,3. Türkiye için belirtilen resmi rakam ise 2003 senesi için 3,85’tir. Açıklanan resmi rakamlara göre 2003 yılında Türkiye’de 2705 kişi intihar sonucu hayatını kaybetmiştir. Bunun 80’i 15 yaş altındadır (166,112).

Yaş grubuna göre 2013 yılı intihar sayısı ve hızları TÜİK (168) verilerine göre toplam 3189 intihar vakasından 2319’unu erkekler 870’ini kadın kadınlar oluşturmaktadır. Bunlardan 15 yaş altı toplam 85 kişiden 39’u erkek 46’sı kadın; 15-19 yaş arası toplam 390 kişiden, 217’si erkek 173’ü kadındır.

2.7.1.2. Kişiler Arası Şiddet

Fiziksel, psikolojik ve cinsel olmak üzere kişilerarası şiddet iki kategoride incelenebilir. Fiziksel şiddet yakın aile bireylerini kapsayan ve ekseriyetle hane içinde gerçekleşen şiddettir. Çocuk istismarı, yaşlı bireylere yönelik şiddet, eşine uygulanan şiddet bu kategoride değerlendirilebilir. Psikolojik ve cinsel şiddet ise aile bireyleri dışında tanıdıklar veya tamamen yabancı bireylerden meydana gelen kişilerin sebep olduğu şiddettir. Bu şiddet biçimi herkese karşı olabileceği gibi sokak, eğitim kurumları, infaz kurumları ve huzurevleri gibi her türlü ortamda olabilmektedir. Bireylerarası şiddette cinsel şiddet düşünüldüğünde DSÖ verilerine göre 2002 yılında 18 yaşın altında 150 milyon kız çocuğa, 73 milyon erkek çocuğa zorla cinsel ilişki veya fiziksel temas içerikli cinsel şiddet uygulanmıştır (49, 112).

TÜİK (167) verilerine göre 2012 yılında güvenlik birimine gelen ve getirilen çocuklar arasında cinsel suçlarla gelen toplam 2997 çocuktan; 2811’ini erkek 186’sını kız çocuklar oluşturmuştur. Cinsel suçlarla gelen çocukların yaş grubu dağılımına göre sayıları; 11 yaş altı 183’ü erkek, 14’ü kız çocuk; 12-14 yaş arası 723’ü erkek, 44’ü kız çocuk; 15-17 yaş arası 1905’i erkek, 127’si kız çocuktur. Öldürme suçu ile gelen getirilen toplam 457 çocuğun; 402’sini erkek, 55’ini kız çocuklar oluşturmuştur. Öldürme suçu ile gelen çocukların yaş gruplarındaki dağılım

ise; 11 yaş altı çocuklardan 37'si erkek, 19'u kız; 12-14 yaş arası çocuklardan 83'ü erkek, 18'i kız; 15-17 yaş arası çocuklardan 282'si erkek, 18'i kızlardır. Yaralama suçu ile gelen ve getirilen toplam 39048 çocuktan; 32997'sini erkek, 6051'ini kızlar oluşturmaktadır. Bu çocuklardan 11 yaş altı 1472'si erkek, 291'i kız çocuk; 12-14 yaş arası 7477'si erkek, 1958'i kız çocuk; 15-17 yaş arası 24014'ü erkek, 3790'ı kız çocuk ve yaş grubu bilinmeyen 34'ü erkek, 12'si kız çocuktur. Kişiler arası şiddet türünde, verilere bakıldığında ergenlik dönemine denk gelen yaş gruplarındaki artış üzücü boyutlara ulaşmıştır (167).

2.7.1.3. Kolektif Şiddet

Kolektif şiddet de politik, ekonomik ve sosyal olarak üçe ayrılır. Kolektif şiddet diğer gruplardan ayrı olarak daha büyük grupların veya ülkelerin şiddete yönelimlerini de kapsamaktadır. Bu kapsamda kolektif şiddet terör saldırılarını, organize örgütlerin saldırılarını da içerir (112).

TUİK (167) verilerine göre, 2012 yılında çevreye karşı işlenen suçlarla güvenlik birimine gelen ve getirilen toplam 116 çocuktan, 99'unu erkekler, 17'si kızlar oluşturmaktadır. Bu çocukların yaş grubu dağılımlarına bakılırsa; 11 yaş altı 32'si erkek, 9'u kız; 12-14 yaş arası 25'i erkek, 3'ü kız; 15-17 yaş arası 42'si erkek ve 5'i kız çocuktur. Toplumsal olaylar ile gelen getirilen toplam 965 çocuktan; 906'sını erkek, 59'unu kız çocuklar oluşturmaktadır. Toplumsal olaylara karışan çocukların yaş gruplarına bakıldığında 11 yaş altı 8 erkek; 12-14 yaş arası 202'si erkek, 9'u kız; 15-17 yaş arası 696'sı erkek, 50'si kız çocuktur. Kolektif şiddetin içeriğine ve TUİK (167) verilerine bakıldığında, çocuklarımızın kontrol edilemediği takdirde, şiddet içerikli davranışlarının suç işleme ve organize suç çetelerine katılma sonucu, topluma zarar verici, toplumdan giderek soyutlanan bireyler haline gelmeleri kaçınılmaz bir sonuç gibi görülmektedir (167).

2.8. Şiddet Eğilimi

Şiddete yönelik dürtüler insanda hemen hemen mevcuttur. Şiddet zaman içinde yaşantılarla akidelerle değerlerle farklılaşmış ama varlığını daima devam ettirmiştir. Şiddete eğilim ahlaki düşüncelerden en saldırgan eylemlere kadar yaşamın her anında varlığını korumuştur. Örneğin kan akıtma ritüellerinin tarihi insanlık kadar eskidir ve günümüzde de türlü sebeplerle kan akıtma kültürü halen

sürmektedir. Daha ziyade dini nedenlerle şükran duyulan maddi veya manevi nesneye bağlılığın bir göstergesi olarak kan akıtma günümüz toplumlarında halen sıklıkla görülmektedir. Fromm bu tür eylemleri yıkıcı ve ilkel bulmanın yanı sıra bir bakış açısıyla da kutsal ve insalcıl bulur. Bütün bunlara bakılarak şiddetin insanın özünde var olan ve bundan sonra da var olacak olan bir olgudur denilebilir (172).

Şiddeti içeren davranışlar bazı öne çıkan etmenlerle karşımıza gelir. Genel olarak tüm çalışmalar gözönüne alındığında şiddetin beslendiği üç önemli kaynak göze çarpmaktadır. Bunların ilki ailesel ve çevresel faktörler, ikinci olarak eğitim durumu ve düzeyi, üçüncü etmen de kitle iletişim araçlarıdır.(19). Çabuk Kaya'ya göre ise şiddetin oluşumunda rol oynayan önemli etmenler, sosyal, kültürel ve ekonomik faktörlerdir. Toplumun kültür yapısı ve geçerli değer yargıları, hangi davranışın şiddet olarak algılanabileceği noktasında referans alınabilir. Ergenlik dönemi şiddeti, toplumda rastlanılan diğer şiddet çeşitleriyle ile yakından alakalıdır. Bu bireylerden daha şiddete eğilimli olanlar, aile içinde problem çözme yolu olarak şiddeti benimsemiş kişilerdir. Kitzmann, Gaylort, Holt ve Kenny (96) , aile içinde şiddete tanık olan çocukların, tanık olmayanlardan daha fazla olumsuz davranışlar gösterdiklerini çocuklarda meydana gelen psikolojik ve sosyal neticeleri inceledikleri araştırmalarında gözlemlemişlerdir. Aile içi şiddetin tanığı olan bireylerin ilerleyen zamanlarda yetişkin şiddet uygulayıcılarına çevirdikleri çeşitli çalışmalarda gözlemlenmiştir. Ayrıca ailenin sosyal bakımdan saf dışı kalması sosyal yoksunluğu da şiddete eğilim açısından risk taşıyan bir faktör olarak açıklanmıştır (78, 76).

Tüm bu araştırma sonuçları göstermektedir ki, toplumla bağlaşıklık, üretken ve mesut fertler olmak, ailelerin desteği ilk sırada olmak üzere eğitim ve öğretim kurumlarının desteğiyle mümkündür. Eğitim kurumlarında ortaya çıkan şiddetin, yetişkin fertlerin yaşam kalitesini, başarı seviyesini ve önündeki hayata ümitle bakışını negatif yönde etkilediğinin, şiddete yönelik eğilim ve davranışların değiştirilmesi ya da en aza indirgenmesi için en son çarenin eğitim olduğunun önemsenmesi ve göz önünde bulundurulması gereklidir. Bu açıdan, okul hayatı boyunca öğrencilerin şiddete yönelim potansiyellerinin tespiti çok önemlidir (125).

2.9. Ergenlik Döneminde Şiddet Eğilimi ve Saldırganlık

Ergenlik dönemindeki şiddet, erken çocukluk devresindeki anne-baba uyuşmazlıkları, ebeveyn ve çocuk arasındaki bağın zayıflaması, ailedeki çocuk

sayısının çok olması, erken yaşlarda annelik ve aile üyelerinin birbirlerine bağlılıklarının zayıf olmasıyla güçlü biçimde ilişkilidir (111). Aile üyelerinin birbirlerine bağlılıklarının zayıf olmasıyla fertler arasında uzaklaşma görülmektedir. Bu uzaklaşmaya izin vermeyip çocuklarıyla ergenlik öncesi fiziksel ve ruhsal yakınlığı çoğu zaman “arkadaş olma” gerekçesiyle sürdürmeye çalışan anne babaların çocuklarından şiddet görmeleri sık rastlanan bir durumdur (91).

Ergenlik döneminde arkadaş etkisi genellikle kişiler arası ilişkileri etkileyen olumlu ve önemli bir etkidir ancak, olumsuz etkileri de olabilir. Gençlerin suç işleyen ya da madde kullanımı olan arkadaşlarının olması, şiddetle ilişkilidir. Ancak şiddetin mi bu arkadaşlıklara sebep olduğunu yoksa bu arkadaşlıkların mı şiddete sebep olduğunu belirlemek mümkün değildir (137). Yine özellikle arkadaş çevresindeki doğrudan kışkırtmalar da (fiziksel zarar, alay, hakaret vb.) saldırgan davranışları ortaya çıkarabilir (112).

2.10. Okullarda Şiddete ve Saldırgan Davranışa Neden Olan Etkenler

Dünyada ve ülkemizde giderek artan saldırganlık ve şiddet olaylarının eğitim kurumlarında da arttığı belirlenmiştir. Ebeveynler eğitim kurumlarına çocuklarını gönderirken, onların olumsuz koşullara maruz kalmasından endişe duymaktadırlar (185).

Saldırganlığın ve şiddetin okullarda artmasına neden olan riskli durumlardan biri de öğretmenlerin taşıdığı yeterliliklerdir. Saldırgan davranışların nedeni doğrudan ya da dolaylı olarak öğretmen olabilir (60) ve öğretmene karşı saldırgan tutumlar sergilenebilir. Tutarlı olmayan davranışlar, ceza yaklaşımları ve net belirlenmemiş kuralları uygulayan eğitimciler saldırgan içerikli eylemlere daha çok maruz kalmaktadırlar (185).

Eğitim kurumlarının fiziki şartlarından kaynaklanan şiddet nedenleri arasında ise çoğu zaman: Okulun mekânsal olarak küçük olması öğrencilerinse sayıca fazla olması, kuralların açık konulmaması, haksız keyfi kuralların olması, öğrencilerin bu kuralları kabul etmemesi, idareci ve eğitimciler arasında koydukları kurallarda ve uygulanacak cezalarda anlaşmazlıklar yaşanması, eğitimcilerin cezalandırmaktan kaçınmaması, eğitimcilerin öğrenciler tarafından uygulanan kural dışı hareketleri önemsememesi, okullarda karne notlarının çok önemli olması, derslerdeki müfredatın çocuklar tarafından önemsiz görülmesi, okuldaki ders araç gereçleri ve ders

ekipmanlarının eksik olması, eğitim sisteminin neredeyse sınava endeksli olması, sınavlarda kazanılan yüksek puanların çok önemli olduğunun düşünüldüğü ülkemizde çocukların kişilik özellikleri arka plana atılmaktadır. Yabancı ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de şiddet ve olumsuz davranışların sürekli gelişmesinde öğrencilerin kişilik özelliklerinin, karakterlerinin ve ilgi alanlarının önemsenmemesinin etkisi vardır (133).

Kısacası; eğitim kurumlarında görev yapanların ve öğrencilerin özellikleri, okulun fiziki ortamı, sosyal özellikleri, kültürü okullarda saldırgan ve şiddet içerikli eylemlerin oluşmasında etken olmuştur (185).

Şiddet içerikli davranış sergileyen bireylerin okul ve aile değerlerinin bozulduğu ve duydusal değerlerinin azaldığı gözlemlenmektedir. Okullarda uygulanabilecek karakter eğitimi ve değerler eğitimi kazandırma uğraşları davranış bozukluklarının çözümlenmesinde tek başına yeterli olmasa da, birçok öğrencinin davranışlarını olumlu yönde etkileyeceği ve yaşantılarını daha manidar kılacağı açık ve nettir (133).

Sosyal aktivitelerin okullarda yetersiz kalması öğrencilerin enerjilerini kullanabilecekleri, deşarj olarak rahatlayabilecekleri alanların sınırlılığı sıkıntıyı daha çok artırmaktadır (121).

2.11. Öğrencilerin Şiddet Eğilimli ve Saldırgan Davranışlarının Önlenmesi

Bireyleri şiddet davranışına iten en önemli sebebin geçmiş yaşamları ve aile içindeki huzursuzlukları olmasına rağmen okul ortamının da bu tür davranışlar da etkili olduğu bir gerçektir. Bu gerçeği göz ardı etmeyerek, bireyin şiddet eğilimi göstermesini sağlayan okuldaki davranışlara ilişkin olumsuzlukların giderilmesi için gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

Eğitim programlarının hedef ve kapsamı, bireyi beden, zihin, duygu ve ruh bütünlüğü içinde tüm yönlerden geliştirmeye yönelik olacak şekilde çok yönlü olarak belirlenmelidir. Medya, öğrencilerin gelişimini olumsuz etkileyen yayınlar konusunda daha sorumlu davranmalıdır. Okullar, öğrenci ve ebeveynleri, görsel-işitsel medya ve internet gibi araç ve teknolojileri doğru kullanma ile alkol ve uyuşturucu bağımlılığı konusunda bilgilendirecek etkinlikler, sempozyumlar düzenlemelidir (5).

1997 yılında Avrupa komisyonu tarafından okullarda şiddete karşı bir teşebbüs oluşturulmuştur. Avrupa birliğini oluşturan 15 ülkenin yöneticilerinden oluşan bir yapı. İspanya, Portekiz, İtalya, Almanya ve birleşik krallık içinde oluşturulan sekiz araştırma timi ile birlikte zorbalığın önlenmesi ve doğası üzerine Avrupa ülkeleri arasında bir ağ dört yıllık karşılaştırma” araştırma projesi şu anda gerçekleştirilmekte. Finlandiya, İsviçre ve Hollanda, İngiltere, Galler ülkesi zorbalığın önlenmesinde öğrenci ve ailelerin katılımının artmasının amaçlayan güvenli okul isimli bir işbirliği projesi planlanmaktadır. Almanya’da hem şehirlerde hem de kırsal alanlardaki okullarda meydana gelen suç, ırkçılık ve şiddet problemlerine karşı birçok okul şiddet projeleri gerçekleştirmiştir (150).

1999-2000 yılları arasında ABD’de yapılan bütün devlet okullarının yer aldığı bir araştırmada, en az bir defa şiddet yaşanan okulların oranı, % 71, ciddi şiddet olaylarının yaşandığı okulların oranı ise % 20 bulunmuştur. 2001 yılında 12-18 yaş arasında hırsızlık, ateşli silah kullanma, zorbalık türünde de 764.000 suç işlendiği belirtilmektedir (161). Ulusal Güvenli Okul Merkezinin (The National School Safety Center)(174). 2006 yılı raporunda ise 1992-2006 yılları arasında okullarda yaşanan şiddet olaylarında (zorbalık, ateşli silah kullanma, kişilerarası anlaşmazlık, hırsızlık, tecavüz) hayatını kaybedenlerin sayısının 445 olduğu belirtilmiştir (84, 161).

Yetişkinlerin (velilerin, öğretmenlerin, okul yöneticilerinin, medya yöneticilerinin vb) şiddet içermeyen örnek davranışlar sergilemeleri eğitim kurumlarında şiddetin önlenmesinde, büyük önem taşımaktadır (9).

Eğitim kurumlarında şiddet olaylarının sunumunda basına önemli yükümlülükler düşmektedir. Eğitim kurumlarındaki şiddet olaylarının sunumunda basının okuyucularda korku ve kaygı uyandırmak yerine, şiddet olaylarının nedenleri, sonuçları ve nasıl önlenebileceği hakkında bilgilendirici ve eğitici bir yaklaşım benimsemesi, okuyucuların şiddetle ilgili daha gerçekçi bir bakış açısı kazanmasında ve şiddetin önlenmesinde önemli katkılar sağlayabilir (9).

Eğitim kurumlarında şiddeti azaltacak ya da durduracak önlemlerin alınmasında saldırganlık ve şiddete neden olan faktörlerin belirlenmesi oldukça önemlidir. Şiddet tek bir etkene bağlı gerçekleşen bir eylem değildir. Şiddeti oluşturan ve tetikleyen etkenlerin çeşitliliği eğitim kurumlarında alınacak önlemlerin

de çeşitliliğini zorunlu hale getirmektedir. Bu önlemleri kısa dönemli ve uzun dönemli stratejiler olmak üzere iki grupta toplayabiliriz. Kısa dönemli stratejiler çevresel düzenlemeler ve okul-yönetim temelli stratejilerdir. Uzun dönemli stratejiler ise eğitim ve program temelli stratejiler ile okul sonrası alternatif etkinliklerdir (185). Uzun dönemli stratejileri ele alırsak öğrencilerin okulda ve okul sonrası zamanlarında enerjilerini kullanabilecekleri spor alanlarına yönlendirmelerinin olumlu etki edeceği düşünülebilir.

Öğrencilerin saldırgan davranışları spor, bilgisayar aktiviteleri, güzel sanatlar ve değişik projelerde görev alma gibi etkinliklere yönlendirilerek azaltılabilir ve sağlıklı davranışlar geliştirebilmeleri açısından yararlı olabilir (121).

2.12. Beden Eğitimi ve Sporun Saldırganlık ve Şiddet Eğilimi Üzerindeki Rolü

Oyun kuramcıları oyunun, çocukta enerjinin harcanmasını sağladığı için gerginliği azalttığını belirtmektedirler (183). Öğrencinin aktif olarak hareket ettiği, kapasitesini zorladığı ve becerilerini keşfettiği derslerde olumsuz eğilimlerinin azaldığı, oyun ve aktiviteler sırasında saldırganlık dürtülerini giderdiği ve rahatladığı bildirilmektedir (192). Yavuzer ve Yörükoğlu'nun ifadelerinden anlaşıldığı üzere, beden eğitimi faaliyetlerinin saldırganca davranışların ortaya çıkmasına engel olduğu düşünülmektedir.

Yörükoğlu (192) Beden Eğitimi, Müzik ve çocuğu aktif kılan, hareket etmesini sağlayan, kapasite ve yeteneklerine göre onu iş başında tutan derslerde problem davranışların azalmasını çocuğun oyun ve aktiviteler aracılığıyla ilkel saldırganlık eğilimlerinin kanalize etmesine bağlamıştır (8).

Spor Eğitimi kişilere hareket aracılığı ile duygularını ifade etme fırsatı sağlar. Saldırganlık, öfke, kıskançlık gibi duyguların kontrol edilmesini öğretir. Spor eğitimi ve oyun etkinliklerine katılmak baskı ve gerilimlerin boşaltılmasında önemli bir araçtır (66).

Lise seviyesinde yaklaşık 5.2 milyon genç sporcunun, otuzun üzerinde spor dalında mücadele ettiği Birleşik Devletlerde, araştırmacılar sportif faaliyetlere katılan öğrencilerin karakter, kendine saygı, güven, diğerlerine saygı, rekabet etme ve fair play gibi değerleri kazanıp kazanmadıkları üzerinde tartışmaktadırlar. Sporun genç erkek ve kızların psikolojik, sosyal ve fiziksel gelişimlerine katkısını gösteren birçok

kanıt vardır. Maalesef koçlar ve sporcuların üzerinde gittikçe artan kazanma baskısı ve şüpheli rol modellerinin etkileri sayesinde, genç sporcuların öğrendikleri davranışlar her zaman pozitif ve ahlaki değerleri yansıtmayabilmektedir (138, 18).

Bireylerin kültür seviyeleri ve eğitim durumları incelenecek olursa, onların sporu saldırganlık için bir araç olarak görmeye başladıkları da belirtilebilir. Çünkü spor onlar için bir rahatlama aracı, kişiliklerini ortaya koyabilecekleri büyük bir fırsat haline dönüşmüştür (98).

Spor eğitimi, sabırlı ve enerjik olmayı sağlaması bakımından gerek bireysel-toplumsal uyumu kolaylaştırması ve gerekse bireylerarası ilişkileri geliştirmesi açısından etkili bir eğitim aracıdır. Spor eğitiminin bireylerarası ilişkileri geliştirdiği ve yönlendirdiği yapılan çalışmalarla da desteklenmektedir (162).

Şahin (155), lise öğrencilerinin okul sonrası vakitlerde şiddet olaylarına yönelmesi ve ders dışı sporla ilişkisi üzerine araştırma yapmış ve öğrencilerin okul sonrası zamanlarda şiddet olaylarına sıklıkla karışmalarının, ders dışı sportif faaliyetlere katılıp katılmadığı ile ilgili olmadığını, bu zaman diliminde gözetimsiz geçirdikleri sürelerin uzunluğu ile ilişkili olduğunu tespit etmiştir. Bundan dolayı titizlikle hazırlanmış, öğrencilerin isteklerine ve fiziksel özelliklerine göre düzenlenmiş eğlenceli ders dışı sportif faaliyet programları, öğrencilerin okul sonrası zamanlarda karşılaşılabilecekleri şiddet riskinden onları korumaya yardımcı olabileceğini ifade etmiştir (155).

Öğrencilerin bilimsel, sosyal, kültürel, sportif etkinliklerle zamanlarını değerlendirebilecekleri alanlar çoğaltılarak her okul bünyesinde kulüpler oluşmalı. Bunları destekleyecek bilim, kültür, sanat ve spor merkezleri çoğaltılarak tüm gençlik olumlu yönde gelişme kaydetmek üzere kanalize edilmeli. Geleceğin sanatçıları, sporcuları, bilim adamları, yöneticileri için fırsat eşitliği yaratılmalıdır (99).

Okullarda veya okul dışında, bireylerin katıldığı beden eğitimi ve spor faaliyetlerinin, saldırganlık ve şiddet eğilimi üzerinde olumlu etkiler yaratabileceğini söyleyebiliriz.

2.13. Kitle İletişim Araçlarının Saldırganlık ve Şiddet Eğilimi Üzerine Etkisi

İnsan topluluklarının eğitimi için çok önemli bir araç olduğu kadar, kitlelerin uyarılmasında da televizyon çağın en önemli kitle iletişim araçları arasında bulunmaktadır. Birlikte yaşamın bir parçası olarak etkinliğini giderek artıran televizyon, içeriğiyle de insanlar üzerinde önemli bir etkiye sahip olmaktadır. Bu etki, televizyon iletilerinin, bireyler üzerinde olumsuz sonuçlar doğurup doğurmayacağı sorununu da gündeme getirmektedir. Bu konuda başlayan tartışmalar ise televizyonun gelişimine bağlı olarak giderek artmaktadır (105).

Cep telefonu, TV, bilgisayar ve internet gibi dijital teknolojinin çocukların günlük yaşam düzenine girdiği ve çocuğun sosyal gelişimini etkilediği konusunda artık kesinlik kazanmıştır. Özellikle toplumdaki şiddet için interaktif medyayı suçlamaya eğilim olsa da tüm şiddet için televizyonu suçlamak doğru değildir (170). Kitle iletişim araçlarındaki saldırganlığın kimleri ne derece etkileyeceği, bireylerin saldırganlıkla ilgili geçmiş yaşantılarına, bireysel farklılıklara ve sosyal çevrenin saldırganlığa verdiği değere göre değişiklik göstermektedir (20).

Televizyonda yer alan şiddet olaylarının çocukların saldırgan davranışlarına etkisinin ne oranda olduğunun belirlenmesi için yapılan araştırma sayısının, 1984 yılı itibariyle 100 civarında olduğu tespit edilmiştir (85, 105).

ABD'de 3 yıllık Ulusal TV Saldırganlık çalışmalarında şu öğeler bulunmuştur.

1. Tüm programların 2/3 'ünde saldırganlık vardır.
2. Çocuk showlarında saldırganlık vardır.
3. Saldırganlar genellikle cezalandırılmamaktadır.

4. Müzik videolarının 1/4'ünde saldırganlık veya silah taşıma bulunmaktadır (170). Televizyondaki şiddetin kontrolünün sağlanması ve bu şiddete karşı çocukların korunmasına ilişkin çabalar üç etken bakımından değerlendirilmelidir. Bu etkenler kamu (özellikle ana babalar), yönetim (kanun koyucular ve siyasal karar alıcılar)ve TV endüstrisinin kendisidir (yapımcı ve yayıncılar, şebeke yöneticileri hatta reklam verenler). Müdahale bu üç etkenin uyumlu bir işbirliği ile etkili olabilir (30).

Araştırmaların en can alıcı konusu ise şiddet içerikli yayınların çocuklarda saldırgan dürtüleri olumsuz yönde ne derece etkilediği ve saldırgan davranışların öğrenilmesinde etkili olup olmadığıdır. Araştırmacıların bir kısmı ekranda izlenen

şiddet ile saldırgan davranışlar arasında bir neden-sonuç ilişkisi kuramadıklarını belirtirken (59, 105), bazı araştırmacılar ise sadece ekranda izlenen şiddetin konusu ile o konunun gerektirdiği saldırganlık arasında bir ilişkinin olabileceğine dikkat çekmişlerdir (63, 145, 105).

“Ana babalar, öğretmenler ve bizzat çocuklar televizyondaki şiddetin saldırgan davranış üzerindeki etkisini yumuşatmak için nasıl müdahalelerde bulunabilirler?” Gerçekte televizyon alışkanlığı, aracın tüm karşı konulması zor gücüne rağmen alt edilebilir bir sorun olarak görülmektedir. Televizyon alışkanlığının özellikle çocuklukta edinildiğini ve bunun giderek kronik hale gelebildiğini biliyoruz. Bu durumda, söz gelişi çocukların televizyon dışındaki boş zaman etkinliklerine katılmalarını özendirmek, hobiler geliştirmelerine yardımcı olmak, kronik televizyon alışkanlığını kaynağında önlemenin bir yoludur (29). Bilgin ve Kartal’ın ifade ettiği gibi çocukların boş zamanlarını eğlenceli bir şekilde sportif aktivitelerle, roman okuyarak ya da çeşitli şekillerde sinema gezi gibi faaliyetlerle geçirmelerini sağlamak önemlidir. Bu sayede, çocuklukta yer etmeye başlayan alışkanlıkların ergenlik, gençlik dönemlerini de takip edeceği düşünülürse gençlerin saldırgan ve şiddet eğilimli davranışlardan kendi istekleriyle farkında olmadan uzak duracakları söylenebilir.

Tüik (168) verilerine göre 2011 yılında, gençlerin sosyokültürel faaliyetleri farklı alanlarda incelendiğinde, gençlerin %24,1’i sıklıkla kitap okurken %52,2’si ara sıra kitap okumaktadır. Yine gençlerin %52,5’i ara sıra gazete okurken, %26,4’ü sıklıkla gazete okumaktadır.

1992 güzünde, Kanada’da 14 yaşında bir kızın 11 yaşındaki kardeşinin vahşice ırzına geçilip öldürülmesinden sonra başlattığı ve kısa zamanda tüm ülkeye yayılıp insanlar tarafından sahip çıkılan şiddet karşıtı kampanyada, Kanada Parlamentosu Kültür Daimi Komitesi’nin hazırladığı tavsiye raporu bu yönde fikir vericidir. Buna göre televizyonda şiddet;

- a) televizyon endüstrisinin kendi kendisini denetlemesi ve öz düzenleyici kurallar geliştirmesiyle,
- b) izler kitlenin eğitimiyle,
- c) ana babaların program tercihleriyle,

d) izlenmesi istenmeyen yayınları bloke edecek, programları filtreden geçirecek veya televizyon alıcılarını kilitleyecek teknik araçların kullanımıyla denetlenebilir (29).

2.14. Anne-Baba Eğitim Durumlarının Saldırganlık ve Şiddet Eğilimi Üzerine Etkisi

Anne babalar ile çocuklar arasındaki ilişkileri, çocuğun içinde doğup büyüdüğü aile ortamı anne ve babaların kendi aralarındaki ilişkiler, çocuğun beklentilerine uygun bir çocuk olup olmaması, çocuk sayısı, çocuğun cinsiyeti ve karakteristik özellikleri, ailenin sosyoekonomik durumu ve kültürel özellikler gibi pek çok etken belirler (22, 178,148).

Bandura (25) sosyal öğrenme kuramında, şiddet ve saldırganlığın diğer sosyal davranışlar gibi öğrenilmiş, başka bir deyişle sonradan kazanılmış davranışlar olduğunu belirtmiştir. Bu doğrultuda, çocuğun şiddet davranışı ortaya koymasında anne babaların uygulamış olduğu disiplin yöntemi ve kuralların işleyiş biçiminin önemli olduğunu belirtmiştir (125).

Arslan (14), aile içi şiddet durumunu ele alırken, şiddet öncesi ve sonrası olmak üzere yaşam sürecine vurgu yapmıştır. Bahsi geçen süreçte bireyler, Bandura (25)'nin da söylediği gibi, sosyal öğrenme yolu ile kazandıkları davranış şekillerini yaşamlarında taklit etme yoluna giderler. Arslan (14)'ın sözünü ettiği şiddet öncesi süreçte, özellikle erkek ve kadın cinsiyetindeki her iki grupta, ilköğretimden başlamak üzere bütüncü, insan merkezli, saygı ve sevgi çerçevesinde eğitim modelleri oluşturulmalıdır. Nitekim anne-baba eğitiminin, çocuklarına model olma yolunda, önemli adımlara öncü olacağı düşünülmektedir.

Bu konuda 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'da zemin hazırlanmış, 16. Maddenin 6. bendinde "İlköğretim ve ortaöğretim müfredatına, kadının insan hakları ve kadın erkek eşitliği konusunda eğitime yönelik dersler konulur." İfadesi yer almıştır. Bu bağlamda istendik davranış oluşturacak şekilde ders içerikleri hazırlanıp, yaşayarak öğrenme modelinin de içeriğe katkı sağlayacak şekilde düzenlenmesi ile yetişecek yeni erkek ve kadınlarımız bilinçlendirilmelidir (14).

Bu açıdan bakıldığında, araştırmalara konu olan saldırgan ve şiddet eğilimli davranışlar için anne-baba faktörünün göz ardı edilemeyeceği düşünülmektedir.

Bandura (25) saldırgan ve şiddet eğilimli davranışların öğrenilmiş davranışlar olduğunu belirtirken, sosyal öğrenmede anne-babanın davranışlarına dikkat çekmektedir. Dolayısıyla anne-babanın çocuklarını yetiştirmelerinde aldıkları eğitimin önemli bir etken olduğu söylenebilir.

Yapılan araştırmaların sonuçlarına göre, eğitim seviyesi lise ve üstü olan ebeveyn veya bakıcı ile büyüyen çocukların, diğer çocuklara oranla daha az disiplin problemi yaşadıklarını ve daha az oranda davranışsal problemler sergilediklerini ortaya çıkarmaktadır (147).

2.15.Kardeş Sayısının Saldırganlık ve Şiddet Eğilimi Üzerine Etkisi

Ailelerin çocuk sayısı, çocukların iyi yetiştirilmesi ve olumlu kişilik özellikleri kazanmaları bakımından önemlidir. Çocuk sayısının fazla olması ailenin ekonomik problemler yaşamasına ve çocuklarına yeterli ilgi göstermelerinde güçlük çekmelerine neden olabilir (41).

Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü (112)' nün, yaptığı araştırmaya göre, ailenin sosyoekonomik yapısı ve kültürel yapısı şiddet davranışlarının görülme sıklığını etkilemektedir. Düşük sosyoekonomik düzeye sahip olan ailelerde şiddet davranışları daha sık olarak görülmektedir. Çocuk sayısının artması önemli sosyal göstergelerden birisi olup, bu tür ailelerin sosyal ve ekonomik olarak da dezavantajlı gruplar içinde yer aldığı gözlenmiştir. Bu nedenle çok çocuğa sahip olma, sosyal ve ekonomik bir gösterge olarak da kullanılabilir. Bu tür ailelerin çocuklarında şiddet içeren davranışların görülme olasılığı da artmaktadır.

2.16. Ailenin Ekonomik Durumunun Saldırganlık ve Şiddet Eğilimi Üzerine Etkisi

Düşük sosyoekonomik düzeyli anne-babaların, diğer yüksek sosyoekonomik seviyedeki ailelere oranla çok daha fazla stresli oldukları, streslerinin çocuklarla ilişkilerini olumsuz yönde etkilediği belirtilmektedir. Sosyoekonomik düzeyi düşük aileler; çocuklarına karşı daha tepkili olur, çok çabuk öfkelenir ve çocuklarını cezalandırırlar. Otoriter yaklaşımları, çoğu kez cezalandırıcı, katı, dürtüsel ve acımasız olan bu aileler, cezalandırma yöntemi olarak da genellikle fiziksel şiddeti benimsemektedirler (187).

Yaşadığımız bu zaman diliminde aile üyelerinin çalışma durumunun geleneksel geniş aileden çekirdek aileye geçişte anne babaya atfedilen cinsiyet rollerindeki değişimin, şiddete başvurmada etkili olduğu söylenebilir (125)

Özgür ve arkadaşlarının (125) yapmış oldukları çalışmada, annenin çalışması ile öğrencilerin şiddet eğilim puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamışken, babası çalışmayan öğrencilerin şiddet eğilim puan ortalamalarının, babası çalışan öğrencilere oranla daha yüksek olduğunu ve puan ortalamaları arasındaki bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit etmiştir. Diğer taraftan öğrencilerin ailelerinin gelir durumlarını değerlendirmeleri göz önüne alındığında, şiddet eğilim puan ortalamalarının ailelerin geliri giderden “az” olanlara ve gelir gidere “denk” olanlara göre, gelir giderden “fazla” olanlarda yüksek olduğunu saptamıştır. Ailelerin geliri iyileştikçe, şiddet eğilim puan ortalamaları nın yükseldiğini tespit etmiştir.

2.17. Karşı Cinsten Yakın Arkadaşı (Sevgili) Olma Durumunun Saldırganlık ve Şiddet Eğilimi Üzerine Etkisi

Gençler arasında şiddetin bir diğer nedeni ise karşı cinsiyetten birine karşı yaşadığı duygular şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu duyguları ifade edememe, hoşlanılan kişinin duygularına yanıt vermemesi ya da bir başkasından hoşlanması, hoşlanılan kişinin kıskanılması, şiddet davranışlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ülkemizde de bir üniversitenin birinci ve üçüncü sınıf öğrencileri (n=3.501) arasında yapılan bir araştırmada karşı cinsiyetten bir arkadaşı olan gençlerin şiddet ile karşılaşma durumları sorulmuştur. Karşı cinsiyetten arkadaşı olan üniversite birinci sınıf öğrencilerinin yüzde 64,1'i duygusal, yüzde 2,8'i fiziksel ve yüzde 3,4'ü cinsel şiddete maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu yüzdeler üçüncü sınıflarda sırasıyla yüzde 47,5, yüzde 2,3 ve yüzde 1,1 şeklindedir. Duygusal şiddet gençlerin flörtü tarafından en fazla maruz kaldıkları şiddet türüdür (112). Yine bir başka üniversitede yapılan bir çalışmada üniversite öğrencilerinin yüzde 15,2'sinin arkadaşı ya da sevgilisi tarafından fiziksel şiddet görmüş olduğu, yüzde 12,4'ünün ise cinsel şiddet mağduru olduğu tespit edilmiştir (112).

2.18. Saldırganlık, Şiddet ve Spor İlişkisi

Latince kökenli olan spor sözcüğü, “Delport” ve “Disport” kelimelerinin kısaltılmış halidir. Oyun, oyalanma, işten uzaklaşma anlamlarını taşımaktadır (23).

“Spor sözcüğünün ilk kullanımı eğlenme, gevşeme, rahatlama anlamlarını içermektedir” (54). C. Diem’e göre spor; “bireyin özgür istencine bağlı, bir değer ölçülerini içeren, kendisine özgü töresi olan, yarışma biçiminde, şenlik ve sevinç içerisinde yapılan; geliştirilmiş ve özgünleştirilmiş kuralları olan; yetkinleşmeyi öngören bedensel egzersizlerdir” (158). Spor pedagogu H. Neusel’e göre ise; “spor, boş zamanları değerlendirme, dinlenme, kendini iyilik halinde bulundurmaya daperformans yetisini arttırma amacıyla oyun ya da yarışma biçimleriyle düzenlenen her türlü motorik (devinim) aktiviteleri kapsayan bir eylem biçimi”dir. Toplum bilimci K. Heimann ise sporu belirleyici değişkenler yaklaşımıyla ele alarak şu şekilde açıklamaktadır: “spor, bedensel bir aktivitedir; spor toplumsal normlara göre düzenlenir, spor üretime yönelik değildir” (118).

Bir başka tanıma göre spor; bireyin doğayla ilk ya da toplumla işbirliği-işbölümüne dayalı ilişkilerinin bir benzetim modeli olarak, doğayla mücadelesi sırasında edinilen bedensel beceri ve geliştirilen araçlı-araçsız yöntemleri, sonuçları açısından barışçıl, yapan açısından tam güncü, izleyen açısından eğlendirici biçimde bireysel ya da toplu boş zamana uygulanan; oyun, oyalanma ve işten uzaklaşmanın araçlarını giderek “işin kendisi” yaparken kendi bağımsız ekonomik aygıtını da geliştiren estetik, teknik, fizik, yarışmacı, mesleki ve toplumsal bir süreçtir (61).

Belli kuralları ve teknik yöntemleri olan spor, yapanlarda ve izleyenlerde haz duyma ve coşku gibi ihtiyaçlarını tatmin eden, sporcuları ve izleyenleri bütünleştiren bir etkinlikler kümesidir. Genelde, spor yapmayanların saldırgan oldukları ve saldırganlığı giderebilmeleri için spor yapmalarının olumlu olacağı görüşü hâkimdir (100).

Sporda saldırganlık, sporcunun ilgilendiği spor dalına ait kuralların dışına çıkarak, söz, beden ve işaretlerle karşısındakine zarar vermek niyeti ile yaptığı davranışlar olarak tanımlanabilir (46).

Sportif karşılaşmalarda saldırgan davranışlar ortaya çıktığında 2 değişik saldırganlıktan bahsedilebilir.. Birincisi araçsal saldırganlık, ikincisi de düşmanlık içeren saldırganlıktır. Karşılıklı etkileşim şeklinde yapılan spor dallarında, anlayışlı olmayı gerektiren, takımın yararına olan ve spordaki özel durumdan ortaya çıkan gereklilikler araçsal saldırganlığı, kuralların ihlal edildiği ve rakibe zarar verme niyetiyle yapılan düşmanlık içeren saldırganlığı anlatmaktadır (190).

Saldırgan davranışların ortaya çıkmasında fiziksel yorgunluğun artması, skorun değişmezliğinin ortaya çıkardığı gerginlik, rakibin fizik gücü ve performansının yüksek oluşu, en önemlisi de rakibin devam eden saldırgan davranışlarının hakem ya da seyirciler tarafından hoş görülmesi gelmektedir (54).

Kişi saldırgan davranışlarda bulunduğu gerilimini attığı için saldırganlık düzeyinde bir azalma olur. Bu durum katarsis kuramı ile açıklanabilir. Öfke ve saldırganlığını ortaya çıkaran kişinin, saldırganlık dürtüsünü ortaya çıkararak galip geleceğini, başarıya ulaşacağını öğrenmesi sonucu saldırganlık eyleminde artış olur. Bu durum, engellenme-saldırganlık kuramı ile açıklanır. Kişinin ortaya çıkardığı saldırganlığın çevresel ödüller ve modeller yoluyla pekiştirilmesiyle saldırganlık davranışında artışı ortaya çıkarır. Bu durum ise sosyal öğrenme kuramı ile açıklanır. Bu model, saldırgan davranışın, saldırganlık eğilimi üzerindeki etkisi konusunda tüm süreci kapsamaktadır (40).

Şiddet; bir hareketin bir kuvvetin veya gücün değerlendirilmesi, sert hareket etmek, sert davranmak, kaba kuvvete başvurmak şeklinde tanımlanmıştır (1). Şiddet genel olarak psikobiyolojik faktörler ile dış çevre arasındaki etkileşimin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Daha net bir şekilde tanımlamak için şiddetin ne olduğunu ya da hangi formatlarda ortaya çıktığını bilmek gerekir. Bu açıdan bakıldığında şiddet (73);

- Bağırarak
- Hakaret etmek
- Dövmek
- Tehdit etmek
- Korkutmak gibi pek çok şekilde ortaya çıkmaktadır.

Ancak daha ciddi boyutta saldırgan şiddetten söz edilebilir. Bireyin bir diğer bireye zarar verme, yaralama veya öldürme amacına yönelik, fizik kuvvet uygulayarak ortaya çıkarılan, ölümlü sonuçlanabilen kişisel saldırganlıktır. Uç noktası insan canına kasdetmeye varan saldırgan şiddet, Öldürücü olmayan saldırgan şiddet 4 katagoriye ayrılarak incelenir: Basit saldırganlık, planlanmış saldırganlık, ırza geçme, hırsızlık. Basit saldırganlık silah veya alet olmadan yapılan, kişide küçük travmalar yaratan olaylardır. Bunlar sıyrıklar ile ekimozlardır. Diğer bir deyişle ayaktan tedavi ile iyileşen olgular olarak da açıklanabilir. Ufak sorunların

büyütülmesinden doğabilen küçük çapta tartışma ile itişmeler bu tarz vakalara örnektir (135).

Şiddet genel olarak, aşırı duygu durumunu, bir olgunun yoğunluğunu, sertliğini kaba ve sert davranışı, eylemi ifade eder. Şiddet özel olarak saldırgan davranışları, kaba kuvveti, beden gücünün kötüye kullanılmasını, yakan, yıkan, yok eden eylemleri taşlı, sopalı, silahlı, bıçaklı saldırıları, kişiye ve topluma zarar eylemlerini kapsar (189).

Esasında spor ile şiddet yakın akrabadır (70), çünkü bilindiği gibi futbol şiddeti içinde barındıran bir oyundur. Galip gelme hırsını sonuna kadar gözlemleyebileceğimiz, deyim yerindeyse bir erkek oyunudur (24).

Spor genel olarak başarma, kazanma, yenmeyle aynı anlamda düşünüldüğünden, aşırı yasal fiziksel davranış bir anlamda kazanma amacına hizmet edebilir. Sportif ortamda fazlasıyla yasal saldırgan davranan bir sporcuya verilen cezalar genellikle bir ödül gibi az gelmekte ve bu davranışın devam etmesine sebep olmaktadır. Sportif ortam bu tür pekiştirmeler için çok uygun bir ortam olma özelliğine sahip görünmektedir. Diğer taraftan takım koçlarının saldırganlığı engellemesi ya da ödüllendirmesi bazı sporcuların niçin daha saldırgan olduğunu açıklayabilir. “Top geçer, adam geçmez”, “Acı yoksa kazanma da yoktur”, “ya sert oyna ya evine git” gibi klişe sözleri takıma yerleştirmeleri esasında saldırganlığın sportif ortamda öğrenildiğini anlatmaktadır (152).

Şiddet olaylarının görüldüğü sportif karşılaşmalar genellikle takım sporlarında görülür. Rakip takım algısı rekabet – yarışma çerçevesinde şiddetin ortaya çıkmasında etkili olmaktadır. Takım halinde yapılan müsabakalarda sporcuların fiziki temasının daha fazla oluşu da saldırganlıkla ilgili eğilimleri artırmaktadır. Takım halinde yapılan basketbol, buz hokeyi, futbol gibi sporlarda saha içi ve dışı şiddet yaşanmaktadır. Bu tür sporlarda şiddetin ön plana çıkmasının sebepleri bu sporların fiziksel özellikleri ve kitlesel yapısında yer almaktadır. “Bu spor dallarının şiddetle anılmasında bu özellikler etkili olmaktadır. Statların büyüklüğü bu sporların şiddetle olan bağıını güçlendirmektedir. İzleyiciler büyük stadyumlarda kimliklerinin ortaya çıkmayacağını düşünerek kolayca şiddet eylemlerine başvurmaktadır. Kimlik belirsizliği, sözel ve fiziksel taciz ve saldırganlık durumlarında, karşılık ya da ceza görme olasılığı en aza indirdiğinden bu

tür kalabalıklar toplumsal ya da yasal açıdan onay görmeyen davranışlar için uygun bir zemin oluşturmaktadır. Karşılıklı iki takım taraftarının aynı stat içinde yer alması bu tarz olumsuz davranışların ortaya çıkmasında bireyler üzerinde baskı yaratabilmektedir ” (83).

Köknel’e göre; “taraftarı olduğu takımın renkleri ile kendini ifade eden ve bunu benimseyen gençler beklenti ve amaçlarını takımın başarı veya başarısızlığına bağlar. Genç bireyler taraftarı oldukları takımın ‘savunuluculuğunu’ yaparak toplum içinde rol ve yer edindiklerine inanırlar. Şiddet ve saldırganlık gibi eylemler gençler için takımlarının üstünlüğü söz konusu olduğunda saygınlık olarak görülür ” (102).

Zanı-Kirchler’e göre; şiddete başvuran fanatikler genel olarak genç, işi olmayan, eğitim seviyesi düşük bireylerden oluşmaktadır (194).

2.19. Alanla İlgili Yapılan Çalışmalar

2.19.1. Tek Ebeveyn Olan Anneler ile İlgili Çalışmalar

Tek anneli ya da tek babalı ailelerin dünyada ve Türkiye’de ekseriyetle kimlerin oluşturduğuna baktığımızda annenin evin reisi olduğu durumlar daha çok yer almaktadır. Bu durumun toplumsal ve kültürel sebepleri bulunmaktadır. Yaygın haliyle cinsiyet rollerine göre, annenin çocuğunu yetiştirmesinde mesul görülmesi sebebiyle ister kişisel ister sosyal, isterse de yasal etmenler yalnız annenin, babaya göre daha çok görülmesinin sebebidir (16).

“Bölünmüş aile”yi duygusal bir şekilde ele alarak bu durumların çocuklar ve çevre üzerine bıraktığı negatif etkiyi anlatan eylemlerden bu olguyu bir aile olgusu olarak anlatan eylemlere geçiş bi hayli uzun zaman almıştır. Bu durumda Brandwein, Brown ve Maury Fox (1974)’un çalışmaları önemli ölçüde destek sağlamaktadır.

Literatürde yer alan 1950-1960’lı yıllardaki çalışmalar tek ebeveynli ailelerde bulunan yalnız annelere mal edilen toplumsal etiketleri incelemektedir. Çalışmalar, tek ve çift ebeveynli aileleri kıyaslayarak tek ebeveynli ailelerin diğer aile türleri ile fonksiyonları açısından pek farklılık olmadığını açıklamaktadır. Aynı zamanda tek ebeveynli ailelerin bağdaşık olmadığı, kendi arasında değişiklikler gösterdiğini anlatan çalışma Batı’da bayanların tek ebeveynli yaşamalarının değişik sebeplerine vurgu yapmaktadırlar; (1) gayri meşru çocuğa sahibi olmak, (2) ayrılan ya da

boşanan eşler, (3) eşlerden birinin vefatıyla dul kalmak. Burada görülen 3 değişik sebeple tek ebeveynli anne olmanın farklı sonuçlara neden olduğunu vurgulayan araştırmacılar, Bilhassa boşanan ve ayrılan bayanların tek ebeveynlik tecrübelerini ön plana almaktadırlar (16).

(Goode,1948; Rainwater ve Yancy, 1967) tek başına çocuk ve annenin oluşturduğu aile tipine “toplumsal bir zindanda” (social limbo) yaşamak zorunda kalması” şeklinde örnek göstermektedir. Bilhassa 1940’lı yıllardan 1960’lı yılların sonuna kadar, tek anneler çok fazla yıpratıcı durumla karşılaşmış, ayrımcılık yaşamış, dışlanma ve sosyal damgalanmaya mahkûm edilmiştir. “Evinin düzenini sağlayamamış”, eşine sahip olamamış”, “erkeğini elinden kaçırmış” olarak gösterilen ayrılmış, terk edilmiş veya boşanmış kadınlar genelde sosyal destek kurumlarına mahrum kalmaktadırlar. Birçok pozisyonda bu olaylar sosyal izolasyona kadar götürülmektedir (80, 181). Tek olan annenin toplumsal çevresi bakımından güçsüz kalması komşuları, iş yeri ortamı gibi yerlerde dışlanmaya, tutucu davranışlara maruz kalması bu tecrübelerini daha çok zorlaştırmaktadır. Özellikle annenin kendi annesi ve kız kardeşi gibi yakın çevresinin desteği, annenin maddi yeterliliği gibi imkânlar hassas olduğu duygu durumlarını ve üstüne düşen görevleri en aza indirmesine yardımcı olmaktadır (74).

2.19.2. Tek Ebeveyn Olan Baba ile İlgili Çalışmalar

Evin reisinin baba olduğu tek ebeveynli ailelere odaklanan çalışmalar incelendiğinde daha çok babaların çocuğun velayetini aldığı durumları ((Greif, 1985; Greif ve DeMarris, 1990;Umberson ve Williams, 1993) (68, 69, 176) ve yalnız ebeveynler ile çocuklar arasındaki ilişkinin dinamiklerini inceleyen araştırmaların ağırlıklı olduğu görülmektedir (16).

Babanın çocuğun velayetini alamadığı durumları inceleyen çalışmalara bakıldığında; Umberson ve Williams (1993) çocuğun velayetini kaybetmenin baba için boşanmanın en olumsuz tarafı olduğunu belirtmiştir (176). Danziger ve Radin (1990) ise babanın fiziksel eksikliğinin, çocukla ilişki ve iletişim kurmasına, dolayısıyla “iyi baba” olmasına engel olmayabileceğini göstermektedirler. Yine aynı araştırmaya göre, babaların çalışıp çalışmaması da ayrılma/boşanma sonrası çocukları ile ilişkilerine etki etmektedir (45).

Maldonado'ya (2005) göre babalar çocukların zihinsel ve duygusal yönden gelişmeleri için temel öneme sahip oldukları için boşanma sonrası çocuklarını terk etmemelidirler. Çıkarılan kanunların da bu konuda katkısının olması gerekliliği çalışmanın önemli bir kısmında yer almıştır. Boşanma sonrası çocuğun ekonomik, zihinsel ve duygusal yönden gelişiminde anne ve babanın bu sorumluluğu paylaşması gerekliliği vurgulanmıştır. Çalışmada bahsedilen diğer bir konu, babalığın sadece ekonomik sorumlulukla sınırlı olmadığıdır. Ancak, boşanan babalar çocuklarını seyrek şekilde gördüklerinden ilişkilerini de en aza indirmektedirler. Yargı da bunu desteklemekte, bu tür düzenlemeler babaların kendisinde de mali katkılarının dışındaki çocuklarına olan katkılarının önemli olmadığı düşüncesine sebep olmaktadır. Bu tür bir ilişki, “babalık” yerine “amcalık” ilişkisi ya da “Disneyland Babaları”, “ziyaret eden amcalar” olarak nitelendirilebilecek bir ilişki seviyesinde kalmaktadır. Sadece hafta sonları belli etkinlik ve hobileri birlikte yerine getirmekle sınırlı olan “babalık” deneyiminin gerçekçiliği sorgulanmaktadır. Babalarıyla düzenli bir şekilde vakit geçiren çocukların ise yaşadığı sorunlar azalmakta, kendilerine güvenleri artmaktadır. Çalışmada, çocuklarla ilgili kararların alınmasında anne ve babaya ortak sorumluluk yükleyecek yasal düzenlemelerin yapılması, bunun yanında da babalığı besleyen ve teşvik eden kanunları yaratmanın önemi vurgulanmıştır. Bu kanunların oluşturulması yalnızca çocuğun huzuru ve çıkarları için değil, tüm toplumun çıkarları için gereklidir (110). Hawkins ve Belsky(1989) yalnız ebeveynlik deneyimi yaşayan babaların çocukları ile ilişkilerini araştırmıştır. Bu araştırmaya göre, babanın çocuklarla kurdukları ilişkilerin niteliğini çocukların cinsiyeti belirlemektedir. Erkeklerin toplumsal erkeklik rolleriyle çocuklar ve eve ilişkin hem annelik hem de babalık rollerini yerine getirmesi çatışma yaratabilmektedir. Annenin olmadığı bir aile oluşturmanın toplumsal olarak kadından beklenen bazı rolleri yerine getirmeyi gerektirdiğini vurgulamaktadırlar. Buna tepki olarak, tek ebeveyn olarak yaşayan erkeklerin, erkekliğe bağlı sosyal rolleri yerine getirmesi “erkeklik” algısına bağlı özgüvenlerini arttırmaktadır. Bunun için de erkekler ev işleri ile daha az uğraşıp diğer işlere daha fazla vakit ayırma yoluna gitmektedirler (77).

Yalnız babaların deneyimlerine odaklanan bir diğer çalışmada (Risman, 1986),“anneliğin” sadece kadınlara ait bir sorumluluk alanı olmadığını ortaya

koymaktadır. Risman evi “yuva” yapanın yalnızca kadın olmadığını, erkeğin de bu rolü üstlendiğini göstermektedir. Aynı zamanda erkeğin ekonomik ve sosyal statüsü, çocuk ile baba arasındaki ilişkiyi etkilemektedir. Risman’a göre, erkeklerin çocukları ile iyi ilişkiler geliştirmesi ve çocuk için iyi bir ev hayatı sağlamasının desteklenmesi gerekmektedir (140).

Burgess (1994) ise makalesinde, eşinden ayrılmış babaların, bir yandan ailedeki ekonomik rolünü gerçekleştirmeye devam ederken, bir yandan da çocuklarının duygusal ve fiziksel ihtiyaçlarına cevap verebilecek beceriye de sahip olduklarını belirtmektedir (35).

Hook ve Chalasani (2008), araştırmalarında tek ebeveyn babaların “annelik” yapıp yapmadıklarını sorgularlar. Araştırmaya göre, tek ebeveyn babalar aynı anda hem anne hem de baba olmanın zorluğunu devamlı olarak yaşamaktadır. Araştırmanın bulgularına göre, tek ebeveyn babalar, çocuklarıyla annelere kıyasla kısmen daha az vakit harcarken; evli babalara göre daha fazla vakit harcamaktadırlar (82).

Tek ebeveyn baba ve tek ebeveyn annelerin kız ve erkek çocukları ile ilişkilerini ise Updegraff, McHale, Crouter ve Kupanoff (2001) yaptıkları bir çalışmada incelemiştir. Bu çalışmaya göre ergenlik döneminde olan çocukların arkadaşları ile ilişkisi hakkında babaların annelere göre daha az bilgi sahibi olduğu belirlenmiştir. Çocukları ve onların arkadaşları ile birlikte zaman geçirme durumu ise ebeveyn ve çocuğun cinsiyeti ile orantılıdır. Anneler kız çocukları ile zaman geçirirken babalar ise erkek çocuklarla vakit geçirmektedirler (177).

2.19.3. Tek Ebeveyn Olan Anne ve Babayı Karşılaştırmalı İnceleyen Çalışmalar

Boşanma /ayrılma /vefat vakasının kendisinin aile fertleri için çok meşakkatli olduğunu belirten çalışmalar bu “olay”ın ve sonrasında gelişen olayların aile fertlerinde sebep olduğu psikolojik problemlere eğilmektedir (Pledge, 1992; Aseltine ve Kessler, 1993; Shapiro, 1996; Wang ve Amato, 2000). (134, 17, 149, 182).

Yalnızca ebeveynlerden birinin olmadığı durumlarda meydana gelen güçlükler değil de bu güçlüklerle ilaveten “dolaylı zorluklar” şeklinde belirtilen ev değiştirme, farklı okula gitme ve ekonomik sıkıntıların yol açtığı psikolojik problemlerin belirmesi birçok araştırmacı tarafından işlenmiştir. Adı geçen konuyla

alakalı değişik üstesinden gelme ve uyum yöntemlerine eğilen çalışmalar da bulunmaktadır (95, 182).

Kişilerin eğitim, meslek ve maddi geliri gibi mühim kişisel kaynaklar bu olgunun sebep olduğu problemlere gücünün yetmesini basitleştiren etkenler şeklinde görülmektedir(95, 16). Fertlerin bu olaya ilişkin algılarının pozitif, nötr ya da negatif olması da psikolojik durumlarına tesir etmektedir (117, 33, 182).

Bu dönemle baş edebilmede bireylerin yaş, cinsiyet, soy ve etnik kökenleri de aktif rol oynamaktadır. Kimi araştırmacılar (17, 149) kadınların bu dönemden psikolojik olarak daha derin darbeler aldığını savunurken kimileri bunun tersini savunmaktadır. Bu durumu geç dönemde yaşayan kişiler için atlatılması çok güç olmaktadır (39).

Tek ebeveyn anne ile tek ebeveyn babayı kıyaslayan çalışmalar içinde Richards ve Schmiege'nin (1993) çalışması tek ebeveynli aile şeklinin meydana getirdiği güçlüklerin beraberinde, kuvvetli olma durumlarını da incelemektedir. Tek anne ve tek babanın birbirine neredeyse eş tecrübeler yaşadığını meydana çıkarması bu araştırmanın en önemli tespitidir. Araştırma içerisinde yer almış yalnız ebeveynlerin üçte ikisi tek ebeveynlik tecrübesinin ortaya çıkardığı güçlüklerin giderek eksildiğini ifade etmektedir. Yalnız anneler için en mühim problem ekonomi ile alakalı iken babalar da görülen en mühim sorun ayrıldığı eşi ile yaşadığı problemlerdir (139).

Yalnız anne ve babaların yaşadıkları problemlerden ikincisi artan iş gücüdür. Bu durum yalnız annelerde daha belirgin yaşanmaktadır. Bu kadınlar için sosyal yaşamda karşılarına çıkan güçlükler, yalnızlık ve ötekileştirilmişlik duygusu farklı bir problem şeklinde gözlemlenmektedir. Yine de bu dönem tek ebeveynlerin bazı kazanımlar elde etmesini sağlamaktadır. Bu kazanımların başlıcaları anne ve baba olma yeteneğinin ilerletilmesi, bir aileyi çekip çevirmek, iletişim, bireysel ilerleme ve ekonomik destek sağlamaktır. Ekonomik destek konusunda anne ve babanın düşünceleri örtüşmemektedir. Hatta bu ayrıldıkları tek noktadır. Ailenin mali yönden desteklenmesinin erkek için bir kazanım şeklinde idrak edilmesi az denk gelinen bir durumken, kadınlar için bu destek mühimdir. Yalnız ebeveyn olma tecrübesinin giderek basitleştiği anne ve babaların birçoğunda ifade edilmektedir (16).

2.19.4. Türkiye’de Tek Ebeveynli Aile ile İlgili Çalışmalar

2.19.4.1. Niceliksel Çalışmalar

Ülkemizde yapılan aile araştırmalarına bakıldığında ise üç temel nicel çalışma dikkate değerdir. HÜNEE (72) tarafından yapılan aile yapısı araştırması, DPT tarafından 1988’de (48) gerçekleştirilen Türk Aile Yapısı ve ASAGEM tarafından 2006’da gerçekleştirilen Türkiye’de Aile Yapısı araştırması. Yapılan bu üç araştırma birbirlerine metod, gaye ve sorular yönünden benzer durumdadır. Bu çalışmaların üçü de Türkiye’deki aile şeklini ulusa özgün biçimde anket yöntemi sayesinde değerlendirmeyi amaç edinmektedir (16).

Abduşoğlu ve Turęut’un ifade ettiği şekliyle 2006 Aile Yapısı Araştırmasında iki farklı soru sorulmuştur. Makam, yaşı, cinsiyet, evlilik durumu, yapılan iş gibi nitelikler hakkında bilgi edinmeyi gaye edinen nesnel sorular ile kişilerin vakalara verdikleri tepkileri saptayan öznel sorular sorulmuştur. 2006 verileri temel alındığında Türkiye’de ortalama ev halkının büyüklüğü 3,8’dir. Hane halkının büyüklüğü kırsal yerleşim ile kentsel yerleşimde değişik olmaktadır(Kırda 4; kentte3,7). Hanelerin %6’sı tek kişilik hane iken, %80.7’ si çekirdek, %13’ü ise geniş ailedir. Yalnız ebeveynli aileler de çekirdek aile tanımı içinde yer almaktadır (16).

2.19.4.2. Niteliksel Çalışmalar

Türkiye’de konuya dair çalışmalar bu konuda durumu saptanan istatistikî çalışmalar haricinde kısıtlı olup daha ziyade yalnız ebeveynliğin, bilhassa boşanmanın çocuk ve çocuk ebeveyn ilişkisi yönünden negatif taraflarını merkeze almaktadır (Şentürk,2006; Serin ve Öztürk, 2007; Alikaşıfoğlu, 2008; Yılmaz, 1998; Şirvanlı, 1999; Şirvanlı,2003; Toksoy 2005; Yıldız, 2004). (156, 146, 7, 192, 157, 165, 191).

Tek ebeveynlik olgusunu literatürde mali, sosyolojik, demografik ve hukuksal bakımdan araştıran yaklaşımların noksanlığı Türkiye’de yer alan tek ebeveynli aileler ile dünyada bulunan örneklerini detaylı bir biçimde kıyaslamayı zorlaştırmaktadır. Türkiye’de tek ebeveynli aileler ile ilgili yapılan çalışmalardan birisi Şentürk’un (2006),ailenin dağılmasının çocukta meydana getirdiği değişiklikleri ele aldığı çalışmasıdır. Tek ebeveynliliğin çocuğun akademik yaşantısına negatif etkileri olacağını, içe dönüklük, agresiflik, suça meyil ve kendini öldürmeye teşebbüs gibi

etkileriyle beraber sosyallikten uzaklaşma tarzı hareketleri sertgilemesine sebep olacağını savunmaktadır (156).

Aynı konuyla alakalı bir araştırma da, Serin ve Öztürk'ün (2007), 17 ilköğretim okulunda 9–13 yaş grubundaki öğrencilerle yaptığı araştırmadır. Sonuçlar ele alındığında, tek ebeveynli ailede bulunan çocukların diğer çocuklara oranla daha endişeli oldukları ve öz saygı seviyesinin bu çocuklara nazaran diğer çocuklarda daha yüksek olduğu gözlenmiştir (146).

Ali Kaşifoğlu (2008) ise, gerçekleştirdiği araştırmada aile fertlerinin çocuğun cinsel kimliğinin oluşumunda tesirlerinin ne olduğunu ele almıştır. Çocuğun doğru cinsel kimlik oluşturmada anne tarafından sergilenen kadın rolü ve baba tarafından sergilenen erkek rolünün önemi ele alınmıştır. Ebeveynlerden birinin olmayışının, çocukta riskli cinsel hareketler gözlemlenmesine sebep olacağı vurgulanmıştır (7).

Yılmaz (1998) iki ebeveynli ve boşanmış tek ebeveynli aile çocuğu olan erkek ve kız üniversite öğrencilerine dair bir araştırmaya yapmıştır. Dürtü kontrolü, duygu seviyesi, toplumsal ilişkiler, mesleki ve akademik gayeler ve ruhsal durum belirleme ölçütünde, iki ebeveyne sahip erkek öğrenciler ve tek ebeveyne sahip kız öğrencilerin tek ebeveyne sahip erkek öğrencilerden yüksek puana sahip oldukları saptanmıştır (192).

Şirvanlı da (2003) 53'ü evli, 53'ü boşanmış aile çocuğu olan yükseköğrenim öğrencileri arasında yaptığı araştırmada, boşanmış aile çocuğu olan öğrencilerin arasında anne ile ilgili düşünce aynı olup babalarını şefkatten daha yoksun ve kontrolü elinde tutma çabasında olarak niteledikleri neticesine varılmıştır. Farklı bir çalışmada Şirvanlı ilkokul, ortaokul ve ortaöğretim öğrencileri ile çalışma yürütmüş ve problem yaşayan, boşanmış anne babaya sahip çocuklara nazaran diğer çocukların etraflarından gördükleri sosyal desteği daha fazla buldukları düşüncesini meydana çıkartmaktadır. Bu araştırma içerisinde farklı noktalara değinmiş, kızların erkeklere; küçük yaştakilerin büyüklere oranla daha çok sosyal yardım alabildikleri kanısında olduklarını belirlemiştir (157).

Toksoy (2005), ölümden ötürü tek ebeveynli olan ergen çocukların uyum seviyelerini ele almıştır. Annesini kaybeden ergen çocukların, babasını kaybeden ergen çocuklara nazaran düşük bir uyum seviyesinde oldukları neticesinde olduğuna

erişmiştir. Elde ettiği bu sonuca rağmen, yapmış olduğu bu çalışmada, anne ya da babanın ölümünden sonra geçen zamana göre; ölümün ardından psikolojik yardımdan faydalanıp faydalanmadıklarına göre ya da ölümün ardından meydana gelen yer değişikliği, anne ya da babanın tekrar evlilik yapması gibi farklılıklara dayanarak ergen çocuklarda uyum farklılıklarının bulunmadığını ileri sürmektedir (165).

Yıldız (2004), da anne ya da babadan birinin vefatı sebebiyle çocukta meydana gelecek endişe durumunu ele almıştır. Çocuğun endişesinin sebebini, ölümden önce yaşadığı hayatla farklı olma endişesi şeklinde tarif etmiştir. Yaşayan ebeveynin yaklaşımı, çocuğun endişesini yok etmekle direkt alakalandırılmıştır (191).

Şimdiye değin mevzu yapılan araştırmaların çoğunun literatür taramasında tartışılan birinci dönem çalışmalarına yakın bir bakış biçimi kabul ettiği ve bu olguyu “toplumsal bir sapma” şeklinde nitelendirdiği söz konusu edilebilir. Bahsedilen konu tek ebeveynli bir aile içinde bulunan çocuğa negatif etkisi ile kısıtlı şekilde yaklaşılamayacak biçimde birden çok yönü ve boyutu olan yapıdadır (16).

2.19.5. Dünyada Tek Ebeveynli Aile ile İlgili Çalışmalar

İktisadi anlamda gelişmiş coğrafyalarda tek ebeveynlik durumuna rastlanma sıklığı fazladır. Lehmann, ve Wirtz'in (2004) EUROSTAT raporuna göre, 16 yaşın altında ya da 16-24 yaşında olup iktisadi anlamda sisteme dâhil olmayan ve ebeveyne bağımlı olan çocukların bulunduğu tek ebeveynli hane sayısı 15 AB ülkesinde 2001 yılında 4.3 milyondur; bu veri 15 Avrupa ülkesindeki tüm hanelerin %3'ünü meydana getirmektedir. Bu oran, İngiltere'de %5; İspanya'da, İtalya'da ve Lüksemburg'da ise %1 dolayındadır. Tek ebeveynli hanelerin oranı çocuklu ailelerden oluşan bütün haneler içinde ise bu ülkelerde %9'dur (109).

Bir anne-babalı hanelerin ebeveynin cinsiyetleri gözönüne alındığında ise %90'ının kadınlardan meydana geldiği anlaşılmaktadır. Bu oran tüm AB ülkelerinde yaklaşık olmakta ancak İsveç %26 erkek tek anne-baba oranıyla değişiklik göstermektedir. Yaş dağılımı dikkate alındığında ise %86'sının 25-49 yaş aralığında değiştiği söylenebilir. İrlanda'da 16-24 yaş arasın da genç tek anne-babalı ailelerin oranı vasatın üzerinde olurken (İrlanda %11; diğer AB ülkeleri ortalaması %2); Yunanistan ve Portekiz'de ise 50-65 yaş grubundaki tek anne-babanın oranı vasatın

üstündedir. (Yunanistan'da %23, Portekiz'de %22; diğer AB ülkeleri ortalaması %11) (109).

Lehmann ve Wirtz'in (2004) yaptığı istatistiklere göre Avrupa Birliği'ne bağlı ülkelerde, sadece 25–49 yaşında tek ebeveynlerin iş gücüne dâhil olma yüzdesi %70'dir. Bu yüzde her bir Avrupa Birliği ülkesinde değişiklik arz etmektedir. Örnek olarak Lüksemburg %94 ve Avusturya %86 ile en fazla yüzdeyi oluştururken; bu yüzde İngiltere ve Belçika'da %65'in aşağısında kalmaktadır (109). Fakat bu aşamada Strell ve Duncan (2004) bu politikaların tek ebeveyn olan annelerin ekonomik sisteme dâhil olmalarını kolaylaştırmaktan ziyade ekonomik sisteme dâhil olmalarını mecbur kıldığından söz etmektedir. Bu kritiği Avusturya'nın ekonomik politikaları üzerinden yapmaktadır. Çalışma, gerekli devlet yardımı edinemeyen bu annelerin yoksulluk seviyesine inmemek için bir taraftan annelik vazifesini devam ettirirken bir taraftan da çalışma mecburiyetini yüklenmek mecburiyetinde kaldıklarına dikkat çekmektedir (153).

Kjeldstad (1998) araştırmasında, 1998 sonrasında Norveç'in sosyal refah politikalarını incelemiştir. 1998'e kadar 8 yaşından küçük çocuğu olan tek ebeveynli ailelere çocuk desteği yapılırken, 98 sonrasında çocuk yaşı destek için 3'e çekilmiştir. Günümüzde tek anne-babalı ailelerin bu uygulamadan yararlanması öğrenci olmalarına; part-time çalışmalarına veya iş bakıyor olmalarına göre değişir. Kjeldstad; bu politikalardaki farklılığın sebebini, kadınların erkeklerle eşit şartlara sahip olmasının bundan böyle ekonomik sisteme daha çok eklenmesiyle bağdaştırmaktadır. Ayrıca gebelik izninin düzenlenmesi ve resmi kreşlerin daha geniş alana yayılmasıyla da bu politika için esas meydana getirdiğini ifade etmektedir. Bunun sonucunda kadın bireyin toplumsal anlamda daha etkin yer alabilmesi ve ekonomik sisteme dâhil olması amaçlanmaktadır. Bu çalışma tek anne-baba olmanın ekonomik sisteme dâhil olma düzeyini arttırdığını ifade eden bulguların aksine, işgücü nispetinde çok minimal bir artma olduğu kritiğini ifade etmektedir (97). Eski dönemlere nispeten çok büyük bir artma meydana getirmediği veya boşanmamış annelerle mukayese edildiğinde fazla değişiklik görülmediği düşünüldüğünde bu belirlemenin işsizlik oranının aşağı çekilmesinde belirgin pozitif bir katkısının varlığını ifade etmenin zorluğundan bahsetmektedir (16).

Sosyal politikaların yeterli olmadığı ülkelerdeyse değişik yardım şekilleri ortaya çıkabilmektedir. Ruspini (1999), Almanya, İngiltere ve İtalya’da tek ebeveyn anneler üzerine gerçekleştirdiği araştırmada; bu annelerin boşanmamış olan annelere nispetle fakirlik süresinin daha fazla görüldüğünü tespit etmektedir. Bu üç ülke içinde tek ebeveynli anneler içinde kalıcı fakirlik riskinin en fazla görüldüğü İngiltere, en az görüldüğü ülke ise İtalya’dır. Böyle görülmesinin sebebini ise İtalya’da ebeveynin anne-babasının etkinlik düzeyiyle ilişkilendirmektedir. Ailenin fakirliğe ve sosyal ortamlarda dışlanmasına karşı ebeveyn için teminat oluşturmaktadır. Akrabalık bağlarının güçlü olduğu; çocuğun ve ebeveynin birlikte uzun zaman yaşadığı bu ülkede aile politikalarının yetersiz gelmesini ebeveynin kendi ailesi telafi etmektedir (141).

2.19.6. Alanla İlgili Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Saldırganlıkla cinsiyet ilişkisinin araştırıldığı çalışmaların birinde Björkqvist, Lagerspetz ve Kaukiainen (1992), saldırganlık davranışlarında gözlemlenen cinsiyet değişikliklerinin yaşa göre korelasyonunu incelemişlerdir. İnceleme sonuçları, 8 yaş grubunda erkeklerin direk saldırganlığa daha fazla rağbet ettiğini, kızların ise çekilme davranışını daha çok gösterdiklerini, dolaylı saldırganlık puanları bakımından cinsiyetler arasındaki belirgin farkın anlamsız olduğunu söylemiştir. 15 yaş grubunda erkeklerin fiziksel saldırganlığa, aynı yaş grubundaki kızların ise dolaylı saldırganlık ve çekilme davranışlarına daha fazla yöneldikleri de araştırma sonuçları arasındadır. Bununla beraber, doğrudan sözel saldırganlık açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark tespit edilememiştir. Araştırma neticesinde erkeklerin direk saldırganlığa, kızların ise dolaylı saldırganlığa daha fazla yöneldiği belirtilmiştir (32).

Calvete ve Orue (2010) tarafından yapılan ‘Cognitive Schemas and Aggressive Behavior in Adolescents: The Mediating Role of Social Information Processing’ adlı çalışmada, ergenlerin sahip olduğu zihinsel şemalar ve saldırı davranışları arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırma örneklemini 1371 ergenle oluşturulmuştur. Araştırma sonuçlarına göre, işlevsel olmayan bilişsel şemalar ile reaktif saldırganlık arasında, şiddet ve narsisizme yönelik bilişsel çarpıtmalar ile proaktif saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki olduğunu bulmuşlardır (37).

Laporte ve arkadaşları (2011), yaptıkları araştırmalarında, aile içi şiddete maruz kalan ergenlerin, saldırgan davranışlar gösterme durumlarını incelemişlerdir. Araştırmanın örneklemini yaşları 12-19 arasında değişen 471 ergenle oluşturulmuştur. Araştırma sonuçlarına göre, ergenlerin çocukluk döneminde anne babadan grdğu şiddeti yakın ilişkilerinde saldırganlık davranışlarına dönüştürmekte olduğunu, kızların aile içinde grdğu şiddeti yakın ilişkilerinde öfke patlamaları şeklinde yansıtığını, çocukluk döneminde sıkı disiplin uygulayan babaya sahip erkeklerin romantik ilişkilerindeki saldırganlık düzeyinin yüksek olduğunu tespit etmişlerdir (108).

Amedahe ve Banahene (2006), ergenlik dönemi öğrencileriyle ilgili saldırı davranışlarının cinsiyet farklılıklarını araştırdıkları çalışmalarda; okullardaki şiddet ve saldırganlığın olumsuz katkısının yalnız eğitim ortamındaki çevresine zarar vermeyip, eğitimin niteliğini de olumsuz olarak etkilediğini; erkek ergenlerin, dolaylı saldırganlık davranışları ortaya koyan kız ergenlerden daha doğrudan saldırgan davranışlar ortaya koyduklarını tespit etmişleridir (11)

Green, Richardson ve Lago (1996) iletişim ağ yoğunluğu ve saldırganlık arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu alışma sonucunda yüksek yoğunluklu ağ içinde yer alan erkeklerin dolaylı saldırganlığı doğrudan saldırganlıktan daha çok kullandığı belirlenmiştir. Kadınlardaysa iletişim ağı yoğunluğunun hem dolaylı hem de doğrudan saldırganlıkla alakalı olmadığı, kadınlara dolaylı saldırganlığı doğrudan saldırganlıktan daha çok kullandıkları tespit edilmiştir (67).

Duque, Klevens ve Ramirez (2003) şiddetin ve saldırganlığın yaygınlığını, değişik saldırganlık eşitleri arasındaki korelayonu ve diğer ülkelerde ele alınan parametrelerle saldırganlık arasındaki ilişkileri Latin Amerika'da araştırmaya dâhil etmiştir. Çalışma 15-60 yaş aralığında yer alan toplam 3007 kişiyle yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre erkeklerin ve 15-24 yaş arasındaki deneklerin daha saldırgan oldukları bulunmuştur. Bunun yanında diğer bütün saldırganlık şekillerinin kendi aralarında uyumlu olduğu anlaşılmıştır. Fiziki bakımdan saldırgan davranışlarda bulunan, kesici alet ya da silahlı saldırıda bulunanların hemen hemen tamamına yakını sözel saldırganlığa da yöneldiklerini söylemişlerdir (50).

Eisenberger, Way, Taylor, Welch, & Lieberman, (2007). Yaptıkları çalışmada kadın ve erkeklerde rastlanan saldırı içerikli hareketlerin vücutta salgılanan (MAO-

A) enzimi ile ilişkisini incelemişlerdir. Sonuç olarak da insanlarda görülen saldırgan davranışların nedenlerini bu enzimin salgılanmasındaki problemlerden kaynaklandığını bulmuşlardır (51).

2.19.7. Alanla İlgili Yurt İçinde Yapılmış Çalışmalar

Topuz (2008) çalışmasında amatör futbol oyuncularının saldırganlık düzeylerini incelemiştir. Araştırmaya 223 amatör futbol oyuncusu alınmıştır. Futbolcuların saldırganlık düzeylerinin orta seviyede olduğu araştırma sonucunda, saldırganlık envanterine ait atılgnlık ve edilgen saldırganlık alt boyut puan ortalamalarının babanın öğrenim düzeyi değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı tespit edilmiştir. Ayrıca sporcuların saldırganlık alt boyutları ve toplam puan ortalamalarının yaş, oynanan mevki, öğrenim düzeyleri, anne ile baba meslekleri, ailelerinin ekonomik düzeyleri, sahip oldukları kardeş sayıları, evde birlikte yaşadıkları kişi sayıları ve evde alkol kullanan biri olup olmadığı değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmüştür (166).

Kabak (2009) “Ergenlerde Spora Katılımın Saldırgan Davranışlar Üzerine Etkilerinin İncelenmesi” adlı çalışmasında, sportif egzersizle uğraşan ergenler ile egzersizle uğraşmayan gençlerin saldırgan içerikli davranışlarını karşılaştırmıştır. Araştırma 600 öğrenci üzerinde Kocatürk tarafından geliştirilen “Saldırganlık ölçeği” kullanılarak yapılmıştır. Araştırma sonucunda ailenin aylık gelirine ve cinsiyetlerine göre sporcuların saldırganlık puanları arasında istatistiki olarak bir değişiklik görülmüştür. Erkek sporcuların kızlara oranla istatistiki olarak daha yüksek saldırganlık puanına ($p<0.023$), ailenin ekonomik düzeyi 600 tl ve altında bulunan sporcuların saldırganlık puanlarının diğer sporculara oranla daha düşük olduğu görülmüştür ($p<0.000$) (87). Erşan vd. (2009) yaptığı çalışmalarda beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin agresif davranışlarını sosyodemografik bakımdan incelemişlerdir. Araştırmaya 183 erkek ve 103 bayan katılmıştır. Araştırma sonucunda saldırganlık ölçeği puan ortalamalarının cinsiyete, yaşa, branşa ve bölüme göre farklılık göstermediği, saldırganlık ölçeği alt ölçeklerinden yıkıcı saldırganlıkla edilgen saldırganlık arasında anlamlı bir bağ saptanmıştır. Özetle, çalışma sonuçlarına göre saldırganlık düzeyinin sosyo-demografik değişkenlerden etkilenmediği bulunmuştur (57).

Kırbaş, Taşmektepligil ve Üstün'ün (2007); yapmış oldukları “Ortaöğretimde Gençleri Şiddete Yönelten Nedenler ve Şiddeti Engellemede Spor Aktivitelerinin Rolünün İncelenmesi: Amasya İli Örneği” adlı çalışmalarında, şiddete neden olabilecek birçok faktör; genel eğitim eksikliği, televizyon programları, okullarda rehberlik hizmetlerindeki yetersizlikler, ailede eğitim eksikliği ve kız- erkek arkadaşlığı gibi sebepler ortaya çıkardıkları görülmektedir. Şiddete meyilli olan gençlerin spora ilgilerinin ve okul akademik başarılarının düşük olduğu, ders müfredatlarının ve ders harici spor aktivitelerinin de gençlerin beklentilerini yeterli düzeyde karşılamadıkları sonucuna vardıkları görülmektedir.

Özdevecioğlu ve Yalçın (2010) “Spor Tatmininin Sporcuların Stres ve Saldırganlık Düzeyleri Üzerindeki Etkisi” adlı çalışmalarının örneklemini Antalya ilinde çeşitli branşlardaki 420 sporcu oluşturmuştur. Çalışmanın neticelerine göre spordan alınan doyum ile stres ve saldırganlık arasında negatif yönlü durumlar bulunmuştur. Yani sporcuların yaptıkları spordan aldığı doyumun düzeyleri arttıkça stres ve saldırganlıkta azalmaktadır. Çalışmada saldırganlık ile stres arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Sporcuların stresleri arttıkça saldırganlık seviyeleri de artış göstermektedir. Araştırma sonuçlarından elde edilen bir diğer veri ise sebep sonuç analizlerine göre sporun verdiği doyumun hem saldırganlığı hem de stresi ifade eden anlamlı bir değişken olduğu saptanmıştır. Diğer bir ifade ile spordan alınan doyum sporcuların saldırganlık ve streslerini açıklayan manidar bir davranıştır (123).

Erdoğdu (2010) çalışmasında 981 öğrencinin saldırganlık eğilimlerini bazı değişkenler açısından incelemiştir. Yaptığı çalışmada, öğrencilere “Saldırganlık Envanteri” ve bilgi formu uygulanmıştır. Öğrencilerin saldırganlık tutumları, öğrencinin kendisi, ailesi ve okul ile ilgili faktörlere göre ayrıştırılmıştır. Araştırma sonucunda sporun verdiği doyumun hem stresi hem de saldırganlığı azalttığı saptanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bir başka bulgu ise saldırganlık ile stres arasındaki pozitif ilişkidir. Sporcuların stres seviyeleri arttıkça saldırganlık seviyeleri de artmaktadır (56).

Tekin vd. (2011) çalışmalarında kick-boks sporu ile uğraşan lisanslı sporcuların öfke ve saldırganlık düzeylerini çeşitli değişkenlere göre incelemiştir. Araştırmaya 50'si kadın 155'i erkek toplam 205 sporcu katılmıştır. Yapılan çalışma

sonucunda cinsiyet, yaş ve kuşak derecelerine göre yıkıcı saldırganlık, atılganlık, edilgen saldırganlık ve toplam saldırganlık puanları arasında istatistiki anlamlı bir farka rastlanmamıştır (161).

Kanoğlu (2008) çalışmasını, orta öğretim gençlerinde öfke düzeyleri ve ifadelerinin bulunması gayesiyle gerçekleştirmiştir. İstanbul ilinde yer alan toplam 3 eğitim kurumunda araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 1072 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Araştırma sonucunda yaş değişkeninde; gençlerin öfke-dışa alt boyutunda istatistiki olarak üst seviyede anlaşılır bir farklılık olmadığı ve aile şekline göre gençlerin daima öfke düzeyleri ve tarzı alt boyutları arasında istatistiki olarak anlaşılır bir fark olmadığı saptanmıştır. Aileden çevresi ile ilgili engel gören gençlerin daima öfke düzeyleri ve tarzı alt boyutları puanları engelleme ile karşılaşmayan gençlerin puanlarından istatistiki olarak üst seviyede daha anlaşılır olduğu saptanmıştır (88).

Kurtyılmaz (2005) çalışmasında öğretmen adaylarının cinsiyete bağlı olarak saldırganlık seviyeleri ile akademik başarıları, problem çözme yetenekleri ve iletişim becerileri arasındaki ilişkileri incelemiştir. Araştırmanın evrenini 2004–2005 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde Anadolu ve Osmangazi Üniversiteleri'nin Eğitim Fakültesinin tüm bölümlerine aktif olarak devam eden 3366 gençten oluşmaktadır. 1437 gençlerden toplanan bilgilerler arasından, evrenin %25'ine karşılık gelen 853 genç oranlı küme örnekleme yöntemiyle belirtilmiştir. Araştırmalarda bulunan sonuçlara göre, öğretmenliğe aday olan tüm kişilerin büyük kısmının saldırganlıklarının orta seviyede olduğu, erkek adayların saldırganlık seviyelerinin ise kız adaylara göre belirgin bir biçimde daha fazla olduğu saptanmıştır. Saldırganlık tavırları ile iletişim yetenekleri (-0.60), problem çözme yetenekleri (0.50) ve akademik başarı (-0.09) arasındaki korelasyonun pozitif yönde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İletişim yetenekleri ve problem çözme yetenekleri, akademik başarı, yaş, değişkenlerinin saldırganlık davranışlarını etkilemesi incelendiğinde, yalnız iletişim yetenekleri ve problem çözme yeteneklerinin saldırganlığı anlaşılır olarak etkilediği görülmüştür. İlgili değişkenlerin saldırganlığı etkilemesinin erkek ve kızlara göre değişmediği, erkeklerde ve kızlarda iletişim yetenekleri ve problem çözme yetenekleri saldırganlığı etkilediği, akademik başarı ve yaş değişkenlerinin ise saldırganlığı etkilemediği saptanmıştır (104).

Yalçın (2004) çalışmasında ailelerinden gördüğü destek seviyeleri değişik ise gençlerin saldırganlık düzeylerini; cinsiyetlerine, sınıflarına, ailelerindeki tartışma ve kavga sıklığına, algıladıkları anne-baba tutumlarına, ailelerinin gelir durumunu algılama biçimlerine, ailelerinde şiddet uygulanma, okuldaki arkadaşlık ilişkilerinden memnun olma, öğretmenlerinden memnun olma, babalarının alkol kullanma durumlarına göre incelemiştir. Araştırma neticesinde aileden görülen destek ile okuldaki arkadaşlık ilişkilerinden memnun kalma durumu değişkenlerinin saldırganlık puanları üstünde ortak etkisi anlaşılır bulunmuş, aileden görülen destek seviyesi ile cinsiyet, sınıf, ailelerindeki tartışma ve kavga sıklığı, algıladıkları anne-baba tutumları, ailenin gelir durumuna bakış açısı, ailede şiddet görme, okuldaki öğretmenlerinden memnun olma ve babalarının alkol kullanma durumu değişkenlerinin saldırganlık puanları üzerindeki ortak katkıları anlamsız bulunmuştur. Aileden görülen destek, ailenin gelir durumuna bakış açısı, ailede şiddet görme, öğretmenlerinden memnun olma ve babalarının alkol kullanma durumu değişkenlerinin saldırganlık puanları üzerindeki temel etkileri anlamlı bulunmuştur (183).

Şahin (2007) araştırmasında ruhsal gereksinim (ilişki, yeterlik ve özerklik gereksinimi) seviyeleri değişik gençlerin, saldırganlık seviyelerini; cinsiyetlerine öğrenim gördükleri okulun türüne, algıladıkları anne tutumuna, algıladıkları baba tutumuna, yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yerleşim yerine, ailelerinde şiddet uygulanma durumuna, öğrenim gördükleri okuldan memnuniyet düzeylerine ve serbest (boş) zamanlarında yaptıkları etkinliğin türüne göre incelemiştir. Araştırma neticesinde, orta öğretim gençlerine saldırganlık puanı üzerinde ilişki ihtiyacı seviyesi ile boş zamanlarda olan etkinliğin türü, yeterlik gereksinimiyle öğrenim görülen okuldan memnuniyet düzeyi ve özerklik gereksinimi seviyesi ile cinsiyet değişkenlerinin ortak katkısı anlaşılır bulunmuştur. Cinsiyetin, anlaşılan anne ve baba tavırlarının, ailede görülen şiddet, öğrenim görülen okuldan memnuniyet düzeyinin, ilişki ve yeterlik ihtiyacı düzeyinin gençlerin saldırganlık puanları üzerindeki temel katkısı anlaşılır bulunmuştur. Okul türünün, yaşamın çoğunun geçirildiği yerleşim yerinin, boş zamanlarda olan etkinliğin çeşitliliği ve özerklik gereksinim düzeyinin gençlerin saldırganlık puanları üzerindeki temel katkısı anlamsız bulunmuştur (154).

Öztürk (2008) ortaöğretim 9. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin bazı değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla bir çalışma yapmıştır. Araştırmada ergenin saldırgan davranışlarının cinsiyet, okul türü, okul başarısı, anne-baba eğitim düzeyi, gelir düzeyi, anne-baba tutumu, yaş, arkadaşlık ilişkilerinden memnun olup-olmama, öğretmenleriyle ilişkilerinden memnun olup-olmama, aile yapısı ve devamsızlık durumuna göre farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir. Lakin annenin eğitim düzeyi, babanın eğitim düzeyi, gelir düzeyi ve aile yapısının 9. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri üzerinde önemli bir etkisi olmadığı ortaya çıkmıştır (129). Dervent (2007) spor ve saldırganlık ilişkisini tüm boyutlarıyla ortaya koyabilmek amacıyla bir çalışma yapmıştır. Çalışma sonucunda spor yapan deneklerin sporla uğraşmayanlardan daha aktif olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yıkıcı, edilgen ve genel saldırganlık özellikleri açısından spor yapmayan ve spor yapan denekler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark ortaya konamamıştır. Cinsiyetlerine göre tüm deneklerde saldırganlık özellikleri açısından da anlamlı bir fark bulunamamıştır. Spor yapan kız deneklerin yapmayan kızlardan daha atılgan oldukları saptanmış ancak diğer saldırganlık özelliklerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilememiştir. Spor yapan kız ve erkek deneklerin atılganlık özelliklerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark belirlenmiş, kızların erkeklerden daha atılgan oldukları anlaşılmıştır. Spor yapan farklı cinsiyetteki bireylerin diğer saldırganlık özelliklerinin ise birbirlerine yakın olduğu saptanmıştır. Spor yapmayan erkek ve kız deneklerin saldırganlık özelliklerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilememiştir. Babalarının eğitim seviyesi araştırıldığında spor yapan deneklerin yıkıcı saldırganlık envanter alt ölçeğinde anlamlı bir fark bulunmuş, babasının eğitim düzeyi ortaokul olan deneklerin daha fazla yıkıcı saldırganlık özelliğine sahip oldukları belirlenmiştir. Bunun dışında kalan saldırganlık özelliklerinde ise kaydadeğer bir fark ortaya çıkarılamamıştır. Babalarının eğitim durumlarına göre spor yapmayan deneklerden babalarının eğitim düzeyi lise olanların edilgen saldırganlık özelliklerinin diğer deneklerden daha yüksek olduğu belirlenmiştir (47).

Menteş (2007), lise öğrencilerinin atılganlık seviyesine sporun etkisini belirlemek, demografik özelliklerinin atılganlık düzeyi ile bir ilişkisinin olup olmadığını ortaya koymak amacıyla bir araştırma yapmıştır. Araştırmanın

sonucunda, lise öğrencilerinin % 61,6'sı (670'i) atılgan davranış biçimine sahipken, %38,4'ü (417'si) atılgan davranış biçimine sahip olmadıkları bulunmuştur. Lise öğrencilerinin atılganlık düzeyinde lisanslı olarak spor yapıp yapmadıklarına bağlı olarak anlamlı bir farklılık olmadığı; takım sporun yapanların atılganlık düzeyi puanlarının bireysel spor yapanlara göre yüksek olduğu; spor yapma süreleri ve sportif müsabakalara düzenli olarak katılıp katılmama ile atılganlık düzeyi arasında istatistiki olarak anlamlı bir farkın olmadığı ortaya çıkarılmıştır. Lise öğrencilerinin atılganlık düzeyinde yaşa, kardeş sayısına, annenin ve babanın mesleğine bağlı olarak istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmazken; cinsiyet, devam ettikleri sınıf, devam ettikleri okul, gelir düzeyi, anne ve babanın eğitim düzeyi, boy ve kilo değişkenlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur (115).

Afyon vd. (2005) Türkiye 3. Ligi 6. Grupta mücadele eden büyükler kategorisinde Muğla ilindeki; (Muğla spor, Marmaris spor, Dalaman Kâğıt spor, Milas spor ve Fethiye spor) profesyonel futbol takımlarının futbolcularının karşılaşma öncesi saldırganlık düzeyini ortaya çıkarmak ve kıyaslama yapmak amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Çalışmaya Muğla ilinden 5 profesyonel takımın futbolcuları (n=75) dâhil edilmiş, sporcuların yaş ortalamaları; (22,071±4,03) yıl, boy ortalamaları; (178,333±2,45) cm, vücut ağırlıkları; (72,272±5,49) kg olduğu görülmüştür. Futbolcuların saldırganlık seviyelerini ortaya çıkarabilmek için, Özcan Köknel' in saldırganlık ölçeği kullanılmış, istatistiki analizinde aritmetik ortalamalar (X) ve standart sapmalar (SS) kullanılmıştır. Takımların saldırganlık düzeyi için; One-Way ANOVA testi uygulanmış, gruplar arasındaki farklılaşma ise Tukey HSD ile $p<0,05$ ve $p<0,01$ düzeyinde incelenmiştir. Takımların saldırganlık düzeyi ortalamaları 15,19±2,92 olarak belirlenmiştir. Futbol takımlarından Fethiye spor'un saldırganlık düzeyinin en yüksek (15,83±2,71), Milas spor'un ise en düşük (13,95±2,19) değerinde olduğu, saldırganlık düzeyleri arasında $p<0,05$ düzeyinde kaydedilebilir fark bulunmuştur. Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını ortaya koymak için Tukey HSD testi uygulanmıştır. Test sonuçlarına göre ise; Milas spor değerleri ile Fethiye spor değerleri arasında istatistiksel olarak $p<0,05$ düzeyine anlamlı ilişki bulunmuş, diğer takımlar arasında istatistiksel olarak bir anlamlılığa rastlanmamıştır. Netice olarak; saldırganlık düzeylerine göre sıralama yapıldığında en fazla saldırgan davranış eğilimi Fethiye sporlu futbolcularda, sırasıyla; Dalaman

Kağıt spor, Muğla spor, Marmaris spor'un bulunduğu, en az saldırganlık eğilim ise Milas sporlu futbolcularda bulunmuştur (3).

Kesen vd. (2007) yetiştirme yurtlarında yaşayan ergen bireylerin, saldırganlık ve öfke düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi, ergen bireylerin yaş ve yurttaki yaşama süreleri ile öfke ve saldırganlık düzeyi arasında ilişki olup olmadığının incelenmesi amacıyla bir araştırma yapmışlardır. Araştırmanın kapsamı Konya şehrinde bulunan erkek ve kız yetiştirme yurdunda kalan 2828 sayılı yasa ile korunma ve bakım altında bulunan ergen bireylerden oluşmuştur. Araştırma örnekleme toplam 201 ergen dâhil edilmiştir. Ergenlerin yaş ortalamaları 15.20'dir. Araştırma neticesine göre; ergenlerin sürekli öfke ve öfke tarzı alt boyutları ile saldırganlık alt boyutları arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Yetiştirme yurdunda yaşayan ergenlerin yaşları ile "genel saldırganlık" ve alt boyutlarından, atak, dolaylı, sınırlı ve negatif saldırganlıklar arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ergen bireylerin yaş düzeyleri ile sürekli öfke düzeyleri ve öfke dışı alt boyutları arasında da anlamlı ilişki bulunmuştur. Araştırmanın bir diğer sonucu ise, ergen bireylerin yurttaki kalma süreleri ile saldırganlık ve öfke seviyelerinin doğru orantılı olduğu görülmüştür (92).

"Anne-Babaların Kız ve Erkek Çocuklarına Uyguladıkları Şiddet İçermeyen Disiplin Tekniklerinin Türleri ve Sıklıkları" adlı makalelerinde Bilgin ve Kartal (2009), ailelerin, ilköğretim çağındaki çocuklarına uyguladıkları davranışların türlerini ve sıklığını sorgulamışlardır. Yapmış oldukları çalışmalarında, şiddet barındırmayan bir disiplin tekniği olarak kitap okumanın sık uygulanan bir teknik olmadığı (ortalama %10) ve olumlu tepkilerin daha çok "bazen" seçeneğinde yığıldığı görülmektedir. Yaptığı yanlışların sebebini açıklama oranlarına bakıldığında, kız çocuklarının yüzde 49'u annelerinin "sık sık" bu disiplin tekniğini kullandığını belirtirken, erkek çocuklarının ise yüzde 40,7'si annelerinin bu tekniği "asla" kullanmadığını belirttikleri tespit etmişlerdir. Kız ve erkek öğrencilerinin büyük bir çoğunluğu (ortalama %80) herhangi bir yanlış yaptığında ailesinin "bazen" odaya gönderdiği sonucuna varmışlardır. Ailelere çocuk eğitiminde cezanın yan etkileri ve farklı yolları anlatılmadıkça ceza uygulamasını azaltma çabalarının yarım kalmış sayılacağını düşünmektedirler (30).

Acet vd. (2010) üniversitelerarası futsal müsabakalarına katılan bayan sporcuların, futsal oyununa ilişkin erdem ve şiddetle ilgili düşüncelerinin araştırılması amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Çalışmada Çanakkale 18 Mart Üniversitesi'nde 2010 tarihinde yapılan Üniversitelerarası Futsal Süper Lige Terfi müsabakalarına katılan bayan sporcu öğrencilere sporda erdem ve şiddetle ilgili düşüncelerini ölçmeye yönelik anket uygulanmıştır. Gönüllü olarak anketi dolduran 57 sporcunun (Yaş 21.44 ± 1.722) cevapları değerlendirilmiştir. Toplam 22 maddenin yer aldığı anketin ilk bölümde deneklerin genel özelliklerini belirlemeye yönelik 5 madde, sporda saldırganlıkla ilgili düşüncelerini belirlemeye yönelik 12 madde ve sporda erdem anlayışlarını sorgulamaya yönelik 5 madde yer almıştır. İstatistik işlem olarak 0.05 önemlilik düzeyinde Ki-Kare testi (Chi-Square) ve Çapraz Tablolama (Cross-Tabulation) testleri uygulanmıştır. Test sonuçları üniversiteler arası futsal şampiyonasına katılan sporcu bayan öğrencilerin sporda erdem ($P<0.05$) ve saldırganlık anlayışları ($P<0.05$) arasında önemli farklılıklar olduğunu göstermiştir. Futsal oynayan bayan öğrencilerin rakipleri için yanlış buldukları bazı davranışları takımlarının menfaati için kendilerinin yapmasını normal karşıladıkları görülmüştür (2).

BÖLÜM 3:GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde; Araştırmanın evreni, örnekleme, protokol, veri toplama araçları, araştırmanın modeli ve verilerin çözümlenmesine yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Evreni

Bu çalışmanın evreni, 2015-2016 eğitim öğretim yılında Afyonkarahisar ilinde bulunan merkez liselerde öğrenim gören, ders saatleri dışında yapılan egzersiz çalışmalarına katılan yaklaşık 150 civarı öğrenciden oluşmaktadır.

3.2. Araştırma Grubu

Araştırmanın örnekleme, 109 sporcuya 12 haftalık egzersiz çalışmalarına başlamadan önce 109 anket ve 12 haftalık egzersiz çalışmalarının bitiminde 109 anket olmak üzere toplam 218 anket uygulaması yapılmıştır.

3.3. Protokol

Araştırma konusu dâhilinde özelliklerin belirlenmesi için gerekli olan “kişisel bilgi formu”, “saldırganlık” ve “şiddet eğilimi” olmak üzere, 3 bölümden oluşan ölçek, katılımcıların gönüllülük esasına göre uygulanarak gerçekleştirildi. Gerekli incelemeler yapılarak uygulamanın ne zaman ve nasıl yapılacağına karar verildi. Bu esnada Afyonkarahisar ili, İl Milli Eğitim Müdürlüğü ile irtibata geçilerek gerekli yazışmalar yapılarak izinler ve destek alındı. Anketler uygulanmadan önce öğrencilere çalışmanın amacı ile ilgili bilgi verildi ve anketlerin doğru bilgilerle ve sağlıklı bir şekilde doldurulmasının çalışma bitiminde bizleri doğru sonuca ulaştıracağı anlatıldı. Çalışmada farklı sınıf seviyeleri ve öğrenci durumları göz önünde tutularak anket uygulanmasına karar verildi. Anketlerin sağlıklı bir şekilde doldurulması için sporculara antrenman öncesi ortamlarında anketler uygulandı. Bu okullarda görev yapan meslektaşlarının yardımlarıyla uygulama esnasında herhangi bir problemle karşılaşılmadı. Anketlerin doldurulması için öğrencilere yeterli zaman tanındı ve anketler en geç 30 dakika içerisinde öğrenciler tarafından teslim edildi.

Toplanan veriler analiz çalışması için kullanılacak olan SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 22.0 programına girildi. Toplamda 109 öğrenciye ulaşıldı. Öğrencilerin tümünün, cevapları arasında, aynılık ilkesine bağlı kalınmıştır.

3.4. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada, araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu, veri toplama aracı olarak İpek İlter (Kiper) tarafından geliştirilen “Saldırganlık Envanteri”ve Göka, Bayat ve Türkçapar (1995) tarafından geliştirilen “Şiddet Eğilimi” ölçeği kullanılmıştır.

3.4.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu, araştırmacının örneklemini oluşturan öğrencilerin demografik özelliklerini ve anne-babalarının eğitim durumları, gelir durumları, evde yaşayan kişi sayıları gibi ailevi bilgilere ilişkin veriler toplamak amacı ile araştırmacı tarafından geliştirilmiştir.

3.4.2. Saldırganlık Envanteri

1984 yılında İpek İlter (Kiper) (94) tarafından geliştirilen saldırganlık envanteri 30 maddeden oluşmakta ve üç alt testi içermektedir. Bunlar: yıkıcı saldırganlık, atılğanlık ve edilgen saldırganlıktır. Envanterde yer alan her bir alt test 10 soru ile belirlenmiştir.

Yıkıcı saldırganlıkla ilgili maddeler; 1, 2, 3, 13, 14, 15, 22, 23, 24, 29

Atılğanlıkla ilgili maddeler; 4, 5, 6, 10, 11, 12, 19, 20, 21, 28,33

Edilgen saldırganlıkla ilgili maddeler ise 7, 8, 9, 16, 17, 18, 25, 26, 27,30’dur.

Envanterde kullanılan materyal, soru formu ve yanıt kâğıdıdır. Sorular “bana hiç uymuyor=-3”, “bana biraz uymuyor=-2”, “bana uymuyor=-1”, “kararsızım=0”,“bana uyuyor=+1”, “bana biraz uyuyor=+2”, “bana çok uyuyor=+3”, arasında yanıtlamayı içeren 7’li likert tipidir. Kuramsal olarak her bir alt testte, her soruya bana çok uyuyor şeklinde yanıt veren denek +30, bana hiç uymuyor şeklinde yanıt veren denek ise -30 puan almaktadır. Ancak istatistiksel olarak eksi puanlar kullanılmayacağından dolayı ve sıfır sayısının da istatistiksel analizde sorun yaratacağı düşüncesiyle her toplam puana 31 sayısı ilave edilmiştir. Bu sayede her bir alt testten alınan puan 1, en yüksek puan 61 olmaktadır. Envanterin kendisinde olmamakla birlikte, her üç alt ölçeğin toplam puanlarından yola çıkılarak her denek için genel bir saldırganlık puanı da elde edilmiştir.

Bu araştırmada, yapılan güvenilirlik çalışmasında envanterin “Yıkıcı Saldırganlık” alt boyutuna ait Cronbach’s alfa iç tutarlılık katsayısı 0,745 atılğanlık”

alt boyutuna ait Cronbach's alfa iç tutarlılık katsayısı 0,775 ve “Edilgen Saldırganlık” alt boyutuna ait Cronbach's alfa iç tutarlılık katsayısı 0,768 olarak bulunmuştur. Envanterin tümüne ilişkin elde edilen iç tutarlılık katsayısı ise 0,869 olarak hesaplanmıştır.

3.4.3. Şiddet Eğilimi Ölçeği

Araştırmada kullanılan bir diğer ölçek Şiddet Eğilimi ölçeğidir. Bu ölçek; Ortaöğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin saldırganlık ve şiddet eğilimlerini belirlemek amacıyla Göka, Bayat ve Türkçapar (1995) tarafından geliştirilmiştir. Geliştirilen ölçek; T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu'nun “Aile İçinde ve Toplumsal Alanda Şiddet” (1998) konulu araştırmasında temel yapısı bozulmadan kapsam geçerliliği sağlanarak kullanılmıştır. Şiddet Eğilimi Ölçeği, 20 maddeden oluşmaktadır ve tüm maddeler tek yönlü olduğu için ters puanlanan madde bulunmamaktadır. Ölçeğin puanlanmasında “hiç uygun değil” den (1), “çok uygun”a (4) değişen derecelendirme kullanılmıştır. Ölçekten alınan puanlar, toplam puan alınarak değerlendirilmiştir. Buna göre toplam puanı; 1-20 arasındaki olan öğrencinin şiddet eğilimi “çok az”, 21-40 arasında ise “az”; 41-60 arasında ise “fazla”, 61-80 arasında “çok fazla” şiddet eğiliminde olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Dolayısıyla ölçekten alınan puanların yüksekliği şiddet eğiliminin de yüksek olduğunun göstergesidir. Geçerlik ve güvenirlik çalışması için Taşkesen (2011) Ölçeği 91 öğrenciden oluşan gruba 1 ay ara ile uygulamış ve ölçeğin Cronbach-alpha değeri 0.76 olarak hesaplanmıştır.

Yapı geçerliği için yapılan faktör analizinde en yüksek faktör yüküne sahip madde 0.805 faktör yükü ile 15.madde iken 18. Madde en düşük faktör yüküne sahip maddedir ve yük değeri, 0.423 olduğu saptanmıştır. Ayrıca Özgür, Yörükoğlu ve Arabacı (2011)'da yaptıkları araştırmada şiddet eğilimi ölçeğini kullanmışlardır ve ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı 0.88 olarak bulunmuştur.

Yukarıda belirtilen araştırma sonuçlarına göre Şiddet Eğilimi ölçeği geçerli ve güvenilir olarak kabul edilmiş ve bu araştırmada da ölçeğin Cronbach Alpha içtutarlılık katsayısı 0.90 olarak hesaplanmıştır.

3.5. Araştırmanın Modeli

Gerçekleştirilen araştırmada tarama modeli benimsenmiştir. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Bu yaklaşımda araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne kendi koşulları içerisinde ve var olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır (90). Bu doğrultuda, ortaöğretim öğrencilerinin, genel saldırganlık düzeyi ve şiddet eğilim düzeyleri, sporla ve bazı kişisel değişkenlerle ilişkisi, kendi koşulları içerisinde, herhangi bir değişiklik yapılmadan, var olan şekliyle betimlenmeye çalışılmıştır.

Tablo 1: Çalışmaya Katılan Öğrencilere Ait Kişisel Bilgiler ve Uygulamalar

CİNSİYET	Tek Ebeveyn		Toplam
	EGZERSİZ ÖNCESİ	EGZERSİZ SONRASI	
Erkek	49	49	98
Kız	60	60	120
Toplam	109	109	218

Araştırmadaki katılımcıların 60'ı kız, 49'u erkek öğrenci olup, egzersiz öncesi 109, egzersiz sonrası 109 olmak üzere, toplam 218 anket uygulanarak çalışma yürütülmüştür.

3.6. Verilerin Çözümlemesi

Araştırmada, ölçekler aracılığıyla toplanan verilerin değerlendirilmesi için önce verilerin işlenmesi ile ilgili işlemler yapılmıştır. Bu amaçla ilk olarak, öğrenciler tarafından doldurulan ölçeklerin, gerektiği şekilde doldurulup doldurulmadığı belirlenmiştir. Bunun için her bir ölçek formu teker teker incelenmiş, eksik ya da yanlış form olmadığı tespit edilmiştir. Daha sonra istenilen şekilde doldurulduğu ve araştırmaya uygun olduğu belirlenen ölçek formlarındaki bilgiler, bilgisayara aktarılmıştır. Verilerin çözümü, SPSS 22.00 paket programı ile gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada kullanılacak istatistik tekniğine karar vermek için verilerin normal dağılıp dağılmadığına yönelik işlem yapılmıştır. İşlemden örneklem sayısı 30'dan fazla olduğu için Kolmogorov-Smirnov testi uygulanmıştır. Analiz sonucunda, verilerin normal dağılım durumuna yönelik, önemli ipuçları veren çarpıklık ve basıklık katsayısı incelenmiştir. Ön test saldırganlık puanı için çarpıklık katsayısının -0.255, basıklık katsayısının ise -0.478 iken son test saldırganlık puanı için çarpıklık katsayısının -0.397, basıklık katsayısının -0.707 olduğu saptanmıştır. Ön test şiddet eğilimi için çarpıklık katsayısı -0.89 ve basıklık katsayısı -0.654 iken son test şiddet eğilimi için çarpıklık katsayısını 0.462 ve basıklık katsayısının -0.338 olduğu gözlenmiştir. Ayrıca Kolmogorov-Smirnov testi sonucunda, $p > 0.05$ bulunduğu için verilerin çözümlenmesinde parametrik istatistik tekniklerinden yararlanılmasına karar verilmiştir.

Analizi yapılan verilerin yorumlanması ve sınıflamalı (bazı kişisel bilgiler) ve sıralamalı eşit ağırlıklı ölçeklerden elde edilen puanların çözümlenebilmesi için araştırmada kullanılan ölçeklerden, saldırganlık ölçeklerinin yanıtlanmasında 7'li likert tipi puanlama kullanıldığı için 7 kategori, şiddet eğiliminde ise 4'lü likert tipi puanlama kullanıldığı için 4 kategori oluşturulmuştur. Kategorilerde, saldırganlık ölçeğinden alınacak en düşük puan 45, en yüksek 225; şiddet eğiliminde en düşük 20, en yüksek 80 puan alınmıştır. Puanların yüksekliği o davranışın ya da o özelliğinin yüksek olduğunu göstermektedir. Bu kategoriler aşağıda Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: Ölçeklerden Elde Edilen Puanların Yorumlanmasında Kullanılan Kategorileri

Gruplar	Saldırganlık Ölçeği	Şiddet Eğilimi Ölçeği
Çok Düşük	45-80	20-35
Düşük	81-116	36-50
Orta	117-152	-----
Yüksek	153-188	51-65
Çok Yüksek	189-225	66-80

Belirtilen ortalamalar, her bir boyut için elde edilen toplam puanların, ilgili boyuttaki madde sayısına bölünmesi ile elde edilen değerler üzerinden hesaplanmıştır. Veriler, toplam puanlar ve kategorilere göre değerlendirilmiş olup, verilerin yorumlanmasında, 0.05 hata payı temel alınmıştır.

Elde edilen verilerin çözümlenmesinde, öncelikle öğrencilerin bazı kişisel bilgilerine ilişkin dağılımlarında, betimleyici analiz tekniklerinden, çok değişkenli frekans ve yüzde dağılımlarına ilişkin, çapraz tablodan (Crosstab) yararlanılmıştır. Araştırmanın örneklemini oluşturan öğrencilerin, saldırganlık ve şiddet eğilimi düzeyi için aritmetik ortalama ve standart sapma kullanılmıştır. Araştırmanın ön test ve son test puanlarının karşılaştırılmasında ve demografik özelliklere göre ön test ve son test puanlarının karşılaştırılmasında Eleştirilmiş Örneklem T Test kullanılmıştır.

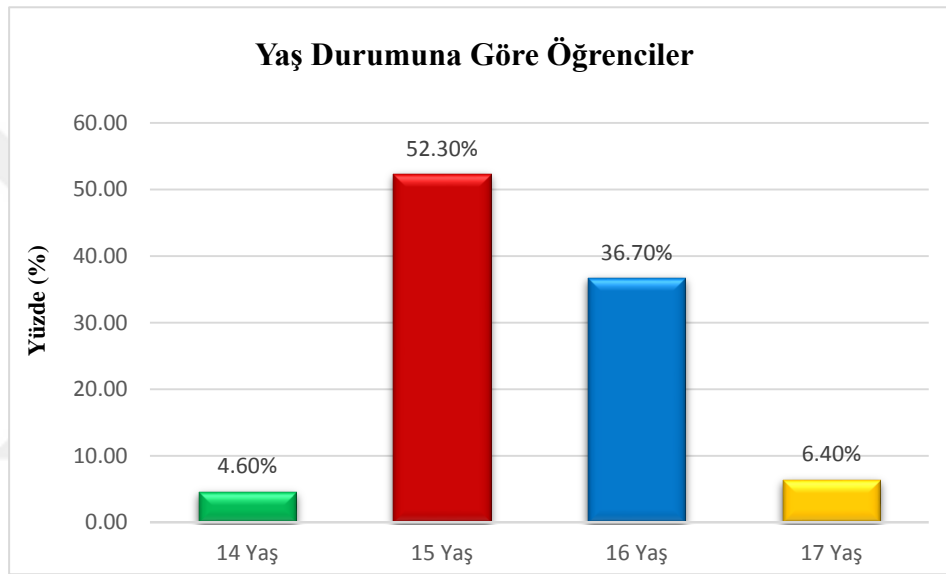
Araştırma boyunca önem düzeyleri 0,01 ve 0,05 olarak alınmıştır.

BÖLÜM 4: BULGULAR

4.1. DENEKLERİN GENEL ÖZELLİKLERİ

4.1.1. Yaşa İlişkin Bulgular

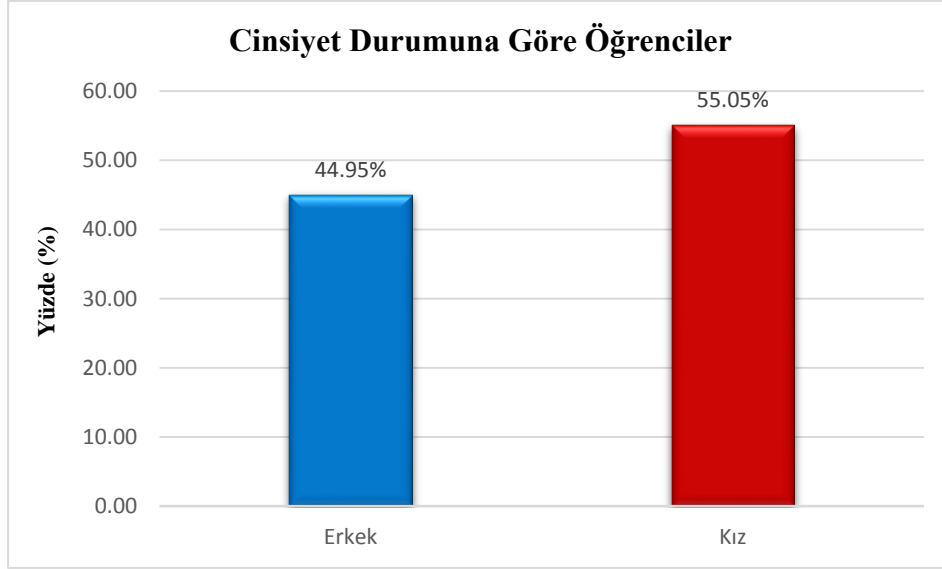
Grafik 4.1' de çalışmada yer alan öğrencilerin yaşlarının dağılımı yer almaktadır. Analiz sonuçlarına göre çalışmaya katılanların % 4,60'ı (N=5) 14 yaşında, %52,30'u (N=57) 15 yaşında, % 36,70'i (N=40) 16 yaşında, % 6,40'ı (N=7) 17 yaşında' dır.

Grafik 4.1: Yaşa İlişkin Frekans Dağılımları

4.1.2. Cinsiyete İlişkin Bulgular

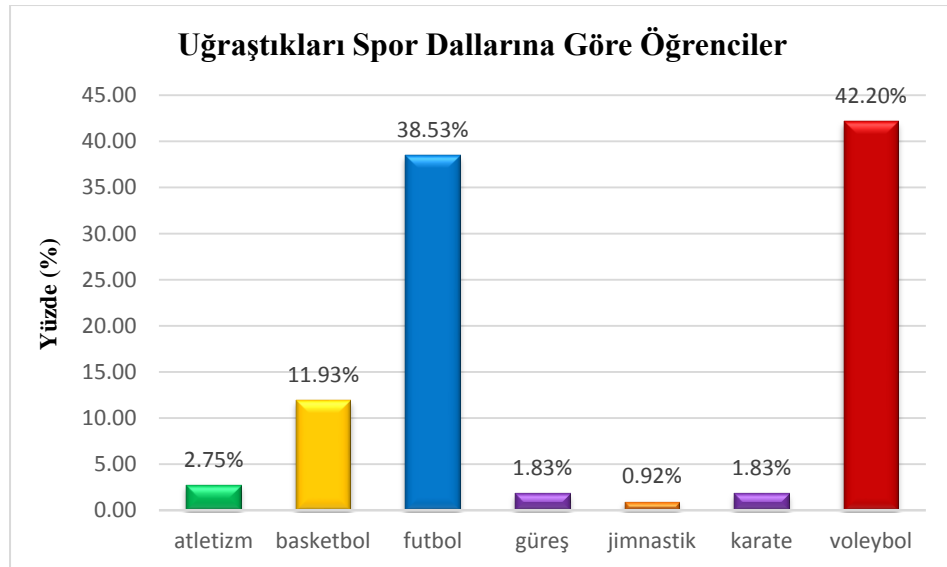
Grafik 4.2.'de çalışmada yer alan öğrencilerin cinsiyetlerinin dağılımı yer almaktadır. Analiz sonuçlarına göre çalışmaya katılanların % 44,95'i (N=49) Erkek, % 55,05'i (N=60) Kız' dır.

Grafik 4.2: Cinsiyete İlişkin Frekans Dağılımları

4.1.3. Uğraştığı Spor Dalına İlişkin Bulgular

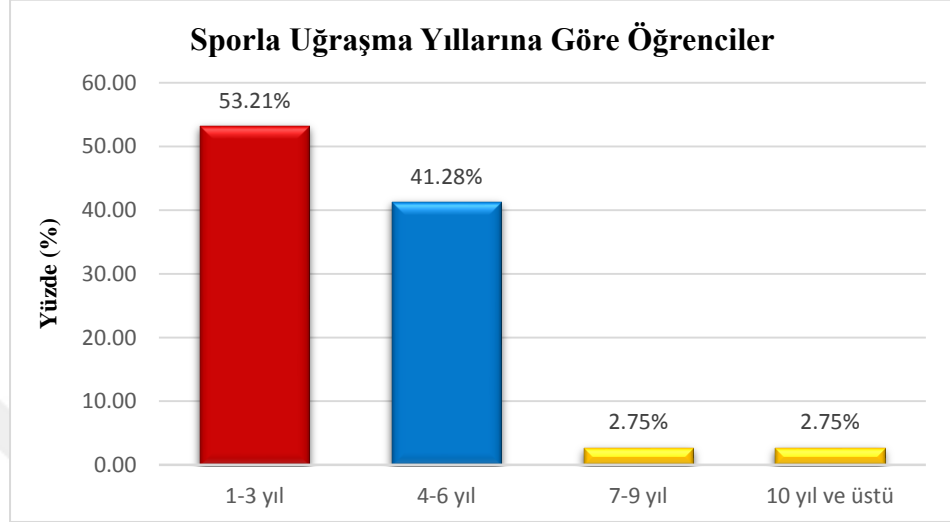
Çalışmaya katılan lise öğrencilerinin %2,75'i (N=3) atletizm, %11,93'ü (N=13) basketbol, %38,53'ü (N=42) futbol, %1,83'ü (N=2) güreş, %0,92'si (N=1) jimnastik, %1,83'ü (N=2) karate ve %42,20'si (N=46) voleybol branşı ile uğraştıkları gözlenmiştir.

Grafik 4.3: Uğraştığı Spor Dalına İlişkin Frekans

4.1.4. Sporla Uğraşma Yıllarına İlişkin Bulgular

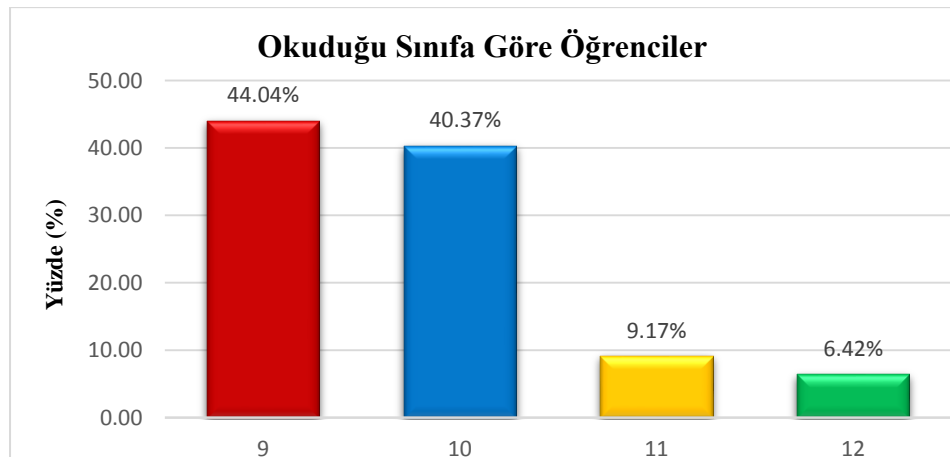
Çalışmaya katılan lise öğrencilerinin %53,21'i (N=58) 1-3 yıl,%41,28'i (N=45) 4-6 yıl, %2,75'i (N=3) 7-9 yıl ve %2,75'i (N=3) 10 yıl ve üzerinde spor ile uğraştığı gözlenmiştir.

Grafik 4.4: Sporla Uğraşma Yıllarına İlişkin Frekans Dağılımları

4.1.5. Öğrencilerin Okuduğu Sınıfa İlişkin Bulgular

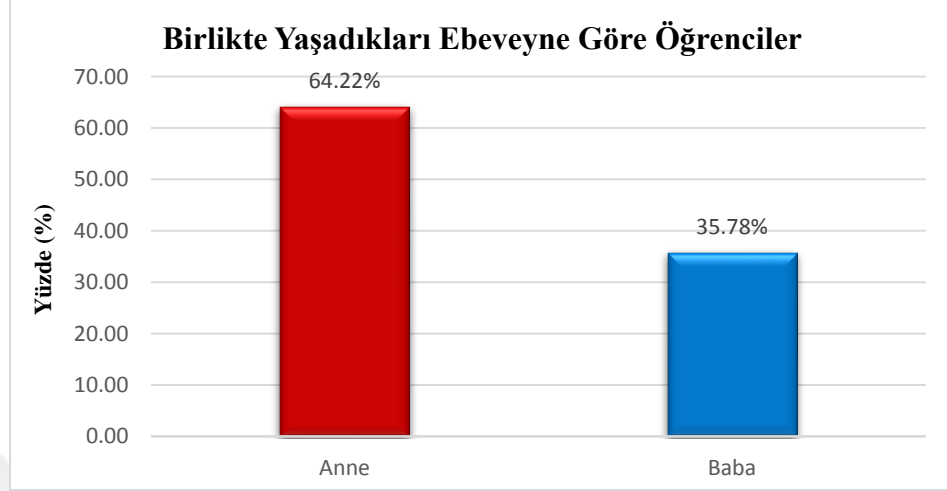
Çalışmaya katılan lise öğrencilerinin %44,04'ünün 9.sınıf (N=48), %40,37'sinin (N=44) 10. sınıf, %9,17'sinin 11.sınıf (N=10), %6,42'sinin (N=17) 12.sınıfta okuduğu gözlenmiştir.

Grafik 4.5: Öğrencilerin Okuduğu Sınıfa İlişkin Frekans Dağılımları

4.1.6. Birlikte Yaşadıkları Ebeveyne İlişkin Bulgular

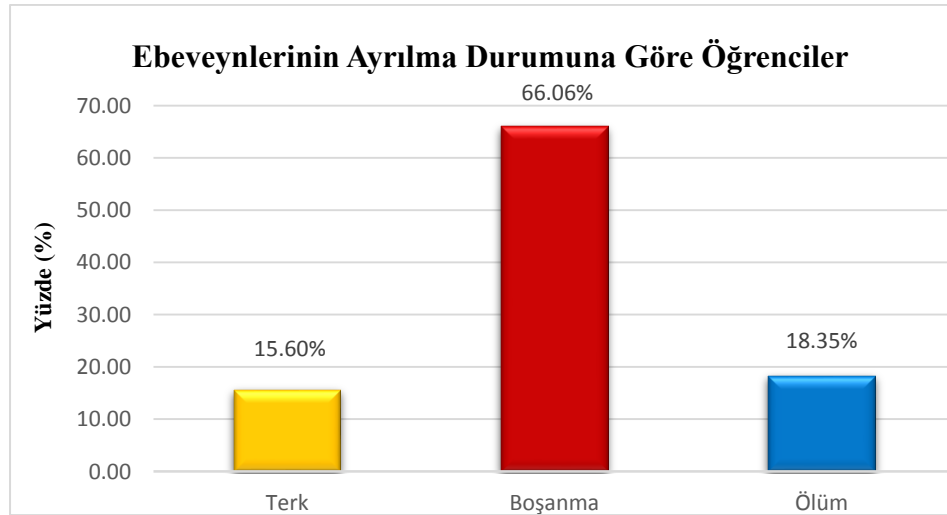
Çalışmaya katılan lise öğrencilerinin %64,22'sinin (N=70) annesi, %35,78'inin (N=39) babası ile birlikte yaşadıkları gözlenmiştir.

Grafik 4.6: Birlikte Yaşadıkları Ebeveyne İlişkin Frekans Dağılımları

4.1.7. Ebeveynlerin Ayrılma Durumlarına İlişkin Bulgular

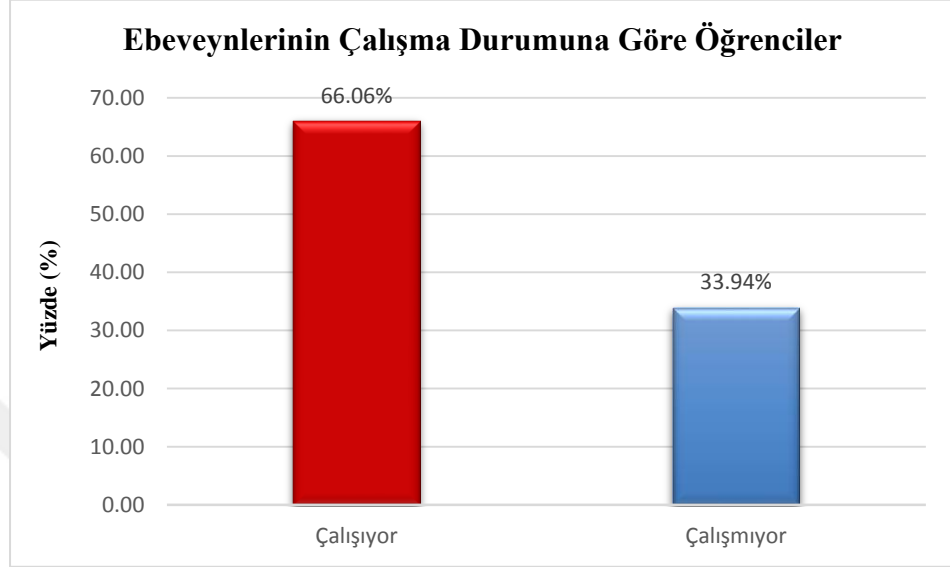
Çalışmaya katılan lise öğrencilerinin ebeveynlerinin %15,60'ının (N=17) terk, %66,06'sının (N=72) boşanma, %18,35'inin (N=20) ölüm nedeniyle ayrıldıkları gözlenmiştir.

Grafik 4.7: Ebeveynlerin Ayrılma Durumlarına İlişkin Frekans Dağılımları

4.1.8. Ebeveynlerin Çalışma Durumlarına İlişkin Bulgular

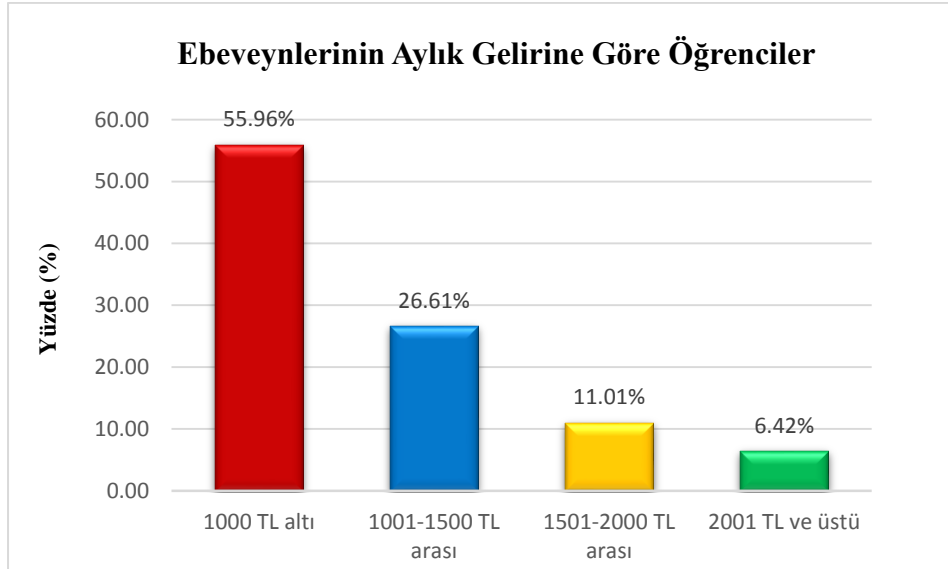
Çalışmaya katılan lise öğrencilerinin %66,06'sının (N=72) ailesinin bir işte çalıştığı, %33,94'ünün (N=37) ise çalışmadığı gözlenmiştir.

Grafik 4.8: Ebeveynlerin Çalışma Durumuna İlişkin Frekans Dağılımları

4.1.9. Ebeveynlerin Aylık Gelirine İlişkin Bulgular

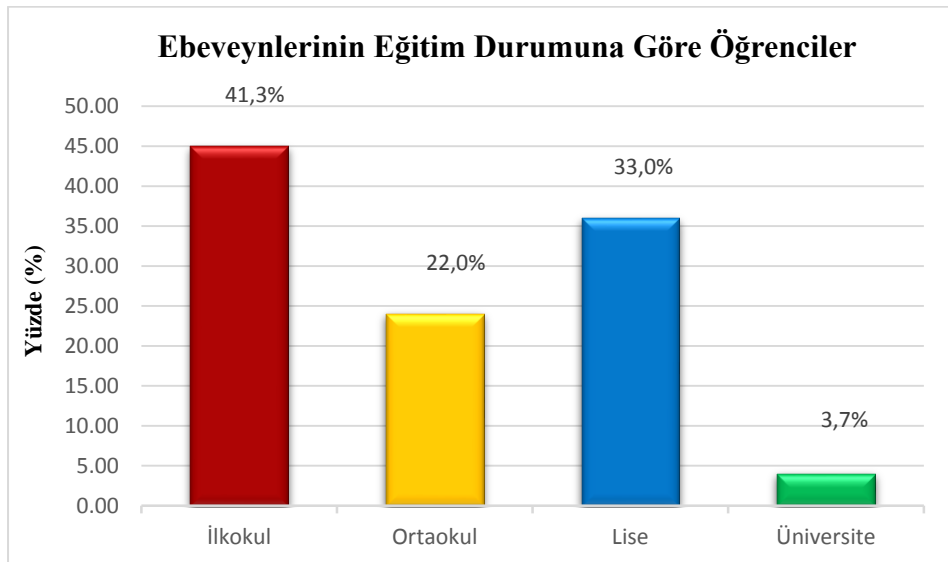
Yapılan araştırmada lise öğrencilerinin %55,96'ının (N=61) ailesinin 1000 TL ve altında aylık gelire, %26,61'inin (N=29) 1001-1500 TL arası aylık gelire, %11,01'inin (N=12) 1501-2000 TL arası aylık gelire ve %6,42'sinin (N=7) ailesinin 2001 TL ve üzeri aylık gelire sahip olduğu gözlenmiştir.

Grafik 4.9: Ebeveynlerin Aylık Gelir Durumuna İlişkin Frekans Dağılımları

4.1.10. Ebeveynlerin Eğitim Durumuna İlişkin Bulgular

Grafik 4.9' da çalışmaya katılan lise öğrencilerin %41,3'ünün (N=45) ebeveyninin ilkökul mezunu, %22,0'ının (N=24) ebeveyninin ortaokul mezunu , %33,0'ının (N=36) ebeveyninin lise mezunu, %3,7'sinin (N=4) ebeveyninin üniversite mezunu olduğu gözlenmiştir.

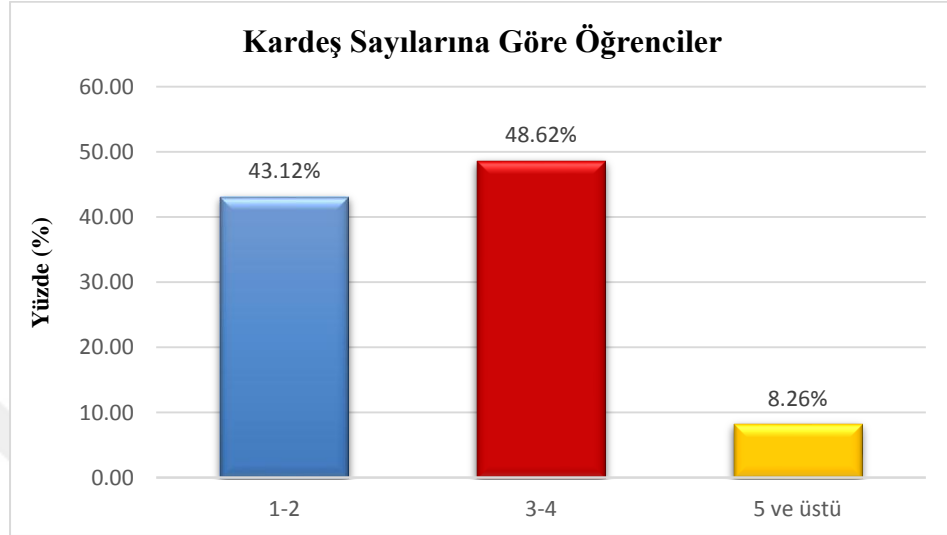

Grafik 4.10: Ebeveynlerin Eğitim Durumuna İlişkin Frekans Dağılımları

4.1.11. Öğrencilerin Kardeş Sayılarına İlişkin Bulgular

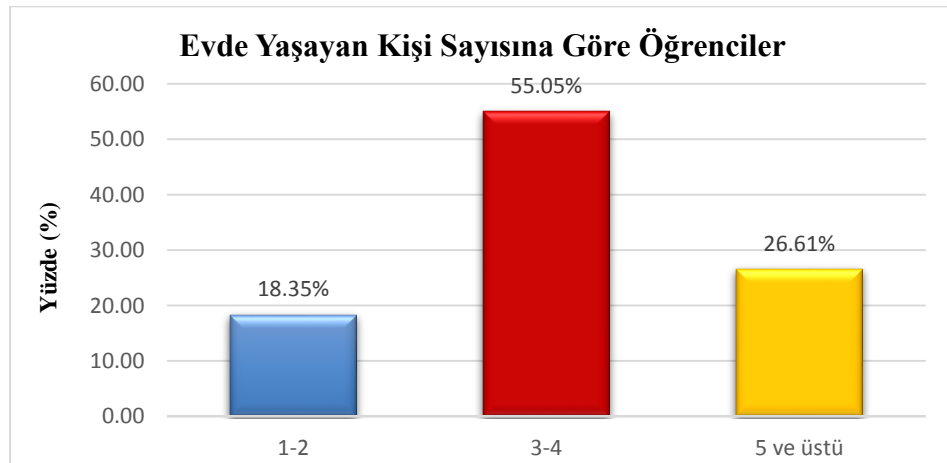
Grafik 4.11’de çalışmaya katılan lise öğrencilerinin %43,12’sinin (N=47)1-2, %48,62’sinin (N=53) 3-4, %8,26’sının (N=9) ise katılmadığı 5 ve daha fazla kardeşe sahip olduğu gözlenmiştir.

Grafik 4.11: Öğrencilerin Kardeş Sayılarına İlişkin Frekans

4.1.12. Evde Yaşayan Kişi Sayısına İlişkin Bulgular

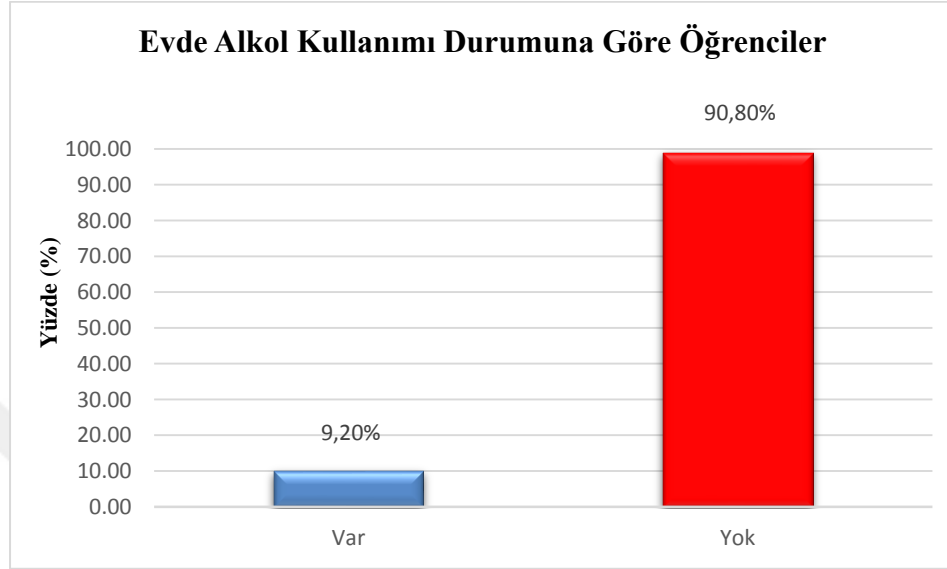
Grafik 4.12’te çalışmaya katılan lise öğrencilerinin %18,35’ inin (N=20) evlerinde 1-2 kişi, %55,05’inin (N=60)3-4 kişi, %26,61’ inin (N=29) 5 ve daha fazla kişinin yaşadığı gözlenmiştir.

Grafik 4.12: Evde Yaşayan Kişi Sayısına İlişkin Frekans Dağılımları

4.1.13. Evde Alkol Kullanımına İlişkin Bulgular

Grafik 4.13'te çalışmaya katılan lise öğrencilerinin %9,20'sinin (N=10) evlerinde alkol kullanıldığı, %90,80'sinin (N=99) ise evlerinde alkol kullanılmadığı gözlenmektedir.

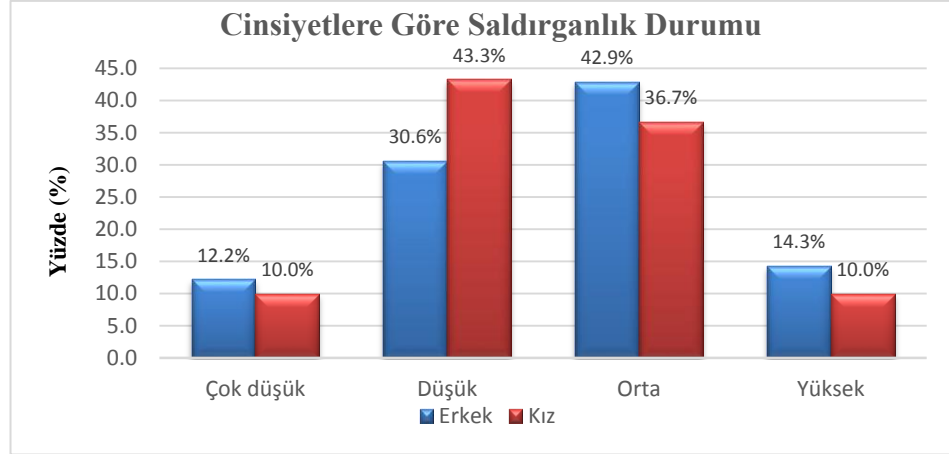

Grafik 4.13: Evde Alkol Kullanımına İlişkin Frekans Dağılımları

4.1.14. Cinsiyete İlişkin Ön Test Bulguları

4.1.14.1. Cinsiyete İlişkin Ön Test Saldırganlık Durumları

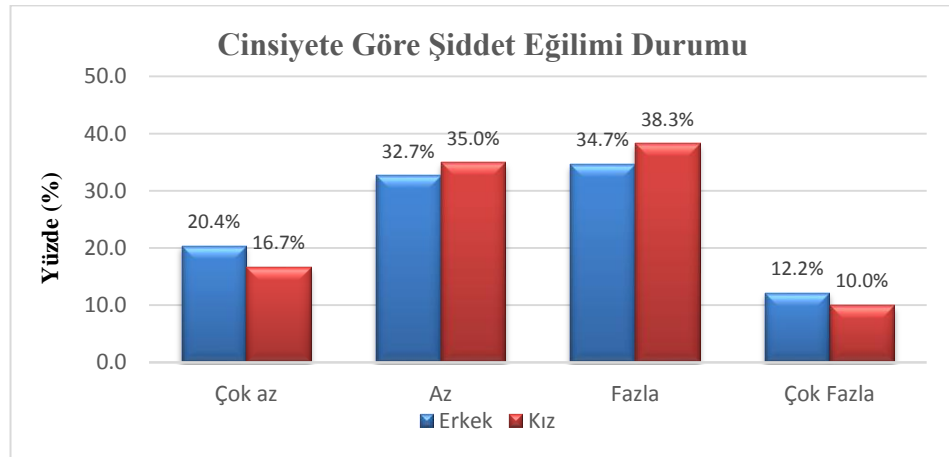
Grafik 4.13.'de çalışmada yer alan öğrencilerin cinsiyetlere göre ön test saldırganlık durumları yer almaktadır. Analiz sonuçlarına göre çalışmaya katılan erkeklerin orta düzeyde (N=21) kızların ise düşük düzeyde (N=26) olduğu gözlenmiştir.

Grafik 4.14: Cinsiyete Göre Saldırıcılık Durumlarına İlişkin Ön Test Frekans Dağılımları

4.1.14.2. Cinsiyete İlişkin Ön Test Şiddet Eğilimi Durumları

Grafik 4.14.'de çalışmada yer alan öğrencilerin cinsiyetlerinin göre ön test şiddet eğilimi durumları yer almaktadır. Analiz sonuçlarına göre çalışmaya katılan erkeklerde (N=17) ve kızlarda (N=23) şiddet eğilim durumlarının fazla düzeyde olduğu gözlenmiştir.

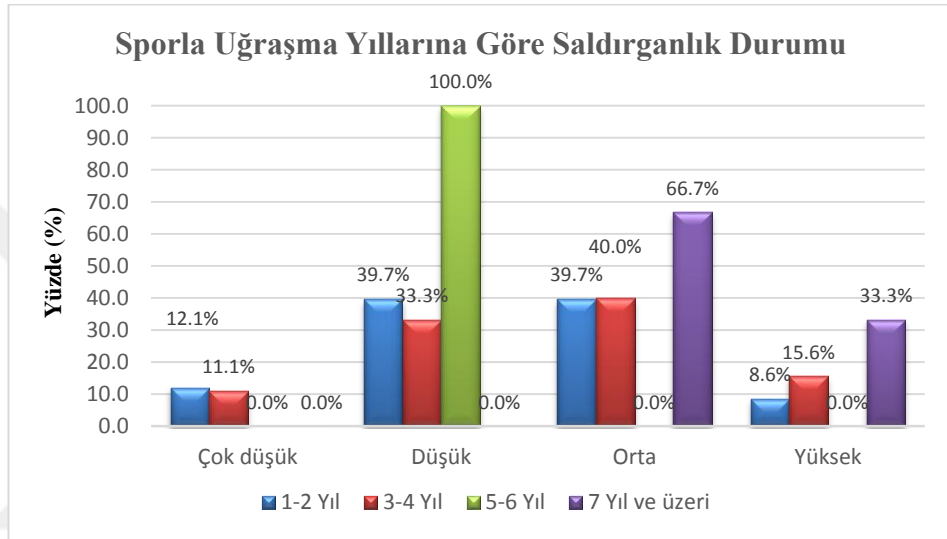
Grafik 4.15: Cinsiyete Göre Şiddet Eğilimi Durumlarına İlişkin Ön Test Frekans Dağılımları

4.1.15. Sporla Uğraşma Yıllarına İlişkin Ön Test Bulguları

4.1.15.1.Sporla Uğraşma Yıllarına İlişkin Ön Test Saldırganlık

Durumları

Çalışmaya katılan lise öğrencilerinin spor ile uğraşma yılları 1-2 yıl arası olanların düşük (N=23) ve orta (N=23) , 3-4 yıl arası olanların orta (N=18), 5-6 yıl arası olanların yüksek (N=3), 7 yıl ve üzeri olanların ise orta (N=2) seviyede saldırganlık durumları olduğu gözlenmiştir.

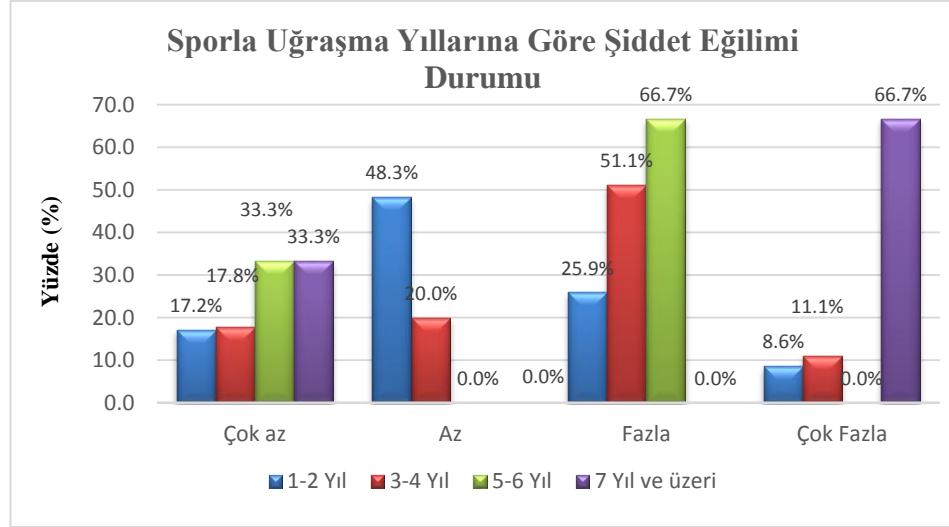

Grafik 4.16: Sporla Uğraşma Yıllarına Göre Saldırganlık Durumlarına İlişkin Ön Test Frekans Dağılımları

4.1.15.2.Sporla Uğraşma Yıllarına İlişkin Ön Test Şiddet Eğilimi

Durumları

Çalışmaya katılan lise öğrencilerinin sporla uğraşma yılları 1-2 yıl arası olanların az (N=28), 3-4 yıl olanların fazla (N=23) ve 5-6 yıl olanların fazla (N=2), 7 yıl ve üzeri olanların ise çok fazla (N=2) düzeyde şiddet eğilim durumları olduğu gözlenmiştir.

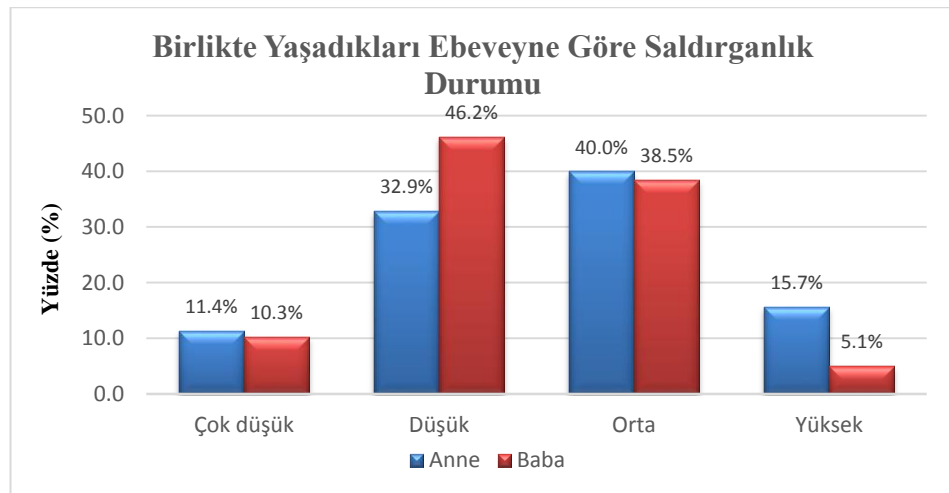

Grafik 4.17: Sporla Uğraşma Yıllarına Göre Şiddet Eğilimi Durumlarına İlişkin Ön Test Frekans Dağılımları

4.1.16. Birlikte Yaşadıkları Ebeveyne İlişkin Ön Test Bulguları

4.1.16.1. Birlikte Yaşadıkları Ebeveyne İlişkin Ön Test Saldırganlık Durumları

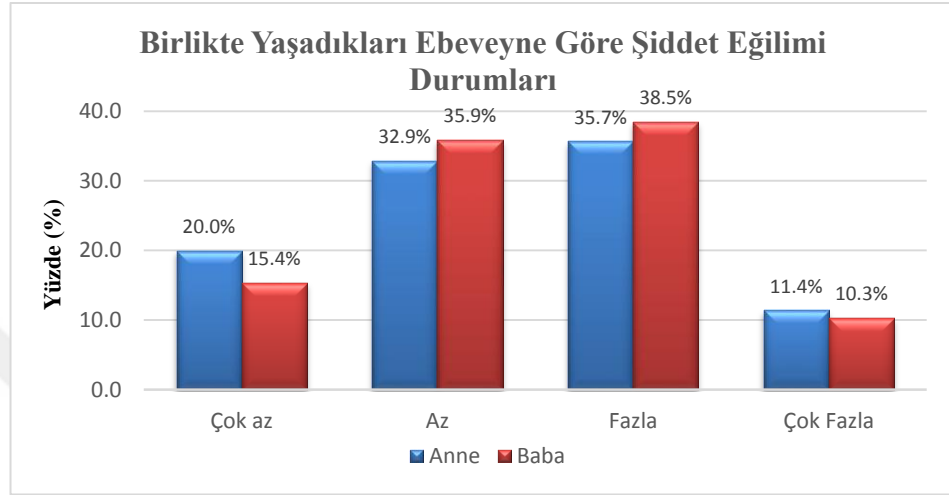
Çalışmaya katılan lise öğrencilerinden babası ile birlikte yaşayanların düşük (N=18), annesi ile birlikte yaşayanların ise orta (N=28) düzeyde saldırganlık durumları olduğu gözlenmiştir.

Grafik 4.18: Birlikte Yaşadıkları Ebeveyne Göre Saldırganlık Durumlarına İlişkin Ön Test Frekans Dağılımları

4.1.16.2. Birlikte Yaşadıkları Ebeveyne İlişkin Ön Test Şiddet Eğilimi Durumları

Çalışmaya katılan lise öğrencilerden annesi ile birlikte yaşayanların (N=25) ve babası ile birlikte yaşayanların (N=15) fazla düzeyde şiddet eğilim durumları olduğu gözlenmiştir.

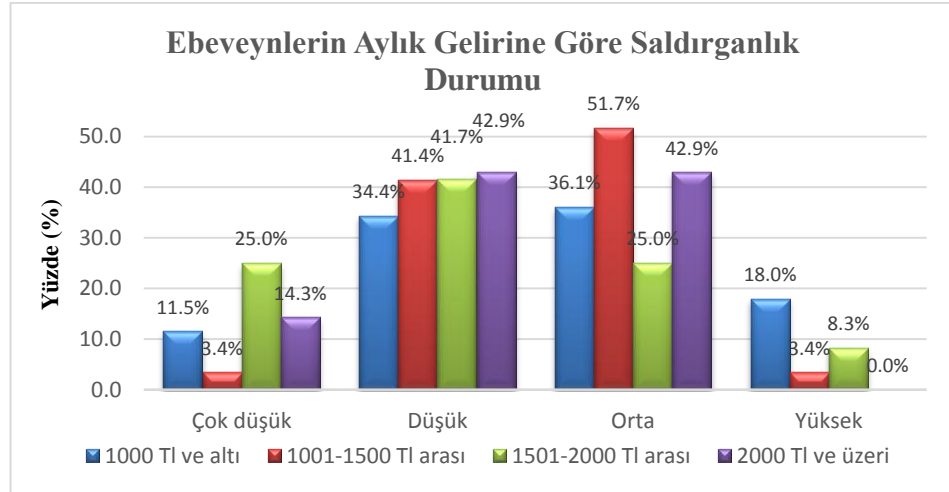

Grafik 4.19: Birlikte Yaşadıkları Ebeveyne Göre Şiddet Eğilimi Durumlarına İlişkin Ön Test Şiddet Eğilimi Frekans Dağılımları

4.1.17. Ebeveynlerin Aylık Gelirine İlişkin Ön Test Bulguları

4.1.17.1. Ebeveynlerin Aylık Gelirine İlişkin Ön Test Saldırganlık Durumları

Yapılan araştırmada lise öğrencilerinde ebeveynlerinin geliri 1000 TL ve altında olanların orta (N=22), 1001-1500 TL arası olanların orta (N=15), 1501-2000 TL arası olanların orta (N=5), 2000 TL ve üzeri olanların ise düşük (N=3) ve orta (N=3) düzeyde saldırganlık durumları olduğu gözlenmiştir.

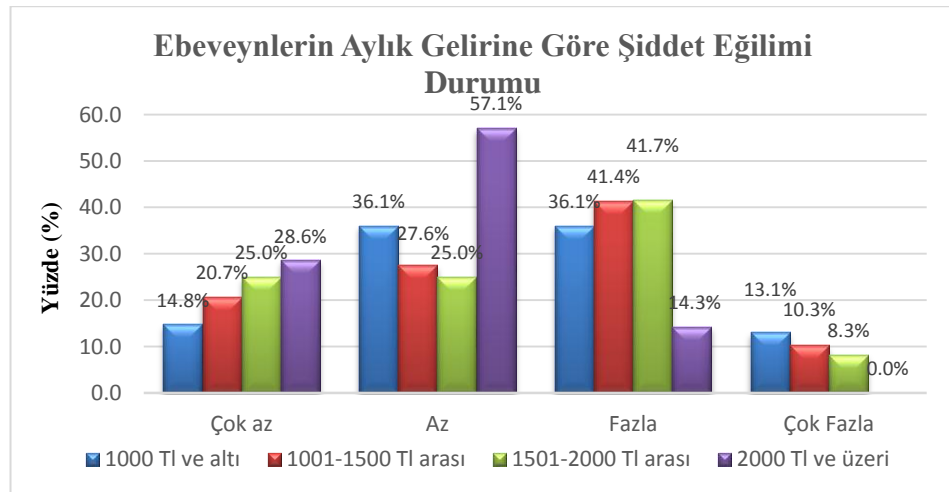

Grafik 4.20: Ebeveynlerin Aylık Gelir Durumuna Göre Saldırganlık Durumlarına İlişkin Ön Test Frekans Dağılımları

4.1.17.2.Ebeveynlerin Aylık Gelirine İlişkin Ön Test Şiddet Eğilimi

Durumları

Yapılan araştırmada lise öğrencilerinden ebeveynlerinin aylık geliri 1000 TL ve altı olanların az (N=22) ve fazla (N=22), 1001-1500 TL arası olanların fazla (N=12), 1501-2000 TL arası olanların fazla (N=5), 2000TL ve üzeri olanların ise az (N=37) düzeyde şiddet eğilimi durumları olduğu gözlenmiştir.

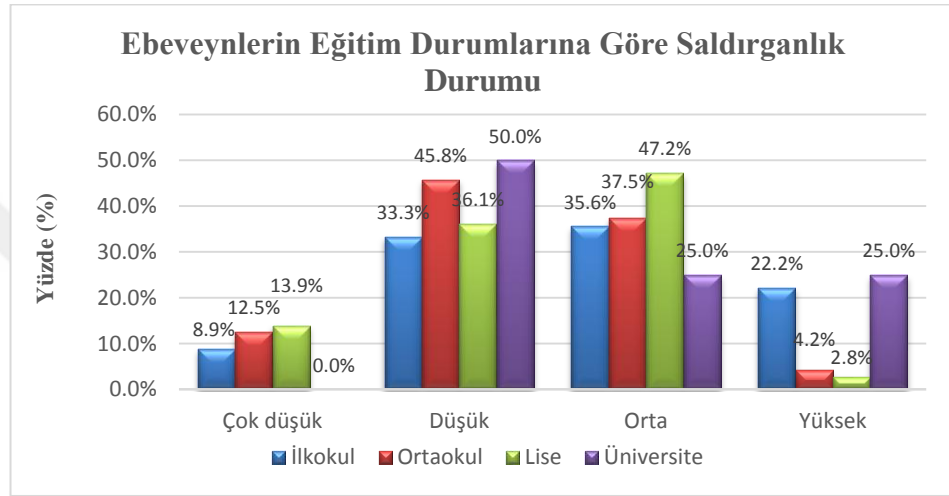

Grafik 4.21: Ebeveynlerin Aylık Gelirine Göre Şiddet Eğilimi Durumuna İlişkin Ön Test Frekans Dağılımları

4.1.18. Ebeveynlerin Eğitim Durumlarına İlişkin Ön Test Bulguları

4.1.18.1.Ebeveynlerin Eğitim Durumlarına İlişkin Ön Test Saldırganlık Bulguları

Grafik 4.12’de öğrencilerin ebeveynlerinin eğitim durumları yer almaktadır. Analiz sonucunda eğitim durumu ilkökul olanların orta (N=16), ortaokul olanların düşük (N=11), lise olanların orta (N=17) ve üniversite olanların düşük (N=2) düzeyde saldırganlık durumları olduğu görülmüştür.

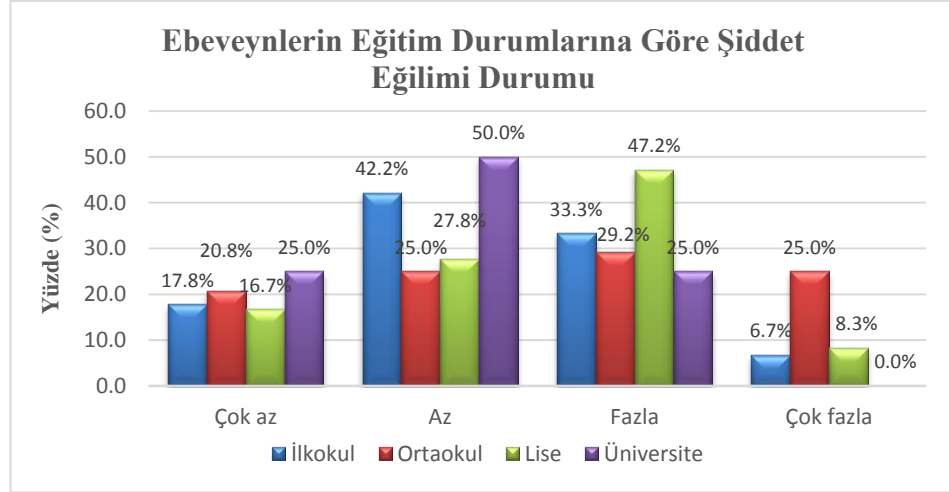

Grafik 4.22: Ebeveynlerin Eğitim Durumlarına Göre Saldırganlık Durumuna İlişkin Ön Test Frekans Dağılımları

4.1.18.2.Ebeveynlerin Eğitim Durumlarına İlişkin Ön Test Şiddet Eğilimi Bulguları

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin ebeveynlerinin eğitim durumu ilkökul olanların az (N=19), ortaokul (N=7) ve lise (N=17) olanların fazla, üniversite olanların (N=2) az düzeyde şiddet eğilimi durumları olduğu gözlenmiştir.

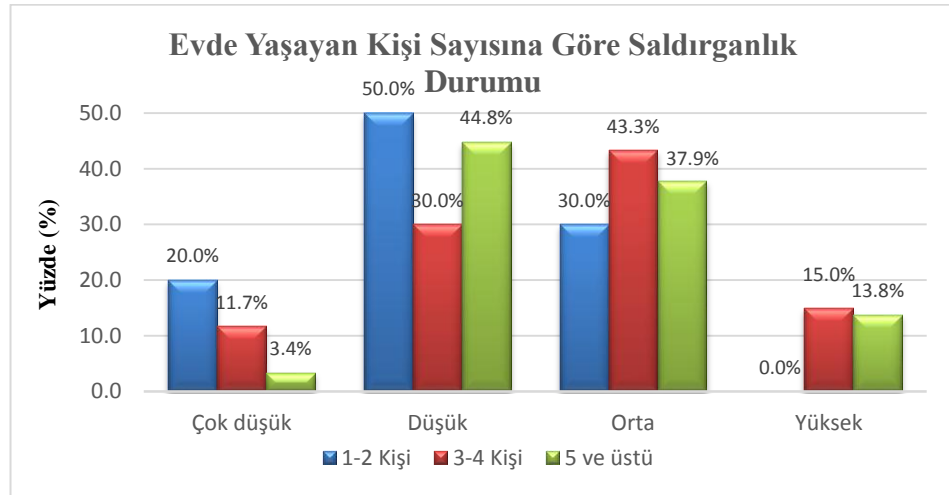

Grafik 4.23: Ebeveynlerin Eğitim Durumlarına Göre Şiddet Eğilimi Durumuna İlişkin Ön Test Frekans Dağılımları

4.1.19. Evde Yaşayan Kişi Sayısına İlişkin Ön Test Bulguları

4.1.19.1. Evde Yaşayan Kişi Sayısına İlişkin Ön Test Saldırganlık Bulguları

Grafik 4.12’de kardeş sayısı 1-2 kişi olanların düşük (N=10), 3-4 kişi olanların orta (N=26), 5 ve daha fazla kardeşe sahip olanların ise düşük (N=13) düzeyde saldırganlık durumu olduğu gözlenmiştir.

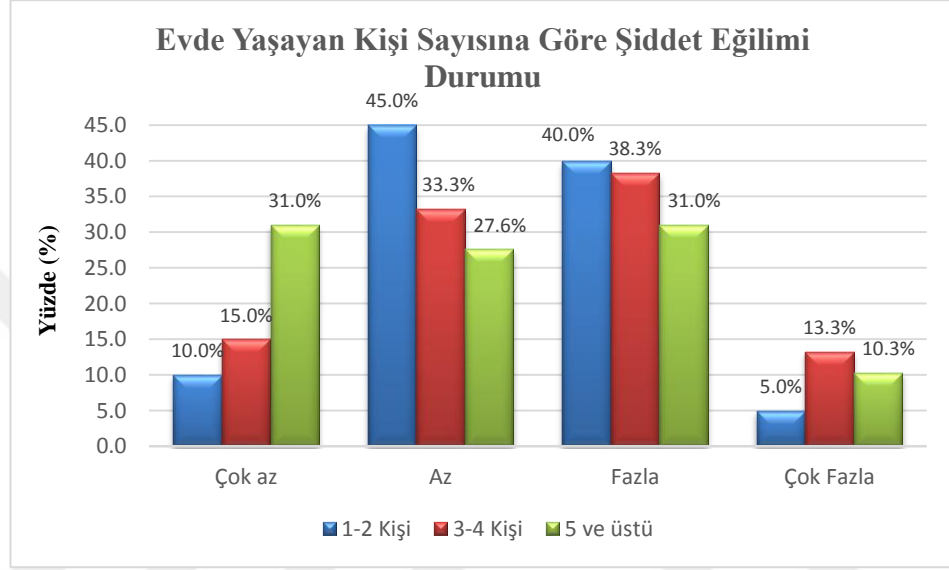

Grafik 4.24: Evde Yaşayan Kişi Sayısına Göre Saldırganlık Durumlarına İlişkin Ön Test Frekans Dağılımları

4.1.19.2.Evde Yaşayan Kişi Sayısına İlişkin Ön Test Şiddet Eğilimi

Bulguları

Grafik 4.12’te çalışmaya katılan lise öğrencilerinin kardeş sayılarının 1-2 kişi olanların az (N=9), 3-4 kişi olanların fazla (N=23), 5 ve daha fazla kardeşe sahip olanların ise çok az (N=9) ve fazla (N=9) düzeyde şiddet eğilimi durumları olduğu gözlenmiştir.

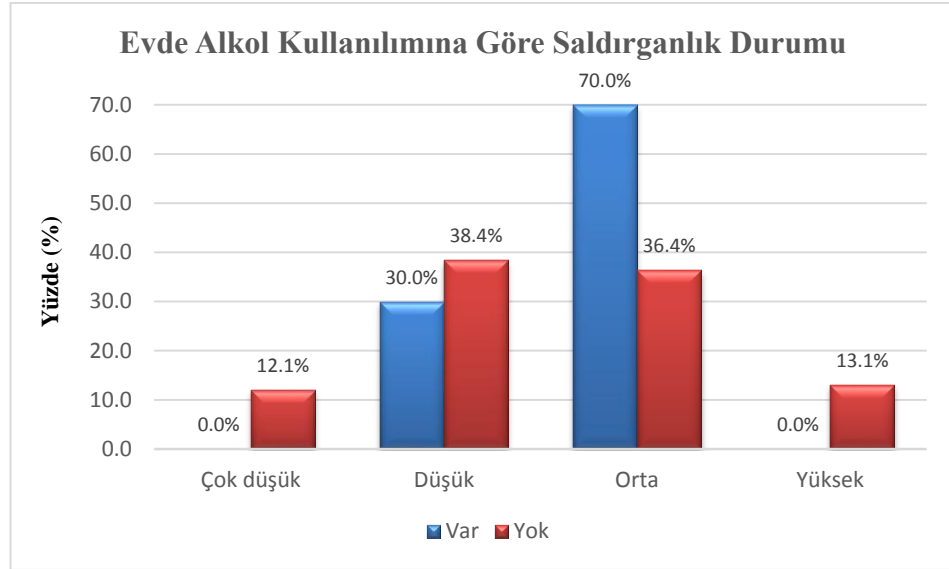

Grafik 4.25: Evde Yaşayan Kişi Sayısına Göre Şiddet Eğilimi Durumlarına İlişkin Ön Test Frekans Dağılımları

4.1.20. Evde Alkol Kullanımına İlişkin Ön Test Bulguları

4.1.20.1.Evde Alkol Kullanımına İlişkin Ön Test Saldırganlık Bulguları

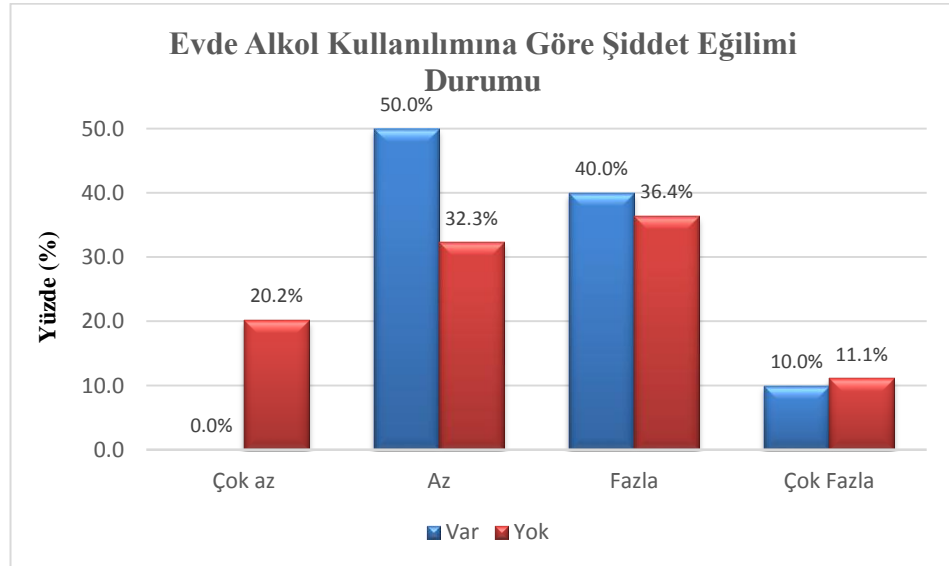
Grafik 4.13’te çalışmaya katılan lise öğrencilerinin evinde alkol kullanımı olanların orta (N=7), alkol kullanımı olmayanların ise düşük (N=38) düzeyde saldırganlık durumu olduğu gözlenmiştir.

Grafik 4.26: Evde Alkol Kullanımına Göre Saldırganlık Durumlarına İlişkin Ön Test Frekans Dağılımları

4.1.20.2. Evde Alkol Kullanımına İlişkin Ön Test Şiddet Eğilimi Bulguları

Grafik 4.13'te çalışmaya katılan lise öğrencilerinin evinde alkol kullanımı olanların az (N=5), alkol kullanımı olmayanların ise fazla (N=36) düzeyde şiddet eğilimi durumları olduğu gözlenmiştir.

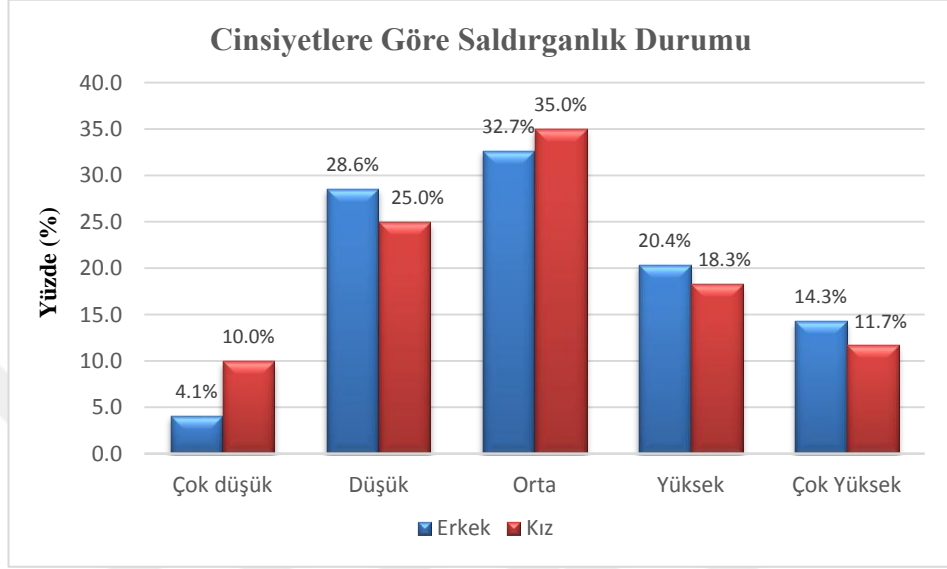

Grafik 4.27: Evde Alkol Kullanımına Göre Şiddet Eğilimi Durumlarına İlişkin Ön Test Frekans Dağılımları

4.1.21. Cinsiyete İlişkin Son Test Bulguları

4.1.21.1. Cinsiyete İlişkin Son Test Saldırganlık Durumları

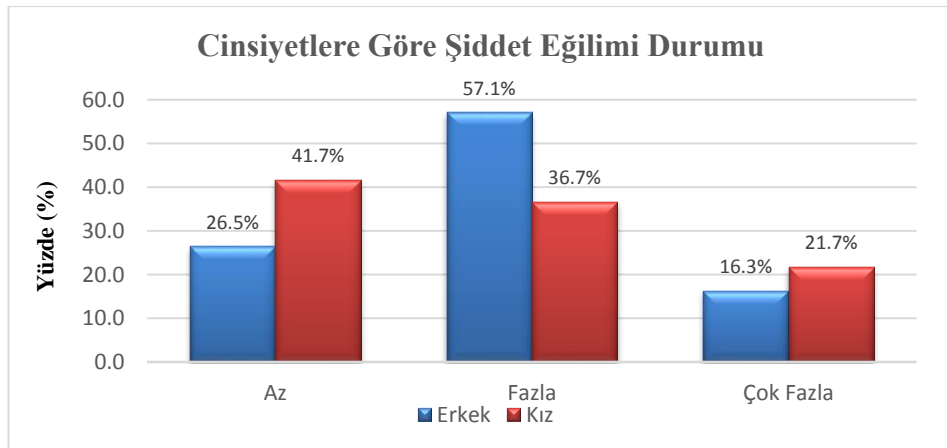
Grafik 4.14.'de çalışmada yer alan öğrencilerden hem kızların orta (N=21) hem de erkeklerin orta (N=16) düzeyde saldırgan durumları olduğu gözlenmektedir.

Grafik 4.28: Cinsiyete Göre Saldırganlık Durumlarına İlişkin Son Test Frekans Dağılımları

4.1.21.2. Cinsiyete İlişkin Son Test Şiddet Eğilimi Durumları

Grafik 4.14.'de çalışmada yer alan öğrencilerden erkeklerin fazla (N=28), kızların ise az (N=25) düzeyde şiddet eğilimi durumları olduğu görülmektedir.

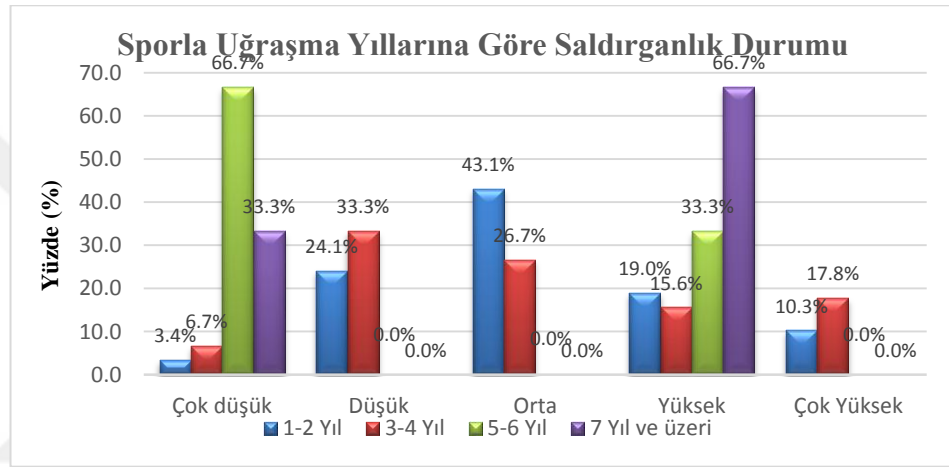
Grafik 4.29: Cinsiyete Göre Şiddet Eğilimi Durumlarına İlişkin Son Test Frekans Dağılımları

4.1.22. Sporla Uğraşma Yıllarına İlişkin Son Test Bulguları

4.1.22.1.Sporla Uğraşma Yıllarına İlişkin Son Test Saldırganlık

Durumları

Çalışmaya katılan lise öğrencilerinin sporlar uğraşma yılları 1-2 yıl arasında olanların orta (N=25), 3-4 yıl olanların düşük (N=15), 5-6 yıl olanların çok düşük (N=2), 7 yıl ve üzeri olanların ise yüksek (N=2) düzeyde saldırganlık durumları olduğu gözlenmiştir.

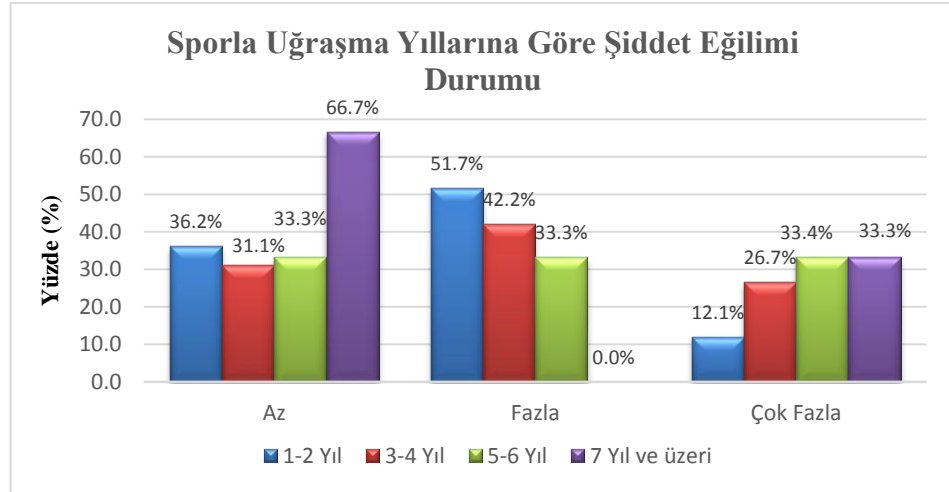

Grafik 4.30: Sporla Uğraşma Yıllarına Göre Saldırganlık Durumlarına İlişkin Son Test Frekans Dağılımları

4.1.22.2.Sporla Uğraşma Yıllarına İlişkin Son Test Şiddet Eğilimi

Durumları

Çalışmaya katılan lise öğrencilerden sporla 1-2 yıl uğraşanların (N=30) ve 3-4 yıl uğraşanların (N=19) fazla, 5-6 yıl uğraşanların hem az (N=1) hem fazla (N=1) hem de çok fazla (N=1), 7 yıl ve üzerinde sporla uğraşanların ise az (N=2), düzeyde şiddet eğilimi durumları olduğu gözlenmiştir.

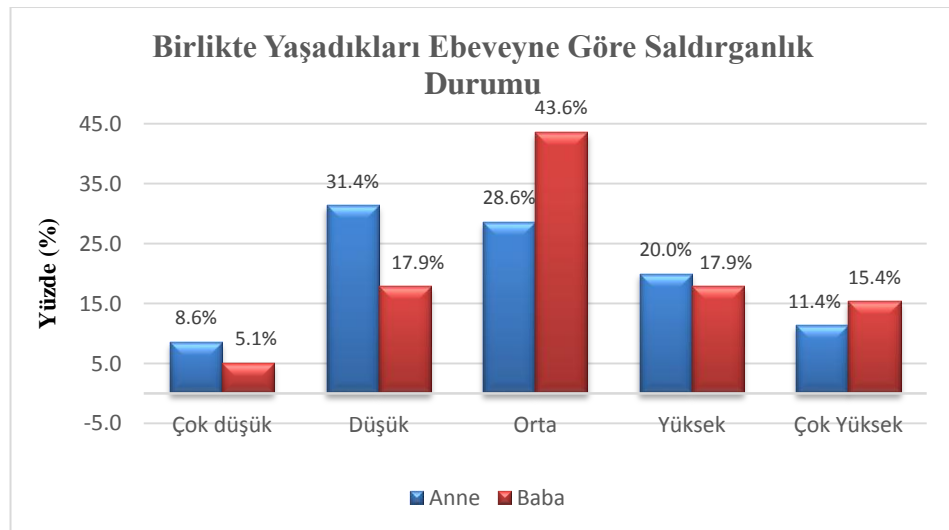

Grafik 4.31: Sporla Uğraşma Yıllarına Göre Şiddet Eğilimi Durumlarına İlişkin Son Test Frekans Dağılımları

4.1.23. Birlikte Yaşadıkları Ebeveyne İlişkin Son Test Bulguları

4.1.23.1. Birlikte Yaşadıkları Ebeveyne İlişkin Son Test Saldırganlık Durumları

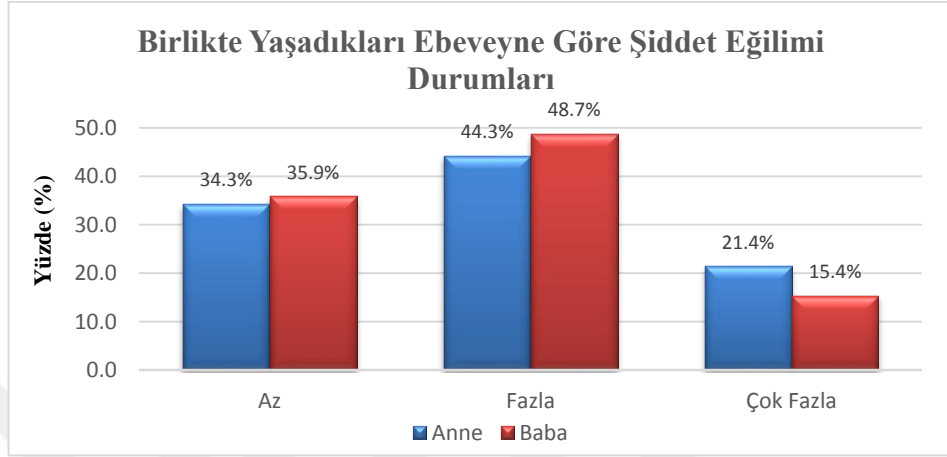
Çalışmaya katılan lise öğrencilerinden annesi ile birlikte yaşayanların düşük (N=22), babası ile birlikte yaşayanların ise orta (N=17) düzeyde saldırganlık durumları olduğu gözlenmiştir.

Grafik 4.32: Birlikte Yaşadıkları Ebeveyne Göre Saldırganlık Durumlarına İlişkin Son Test Frekans Dağılımları

4.1.23.2. Birlikte Yaşadıkları Ebeveyne İlişkin Son Test Şiddet Durumları

Çalışmaya katılan lise öğrencilerden annesi ile birlikte yaşayanların (N=31) ve babası ile birlikte yaşayanların (N=19) fazla düzeyde şiddet eğilimi durumları olduğu gözlenmiştir.

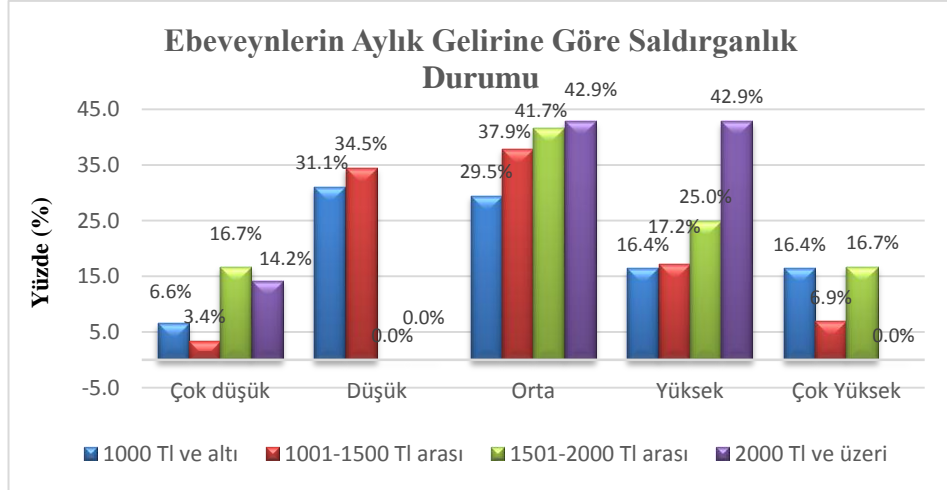

Grafik 4.33: Birlikte Yaşadıkları Ebeveyne Göre Şiddet Eğilimi Durumlarına İlişkin Son Test Frekans Dağılımları

4.1.24. Ebeveynlerin Aylık Gelirine İlişkin Son Test Bulguları

4.1.24.1. Ebeveynlerin Aylık Gelirine İlişkin Son Test Saldırganlık Durumları

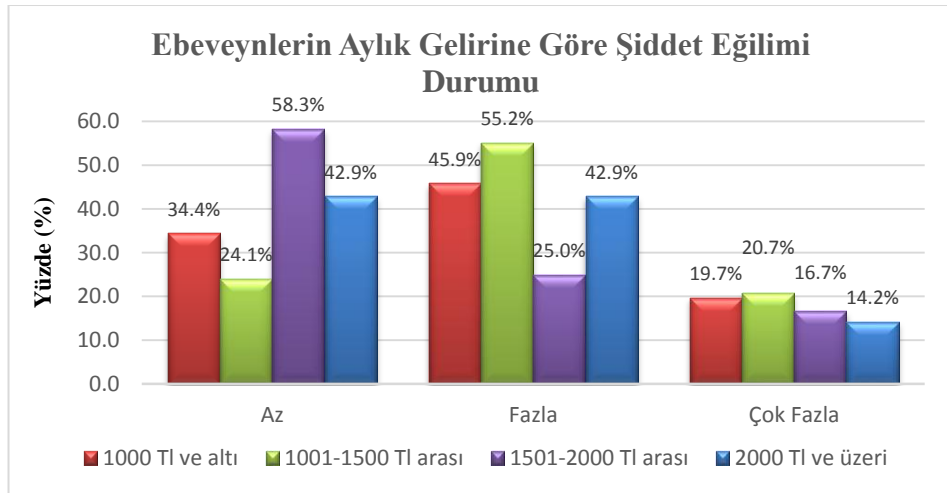
Yapılan araştırmada öğrencilerin ebeveynlerinin aylık gelirleri 1000 TL ve altı olanların düşük (N=19), 1001-1500 TL arası olanların orta (N=11), 1501-2000 TL arası olanların orta (N=5), 2000 TL ve üzerinde olanların orta (N=3) ve yüksek (N=3) düzeyde saldırganlık durumları olduğu gözlenmiştir.

Grafik 4.34: Ebeveynlerin Aylık Gelirine Göre Saldırganlık Durumlarına İlişkin Son Test Frekans Dağılımları

4.1.24.2. Ebeveynlerin Aylık Gelirine İlişkin Son Test Şiddet Eğilimi Durumları

Yapılan araştırmada lise öğrencilerinin ebeveynlerinin aylık geliri 1000 TL ve altında olanların az (N=28), 1001-1500 TL olanların fazla (N=16), 1501-2000 TL olanların az (N=7), 2000 TL ve üzeri olanların ise az (N=3) ve fazla (N=3) düzeyde şiddet eğilimi durumları olduğu gözlenmiştir.

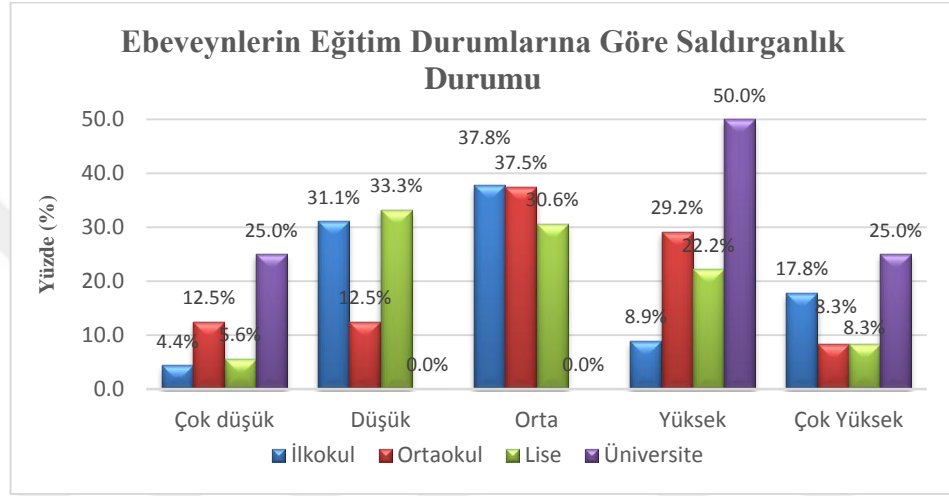
Grafik 4.35: Ebeveynlerin Aylık Gelirine Göre Şiddet Eğilimi Durumlarına İlişkin Son Test Frekans Dağılımları

4.1.25. Ebeveynlerin Eğitim Durumlarına İlişkin Son Test Bulguları

4.1.25.1.Ebeveynlerin Eğitim Durumlarına İlişkin Son Test Saldırganlık Bulguları

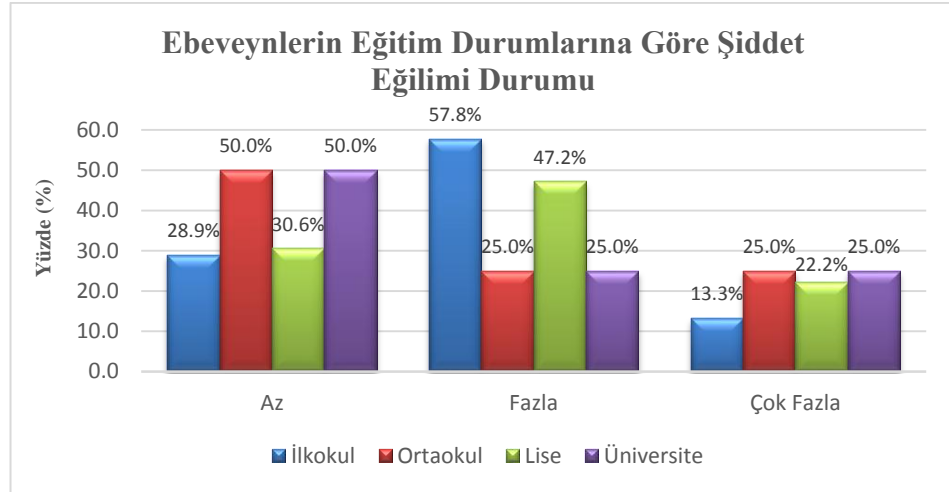
Grafik 4.12’te çalışmaya katılan lise öğrencilerinin ebeveynlerinin eğitim durumları ilkököl (N=17) ve ortaoköl (N=9) olanların orta, lise olanların düşük (N=12), üniversite olanların ise yüksek (N=2) düzeyde saldırganlık durumları olduğu gözlenmiştir.

Grafik 4.36: Ebeveynlerin Eğitim Durumlarına Göre Saldırganlık Durumlarına İlişkin Son Test Frekans Dağılımları

4.1.25.2.Ebeveynlerin Eğitim Durumlarına İlişkin Son Test Şiddet Eğilimi Bulguları

Grafik 4.12’te çalışmaya katılan lise öğrencilerinin ebeveynlerinin eğitim durumları ilkököl olanların fazla (N=26), ortaoköl olanların az (N=12), lise olanların fazla (N=17), üniversite olanların az (N=2) düzeyde şiddet eğilimi durumları olduğu gözlenmiştir.

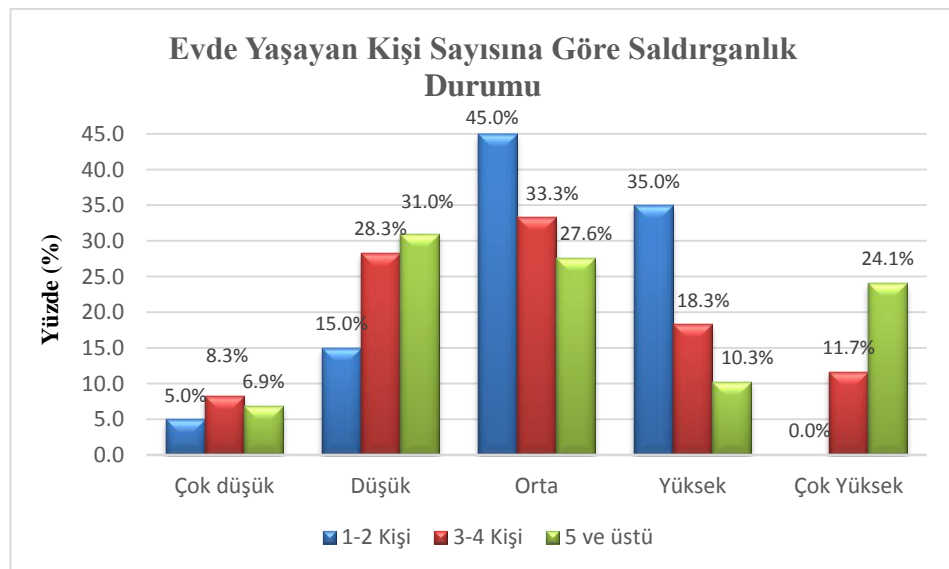

Grafik 4.37: Ebeveynlerin Eğitim Durumlarına Göre Şiddet Eğilimi Durumlarına İlişkin Son Test Frekans Dağılımları

4.1.26. Evde Yaşayan Kişi Sayısına İlişkin Son Test Bulguları

4.1.26.1. Evde Yaşayan Kişi Sayısına İlişkin Son Test Saldırganlık Bulguları

Grafik 4.12’te çalışmaya katılan lise öğrencilerinin evlerinde yaşayan kişi sayıları 1-2 olanların orta (N=9), 3-4 olanların orta (N=20), 5 ve üstü olanların ise düşük (N=9) düzeyde saldırganlık durumları olduğu gözlenmiştir.

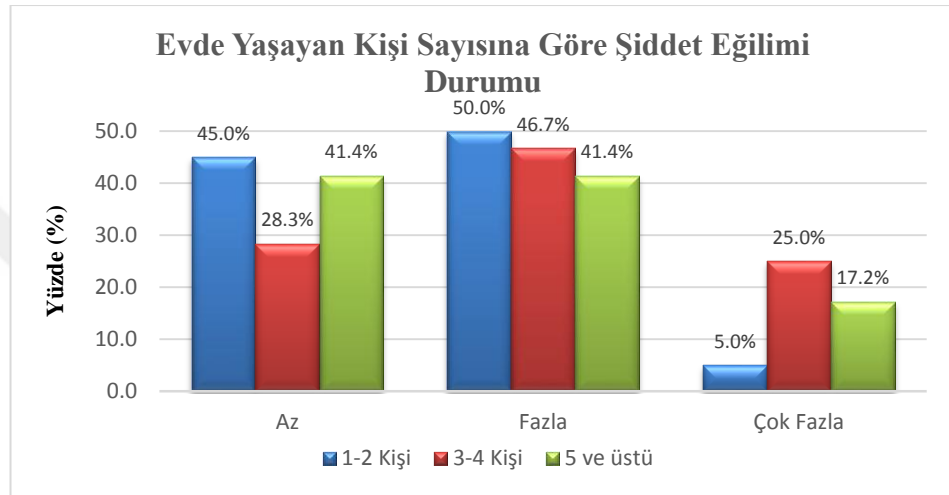

Grafik 4.38: Evde Yaşayan Kişi Sayısına Göre Saldırganlık Durumlarına İlişkin Son Test Frekans Dağılımları

4.1.26.2.Evde Yaşayan Kişi Sayısına İlişkin Son Test Şiddet Eğilimi

Bulguları

Grafik 4.12’te çalışmaya katılan lise öğrencilerinin evlerinde yaşayan kişi sayıları 1-2 olanların fazla (N=10), 3-4 olanların fazla (N=28), 5 ve üstü olanların ise az (N=12) ve fazla (N=12) düzeyde şiddet eğilimi durumları olduğu gözlenmiştir.

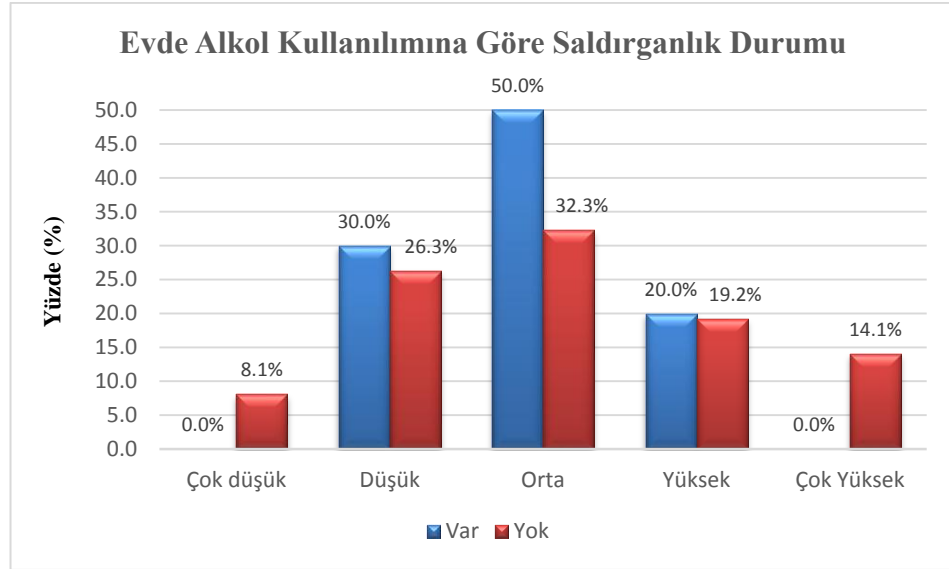

Grafik 4.39: Evde Yaşayan Kişi Sayısına Göre Şiddet Eğilimi Durumlarına İlişkin Son Test Frekans Dağılımları

4.1.27. Evde Alkol Kullanımına İlişkin Son Test Bulguları

4.1.27.1.Evde Alkol Kullanımına İlişkin Son Test Saldırganlık Bulguları

Grafik 4.13’te çalışmaya katılan lise öğrencilerinin evde alkol kullanımı olanların (N=5) ve evde alkol kullanımı olmayanların (N=32) orta düzeyde saldırganlık durumları olduğu gözlenmiştir.

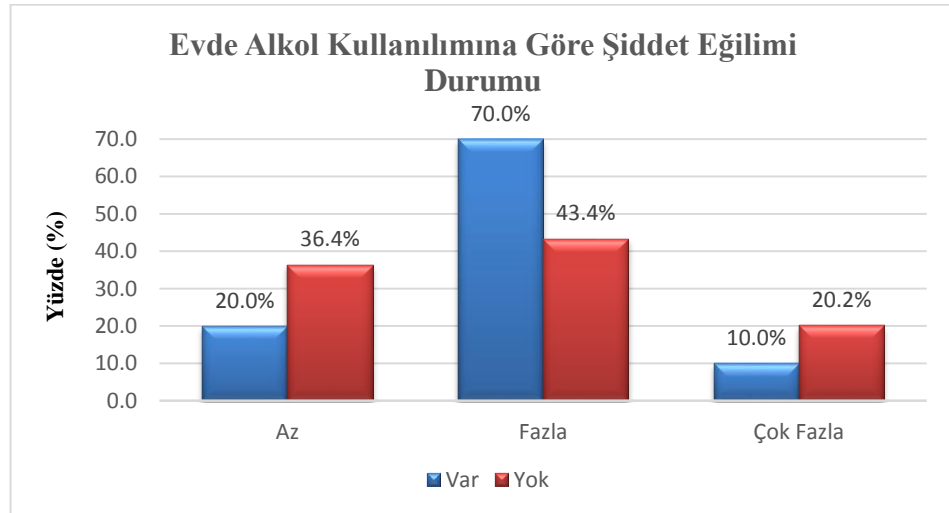

Grafik 4.40: Evde Alkol Kullanımına Göre Saldırganlık Durumlarına İlişkin Son Test Frekans Dağılımları

4.1.27.2. Evde Alkol Kullanımına İlişkin Son Test Şiddet Eğilimi

Bulguları

Grafik 4.13'te çalışmaya katılan lise öğrencilerinin evde alkol kullanımı olanların (N=7) ve olmayanların (N=43) fazla düzeyde şiddet eğilimi durumları olduğu gözlenmiştir.

Grafik 4.41: Evde Alkol Kullanımına Göre Şiddet Eğilimi Durumlarına İlişkin Son Test Frekans Dağılımları

4.2. SALDIRGANLIK ÖLÇEKLERİNE İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde, lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerini belirlemek amacıyla oluşturulan ölçeğin ve alt boyutlarının güvenilirlik analizlerine ve ortalama puanlarına, normallik sınamalarına yer verilmiştir.

4.2.1. Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Bir ölçeğin güvenilir kabul edilmesi için hesaplanan güvenilirlik katsayısının 0,70 değerini üzerinde olması gerektiği genel olarak kabul edilmektedir. Bu doğrultuda istatistiksel analizlere geçmeden önce kullanılan ölçeğin / alt boyutlarının güvenilirlikleri ve ortalamaları incelenmiş, sonuçları Tablo 4.1’ de verilmiştir.

Tablo 4.1 Güvenilirlik Analizi Sonuçları

	Ölçek/Alt Boyut	Madde Sayısı	Cronbach's Alpha	Ortalama Puan
Ön Test	Saldırganlık Ölçeği (Genel)	30	0,869	95,798
	Yıkıcı Saldırganlık	10	0,745	32,551
	Atılganlık	10	0,775	27,404
	Edilgen Saldırganlık	10	0,768	35,844
Son Test	Saldırganlık Ölçeği (Genel)	30	0,954	113,568
	Yıkıcı Saldırganlık	10	0,745	32,550
	Atılganlık	10	0,775	27,403
	Edilgen Saldırganlık	10	0,768	35,840

Tablo 4.1’ de kullanılan saldırganlık ölçeğinin ve üç alt boyutunun güvenilir olduğu gözlemlenmiştir. Madde toplam korelasyonları da incelenmiş herhangi bir sorun gözlenmemiştir. Ayrıca ölçeğin tüm skala için ortalama puanı 95,798 yıkıcı saldırganlık boyutu için 32,551 atılganlık boyutu için 27,404 ve edilgen saldırganlık boyutu için 35,844 olarak gözlemlenmiştir.

4.2.2. Normallik Sınaması Sonuçları

Araştırma problemlerine cevap bulabilmek için hangi testlerin kullanılmasının uygun olacağını belirlemek amacıyla ölçek alt boyutlarının normallik sınaması yapılmıştır. Normallik sınaması için literatürde sıklıkla kullanılan Kolmogorov-Smirnov Z testi boyutlarından elde edilen toplam puanlar üzerinden uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.2’ de verilmiştir.

Tablo 4.2: Ölçeğin Alt Boyutlarına İlişkin Kolmogorov-Smirnov Z Sonuçları

		Kolmogorov-Smirnov Z	Sig.
Ön Test	Saldırganlık Ölçeği (Genel)	0,062	0,200
	Yıkıcı Saldırganlık	0,075	0,164
	Atılganlık	0,127	0,000
	Edilgen Saldırganlık	0,088	0,036
Son Test	Saldırganlık Ölçeği (Genel)	0,081	0,073
	Yıkıcı Saldırganlık	0,114	0,001
	Atılganlık	0,101	0,008
	Edilgen Saldırganlık	0,075	0,165

Tablo 4.2’ de Ön test yıkıcı saldırganlık alt boyutunun toplam puanların $p(0,05)$ değerinin üstünde olduğu, atılganlık ve edilgen saldırganlık toplam puanlarının $p(0,05)$ değerinin altında olduğu, son test yıkıcı saldırganlık ve atılganlık toplam puanlarının $p(0,05)$ değerinin altında olduğu ve edilgen saldırganlık toplam puanının $p(0,05)$ değerinin üstünde olduğu gözlenmiştir. Verilen normal dağılıma uygun olup olmadıklarını görmek için çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılmış; ön test için atılganlık alt boyutunun çarpıklık değeri -0.566, basıklık değeri -0.382, edilgen saldırganlık alt boyutunun çarpıklık değeri -0.070, basıklık değeri -0.915 olduğu, son test için yıkıcı saldırganlık alt boyutu çarpıklık değerini -0.146, basıklık değeri -1.074, atılganlık çarpıklık değeri -0.607, basıklık değeri -0.610 olduğundan verilerin normal dağılıma sahip olduğu görülmüştür.

Bu durum, uygulanacak istatistiksel analizlerde parametrik testlerin kullanılması gerektiğini göstermiştir.

4.3.ŞİDDET EĞİLİMİ DÜZEYİNE İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin şiddet eğilimi düzeylerini belirlemek amacıyla oluşturulan ölçeğin güvenilirlik analizlerine ve ortalama puanlarına, normallik sınamalarına yer verilmiştir.

4.3.1.Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Araştırmada kullanılan ölçeklerden biri olan Şiddet Eğilimi Ölçeği’ nin güvenilirliği ve ortalamaları incelenmiş, sonuçlar Tablo 4.3’ de gösterilmiştir.

Tablo 4.3 Şiddet Eğilimi Ölçeği Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Ölçek	Madde Sayısı	Cronbach's Alpha	Ortalama Puan
Şiddet Eğilimi	Ön Test	20	0,898
Ölçeği	Son Test	20	0,916

4.3.2. Normallik Sınaması Sonuçları

Araştırmadan elde edilen toplam puanlar üzerinden normallik sınaması için Kolmogorov-Smirnov uygulanmıştır ve elde edilen sonuçlar Tablo 4.4' de verilmiştir.

Tablo 4.4. Şiddet Eğilimi Ölçeği Normallik Analizi Sonuçları

Ölçek	Kolmogorov-Smirnov Z	Sig.
Şiddet Eğilimi	Ön Test	0,069
Ölçeği	Son Test	0,097

Yapılan normallik analizi sonucunda Şiddet Eğilimi Ölçeğinin ön test puanları ($p=0,200$) p değerinin ($0,05$) üstünde, son test puanları ($p=0,013$) p değerinin ($0,05$) altında olduğu görülmüştür. Verilerin normal dağılıma uygun olup olmadığını belirlemek için test sonucunda elde ettiğimiz çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılmıştır. Sonuç olarak şiddet eğilimi ölçeği son test çarpıklık değeri $0,462$ ve basıklık değeri $-0,338$ olduğundan verilerin normal dağılıma sahip olduğu görülmüştür.

4.4. HİPOTEZ 1: ORTA ÖĞRETİMDE BULUNAN TEK EBEVEYNLİ ÖĞRENCİLERİN 12 HAFTALIK EGZERSİZLERİ ÖNCESİ VE SONRASINDAKİ SALDIRGANLIK DURUMLARI

4.4.1. Ortaöğretimde Bulunan Tek Ebeveynli Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Saldırganlık Durumları;

Tek ebeveynli lise öğrencilerinin saldırganlık durumlarının ön test ve son test puanlarını karşılaştırılmak için Eşleştirilmiş Örneklem T Testi uygulandı. Test sonucunda elde edilen ortalama, standart sapma, standart hata, serbestlik derecesi t ve p değerlerine Tablo 4.5' de yer verildi.

Sonuca göre tek ebeveynli öğrencilerin (N=109) saldırganlık durumları ortalamaları 12 haftalık egzersiz öncesi ile sonrası arasında 0,05 düzeyinde anlamlı farklılık bulunmuştur ($t=3,718$; $p<0,05$). Öğrencilerin son testleri ($\bar{X}=99,43$), ön teste ($\bar{X}=117,20$) göre daha düşük bulundu.

Tablo 4.5. Tek Ebeveynli Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrası Saldırganlık Düzeylerine İlişkin Eşleştirilmiş Örneklem T Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	SS	Sh $_{\bar{x}}$	t Testi		
						t	Sd	p
Saldırganlık Erkek	Ön Test	109	117,20	28,846	2,763	3,718	108	0,000
	Son Test	109	99,43	44,490	4,261			

4.5. HİPOTEZ 2: ORTA ÖĞRETİMDE BULUNAN TEK EBEVEYNLİ ÖĞRENCİLERİN 12 HAFTALIK EGZERSİZLERİ ÖNCESİ VE SONRASINDAKİ ŞİDDET EĞİLİMİ DURUMLARI

4.5.1. Ortaöğretimde Bulunan Tek Ebeveynli Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Şiddet Eğilimi Durumları;

Tek ebeveynli lise öğrencilerinin şiddet eğilimi durumlarının ön test ve son test puanlarını karşılaştırılmak için Eşleştirilmiş Örneklem T Testi uygulandı. Test sonucunda elde edilen ortalama, standart sapma, standart hata, serbestlik derecesi t ve p değerlerine Tablo 4,6'da yer verildi.

Test sonucuna göre öğrencilerin (N=109) şiddet eğilimi durumları ortalamaları son testte ($\bar{X}=45,40$), ön teste ($\bar{X}=49,69$), göre daha düşük bulundu. Öğrencilerin 12 haftalık egzersiz öncesi ile sonrası şiddet eğilimi durumları arasında 0,05 düzeyinde anlamlı farklılık bulunmuştur ($t=2,503$; $p<0,05$).

Tablo 4.6. Tek Ebeveynli Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrası Şiddet Eğilimi Düzeylerine İlişkin Eşleştirilmiş Örneklem T Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	SS	Sh $_{\bar{x}}$	t Testi		
						t	Sd	p
Şiddet Eğilimi	Ön Test	109	49,69	13,314	1,275	2,503	108	0,014
	Son Test	109	45,40	14,036	1,344			

4.6. HİPOTEZ 3: ÖĞRENCİLERİN CİNSİYETLERİNE GÖRE 12 HAFTALIK EGZERSİZLERİ ÖNCESİ VE SONRASINDAKİ SALDIRGANLIK VE ŞİDDET EĞİLİMİ DURUMLARI

4.6.1. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Saldırganlık Durumları;

Öğrencilerin cinsiyetlerine bağlı olarak 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrasındaki saldırganlık durumlarında önemli bir fark olup olmadığı araştırmak için Eşleştirilmiş Örneklem T Testi uygulandı. Test sonucunda oluşturulan tabloda ortalama, standart sapma, standart hata, serbestlik derecesi t ve p değerlerine yer verildi.

Elde edilen sonuca göre tek ebeveynli öğrencilerinden hem erkeklerin 12 haftalık egzersiz sonrasındaki saldırganlık durumu puanları ($\bar{X}=98,39$), egzersiz öncesindeki saldırganlık durumu puanlarına ($\bar{X}=120,37$), göre hem de kızların 12 haftalık egzersiz sonrasındaki saldırganlık durumu puanları ($\bar{X}=100,28$), egzersiz öncesindeki saldırganlık durumu puanlarına ($x=114,62$) göre daha düşüktür. Araştırma sonucunda erkek öğrencilerin ön test ve son test puanları arasında ($t=2,781;p<0,05$) ve kız öğrencilerin ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($t=2,458;p<0,05$).

Tablo 4.7. Tek Ebeveynli Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrası Cinsiyetlere Göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin Eşleştirilmiş Örneklem T Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	SS	Sh $_{\bar{x}}$	t Testi		
						t	Sd	p
Erkek	Öntest	49	120,37	30,499	4,357	2,781	48	0,008
	Sontest	49	98,39	42,931	6,133			
Kız	Öntest	60	114,62	27,409	3,538	2,458	59	0,017
	Son test	60	100,28	46,067	5,947			

4.6.2. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Şiddet Eğilim Durumları;

Tablo 4.8' de öğrencilerin cinsiyetlerine bağlı olarak 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrasındaki şiddet eğilimi durumlarında önemli bir fark olup olmadığı araştırmak için uygulanan Eşleştirilmiş Örneklem T Testi sonuçları yer almaktadır. Test sonucunda oluşturulan tabloda ortalama, standart sapma, standart hata, serbestlik derecesi t ve p değerlerine yer verildi.

Katılımcılardan şiddet eğilimi durumlarına bakıldığında erkek öğrencilerin son test puanları ($\bar{X}=46,02$), ön test puanlarına ($\bar{X}=49,22$), kız öğrencilerin de son test puanlarının ($\bar{X}=44,90$), ön test puanlarına ($\bar{X}=50,07$), göre daha düşük olduğu görülmektedir. Ayrıca elde edilen sonuca göre erkek öğrencilerin ön test ve son test puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık görülmez iken ($t=1,125;p>0,05$), kız öğrencilerin ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($t=2,486;p<0,05$).

Tablo 4.8. Tek Ebeveynli Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrası Cinsiyetlere Göre Şiddet Eğilimi Düzeylerine İlişkin Eşleştirilmiş Örneklem T Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	SS	Sh $_{\bar{x}}$	t Testi		
						t	Sd	p
Erkek	Öntest	49	49,22	14,399	2,057	1,125	48	0,266
	Sontest	49	46,02	13,215	1,888			
Kız	Öntest	60	50,07	12,468	1,610	2,486	59	0,016
	Son test	60	44,90	14,794	1,906			

4.7. HİPOTEZ 4: ÖĞRENCİLERİN SPORLA UĞRAŞMA YILLARINA GÖRE 12 HAFTALIK EGZERSİZLERİ ÖNCESİ VE SONRASINDAKİ SALDIRGANLIK VE ŞİDDET EĞİLİMİ DURUMLARI

4.7.1. Öğrencilerin Sporla Uğraşma Yıllarına Göre 12 haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Saldırganlık Durumları;

Yapılan çalışmada araştırmaya katılan öğrencilerin sporla uğraşma yıllarına göre 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrasındaki saldırganlık durumlarını incelemek için Eşleştirilmiş Örneklem T Testi uygulanmıştır. Test sonucunda oluşturulan tabloda ortalama, standart sapma, standart hata, serbestlik derecesi t ve p değerlerine yer verildi.

Tek ebeveynli öğrencilerden sporla uğraşma yılları 1-3 yıl olanların son test puanları ($\bar{X}$ =102,28), ön test puanlarına ($\bar{X}$ =117,31), 4-6 yıl olanların son test puanlarının ($\bar{X}$ =100,11), ön test puanlarına ($\bar{X}$ =116,58), 7-9 yıl olanların son test puanlarının ($\bar{X}$ =91,33), ön test puanlarına ($\bar{X}$ =93,33) ve 9 yıl ve üstü olanların son test puanlarının ($\bar{X}$ =42,33), ön test puanlarına ($\bar{X}$ =148,33) göre çok daha düşük saldırganlık durumu puanları olduğu gözlenmiştir. Bu çalışmada 7-9 yıl arası sporlar uğraşan öğrencilerin 12 haftalık egzersiz öncesi ve sonrasındaki saldırganlık düzeyi

durumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmadığı görülür iken ($t=0,049;p>0,05$), 1-3 yıl arası ($t=2,514;p<0,05$), 4-6 yıl arası ($t=2,162;p<0,05$) ve 10 yıl ve üstü olanların ($t=7,163;p<0,05$) 12 haftalık egzersiz öncesi ve sonrası saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür.

Tablo 4.9. Tek Ebeveynli Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrası Sporla Uğraşma Yıllarına Göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin Eşleştirilmiş Örneklem T Testi Sonuçları

Spor Yılı	Puan	N	$\bar{x}$	SS	Sh $_{\bar{x}}$	t Testi		
						t	Sd	p
1-3 Yıl	Ön Test	58	117,31	26,898	3,532	2,514	57	0,015
	Son Test	58	102,28	40,878	2,368			
4-6 Yıl	Ön Test	45	116,58	31,306	4,667	2,162	44	0,036
	Son Test	45	100,11	14,764	1,906			
7-9 Yıl	Ön Test	3	93,33	12,503	7,219	0,049	2	0,965
	Son Test	3	91,33	75,501	43,590			
10 Yıl ve Üstü	Ön Test	3	148,33	16,653	9,615	7,163	2	0,019
	Son Test	3	42,33	25,423	14,678			

4.7.2. Öğrencilerin Sporla Uğraşma Yıllarına Göre 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Şiddet Eğilim Durumları;

Yapılan çalışmada araştırmaya katılan öğrencilerin sporla uğraşma yıllarına göre 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrasındaki şiddet eğilimi durumlarını incelemek için Eşleştirilmiş Örneklem T Testi uygulanmış ve elde edilen verilere göre Tablo 4.10' da sayı, ortalama, standart sapma, standart hata, serbestlik derecesi, t ve p değerlerine yer verilmiştir.

Tek ebeveynli öğrencilerden sporla uğraşma yılları 1-3 yıl olanların son test puanları ($\bar{X}=44,52$), ön test puanlarına ($\bar{X}=47,86$), 4-6 yıl olanların son test

puanlarının ($\bar{X}=46,62$), ön test puanlarına ($\bar{X}=51,62$) ve 9 yıl ve üstü olanların son test puanlarının ($\bar{X}=39,67$), ön test puanlarına ($\bar{X}=58,33$) göre çok daha düşük şiddet eğilimi puanları olduğu görülür iken 7-9 yıl olanların son test puanlarının ($\bar{X}=50,00$), ön test puanlarına ($\bar{X}=47,33$) göre daha yüksek şiddet eğilimi puanları olduğu görülmüştür. Bu çalışmada öğrencilerin 12 haftalık egzersiz öncesi ve sonrasındaki şiddet eğilimi düzeyleri ile sporla uğraşma yılları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p<0,05$).

Tablo 4.10. Tek Ebeveynli Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrası Sporla Uğraşma Yıllarına Göre Şiddet Eğilimi Düzeylerine İlişkin Eşleştirilmiş Örneklem T Testi Sonuçları

Spor Yılı	Puan	N	$\bar{x}$	SS	Sh $_{\bar{x}}$	t Testi		
						t	Sd	p
1-3 Yıl	Ön Test	58	47,86	11,896	1,562	1,756	57	0,085
	Son Test	58	44,52	12,856	1,688			
4-6 Yıl	Ön Test	45	51,62	14,110	2,103	1,763	44	0,085
	Son Test	45	46,62	14,932	2,226			
7-9 Yıl	Ön Test	3	47,33	10,970	6,333	-0,167	2	0,883
	Son Test	3	50,00	23,000	13,279			
10 Yıl ve Üstü	Ön Test	3	58,33	27,135	15,667	0,706	2	0,553
	Son Test	3	39,67	18,903	10,914			

4.8. HİPOTEZ 5: HANGİ EBEVEYNLERİ İLE BİRLİKTE YAŞADIKLARINA GÖRE SALDIRGANLIK VE ŞİDDET EĞİLİMİ DURUMLARI

4.8.1. Hangi Ebeveynleri ile Birlikte Yaşadıklarına Göre Saldırganlık Durumları;

Tek ebeveynli lise öğrencilerinin birlikte yaşadıkları ebeveyne göre 12 haftalık egzersiz öncesi ve sonrası saldırganlık durumları puanlarını incelemek için

Eşleştirilmiş Örneklem T Testi uygulandı. Test sonucunda oluşturulan tabloda ortalama, standart sapma, standart hata, serbestlik derecesi t ve p değerlerine yer verildi.

Tablo 4.11' de öğrencilerin saldırganlık durumlarına bakıldığında annesiyle birlikte yaşayanların son test puanlarının ($\bar{X}=102,26$), ön test puanlarına ($\bar{X}=118,80$), babası öle birlikte yaşayanların son test puanlarının ($\bar{X}=94,36$), ön test puanlarına ($\bar{X}=114,33$), göre daha düşük olduğu görülmektedir. Ayrıca annesi ile birlikte yaşayan tek ebeveynli öğrencilerin ön test ve son test saldırganlık durumları arasında ($t=2,836;p<0,05$) ve babasıyla birlikte yaşayan tek ebeveynli öğrencilerin ön test ve son test saldırganlık durumları arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($t=2,381;p<0,05$).

Tablo 4.11. Tek Ebeveynli Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrası Birlikte Yaşadıkları Ebeveyne Göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin Eşleştirilmiş Örneklem T Testi Sonuçları

Gruplar	Puan	N	$\bar{x}$	SS	Sh $_{\bar{x}}$	t Testi		
						t	Sd	P
Anne	Ön Test	70	118,80	28,873	3,451	2,836	69	0,006
	Son Test	70	102,26	45,936	5,490			
Baba	Ön Test	39	114,33	28,949	4,635	2,381	38	0,022
	Son Test	39	94,36	41,870	6,705			

4.8.2. Hangi Ebeveynleri ile Birlikte Yaşadıklarına Göre Şiddet Eğilimi Durumları;

Tek ebeveynli lise öğrencilerinin birlikte yaşadıkları ebeveyne göre 12 haftalık egzersiz öncesi ve sonrası şiddet eğilimi durumları puanlarını incelemek için Eşleştirilmiş Örneklem T Testi uygulandı. Test sonucunda oluşturulan tabloda ortalama, standart sapma, standart hata, serbestlik derecesi t ve p değerlerine yer verildi.

Tablo 4.12' de öğrencilerin şiddet eğilimi durumlarına bakıldığında annesiyle birlikte yaşayanların son test puanlarının ($\bar{X}=48,80$), ön test puanlarına ($\bar{X}=49,29$), babası öle birlikte yaşayanların son test puanlarının ($\bar{X}=42,90$), ön test puanlarına ($\bar{X}=50,41$) göre daha düşük olduğu görülmektedir. Ayrıca annesi ile birlikte yaşayan tek ebeveynli öğrencilerin ön test ve son test şiddet eğilimi durumları arasında ($t=1,112;p<0,05$) ve babasıyla birlikte yaşayan tek ebeveynli öğrencilerin ön test ve son test şiddet eğilimi durumları arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($t=2,933;p<0,05$).

Tablo 4.12. Tek Ebeveynli Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrası Birlikte Yaşadıkları Ebeveyne Göre Şiddet Eğilimi Düzeylerine İlişkin Eşleştirilmiş Örneklem T Testi Sonuçları

Gruplar	Puan	N	$\bar{X}$	SS	Sh $_{\bar{x}}$	t Testi		
						t	Sd	p
Anne	Ön Test	70	49,29	13,397	1,601	1,112	69	0,270
	Son Test	70	46,80	13,915	1,663			
Baba	Ön Test	39	50,41	13,306	2,131	2,933	38	0,006
	Son Test	39	42,90	14,082	2,255			

4.9. HİPOTEZ 6: EBEVEYNLERİNİN AYLIK GELİRİNE GÖRE, ÖĞRENCİLERİN SALDIRGANLIK VE ŞİDDET EĞİLİMİ DURUMLARI

4.9.1. Ebeveynlerinin Aylık Gelirine Göre, Öğrencilerin Saldırganlık Durumları;

Ebeveynlerin aylık gelirine göre öğrencilerin 12 haftalık eğitim öncesi ve sonrası saldırganlık durumları puanlarına Eşleştirilmiş Örneklem T Testi uygulandı. Test sonucunda oluşturulan tabloda ortalama, standart sapma, standart hata, serbestlik derecesi t ve p değerlerine yer verildi.

Sonuçlar için Tablo 4.13 incelendiğinde öğrencilerin ebeveynlerinin aylık gelirine göre saldırganlık durumları ön test ($f=1,459$; $p=0,230$) ve son test ($f=0,613$;

$p=0,608$) anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Gelir durumu 1000 TL ve altında olanların son test puanlarının ($\bar{X}=100,20$) ön test puanlarına ($\bar{X}=119,67$), 1001-1500 TL arasında olanların son test puanlarının ($\bar{X}=104,20$) ön test puanlarına ($\bar{X}=120,14$), 1501-2000 TL arasında olanların son test puanlarının ($\bar{X}=83,58$) ön test puanlarına ($\bar{X}=103,58$), 2000 TL ve üstü olanların ise son test puanlarının ($\bar{X}=100,86$) ön test puanlarına ($\bar{X}=106,86$) göre daha düşük olduğu görülmüştür. Araştırma sonucunda ebeveynlerinin aylık geliri 1000 TL ve altı olan öğrencilerin ön test ve son test saldırganlık durumları arasında anlamlı bir farklılık ($t=3,135;p<0,05$) tespit edilir iken ebeveynlerinin aylık geliri 1001-1500 TL arası olan öğrenciler ($t=1,828;p<0,05$), 1501-2000 TL arası olan öğrenciler ($t=0,995;p>0,05$) ve 2001 TL ve üzeri olan öğrencilerin ön test ve son test saldırganlık durumları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($t=0,387;p>0,05$).

Tablo 4.13. Tek Ebeveynli Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrası Ebeveynlerin Aylık Gelirine Göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin Eşleştirilmiş Örneklem T Testi Sonuçları

Aylık Gelir	Puan	N	$\bar{x}$	SS	Sh $_{\bar{x}}$	t Testi		
						t	Sd	P
1000 TL ve Altı	Ön Test	61	119,61	30,405	3,893	3,135	60	0,003
	Son Test	61	100,20	47,161	6,038			
1001-1500 TL arası	Ön Test	29	120,14	23,965	4,450	1,828	28	0,078
	Son Test	29	104,03	40,025	7,432			
1501-2000 TL arası	Ön Test	12	103,58	34,447	9,944	0,995	11	0,341
	Son Test	12	83,58	47,316	13,659			
2001 TL ve üstü	Ön Test	7	106,86	16,668	6,300	0,387	6	0,712
	Son Test	7	100,86	34,552	13,059			

4.9.2. Ebeveynlerinin Aylık Gelirine Göre, Öğrencilerin Şiddet Eğilimi Durumları;

Ebeveynlerin aylık gelirine göre öğrencilerin 12 haftalık eğitim öncesi ve sonrası şiddet eğilimi durumları puanlarına Eşleştirilmiş Örneklem T Testi uygulandı. Test sonucunda oluşturulan tabloda ortalama, standart sapma, standart hata, serbestlik derecesi t ve p değerlerine yer verildi.

Sonuçlar için Tablo 4.13 incelendiğinde öğrencilerin ebeveynlerinin aylık gelirine göre şiddet eğilimi durumları ön test ($f=1,459$; $p=0,230$) ve son test ($f=0,613$; $p=0,608$) anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Gelir durumu 1000 TL ve altında olanların son test puanlarının ($\bar{X}=100,20$) ön test puanlarına ($\bar{X}=119,67$), 1001-1500 TL arasında olanların son test puanlarının ($\bar{X}=104,20$) ön test puanlarına ($\bar{X}=120,14$), 1501-2000 TL arasında olanların son test puanlarının ($\bar{X}=83,58$) ön test puanlarına ($\bar{X}=103,58$), 2000 TL ve üstü olanların ise son test puanlarının ($\bar{X}=100,86$) ön test puanlarına ($\bar{X}=106,86$) göre daha düşük olduğu görülmüştür. Araştırma sonucunda ebeveynlerinin aylık geliri 1000 TL ve altı olan öğrencilerin ($t=3,135$; $p<0,05$) ön test ve son test saldırganlık durumları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilir iken ebeveynlerinin aylık geliri 1001-1500 TL arası olan öğrenciler ($t=1,828$; $p<0,05$) 1501-2000 TL arası olan öğrenciler ($t=0,995$; $p>0,05$) ve 2001 TL ve üzeri olan öğrencilerin ön test ve son test saldırganlık durumları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($t=0,387$; $p>0,05$).

Tablo 4.14. Tek Ebeveynli Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrası Ebeveynlerin Aylık Gelirine Göre Şiddet Eğilimi Düzeylerine İlişkin Eşleştirilmiş Örneklem T Testi Sonuçları

Aylık Gelir	Puan	N	$\bar{X}$	SS	Sh $_{\bar{x}}$	t Testi		
						t	Sd	p
1000 TL ve Altı	Ön Test	61	51,18	12,958	1,659	2,765	60	0,008
	Son Test	61	45,15	13,568	1,737			
1001-1500 TL arası	Ön Test	29	48,97	13,855	2,573	0,208	28	0,836
	Son Test	29	48,31	11,793	2,190			
1501-2000 TL	Ön Test	12	47,67	15,506	4,476	0,978	11	0,349

arası	Son Test	12	41,17	18,085	5,221			
2001 TL ve üstü	Ön Test	7	43,14	9,564	3,615	0,037	6	0,971
	Son Test	7	42,86	19,282	7,288			

4.10. HİPOTEZ 7: EBEVEYNLERİNİN ÖĞRENİM DURUMUNA GÖRE, ÖĞRENCİLERİN SALDIRGANLIK VE ŞİDDET EĞİLİMİ DURUMLARI

4.10.1. Ebeveynlerinin Öğrenim Durumuna Göre, Öğrencilerin Saldırganlık Durumları;

Tablo 4.15’de Tek ebeveynli öğrencilerin ebeveynlerinin öğrenim durumlarına göre öğrencilerin saldırganlık durumlarını belirlemek için uygulanan Eşleştirilmiş Örneklem T Testi sonuçlarına yer verilmiştir. Test sonucunda oluşturulan tabloda ortalama, standart sapma, standart hata, serbestlik derecesi t ve p değerlerine yer verildi.

Ebeveynlerinin öğrenim durumu ilkökul olanların saldırganlık puanları ortalaması son test puanının ($\bar{X}=99,00$) ön test puanına ($\bar{X}=123,96$), ortaokul olanların son test puanının ($\bar{X}=91,17$) ön test puanına ($\bar{X}=111,42$), lise olanların son test puanının ($\bar{X}=106,92$) ön test puanına ($\bar{X}=111,94$), üniversite olanların son test puanının ($\bar{X}=86,50$) ön test puanına ($\bar{X}=123,25$) göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Yapılan araştırma sonucunda ebeveynlerinin öğrenim durumları ortaokul, lise ve üniversite olanların saldırganlık durumu ön test ve son test sonuçlarında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmaz iken ($p>0,05$), öğrenim durumu ilkökul olanların sonuçlarında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($t=3,072;p<0,05$)

Tablo 4.15. Tek Ebeveynli Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrası Ebeveynlerin Eğitim Durumlarına Göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin Eşleştirilmiş Örneklem T Testi Sonuçları

Öğrenim Durumu	Puan	N	$\bar{X}$	SS	Sh $_{\bar{x}}$	t Testi		
						t	Sd	p
İlkokul	Ön Test	45	123,96	30,437	4,537	3,072	44	0,004
	Son Test	45	99,00	45,886	6,840			
Ortaokul	Ön Test	24	111,42	30,247	6,174	1,856	23	0,076
	Son Test	24	91,17	45,344	9,256			
Lise	Ön Test	36	111,94	25,238	4,206	0,883	35	0,383
	Son Test	36	106,92	40,320	6,720			
Üniversite	Ön Test	4	123,25	24,295	12,148	0,859	3	0,454
	Son Test	4	86,50	64,836	32,418			

4.10.2. Ebeveynlerinin Öğrenim Durumuna Göre, Öğrencilerin Şiddet Eğilim Durumları;

Tablo 4.16’da Tek ebeveynli öğrencilerin ebeveynlerinin öğrenim durumlarına göre öğrencilerin şiddet eğilimi durumlarını belirlemek için uygulanan Eşleştirilmiş Örneklem T Testi sonuçlarına yer verilmiştir. Test sonucunda oluşturulan tabloda ortalama, standart sapma, standart hata, serbestlik derecesi t ve p değerlerine yer verildi.

Ebeveynlerinin öğrenim durumu ilkokul olanların saldırganlık puanları ortalaması son test puanının ($\bar{X}$ =45,60) ön test puanına ($\bar{X}$ =48,64), ortaokul olanların son test puanının ($\bar{X}$ =43,54) ön test puanına ($\bar{X}$ =51,75), lise olanların son test puanının ($\bar{X}$ =49,39) ön test puanına ($\bar{X}$ =49,81), üniversite olanların son test puanının ($\bar{X}$ =45,50) ön test puanına ($\bar{X}$ =48,00) göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Yapılan araştırma sonucunda ebeveynlerinin öğrenim durumuna göre öğrencilerin şiddet eğilimi durumu ön test ve son test sonuçlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 4.16. Tek Ebeveynli Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrası Ebeveynlerin Eğitim Durumlarına Göre Şiddet Eğilimi Düzeylerine İlişkin Eşleştirilmiş Örneklem T Testi Sonuçları

Öğrenim Durumu	Puan	N	$\bar{x}$	SS	Sh $_{\bar{x}}$	t Testi		
						t	Sd	p
İlkokul	Ön Test	45	48,64	13,550	2,020	1,185	44	0,242
	Son Test	45	45,60	12,542	1,870			
Ortaokul	Ön Test	24	51,75	15,979	3,262	1,777	23	0,089
	Son Test	24	43,54	17,310	3,533			
Lise	Ön Test	36	49,81	11,419	1,903	1,521	35	0,137
	Son Test	36	46,39	12,854	2,142			
Üniversite	Ön Test	4	48,00	12,463	6,232	0,164	3	0,880
	Son Test	4	45,50	22,825	11,413			

4.11. HİPOTEZ 8: EVDE YAŞAYAN KİŞİ SAYISINA GÖRE, ÖĞRENCİLERİN SALDIRGANLIK VE ŞİDDET EĞİLİMİ DURUMLARI

4.11.1. Evde Yaşayan Kişi Sayısına Göre, Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Saldırganlık Durumları;

Tek ebeveynli öğrencilerin evlerinde yaşayan kişi sayısına göre 12 haftalık egzersiz öncesi ve sonrasındaki saldırganlık durumlarını belirlemek için Eşleştirilmiş Örneklem T Testi uygulanmış ve sonuçlara Tablo 4.17’de yer verilmiştir. Test sonucunda oluşturulan tabloda ortalama, standart sapma, standart hata, serbestlik derecesi t ve p değerlerine yer verildi.

Evde yaşayan kişi sayısı 1-2 kişi olanların saldırganlık puanları ortalamasının düşük iken ($\bar{X}=101,40$) yükseldiği ($\bar{X}=105,10$), 3-4 kişi olanların yüksek iken ($\bar{X}=121,80$) düştüğü ($\bar{X}=101,60$), 5 kişi ve üstü olanların da yüksek iken ($\bar{X}=118,59$) düştüğü ($\bar{X}=91,03$) tespit edilmiştir. Yapılan araştırma sonucunda evde yaşayan kişi sayısı 1-2 kişi olan öğrencilerin saldırganlık durumu ön test ve son test sonuçlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($t=-0,408;p>0,05$). Evde yaşayan kişi sayısı 3-4 kişi olanların ($t=3,199;p<0,05$) ile 5 kişi ve üstü olanların ön test ve son test saldırganlık durumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($t=2,706;p<0,05$).

Tablo 4.17. Tek Ebeveynli Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrası Evde Yaşayan Kişi Sayısına Göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin Eşleştirilmiş Örneklem T Testi Sonuçları

Kişi Sayısı	Puan	N	$\bar{X}$	SS	Sh $_{\bar{x}}$	t Testi		
						t	Sd	p
1-2 Kişi	Ön Test	20	101,40	23,089	5,163	-0,408	19	0,688
	Son Test	20	105,10	27,637	6,180			
3-4 Kişi	Ön Test	60	121,80	29,386	3,794	3,199	59	0,002
	Son Test	60	101,60	47,972	6,193			
5 Kişi ve Üstü	Ön Test	29	118,59	28,329	5,261	2,706	28	0,011
	Son Test	29	91,03	46,490	8,633			

4.11.2. Evde Yaşayan Kişi Sayısına Göre 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Şiddet Eğilim Durumları;

Tek ebeveynli öğrencilerin evlerinde yaşayan kişi sayısına göre 12 haftalık egzersiz öncesi ve sonrasındaki saldırganlık durumlarını belirlemek için Eşleştirilmiş Örneklem T Testi uygulanmış ve sonuçlara Tablo 4.18'da yer verilmiştir. Test sonucunda oluşturulan tabloda ortalama, standart sapma, standart hata, serbestlik derecesi t ve p değerlerine yer verildi.

Evde yaşayan kişi sayısı 1-2 kişi olanların saldırganlık puanları ortalaması düşük iken ($\bar{X}=101,40$) yükseldiği ($\bar{X}=105,10$), 3-4 kişi olanların yüksek iken ($\bar{X}=121,80$) düştüğü ($\bar{X}=101,60$), 5 kişi ve üstü olanların da yüksek iken ($\bar{X}=118,59$) düştüğü ($\bar{X}=91,03$) tespit edilmiştir. Yapılan araştırma sonucunda evde yaşayan kişi sayısı 1-2 kişi olanların ($t=1,924;p<0,05$), 3-4 kişi olanların ($t=1,525;p<0,05$) ve 5 kişi ve üstü olanların ön test ve son test şiddet eğilimi sonuçlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($t=1,101;p>0,05$).

Tablo 4.18. Tek Ebeveynli Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrası Evde Yaşayan Kişi Sayısına Göre Şiddet Eğilimi Düzeylerine İlişkin Eşleştirilmiş Örneklem T Testi Sonuçları

Kişi Sayısı	Puan	N	$\bar{x}$	SS	Sh $_{\bar{x}}$	t Testi		
						t	Sd	p
1-2 Kişi	Ön Test	20	48,55	9,605	2,148	1,924	19	0,069
	Son Test	20	41,35	11,236	2,512			
3-4 Kişi	Ön Test	60	50,82	13,244	1,710	1,525	59	0,133
	Son Test	60	41,41	15,026	1,940			
5 Kişi ve Üstü	Ön Test	29	48,14	15,663	2,909	1,101	28	0,280
	Son Test	29	43,93	13,245	2,459			

4.12. HİPOTEZ 9: EVDE KULLANILAN ALKOL DURUMUNA GÖRE, ÖĞRENCİLERİN SALDIRGANLIK VE ŞİDDET EĞİLİMİ DURUMLARI

4.12.1. Evde Kullanılan Alkol Durumuna Göre, Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Saldırganlık Durumları;

Yapılan araştırmada çalışmaya katılan tek ebeveynli öğrencilerin 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrası evde alkol kullanımına göre saldırganlık durumlarını tespit etmek için Eşleştirilmiş Örneklem T Testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo

4.19'de gösterilmiştir. Test sonucunda oluşturulan tabloda ortalama, standart sapma, standart hata, serbestlik derecesi t ve p değerlerine yer verildi.

Evde alkol kullanımı olan öğrencilerin saldırganlık durumları puanı ortalamasının 12 haftalık egzersiz öncesinde yüksek ($\bar{X}=125,00$) iken egzersiz sonrasında düştüğü ($\bar{X}=107,20$), evde alkol kullanımı olmayanların saldırganlık puanı ortalamasının egzersiz öncesinde yüksek ($\bar{X}=116,41$) iken egzersiz sonrasında düştüğü ($\bar{X}=98,65$) tespit edilmiştir. Yapılan araştırmaya göre öğrencilerin evlerinde alkol kullanılan öğrencilerin ön test ve son test saldırganlık düzeylerinde anlamlı bir farklılık ($t=1,796;p>0,05$) bulunmaz iken evlerinde alkol kullanılmayan öğrencilerin ön test ve son test saldırganlık durumlarında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($t=3,432;p<0,05$).

Tablo 4.19. Tek Ebeveynli Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrası Evde Alkol Kullanımına Göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin Eşleştirilmiş Örneklem T Testi Sonuçları

Gruplar	Puan	N	$\bar{x}$	SS	Sh $_{\bar{x}}$	t Testi		
						t	Sd	P
Var	Ön Test	10	125,00	13,115	4,147	1,796	9	0,106
	Son Test	10	107,20	27,267	8,623			
Yok	Ön Test	99	116,41	29,906	3,006	3,432	98	0,001
	Son Test	99	98,65	45,895	4,613			

4.12.2. Evde Kullanılan Alkol Durumuna Göre 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Şiddet Eğilimi Durumları;

Yapılan araştırmada çalışmaya katılan tek ebeveynli öğrencilerin 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrası evde alkol kullanımına göre şiddet eğilimi durumlarını tespit etmek için Eşleştirilmiş Örneklem T Testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 4.20'de gösterilmiştir. Test sonucunda oluşturulan tabloda ortalama, standart sapma, standart hata, serbestlik derecesi t ve p değerlerine yer verildi.

Evde alkol kullanımı olan öğrencilerin şiddet eğilimi durumları puanı ortalamasının 12 haftalık egzersiz öncesinde yüksek ($\bar{X}=55,10$) iken egzersiz sonrasında düştüğü ($\bar{X}=43,70$), evde alkol kullanımı olmayanların saldırganlık puanı ortalamasının egzersiz öncesinde yüksek ($\bar{X}=49,14$) iken egzersiz sonrasında düştüğü ($\bar{X}=45,58$) tespit edilmiştir. Yapılan araştırmaya göre öğrencilerin evlerinde alkol kullanılmayan öğrencilerin ön test ve son test şiddet eğilimi düzeylerinde anlamlı bir farklılık ($t=3,278;p>0,05$) bulunmaz iken evlerinde alkol kullanılan öğrencilerin ön test ve son test şiddet eğilimi düzeylerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($t=1,938;p<0,05$).

Tablo 4.20. Tek Ebeveynli Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrası Evde Alkol Kullanımına Göre Şiddet Eğilimi Düzeylerine İlişkin Eşleştirilmiş Örneklem T Testi Sonuçları

Gruplar	Puan	N	$\bar{X}$	SS	Sh $_{\bar{x}}$	t Testi		
						t	Sd	P
Var	Ön Test	10	55,10	9,303	2,942	3,278	9	0,010
	Son Test	10	43,70	11,373	3,596			
Yok	Ön Test	99	49,14	13,568	1,364	1,938	98	0,055
	Son Test	99	45,58	14,315	1,439			

BÖLÜM 5:TARTIŞMA

Bu çalışmada Afyonkarahisar ilinde bulunan tek ebeveyne sahip lise öğrencilerinin 12 haftalık egzersizler öncesinde ve sonrasında cinsiyete göre, sporla uğraşma yıllarına göre, birlikte yaşadıkları ebeveyne göre, ebeveynlerinin aylık gelirine göre, ebeveynlerinin eğitim durumlarına göre, evde yaşayan kişi sayılarına göre ve evde alkol kullanımına göre saldırganlık ve şiddet eğilimi düzeyleri anlamlı farklılıklara bakılarak incelenmiştir.

5.1. HİPOTEZ 1: ORTA ÖĞRETİMDE BULUNAN TEK EBEVEYNLİ ÖĞRENCİLERİN 12 HAFTALIK EGZERSİZLERİ ÖNCESİ VE SONRASINDAKİ SALDIRGANLIK DURUMLARI

5.1.1.Ortaöğretimde Bulunan Tek Ebeveynli Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Saldırganlık Durumları;

Tek ebeveynli öğrencilerin 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrasında saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Eşleştirilmiş Örneklem T Testi uygulandı.

Elde edilen bulgular sonucunda öğrencilerin 12 haftalık egzersiz öncesi ile sonrasında saldırganlık düzeylerinde önemli ölçüde anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Bu durumda hipotez 1 reddedilmiştir. Egzersiz yapılması saldırganlık durumunu etkilemiştir.

Benzer örnekler de; Şentürk' ün (2006), ailenin parçalanmasının çocuk üzerinde yarattığı etkiyi incelediği araştırmasıdır. Bu çalışmada tek ebeveynli olmanın çocuğun eğitim hayatını olumsuz etkileyeceğini, içe kapanıklık, saldırganlık, suç işleme ve intihar eğilimleri gibi a sosyal davranışlar göstermesine etki ettiğini iddia etmektedir (156). Özdevecioğlu ve Yalçın (2010) “Spor Tatmininin

Sporcuların Stres ve Saldırganlık Düzeyleri Üzerindeki Etkisi” adlı çalışmalarının örneklemini Antalya ilinde çeşitli branşlardaki 420 sporcu oluşturmuştur. Çalışmanın sonuçlarına göre spor tatmini ile stres ve saldırganlık arasında negatif yönlü ilişkiler bulunmuştur. Yani sporcuların yaptıkları spordan tatmin olma düzeyleri arttıkça saldırganlıkları ve stresleri azalmaktadır. Çalışmada stres ile saldırganlık arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Sporcuların stresleri arttıkça saldırganlık düzeyleri de artmaktadır. Araştırmadan elde edilen bir diğer bulgu ise neden sonuç analizlerine dayalı olarak spor tatmininin hem stresi hem de saldırganlığı açıklayan anlamlı bir değişken olduğu belirlenmiştir. Diğer bir ifade ile spor tatmini sporcuların stres ve saldırganlıklarını açıklayan anlamlı bir tutumdur (123). Bu bulgulara dayalı olarak düzenli spor yapmanın saldırganlık düzeyi üzerinde etkili olmasının, elde ettiğimiz bulgularla örtüştüğü görülmektedir.

Yapılan egzersizler sonrasında öğrencilerin saldırganlık durumlarının düşmüş olmasını, öğrencilerin uyguladıkları fiziksel aktivitelerle enerjilerini belli bir odağa kanalize edebilmelerine ve zamanlarını spor ile geçirmelerinden dolayı olumsuz davranışlarının azalmasına bağlayabiliriz.

5.2. HİPOTEZ 2: ORTA ÖĞRETİMDE BULUNAN TEK EBEVEYNLİ ÖĞRENCİLERİN 12 HAFTALIK EGZERSİZLERİ ÖNCESİ VE SONRASINDAKİ ŞİDDET EĞİLİMİ DURUMLARI

5.2.1. Ortaöğretimde Bulunan Tek Ebeveynli Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Şiddet Eğilimi Durumları;

Tek ebeveynli öğrencilerin 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrasında saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Eşleştirilmiş Örneklem T Testi uygulandı.

Elde edilen bulgular sonucunda öğrencilerin 12 haftalık egzersiz öncesi ile sonrasında şiddet eğilimi düzeylerinde önemli ölçüde anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Bu durumda hipotez 2 reddedilmiştir. Egzersiz yapılması şiddet eğilimi durumunu etkilemiştir.

Serin ve Öztürk’ün (2007), 17 ilköğretim okulunda 9–13 yaş grubundaki öğrencilerle yürüttüğü çalışmada, Bu çalışmanın sonuçlarına göre, anne-babası

boşanmış çocukların, boşanmamış çocuklara göre kaygı düzeylerinin daha yüksek, benlik saygılarının daha düşük ve şiddet eğiliminin de olduğu saptanmıştır (146).

Sportif aktiviteler içerisinde belli bir disiplin kazanarak kurallara uymayı ve oto kontrolü sağlamayı öğrenmeleri, öğrencilerin şiddet eğilimi durumlarının azalmasına neden olduğu şeklinde yorumlanabilir.

5.3. HİPOTEZ 3: ÖĞRENCİLERİN CİNSİYETLERİNE GÖRE 12 HAFTALIK EGZERSİZLERİ ÖNCESİ VE SONRASINDAKİ SALDIRGANLIK VE ŞİDDET EĞİLİMİ DURUMLARI

5.3.1. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Saldırganlık Durumları;

Cinsiyetlerine göre tek ebeveynli öğrencilerin 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrasında saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Eşleştirilmiş Örneklem T Testi uygulandı.

Analiz sonuçlarına göre hem erkek öğrencilerin hem de kız öğrencilerin saldırganlık düzeyleri son test sonuçları ön test sonuçlarına göre daha düşük olduğu görüldü. Bu doğrultuda öğrencilerin cinsiyetlerine göre, egzersizler öncesi ve sonrası saldırganlık durumlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı ortaya çıktı. Bu durumda hipotez 3.1 kabul edilmiştir. Saldırganlık durumunun azalmasında cinsiyet farklılıklarının rolü olmadığı anlaşılmıştır.

Saldırganlıkla cinsiyet ilişkisinin ele alındığı araştırmaların birinde Björkqvist, Lagerspetz ve Kaukiainen (1992), saldırganlık davranışlarında gözlenen cinsiyet farklılıklarının yaşa göre ilişkisini araştırmışlardır. Bununla beraber, doğrudan sözel saldırganlık açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Araştırma sonucunda erkeklerin doğrudan saldırganlığa, kızların ise dolaylı saldırganlığa daha sık başvurduğu vurgulanmıştır (32). Araştırma sonuçları benzer özellikler göstermektedir.

Bu durumda kız ve erkek bireylerin saldırganlık eğilimlerinin 12 haftalık egzersizler sonucunda azaldığı gözlenmiş olup cinsiyet gruplarından herhangi birinde saldırganlık eğiliminde azalma ya da diğerinde sabit kalmanın veya artışın

gözlenmemesi; 12 haftalık çalışmanın her iki cinsiyet grubunda da aynı yönde sonuçlar verdiğini ve cinsiyetin şiddet eğilimine etki etmediğini ispatlamıştır.

5.3.2. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Şiddet Eğilim Durumları;

Tek ebeveynli öğrencilerin 12 haftalık egzersizler öncesinde ve sonrasında cinsiyetlerine göre şiddet eğilimi düzeylerini belirlemek amacıyla Eşleştirilmiş Örneklem T Testi kullanıldı.

Yapılan analiz sonuçlarına göre hem erkek öğrencilerin hem de kız öğrencilerin şiddet eğilimi düzeyleri son test sonuçları ön test sonuçlarına göre daha düşük olduğu görüldü. Erkek öğrencilerin ön test ve son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaz iken kız öğrencilerin ön test ve son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu ortaya çıktı. Bu durumda hipotez 3.2 reddedilmiştir. Şiddet eğilimi durumlarının azalmasında cinsiyet faktörünün etkili olduğu görülmektedir.

Amedahe ve Banahene (2006), ergenlik dönemi öğrencilerinin saldırgan davranışlarında cinsiyet farklılıklarını inceledikleri araştırmalarında; okullardaki şiddet ve saldırganlığın olumsuz etkisinin sadece okul ve çevresine zarar vermeyip, eğitimin kalitesini de olumsuz yönde etkilediğini; erkek ergenlerin, dolaylı saldırganlık davranışları sergileyen kız ergenlerden daha doğrudan saldırgan davranışlar gösterdiklerini bulmuşlardır (11).

Kabak (2009) “Ergenlerde Spora Katılımın Saldırgan Davranışlar Üzerine Etkilerinin İncelenmesi” isimli araştırmasında, spor yapan ergenler ile spor yapmayan ergenlerin saldırgan davranışlarını karşılaştırılmıştır. 600 öğrenci üzerinde Kocatürk tarafından geliştirilen araştırma “Saldırganlık ölçeği” kullanılarak yapılmıştır. Araştırmada, cinsiyete göre öğrencilerin saldırganlık puanları arasında istatistiksel anlamda bir fark olduğu ortaya çıkmıştır. Erkek öğrencilerin kızlara göre istatistiksel anlamda daha yüksek saldırganlık puanına ($p < 0.023$), diğer öğrencilere göre daha düşük olduğu saptanmıştır (87). Bu şekilde benzerlikler görülebilmektedir.

Ortaya çıkan veriler ışığında, bireylerde cinsiyet farklılığının meydana getirdiği fiziksel, ruhsal ve nörolojik değişikliklerin şiddet eğilimine pozitif veya

negatif yönde etki etmesine neden olduğu düşünülebilir. Bu düşüncenin başlıca sebeplerinden birisi olarakta içgüdüsel olarak erkeklerin güç gösterisi sergileme eğilimlerinin kızlara oranla daha baskın olması gösterilebilir.

5.4. HİPOTEZ 4: ÖĞRENCİLERİN SPORLA UĞRAŞMA YILLARINA GÖRE 12 HAFTALIK EGZERSİZLERİ ÖNCESİ VE SONRASINDAKİ SALDIRGANLIK VE ŞİDDET EĞİLİMİ DURUMLARI

5.4.1. Öğrencilerin Sporla Uğraşma Yıllarına Göre 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Saldırganlık Durumları;

Tek ebeveynli öğrencilerin 12 haftalık egzersizler öncesinde ve sonrasında sporla uğraşma yıllarına göre saldırganlık düzeylerini belirlemek amacıyla Eşleştirilmiş Örneklem T Testi kullanıldı.

Analiz sonuçlarına göre 7-9 yıldır sporla uğraşanların saldırganlık düzeyleri ön test son test puanlarında anlamlı bir farklılık olmadığı, 1-3 yıl arası, 4-6 yıl arası ve 10 yıl ve üstü olanların ön test ve son test arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olduğu ortaya çıktı. Bu durumda hipotez 4.1 reddedilmiştir. Sporla uğraşma yılları saldırganlık düzeylerini etkilemiştir.

Solak (2011)'ın araştırmasında 1-2 yıldır, 3-5 yıldır, 5 yıl ve üstü bir süredir spor yapanların yıkıcı saldırganlık, atılğanlık, genel saldırganlık ve empatik eğilim puanları açısından anlamlı bir farklılık çıkmazken, 1-2 yıldır ve 3-5 yıldır spor yapan öğrencilerin edilgen saldırganlık puanları 5 yıl ve üstü bir süredir spor yapanların edilgen saldırganlık puanlarından daha fazla çıkmıştır. Bu araştırmanın bulguları Solak'ın bulgularıyla örtüşmektedir.

Bu durum, spora başlanması ile kısa sürede etkin bir değişimin yaşandığını ve psikolojik rahatlığa ulaşıldığını gösterirken uzun yıllar (7-9 yıl) sporla uğraşanlarda aynı etkinin yaşanmadığını göstermektedir.

5.4.2. Öğrencilerin Sporla Uğraşma Yıllarına Göre 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Şiddet Eğilim Durumları;

Tek ebeveynli öğrencilerin 12 haftalık egzersizler öncesinde ve sonrasında sporla uğraşma yıllarına göre şiddet eğilimi düzeylerini belirlemek amacıyla Eşleştirilmiş Örneklem T Testi kullanıldı.

Yapılan analiz sonucunda egzersizler öncesinde ve sonrasında öğrencilerin sporla uğraşma yıllarına göre şiddet eğilimi durumlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığı tespit edildi. Bu durumda hipotez 4.2 kabul edilmiştir. Sporla uğraşma yılları şiddet eğilimi düzeylerini etkilememiştir.

Kabak (2009) çalışmasının sonucunda öğrencilerin lisanslı ya da lisanssız olmalarının saldırganlık ve şiddet düzeyleri ile ilgili bir anlam bulamamıştır. Alp ve arkadaşları (2014)'nin, yapmış olduğu çalışmada, düzenli spor yapmanın saldırganlık düzeyi üzerinde etkili olmadığı bulgusunun, yukarıda elde ettiğimiz bulgularla örtüştüğü görülmektedir.

Bu durum, sporda kazanma ya da kaybetme duygusunun etkili olabileceğini düşündürmekte ve sporun yıllarca yapılmasının şiddet üzerinde etkisinin olmadığını göstermektedir. Bir diğer açıdan şiddetli geçimsizlik yaşayarak ayrılan ebeveyne sahip bireylerin, şiddeti yaşamına taşımasından kaynaklandığı veya bireyin yıllarca spor yapmasının kişiliğine yerleşmiş olan şiddeti yok etmesine sebep olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

5.5. HİPOTEZ 5: HANGİ EBEVEYNLERİ İLE BİRLİKTE YAŞADIKLARINA GÖRE, ÖĞRENCİLERİN SALDIRGANLIK VE ŞİDDET EĞİLİMİ DURUMLARI

5.5.1. Hangi Ebeveynleri ile Birlikte Yaşadıklarına Göre, Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Saldırganlık Durumları;

Tek ebeveynli öğrencilerin 12 haftalık egzersizler öncesinde ve sonrasında birlikte yaşadıkları ebeveyne göre saldırganlık düzeylerini belirlemek amacıyla Eşleştirilmiş Örneklem T Testi kullanıldı.

Yapılan analiz sonucunda hem anneleriyle hem de babalarıyla birlikte yaşayan öğrencilerin ön test ve son test puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı

bir fark olduğu ortaya çıktı. Bu durumda hipotez 5.1 kabul edilmiştir. Öğrencilerin saldırganlık durumlarını birlikte yaşadıkları ebeveynleri etkilememiştir.

Bu durumda, ailede zaman içerisinde yaşanmış olan üzücü ve gergin durumların, bireyleri hangi ebeveyni ile yaşarsa yaşasınlar aynı şekilde etkilemiş olması iki test arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamasına neden olmuş olabilir.

5.5.2. Hangi Ebeveynleri ile Birlikte Yaşadıklarına Göre, Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Şiddet Eğilimi Durumları;

Tek ebeveynli öğrencilerin 12 haftalık egzersizler öncesinde ve sonrasında birlikte yaşadıkları ebeveyni göre şiddet eğilimi düzeylerini belirlemek amacıyla Eşleştirilmiş Örneklem T Testi kullanıldı.

Yapılan analiz sonucunda egzersizler öncesinde ve sonrasında öğrencilerin birlikte yaşadıkları ebeveyni göre şiddet eğilimi durumlarına bakılarak hem annesiyle birlikte yaşayanların hem de babasıyla birlikte yaşayanların ön test ve son test puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu ortaya çıktı. Bu durumda hipotez 5.2 reddedilmiştir. Öğrencilerin birlikte yaşadığı ebeveynler şiddet eğilimi durumlarını etkilemiştir.

Yıldız (2004), da ebeveynlerden birini ölüm nedeniyle kaybeden çocuğun yaşayacağı kaygıdan bahsetmektedir. Yıldız, çocuğun kaygısının nedenini, kayıptan önceki yaşamlarının aynı şekilde devam edip etmeyeceği endişesi olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle, hayatta kalan ebeveynin tutumu, çocuğun kaygısını gidermekle doğrudan ilişkilendirilmektedir (191). Bireyin birlikte yaşadığı ebeveyn hangi türden olursa olsun bireyin yaşantısını şiddet ve kaygı yönünden olumlu veya olumsuz etkilemektedir.

Bu durum, pozitif değer ve beklentileri olan ebeveynlerin çocuklarını olumlu yönde etkilemesiyle birlikte çocukların şiddet eğilimi durumlarında azalma yaşandığını düşündürmektedir.

5.6. HİPOTEZ 6: EBEVEYNLERİNİN AYLIK GELİRİNE GÖRE, ÖĞRENCİLERİN SALDIRGANLIK VE ŞİDDET EĞİLİMİ DURUMLARI

5.6.1. Ebeveynlerinin Aylık Gelirine Göre, Öğrencilerin Saldırganlık Durumları;

Tek ebeveynli öğrencilerin 12 haftalık egzersizler öncesinde ve sonrasında aile aylık gelir durumlarına göre saldırganlık düzeylerini belirlemek amacıyla Eşleştirilmiş Örneklem T Testi kullanıldı.

Yapılan analiz sonucunda ebeveynlerinin aylık gelirleri 1001-1501 TL arası, 1501-2000 TL arası ve 2001 TL ve üzeri olanların ön test son test puanlarında anlamlı bir farklılık olmadığı, aylık gelirleri 1000 TL ve altı olan öğrencilerin ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu ortaya çıktı. Bu durumda hipotez 6.1 reddedilmiştir. Öğrencilerin ebeveynlerinin gelir durumları saldırganlık düzeylerini etkilemiştir.

Kabak (2009) “Ergenlerde Spora Katılımın Saldırgan Davranışlar Üzerine Etkilerinin İncelenmesi” adlı çalışmada, spor yapan ergenler ile spor yapmayan ergenlerin saldırgan davranışlarını karşılaştırmıştır. Araştırma 600 öğrenci üzerinde Kocatürk tarafından geliştirilen “Saldırganlık ölçeği” kullanılarak yapılmıştır. Araştırma sonucunda ailenin aylık gelir düzeyine göre öğrencilerin saldırganlık puanları arasında istatistiksel anlamda bir fark olduğu belirlenmiştir. Aile aylık geliri 600 tl ve aşağısında olan öğrencilerin saldırganlık puanlarının diğer öğrencilere göre daha düşük olduğu saptanmıştır ($p<0.000$) (87).

Bu durumda yüksek gelirli ailelerin çocuklarının sporu eğlence olarak görüyor olabilme ihtimalleri ve gelir düzeyi düşük ailelerin çocuklarının da sporu maddi kazanç sağlama amacıyla yapıyor olabilecekleri düşüncesi testler arasında anlamlı farklılık yaşanmasına sebep olmuş olabilir.

5.6.2. Ebeveynlerinin Aylık Gelirine Göre, Öğrencilerin Şiddet Eğilimi Durumları;

Tek ebeveynli öğrencilerin 12 haftalık egzersizler öncesinde ve sonrasında aile aylık gelir durumlarına göre şiddet eğilimi düzeylerini belirlemek amacıyla Eşleştirilmiş Örneklem T Testi kullanıldı.

Yapılan analiz sonucunda ebeveynlerinin aylık gelirleri 1001-1501 TL arası, 1501-2000 TL arası ve 2001 TL ve üzeri olanların ön test son test puanlarında anlamlı bir farklılık olmadığı, aylık gelirleri 1000 TL ve altı olan öğrencilerin ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu ortaya çıktı. Bu durumda hipotez 6.2 reddedilmiştir. Öğrencilerin ebeveynlerinin gelir durumları şiddet eğilimi düzeylerini etkilemiştir.

Bu durumda, yüksek gelirli ailelerin çocukları yaptıkları spora ciddi anlamda değer vermeyip, bu tür fiziksel aktivitelerle herhangi bir hedefi olmadan ilgilendikleri için şiddet eğilimi durumlarında testler arasında bir farklılık yaşanmamış olabilir. Ancak gelir düzeyi düşük ailelerin çocuklarının sporu ileriki hayatlarına katkı sağlayabileceği düşüncesiyle yapıyor olmaları testler arasında anlamlı farklılık yaşanmasına sebep olmuş olabilir.

5.7. HİPOTEZ 7: EBEVEYNLERİNİN ÖĞRENİM DURUMUNA GÖRE, ÖĞRENCİLERİN SALDIRGANLIK VE ŞİDDET EĞİLİMİ DURUMLARI

5.7.1. Ebeveynlerinin Öğrenim Durumuna Göre, Öğrencilerin Saldırganlık Durumları;

Tek ebeveynli öğrencilerin 12 haftalık egzersizler öncesinde ve sonrasında ebeveynlerinin öğrenim durumuna göre saldırganlık düzeylerini belirlemek amacıyla Eşleştirilmiş Örneklem T Testi kullanıldı.

Yapılan analiz sonucunda egzersizler öncesinde ve sonrasında öğrencilerin ebeveynlerinin öğrenim durumu ortaokul, lise ve üniversite olanların puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığı, öğrenim durumu ilkököl olanların puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunduğu ortaya çıktı. Bu doğrultuda hipotez 7.1 reddedilmiştir. Öğrencilerin ebeveynlerinin eğitim durumları saldırganlık düzeylerini etkilemiştir.

Topuz (2008) çalışmasında amatör futbol oyuncularının saldırganlık düzeylerini incelemiştir. Araştırmaya 223 amatör futbol oyuncusu alınmıştır. Araştırma sonucunda futbolcuların genel olarak saldırganlık düzeylerinin orta seviyede olduğu, saldırganlık envanterine ait atılganlık ve edilgen saldırganlık alt

boyut puan ortalamalarının baba eğitim düzeyi değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı tespit edilmiştir. Bu durum araştırmamızın bulgularıyla örtüşmektedir.

İlkokul düzeyi eğitime sahip olan ebeveynler ile tahsil düzeyi daha yüksek ebeveynler arasındaki spor algısı farklılığı, testteki değişime neden olmuş olabilir.

5.7.2. Ebeveynlerinin Öğrenim Durumuna Göre, Öğrencilerin Şiddet Eğilim Durumları;

Tek ebeveynli öğrencilerin 12 haftalık egzersizler öncesinde ve sonrasında ebeveynlerinin öğrenim durumuna göre şiddet eğilimi düzeylerini belirlemek amacıyla Eşleştirilmiş Örneklem T Testi kullanıldı.

Yapılan analiz sonucunda egzersizler öncesinde ve sonrasında öğrencilerin ebeveynlerinin öğrenim durumuna göre şiddet eğilimi durumlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığı ortaya çıktı. Bu doğrultuda hipotez 7.2 kabul edilmiştir. Öğrencilerin ebeveynlerinin eğitim durumları şiddet eğilimi düzeylerini etkilememiştir.

Polat (2013)'ın çalışmasına bakıldığında, ergenlerin, sapmış ve şiddet davranışları ölçeklerinden aldığı puanların, anne eğitim durumuna bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermediği anlaşılmaktadır. Kodan Çetinkaya (2013), araştırmasında üniversite öğrencilerinin babanın eğitim durumuna göre şiddet eğilimleri puanlarının farklılaşmadığını bulmuştur. Bu çalışmalar, araştırmamızın baba eğitim durumu değişkeni bulgularını desteklemektedir.

Yapılan araştırmalara göre ebeveynlerin eğitim durumları bireyin şiddet davranışı göstermesinde etkili değildir. Bunun sebebi çevre ve kendine ait olan dünyasında yaşadığı bunalım durumları veya karakteristik özellikler olabilir.

5.8. HİPOTEZ 8: EVDE YAŞAYAN KİŞİ SAYISINA GÖRE, ÖĞRENCİLERİN SALDIRGANLIK VE ŞİDDET EĞİLİMİ DURUMLARI

5.8.1. Evde Yaşayan Kişi Sayısına Göre, Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Saldırganlık Durumları;

Tek ebeveynli öğrencilerin 12 haftalık egzersizler öncesinde ve sonrasında evde yaşayan kişi sayısına göre saldırganlık düzeylerini belirlemek amacıyla Eşleştirilmiş Örneklem T Testi kullanıldı.

Yapılan analiz sonucunda evde yaşayan kişi sayısı 1-2 kişi olanları saldırganlık durumu ön test ve son test puanlarında anlamlı bir farklılık bulunmaz iken evde yaşayan kişi sayısı 3-4 kişi ile 5 kişi ve üstü olanların ön test ve son test puanlarında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunduğu ortaya çıktı. Bu doğrultuda hipotez 8.1 reddedilmiştir. Evde yaşayan kişi sayısı öğrencilerin saldırganlık düzeylerini etkilemiştir.

Topuz (2008) çalışmasında amatör futbol oyuncularının saldırganlık düzeylerini incelemiştir. Araştırmaya 223 amatör futbol oyuncusu alınmıştır. Araştırma sonucunda; futbolcuların saldırganlık alt boyutlarına ve toplamına ait puan ortalamalarının, evde birlikte yaşadıkları kişi sayıları göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmüştür (166). Bu çalışmadaki gibi farklılıklar görülebilmektedir.

Bu durum, evde yaşayan kişi sayısı azken bireyin saldırganlık durumunda bir değişme olmuyorsa evde yaşayan kişi sayısı arttıkça bireyin saldırganlık durumunun da değişmesi kalabalık ailelerde yaşayıp üstüne anne ya da babanın yokluğu da eklenince istekleri göz ardı edilerek çok ilgi göremeyen ergenin kendisini daha saldırgan hissedebileceği düşüncesini öne çıkarmaktadır.

5.8.2. Evde Yaşayan Kişi Sayısına Göre, Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Şiddet Eğilim Durumları;

Tek ebeveynli öğrencilerin 12 haftalık egzersizler öncesinde ve sonrasında evde yaşayan kişi sayısına göre şiddet eğilimi düzeylerini belirlemek amacıyla Eşleştirilmiş Örneklem T Testi kullanıldı.

Yapılan analiz sonucunda egzersizler öncesinde ve sonrasında öğrencilerin evlerinde yaşayan kişi sayısına göre şiddet eğilimi durumlarında istatistiksel olarak

anlamli bir farklılık bulunmadığı ortaya çıktı. Bu doğrultuda hipotez 8.2 kabul edilmiştir. Evde yaşayan kişi sayısı öğrencilerin şiddet eğilimi düzeylerini etkilememiştir.

Bu duruma göre yaşanan şiddet eğilimlerinde ailede yaşayan kişi sayısının çok önemli olmadığı bunun diğer dış faktörlerle bağlantılı olabileceği kanaati doğmaktadır.

5.9. HİPOTEZ 9: EVDE KULLANILAN ALKOL DURUMUNA GÖRE, ÖĞRENCİLERİN SALDIRGANLIK VE ŞİDDET EĞİLİMİ DURUMLARI

5.9.1. Evde Kullanılan Alkol Durumuna Göre, Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Saldırganlık Durumları;

Tek ebeveynli öğrencilerin 12 haftalık egzersizler öncesinde ve sonrasında evlerinde alkol kullanımı durumuna göre saldırganlık düzeylerini belirlemek amacıyla Eşleştirilmiş Örneklem T Testi kullanıldı.

Yapılan analiz sonucunda egzersizler öncesinde ve sonrasında öğrencilerin evlerinde alkol kullanımı durumuna göre saldırganlık durumlarına bakıldığında evlerinde alkol kullanılanların puanlarında anlamlı bir farklılık bulunmadığı, evlerinde alkol kullanılmayanların puanlarında ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunduğu ortaya çıktı. Bu doğrultuda hipotez 9.1 reddedilmiştir. Öğrencilerin evlerinde alkol kullanılması durumları saldırganlık düzeylerini etkilemiştir.

Bu durum da, alkol kullanılan evlerde alkolün etkisiyle oluşan olumsuz havanın ve saldırgan davranışların bireylere yansıttığı olumsuz etki nedeniyle, öğrencilerin saldırganlık eğilimi davranışlarının eğitim sonrasında bile olumlu yönde değişkenlik göstermemesine neden olduğu söylenebilir.

5.9.2. Evde Kullanılan Alkol Durumuna Göre, Öğrencilerin 12 Haftalık Egzersizleri Öncesi ve Sonrasındaki Şiddet Eğilimi Durumları;

Tek ebeveynli öğrencilerin 12 haftalık egzersizler öncesinde ve sonrasında evlerinde alkol kullanımı durumuna göre şiddet eğilimi düzeylerini belirlemek amacıyla Eşleştirilmiş Örneklem T Testi kullanıldı.

Yapılan analiz sonucunda egzersizler öncesinde ve sonrasında öğrencilerin evlerinde alkol kullanımı durumuna göre şiddet eğilimi durumlarına bakıldığında evlerinde alkol kullanılmayanların puanlarında anlamlı bir farklılık bulunmadığı, evlerinde alkol kullanılanların puanlarında ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunduğu ortaya çıktı. Bu doğrultuda hipotez 9.2 reddedilmiştir. Öğrencilerin evlerinde alkol kullanılması durumları şiddet eğilimi düzeylerini etkilemiştir.

Bu durumun, evlerinde alkol kullanılmayan öğrencilerin buldukları ortamın ve ebeveynlerinin pozitif yönde model oluşunun öğrenciler üzerinde olumlu etki oluşturmasından kaynaklandığı düşünülebilir.

BÖLÜM 6: SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. SONUÇ

Araştırmamızda tek ebeveynli lise öğrencilerinin tezimiz için planladığımız 12 haftalık egzersiz programını uygulamadan önceki saldırganlık ve şiddet eğilimi durumları tespit edilmiş, daha sonra her öğrencinin belirli bir spor branşında okullarındaki beden eğitimi öğretmenleri gözetiminde ders dışı egzersiz çalışmalarına katılarak haftada 3 gün düzenli olarak egzersiz yapmaları sağlanmıştır. Uygulanan 12 haftalık egzersiz programı sonrasında öğrencilerimizin saldırganlık ve şiddet eğilimi durumları ve düzenli egzersizin davranışları üzerine etkileri incelenmiştir

Test sonuçları; öğrencilerin 12 haftalık egzersizler öncesi ve sonrası saldırganlık durumları arasında anlamlı farklılık göstermiştir ($p<0,05$).

Test sonuçları; öğrencilerin 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrası şiddet eğilimi durumları arasında anlamlı farklılık göstermiştir ($p<0,05$).

Test sonuçları; öğrencilerin 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrası cinsiyetlere göre saldırganlık durumları arasında anlamlı farklılık göstermemiştir ($p>0,05$).

Test sonuçları; öğrencilerin 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrası cinsiyetlere göre şiddet eğilimi durumları arasında anlamlı farklılık göstermiştir ($p<0,05$).

Test sonuçları; öğrencilerin 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrası sporla uğraşma yıllarına göre saldırganlık durumları arasında anlamlı farklılık göstermiştir ($p<0,05$).

Test sonuçları; öğrencilerin 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrası sporla uğraşma yıllarına göre şiddet eğilimi durumları arasında anlamlı farklılık göstermemiştir ($p>0,05$).

Test sonuçları; öğrencilerin 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrası birlikte yaşadıkları ebeveyne göre saldırganlık durumları arasında anlamlı farklılık göstermemiştir ($p>0,05$).

Test sonuçları; öğrencilerin 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrası birlikte yaşadıkları ebeveyne göre şiddet eğilimi durumları arasında anlamlı farklılık göstermiştir ($p<0,05$).

Test sonuçları; öğrencilerin 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrası ebeveynlerin aylık gelir durumuna göre saldırganlık durumları arasında anlamlı farklılık göstermiştir ($p<0,05$).

Test sonuçları; öğrencilerin 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrası ebeveynlerin aylık gelir durumuna göre şiddet eğilimi durumları arasında anlamlı farklılık göstermiştir ($p<0,05$).

Test sonuçları; öğrencilerin 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrası ebeveynlerin öğrenim durumuna göre saldırganlık durumları arasında anlamlı farklılık göstermiştir ($p<0,05$).

Test sonuçları; öğrencilerin 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrası ebeveynlerin öğrenim durumuna göre şiddet eğilimi durumları arasında anlamlı farklılık göstermemiştir ($p>0,05$).

Test sonuçları; öğrencilerin 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrası evde yaşayan kişi sayısına göre saldırganlık durumları arasında anlamlı farklılık göstermiştir ($p<0,05$).

Test sonuçları; öğrencilerin 12 haftalık egzersizleri öncesi evde yaşayan kişi sayısına göre şiddet eğilimi durumları arasında anlamlı farklılık göstermemiştir ($p>0,05$).

Test sonuçları; öğrencilerin 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrası evde alkol kullanımına göre saldırganlık durumları arasında anlamlı farklılık göstermiştir ($p<0,05$).

Test sonuçları; öğrencilerin 12 haftalık egzersizleri öncesi ve sonrası evde alkol kullanımına göre şiddet eğilimi durumları arasında anlamlı farklılık göstermiştir ($p<0,05$).

Araştırma sonuçları; öğrencilerin egzersiz yapmaları sonucunda saldırganlık ve şiddet eğilimi düzeylerinin değiştiğini ortaya koymuştur. Saldırgan ve şiddet içerikli davranışların bireylere ve çevresine zarar verdiği ve araştırma sonucuna göre bu davranışların hangi faktörlere göre değiştiği ortaya konulabildiği için bu davranışların kontrol altına alınabilmesi adına bireylerin bu yaş aralığının öncesinden itibaren çok daha genç yaşlardan başlayarak spora yönlendirilmeleri saldırganlık davranışlarının azaltılması yönünde olumlu katkı sağlayacaktır. Anaokulu çağlarından başlayarak spora yönlendirme yapılması gençlerin hem fiziksel sağlığına hem de psikolojik sağlığına olumlu katkılarda bulunacaktır. İlk ve orta dereceli okullarda öğrenim gören öğrencilerden saldırganlık düzeyi yüksek olanlar belirlenerek beden eğitimi derslerindeki fiziksel aktivitelerin yanında diğer derslerde de fiziksel olarak sürekli aktif olabilecekleri etkinliklere yönlendirilebilirler. Bu çocukların ilgi alanlarına uygun kulüp çalışmalarına yönlendirilmeleri farklı projeler üzerinde çalışmaları, çocukların saldırganlık ve şiddet eğilimindeki davranışlarını bir nebze de olsa azaltmakla birlikte onları farklı uğraşlar içerisinde tutarak sosyal hayata uyum sağlamaları kolaylaştırılabilir.

Her ne kadar ilköğretim ve lise eğitimi müfredatlarında beden eğitimi dersleri yer almakta ise de, hem müfredatta yer alan ders saati açısından hem de okulların imkân ve donanımlarındaki eksiklikler nedeniyle bu derslerin istenilen düzeyde verimli olmadığı ortadadır. Düzenli spor ve fiziksel aktivitelerle birlikte çocukların yoğun enerjilerini olumlu yönde kullanmasını sağlayan ve olumsuz etkileşimlerini olumlu yönde etkilemesi gereken bu dersler maalesef birçok öğretmen ve bazı okul yöneticileri tarafından boş ders niteliğinde görülmekte, okulda yapılması gereken ders dışı işler bu ders saatlerine denk getirilmektedir. Spora ve beden eğitimi derslerine verilmesi gereken değer öğrencilere aktarılmasında biz beden eğitimi öğretmenlerinin gerekli gayreti göstermesinin yanı sıra yöneticilerimizde bakış

açılarını gözden geçirmeleri gerektiği kanaatindeyiz. Bu konuyla ilgili eksikliklerin giderilmesinin, gerekli düzenlemelerin yapılmasının ve sporun yapılması ile yaptırılması üzerine bugün sürekli değişen ve gelişen teknik ve teknolojik bilgiler ışığında müfredattaki beden eğitimi ders içeriklerinin yeniden düzenlenmesinin sağlıklı ve başarılı nesiller yetiştirmemiz açısından uygun olacağı görüşündeyiz. Okullara temel eğitimden itibaren öğrencilerin spor yapabileceği koşulların sağlanması, bu derslere boş işler için fırsat olmaktan ziyade, başarı ve sağlıklı nesiller için gereklilik olarak bakılması, hak ettiği değer ve saygı gösterilerek işin ciddiyetine ve sağladığı katkıya bakılarak uygun tavır alınmasının toplumumuzun geleceğine sağlık ve başarı yönünden olumlu katkı sağlayacağı düşüncesindeyiz.

6.2. ÖNERİLER

Tek ebeveynli lise öğrencilerine yönelik yapılan bu çalışma saldırganlık ve şiddet eğilimi düzeylerinin daha küçük yaş gruplarında farklılık oluşturup oluşturmadığının tespiti için ortaokul ve ilkokullarda da uygulanabilir.

Saldırganlık ve şiddet eğilimi ile ilgili çalışmalar anne ve babası birlikte olan, ailesinden herhangi biri hükümlü olan, her iki ebeveyne de sahip olamayıp yetiştirme yurtlarında büyüyen vb. farklı gruplarla da yapılabilir.

Egzersiz yapılmasının öğrencilerin saldırganlık ve şiddet eğilimi düzeylerini azalttığı tespit edildiğinden, Beden Eğitimi ve Spor Dersi haftalık ders saatinin artırılması sağlanabilir. Öğrencilerin buldukları il veya ülke genelinde yapılan çeşitli organizasyonlara katılımı sağlanarak spora teşvik edilebilir. Basın-yayın organlarında kamu spotlarına daha fazla yer verilmesi sağlanarak sportif aktivitelerin psikolojik açıdan kazandırdıkları ile ilgili bilgiler verilebilir. Günümüzdeki uygulamalardan biri olan park ve bahçelere spor aletleri konulması çalışmalarına benzer projeler geliştirilerek sportif etkinliklerin uygulanma alanları genişletilebilir. Okul yapma ve yaptırma kampanyalarında spor salonu ya da tesislerin yapımı zorunlu hale getirilebilir. Okul idarecileri ve öğretmenlerin de spor bilincinin gelişimi için eğitim, seminer vb. çalışmalar yapılabilir. Sporun sadece elit seviye için değil sağlık için kazanılması gerekli en büyük hareket anlayışı olduğunun yaygınlaştırılması gereklidir. Okul bahçelerinde bulunan basketbol potalarının altına veya oyun alanlarına araç park etmeme bilinci kazandırılabilir. Aile, okul yönetimi

ve öğretmenlerin topyekün spor kültürüne sahip olmaları sağlanarak Anayasanın 58. ve 59. maddeleri gereği sporun bir kültür haline getirilmesi sağlanabilir. Bu nedenle Beden Eğitimi derslerinin boş ders olarak nitelendirilmekten kurtarılarak gerekli saygı ve değer verilmesi ile diğer dersler kadar önemli olduğunun toplumumuza kanıksatılması için farkındalık yaratacak çalışmalar yapılmasının son derece faydalı olacağı kanaatindeyiz. Aynı zamanda yapılacak olan bu faaliyetler toplumun diğer bireylerinin spora yönlendirilmesi ve özendirilmesi adına da yararlı olabilir. Son olarak araştırmanın farklı illerde ve daha geniş bir kitlenin katılımıyla yapılması daha verimli bilgiler elde edilmesi açısından uygun olabilir.

KAYNAKLAR

1. Acet, M.(2001). Futbol Seyircisini Fanatik ve Saldırgan Olmaya Yönelten Sosyal Faktörler. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi Ve Spor Anabilim Dalı, Ankara.
2. Acet, M. Akkoyunlu, Y. Kalkavan, A. Koç, H. (2010).Üniversitelerarası Salon Futbolu Müsabakalarına Katılan Bayan Futbolcuların Sporda Saldırganlık Ve Şiddet Anlayışlarının Araştırılması. 11. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, 10-12 Kasım 2010, Antalya.
3. Afyon, Y. A. Özkan, H. ve Yıldız, S. M. (2005). Profesyonel Futbol Takımlarının Saldırganlık Düzeylerinin Karşılaştırılması, Fırat Üniversitesi Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları. Cilt.3,ss.3.
4. Ağlamaz, T. (2006). Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Puanlarının Kendini Açma Davranışı, Okul Türü, Cinsiyet, Sınıf Düzeyi, Anne-Baba Öğrenim Düzeyi ve Ailenin Aylık Gelir Düzeyi Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
5. Akpınar, B. Dilci, T. (2007). Eğitim Programları Bağlamında Okulda Şiddet Olgusuna Yönelik Öğretmen Görüşleri. Eurasian Journal of Educational Research, 29, pp, 1-11. Anı Yayıncılık.
6. Aktaş, V. (2001).Çocuklarda Saldırganlık ile Olumsuz Niyet Yükleme Eğilimleri Arasındaki İlişkiler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

7. Alikayıfoğlu, M.(2008). Ergenlerde Davranışsal Sorunlar. İ.Ü. Cerrahpařa Tıp Fakóltesi S¼rekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Sempozyum Dizisi, 63, 5-59.
8. Alpanık, F. (2011). Resmi İlköğretim Okullarında Okul İçi Şiddet Algısı İle Motivasyon Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Marmara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
9. Altun, S.A. Güneri, O.Y. & Baker, Ö.E. (2006).Basındaki Yansımaları ile Okulda Şiddet. School Violence: Reflections from the Printed Media. Eurasian Journal of Educational Research, 24, pp, 12-21
10. Amato, P. R. & Keith, B. (1991). Separation from a parent during childhood and adult socioeconomic attainment. Social Forces, 70, 187-206.
11. Amedahe, Francis K. Nana Opoku Owusu, Banahene. (2006). “Sex Differences In The Forms Of Aggression Among Adolescent Students In Ghana”. Research In Education. Sayı: 78, 54 – 64.
12. Anonim. (2001a). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Aile Özel İhtisas Komisyon Raporu. Yayın no: 2562- 578, Ankara.
13. Aracı H. (2001). Öğretmen ve Öğrenciler İçin Okullarda Beden Eğitimi. Ankara, Nobel Yayıncılık.
14. Arslan, M. (2013). 1.2. Ulusal ve Uluslar ArasıMevzuat ÇerevesindeAile İçi Şiddet ile MücadeledeKurumlar Arası Koordinasyon. Tüm Yönleriyle Şiddet. Baskı: Dicle Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü Diş Hekimliği Binası Altı 21280 Diyarbakır. 2013-Ocak. Editörler: Sabri EYİGÜN, Behçet ORAL, Ramazan GÜNAY, Süleyman BAŐARAN, Hatip YILDIZ, Rıfat EFE.
15. ASAGEM (2009). T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2009). Boşanma Nedenleri Araştırması 2009. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
16. ASAGEM (2011). T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2011). Tek Ebeveynli Aileler Araştırması 2011. Yayın No: 148. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
17. Aseltine, R.H. & Kessler, R.C. (1993). Marital disruption and depression in a community sample. Journal of Health and Social Behaviour, 34, 237–251.

18. Asma, M. (2008). Okullar Arası Karşılaşmalara Katılan Sporcu Öğrencilerin Saldırganlık Algılarının Sosyal-Bilişsel Öğrenme Kuramı Açısından İncelenmesi –Ankara İli Örneği-. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
19. Ayan, S. (2006).Şiddet ve Fanatizm. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 7, Sayı 2,191
20. Aydın, G. Aydın, O. (1993). Ekranda İzlenen Şiddet Saldırgan Davranışları Artırır mı? *Psikiyatri, Psikoloji, Psikofarmakoloji Dergisi*. 1, (4). S.43-51.
21. Aydın, O. (2009). Boşanma Sürecinde Velayetle İlgili Sorun Yaşayan Ebeveynlerin Çocuklarına İlişkin Düşünceleri ve Çocukların Boşanmaya Uyum Düzeylerinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
22. Aydoğmuş, K. (2001). Çocuklarda Uyum ve Davranış Bozuklukları (9. Baskı). Ana-Baba Okulu. İstanbul: Remzi Kitap Yayıncılık.
23. Balcıoğlu, İ. (2003). Sporun Sosyolojisi ve Psikolojisi. İstanbul: Bilge Yayınları.
24. Baldık, Ö. (2002). Futbolun Kuşatıcılığı Altında. *Zafer Dergisi*, Ekim 2002, Sayı:310.
25. Bandura A. (1997). *Social learning theory*. Practice Hall- New Jersey: p. 22-36.
26. Baumann, S. (1994). *Uygulamalı Spor Psikolojisi*. (Çev. C. İkizler, A.O. Özcan). İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
27. Benedek, E.P. and Brown, C. (1997). *Boşanma ve Çocuğunuz: Çocuğunuzun Boşanmanızla Baş Etmesine Nasıl Yardımcı Olursunuz?* Çeviren: Serap Katlan, Ankara: HYB Yayıncılık
28. Biçer, E. (2009). Parçalanmış ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin Atılganlık ve Sosyal Yetkinlik Beklenti Düzeylerinin Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Adana.
29. Bilgin, A. Kartal, H. (2009). Anne-Babaların Kız ve Erkek Çocuklarına Uyguladıkları Şiddet İçermeyen Disiplin Tekniklerinin Türleri ve Sıklıkları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 2/6.

30. Bilgin, A. Kartal, H. (2009). Anne-Babaların Kız ve Erkek Çocuklarına Uyguladıkları Şiddet İçermeyen Disiplin Tekniklerinin Türleri ve Sıklıkları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 2/6.
31. Bilgin, N. (1986). *Sosyal Psikolojiye Giriş*. (4.Basım). İzmir. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
32. Björkqvist, Kaj, Kirsti M. J. Lagerspetz ve Ari Kaukiainen. (1992). "Do Girls Manipulate and Boys Fight? Developmental Trends in Regard to Direct and Indirect Aggression". *Aggressive Behavior*. 18: 117-127.
33. Booth, A. & P. Amato. 1991. Divorce and psychological stress. *Journal of Health and Social Behavior*, 32, 396-407.
34. Bowlby, John (1969), *Attachment*. London: Penguin Press.
35. Burgess, J. K. (1994). Widowers as Single Fathers. *Marriage & Family Review*, 20 (3&4), 447 – 461.
36. Büyüksahin, G. (2009). Boşanmış Ve Boşanmamış (Tam) Ailelerden Gelen 11–13 Yaş Arası Çocukların Anne Baba Tutumlarını Algılama Biçimlerinin Sosyal Uyum Düzeyleri İle İlişkisi, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Ana Bilim Dalı, İstanbul.
37. Calvete, E. ve Orue, I. (2010). Cognitive Schemas and Aggressive Behavior In Adolescents: The Mediating Role Of Social Information Processing. *The Spanish Journal Of Psychology*, 13(1):190-201.
38. Candan, G. (2006). 8–11 Yaşındaki Parçalanmış ve Tam Aile Çocuklarının Anne- Babalarının Kabul ve Reddetme Davranışlarını Algılayışı", Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji, İnsan Bilimleri ve Felsefe Yüksek Lisans Programı, İstanbul
39. Chiriboga, D. A. (1982). Adaptation to marital separation in later and earlier life. *Journal of Gerontology*, 37, 109-114.
40. Cox, R. H. (1985). *Sport Psychology*. Dubuque, Iowa: Wm. C. Brown.
41. Çağdaş, A. ve Seçer, Z. (2004). *Mutlu ve Sağlıklı Yarınlar İçin Anne-Baba Eğitim*. Eğitim Kitapevi, Konya.
42. Çağdaş, A. ve Seçer, Z. (şahin). (2002). *Çocuk ve Ergende Sosyal ve Ahlak Gelişimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

43. Çelikel, S. (2006). Boşanmanın Çocuklara İlişkin Hukuki Sonuçları, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Ana Bilim Dalı, Kırıkkale.
44. Çelikoğlu, C. (1997). Boşanmanın çocukların benlik saygısına etkisinin incelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, Türkiye.
45. Danziger, S.K. & Radin, N. (1990). Absent does not equal uninvolved: Predictors of fathering in teen mother families. *Journal of Marriage and Family*, 52(3), 636-642.
46. Demirel, P. Kalkavan, A. Acet, M. Koç, H. ve Şinforoğlu, O.T. (2006). Okullar arası Yarışmalarda Dereceye Giren Sporcu Kız Öğrencilerin Sporda Saldırganlık ve Şiddet ile İlgili Görüşlerinin Araştırılması. 9. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi Bildiri Kitabı, 3-5 Kasım 2006, Muğla.
47. Dervent, F. (2007).Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri ve Sportif Aktivitelere Katılımla İlişkisi. Ankara. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
48. DPT. (1988). Türk Aile Yapısı Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara: DPT, 2165,ÖİK: 338.
49. DSÖ, (2004). Global Estimates of Health Consequences Due To Domestic Violence Against Children. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yönelik Şiddet Çatışması İçin Arkaplan Belgesi. Cenevre.
50. Duque, Luis. F. Joanne Klevens ve Clemencia Ramirez. (2003). “Overlap and Correlates of Different Types of Aggression Among Adults: Results From A Cross-Sectional Survey In Bogotá, Colombia”. *Aggressive Behavior*. 29: 191-201.
51. Eisenberger, N.I. Way, B. Taylor, S.E. Welch, W.T. & Lieberman, M.D. (2007). Understanding genetic risk for aggression: Clues from the brain’s response to social exclusion. *Biological Psychiatry*, 61, 1100-1108.
52. Ekşi, H. ve Yaman, E. (1990). Çocuk ve Ergende Şiddet. Kaknüs Yayınları. İstanbul.

53. Er, G. (2009). Ailesi Parçalanmış Olan İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Akademik Sağlık Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre Yordanması, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı, İzmir.
54. Erdemli, A. (1995). İnsan, Spor ve Olimpizm. İstanbul: Sarmal Yayınları.
55. Erdoğan, M. Y. (2005). Suça Yönlendirilen ve Yönlendirilmeyen Çocukların Aile İlişkileri ile Saldırganlık Davranışlarının Karşılaştırılması. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi,12(3).
56. Erdoğan, M.Y.(2010). Öğrencilerin Saldırganlık Eğilimlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmeleri. International Conference on New Trends in Education and Their Implications, 11-13 November, Antalya.
57. Erşan E.E. Doğan O. Doğan S. (2009). Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Sosyodemografik Açidan Değerlendirilmesi. Cumhuriyet Tıp Dergisi, 2009;31: 231–238.
58. Erürker, B. (2007). Aileye ve Parçalanmış Aileye Sahip 5–6 Yaş Çocuklarının Bilişsel İşlevlerinin Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji, İnsan Bilimleri ve Felsefe Ana Bilim Dalı, İstanbul.
59. Feshbach. S. Singer. R.D. (1971). Television and Aggression: An Experimental Field Study. Sanfransisco: Josey-B ASS. Mılavsky. J.R. Stipp. H.H. Kessler. R.C. Rubens. W.S. (1982). Television and Aggression: A Panel Study. New York Academic Press.
60. Finley, L.L. (2003). Teachers' Perceptions of School Violence Issues: A Case Study. Journal of School Violence, 2 (2): 51-66.
61. Fişek, K. (1983). Spor Yönetimi. Ankara: SBF Yayınları, No: 525. 30. Gaskell, G. Pearton, R. (1979). Aggression and Sport. İn J.H. Goldstein (2nd ed) .Sports Games And Play Hillsdale, 263-295.
62. Fiyakalı. N.C. (2008). Anne-Babası Boşanmış ve Boşanmamış Lise Öğrencilerinin Sürekli Öfke Düzeyleri ve Öfke İfade Tarzlarının Bazı Değişkenler Açısından Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Denizli.

63. Freedman. J.L. (1988). Television Violence and Aggression: What the Evidence Shows. *Applied Social Psychology Annual*. 8:144-162.
64. Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*. (Çeviren: K. Özel, O. Turhan ve B. Bayar). Ankara: Ayraç Yayınevi
65. Gladding, S.T.(2012),*Aile Terapisi: Tarih Kuram ve Uygulamaları*, Syf:75. (Çev: İbrahim Keklik, İbrahim Yıldırım), *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Yayınları*, Ankara: Ses Reklamcılık Pazarlama Turizm Sanayi ve Ticaret Limited Şti.
66. Göral, M. Yapıcı, A.K. (2001). *Beden Eğitimi ve Spor Bilimine Giriş* Kütahya
67. Green, Laura, R. Deborah, R. Richardson ve Tania Lago. (1996). "How Do Friendship, Indirect and Direct Aggression Relate?". *Aggressive Behavior*, 22: 81-86.
68. Greif, G. L. (1985). *Single fathers*. Lexington, MA: D. C. Heath & Co.
69. Greif, G. L. & DeMaris, A. (1990). *Single fathers with custody*. *Families in Society*, 71, 259-266.
70. Gültekin, O. Doğan, M. Doğan, A. ve Eylen, B. (2000). *Futbol Sahalarında Şiddet ve Emniyet Güçlerinin Tutumu Üzerine Bir Araştırma*. 21.Yüzyılda Polisin Eğitimi Sempozyumu, 25-27 Ekim, Ankara.
71. Güneş A. (2004). *Okullarda beden eğitimi ve oyun öğretimi*, Ankara, Pegem Yayıncılık.
72. Hacettepe Üniversitesi, Nüfus Etütleri Enstitüsü. (HÜNEE) (1968). *Türkiye'de Aile Yapısı ve Nüfus Sorunları Araştırması*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
73. Halis, M. Şahin, H. M. Pençe, S. Şahin, F. ve Koç, S. (2005). *Futbol Takımı Taraftarlarının Şiddet ve Saldırganlığa Bakışlarına İlişkin Bir Araştırma*. *Polis ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:3, Cilt:3, Sayı:2, s.1-18, Gaziantep.
74. Hanson, S. (1986). *Healthy single parent families*. *Family Relations*, 35, 125-132.
75. Haskan, Ö. (2009). *Ergenlerde Şiddet Eğilimi, Yalnızlık ve Sosyal Destek*. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

76. Haskan, Ö. Yıldırım, İ. (2012). Şiddet Eğilimi Ölçeği'nin Geliştirilmesi. Eğitim ve Bilim Cilt 37, Sayı 163.
77. Hawkins, A. & Belsky, J. (1989). The role of father involvement in personality change in men across the transition to parenthood. *Family Relations*, 38, 378-384.
78. Heitmeyer, M. & Hagan, J. (2005). *International Handbook Of Violence Research*, USA: Kluwer Academic Publishers: USA. 2005
79. Hetherington EM, Hagan MS, Anderson ER. Marital Transitions: A child's perspective. *American Psychologist* 1989; 44(2): 303-312.
80. Hetherington, E. M. Cox, M. & Cox, R. (1979). Stress and coping in divorce: A focus on women. In J. Gullahorn (Ed.), *Psychology and women in transition* (95-128). New York: B. H. Winston & Son.
81. Hetherington, E. M. Cox, M. & Cox, R. (1985). Long-term effects of divorce and remarriage on the adjustment of children. *Journal of the American Academy of Child and Psychiatry*, 24, 518-530.
82. Hook, J. ve S. Chalasani. (2008). Gendered expectations? Reconsidering single fathers' childcare time, *Journal of Marriage and Family*, 70(4), 978-990.
83. Hovardoğlu, S. (1999). Spor ve Şiddet: Bir Model Önerisi. VI. Sosyal Psikiyatri Sempozyumu, Adana.
84. <http://www.schoolstafety.us/school-Crime-and-Violence-Statics.9.html>.
85. Hueseman, L.R. (1982). Television and Aggressive Behavior. Pearl. D. Bouthilet. L. Lazar. J. Editors. *Television and Behavior: Ten Years of Scientific Progress and Implications For Eighties*. Vol 2.
86. Işık, M. (2007). Anasınıfına Devam Eden Beş-Altı Yaş Çocuklarına Sosyal Uyum Ve Beceri Ölçeğinin Uyarlanması Ve Uygulanması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi Ana Bilim Dalı, Ankara.
87. Kabak, F. (2009). Ergenlerde Spora Katılımın Saldırgan Davranışlar Üzerine Etkilerinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adana

88. Kanoğlu, E. (2008). Lise Öğrencilerinin Öfke Düzeyleri ve Öfke İfadelerinin İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
89. Karakuş, S. Bişgin H. Kayhan M. Işık U. (2015). Futbol Taraftarlarının Passolig Uygulaması Hakkındaki Görüşlerinin Değerlendirilmesi. Multidisciplinary 1 st. JCSEH International Congress On Sports Education and Health Sciences. 1-3 May 2015, Sakarya
90. Karasar, N. (2000). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, s.77.
91. Kayaalp, L. (2008).Ergenlikte Kimlik İfadesi Olarak Şiddet. Adölesan Sağlığı II Sempozyum Dizisi Mart. İstanbul.
92. Kesen, N. F. Deniz, M. E. ve Durmuşoğlu, N. (2007). Ergenlerde Saldırganlık ve Öfke Düzeyleri Arasında İlişki: Yetiştirme Yurtları Üzerinde Bir Araştırma. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:17, ss.353- 364.
93. Kılıcıgil. E. (2003) Futbol Taraftarlarının Şiddet ile İlgili Tepkilerinin Psiko-Sosyal Boyutları. Ankara Üniversitesi.
94. Kiper, İ. (1984) Saldırganlık Türlerinin Çeşitleri Ekonomik, Sosyal ve Akademik Değişkenlerle İlişkisi, Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
95. Kitson, G. C. & Morgan, L. A. (1990). The multiple consequences of divorce: A decade review. *Journal of Marriage and the Family*, 52, 913-924.Kitson, G. C. (1992). *Portrait of divorce: Adjustment to marital breakdown*. New York: The Guilford Press. Ross, C. E. & Wu, C. (1995). The links between education and health. *American Sociological Review*, 60, 719–745.
96. Kitzmann, K. M. Gaylord, N. K. Holt, A. R. ve Kenny, E. D. (2003). Child Witnesses To Domestic Violence: A Meta-Analytic Review. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 71(2), 339-352.
97. Kjeldstad, R. (1998). Enslige forsergere: Forsergelse og levekar for og etter overgang til en ny livsfase. *Social and Economic Studies*, 100, Statistics Norway.
98. Koç, Ş. (1994). Spor Psikolojisine Giriş. Saray Tıp Kitapevi, Bornova-İzmir.
99. Koçöz, R. (2011). ‘Şiddet’ üzerine! Ankara Barosu Dergisi. Sayı:1.

100. Koruç, Z. Bayar, P. Arslan, F. (2004). Türkiye’de Futbol Fanatikleri: Sosyal Kimlik ve Şiddet, Bilimsel Araştırma Yarışması. Spor Toto ve TÜRFAD (Türkiye Futbol Adamları Derneği) Ortak Yayını, Ankara.
101. Köknel, Ö. (1982). Kaygıdan Mutluluğa Kişilik. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
102. Köknel, Ö. (1996). Bireysel ve Toplumsal Açından Şiddet. İstanbul: Altın Kitaplar.
103. Kulaksızoğlu, A. (2006). Ergenlik Psikolojisi (8.Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi
104. Kurtyılmaz, Y. (2005). Öğretmen adaylarının saldırganlık düzeyleri ile akademik başarıları, iletişim ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkiler (Anadolu Üniversitesi ve Osmangazi Üniversitesi öğrencileri üzerinde bir araştırma). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı. Eskişehir.
105. Kuru, E. (2003). Futbolda Şiddet ve Önlenmesi. Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi. Ankara.
106. Kuzucu, Y. ve Ozdemir, E. (2003). Kucukler İçin Buyuklere. Ankara. Mamak Yayınları.
107. Kwok, L.S. (1996) “The Stres, Support and Psychological Well-Being of Single –Parent Mothers”, In Partial Fulfillment of the Requirements fort he Degree of Master of Social Seciences, Department of Social Work and Social Administration, The University of Hong Kong, Retrieved (29.11.2002) from: <http://sunzi.lib.hku.hk/hkuto/view/B21978083/ft.pdf>.
108. Laporte, L. Jiang, D. Debra, J.P. ve Chamberland, C. (2011). The Relationship Between Adolescents’ Experience of Family Violence and DatingViolence. Youth Society, 43(1):3–27.
109. Lehmann, P & Wirtz, C. (2004) Household formation in the EU – Lone parents. EUROSTAT, Statistics in focus,3(5), ECHP UDB.
110. Maldonado, S. (2005). Beyond economic fatherhood: Encouraging divorced fathers to parent. University of Pennsylvania Law Review, 153(3), 921-1009.
111. McCord, J. (1979). Some Child-Rearing Antecedents Of Criminal Behavior İn Adult Men. Journal Of Personality And Social Psychology, 37, 1477-1486.

112. MEB Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2007). Türkiye Büyük Millet Meclisi Çocuklarda ve Gençlerde Artan Şiddet Eğilimi ile Okullarda Meydana Gelen Olayların Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu. Ankara.
113. MEB, (2006). Eğitim Ortamında Şiddetin Önlenmesi ve Azaltılması Strateji ve Eylem Planı (2006-2011+), Milli Eğitim Bakanlığı.
114. Meese, R 1990, "Currency fluctuations in the post-Bretton Woods era", Journal of Economic Perspectives, 4: 117-134.
115. Menteş, A. (2007). Lise Öğrencilerinin Atılganlık Düzeyine Sporun Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
116. Nazlı, S. (2003). Aile Danışmanlığı. 3. Baskı, Ankara: Anı Yayıncılık
117. Newman, K. (1986). Symbolic dialectics and generations of women: Variation in the meaning of post-Divorce downward mobility. American Ethnologist, 13(2), 230-252.
118. Orhun, A. (1991). Pedagojik Açından Performans Sporü, (Der: Erdemli, A.) Spor Felsefesine Yeni Yaklaşımlar. İstanbul: Meya Yayınları.
119. Öz, İ. (1997). Çocuk ve Aile. Ankara: Kök Yayıncılık.
120. Özağı, A. (2007). Depresyon Düzeyi Yüksek Parçalanmış Aile Çocuklarıyla Yapılan Eğitsel Grup Oyunlarının Depresyon Düzeylerine Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
121. Özdemir, S. (2001). Uçucu Madde Kullanımı ve Şiddet. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü.
122. Özdemir, U. Laçın, A. Yiğit, T. Saruç, S. ve Kılıç, A. K. (2006b). Boşanmış Aileden Gelen Çocuklar Üzerine Bir Araştırma. Küreselleşen Dünyada, Sosyal Hizmetlerin, Konumu, Hedefleri ve Geleceği Sempozyumu Sunum Kitabı, Antalya: Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Yayınları.
123. Özdevecioğlu, M. ve Y.Yalçın.(2010). Spor Tatmininin Sporcuların Stres ve Saldırganlık Düzeyleri Üzerindeki Etkisi, Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 4(1):48-61.

124. Özen, Ş, D. (1999). Eşler arası Çatışma ve Boşanmanın Çocuklar Üzerindeki Etkileri1: Davranış ve Tutum Problemleri. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 6(1)
125. Özgür, G. Yörükoğlu, G. Arabacı, L.B. (2011).Lise Öğrencilerinin Şiddet Algıları, Şiddet Eğilim Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler. Psikiyatri Hemşireliği Dergisi – Journal of Psychiatric Nursing;2(2):53-60.
126. Özgüven, İ.E. (2001), Ailede İletişim ve Yaşam, Ankara: Pdrem Yayınları.
127. Özkan İ, Özen A (2008). Öğrenci Hemşirelerde Boyun Eğici Davranışlar ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişki. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, 7 (1).
128. Özsöz, C. (Nisan 2009).Şiddetin Tanımlanması ve Simgesel Şiddet. Sosyoloji Notları. 3 Aylık Yaygın Sosyoloji Dergisi. Ankara.
129. Öztürk, N. (2008). Ortaöğretim 9. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Bazı değişkenler Açısından İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
130. Öztürk, M. (2005). Boşanma Sonrası Çocuğun Gösterebileceği Tepkiler. Popüler Psikiyatri Dergisi, Sayı: 26
131. Page, A.Z. İnce, M. (2008).Aile İçi Şiddet Konusunda Bir Derleme. Türk Psikoloji Yazıları, Aralık, 11 (22), 81-94.
132. Patterson, J. M. (2002). Integrating family resilience and family stress theory, Journal of Marriage and Family, 64(2), 349-360.
133. Pişkin, M. (Ocak, 2012). Akran Şiddetine Alternatif Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi. Kamuda Sosyal Politika Dergisi.
134. Pledge, D.S. (1992). Marital separation/divorce A review of individual responses to amajor life stressor. Journal of Divorce & Remarriage, 17(3&4), 151- 182.
135. Polat, O. (2002). (Erişim Tarihi: 20.04.2012). www.kriminoloji.com.
136. Psikiyatrik Sosyal Hizmetler.(20.04.2010). Tek Ebeveynli Çocukların Gelişim Özellikleri. Nisan 2010 Aile Ruh Sağlığı, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Yayını.
137. Reiss, A.J. Farrington, D.P. (1991). Advancing Knowledge About Co-Offending: Results From a Prospective Longitudinal Survey of London Males. Journal of Criminal Law and Criminology, 83, 60-395.

138. Rhea, J. Lantz, D. (2004). Violent, Delinquent, and Aggressive Behaviors of Rural High School Athletes and Non-Athletes. *Physical Educator*. Early Winter. Vol. 61 Issue 4. p. 170.
139. Richards, L.N. & Schmiede, C.J. (1993). Problems and strengths of single-parent families: Implications for practice and policy. *Family Relations*, 42(3), 277-285.
140. Risman, Barbara J.(1986). "Can men 'mother'? Life as a single father." *Family Relations* 35(1), 95-102.
141. Ruspini, E. (1999). Lone mothers and poverty in Italy, Germany and Great Britain, evidence from panel data. Working Papers of the Institute for Social and Economic Research, Paper No. 99-10. Colchester: University of Essex.
142. Sağlam, M, (2011). Boşanma Sürecinde Olan Ailelerdeki Çocukların Aile Algılarının ve Sorunlarının Resimler Aracılığı İle incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi(Çocuk Gelişimi) Ana Bilim Dalı, Ankara.
143. Salk, L. (2002). *Bebeklikten Yetişkinliğe Çocuğun Duygusal Sorunları* (Çeviren: E. Onur). İstanbul: Remzi Kitabevi.
144. Sayar, K. (2006). Babasızlık. *Popüler Psikiyatri Dergisi*, Sayı: 33.
145. Sears. D.O. Peaplu. L.A. Taylor. S.E. (1991). *Social Psychology*. 7. Baskı Englewood Cliffs. New Jersey: Prentice Hall.
146. Serin, N. B. ve Öztürk, S. (2007). "Anne-babası boşanmış 9–13 yaşlarındaki çocuklar ile aynı yaş grubundaki anne-babası boşanmamış çocukların benlik saygısı ve kaygı düzeyleri." *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 8(2), 117-128.
147. Seven, S.(2008). *Çocuk Ruh Sağlığı*. Ankara: Pegem Yayınları.
148. Sezer, Ö. (2010). Ergenlerin Kendilik Algılarının Anne Baba Tutumları ve Bazı Faktörlerle İlişkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*. Haziran 2010. Cilt:VII1, Sayı: I, 1-19.
149. Shapiro, Adam. (1996). Explaining psychological distress in a sample of remarried and divorced persons: The influence of economic distress. *Journal of Family Issues*, 17, 186- 203.

150. Shaw. (2006). Okullarda Suçun Önlenmesi Ve Polis Margaret Çev. İsmail Yılmaz, İtibar Uğurlu 1.Bs Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı: Ankara.
151. Smith, E.R. Mackie, D.M. (2000). Spor Psikolojisi. (Çev. Ş. Tiryaki). Ankara: Eylül Yayınları.
152. Sporda Şiddet Ve Saldırganlık Üzerine Yapılan Araştırmalar. (Erişim Tarihi: 20.04.2012). [http://www.bilgininadresi.net/Madde/32306/Sporda-Siddet-Ve Saldırganlık-Uzerine-Yapılan-Arastırmalar](http://www.bilgininadresi.net/Madde/32306/Sporda-Siddet-Ve-Saldırganlık-Uzerine-Yapılan-Arastırmalar).
153. Strell, M. ve Duncan, S. (2004). Combining lone motherhood and paid work: the rationality mistake and Norwegian social policy. *Journal of European Social Policy*,14(1), 41-54.
154. Şahin H. M. (2003). Sporda Şiddet ve Saldırganlık. Ankara: Nobel yayın dağıtım.S: 49–68–72. 80–85.
155. Şahin, M. (2010). Lise öğrencilerini okul sonrası zamanlarda şiddete yönelmesi ve ders dışı sporla ilişkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Samsun.
156. Şentürk, Ü. (2006). “Parçalanmış aile çocuk ilişkisinin sebep olduğu sosyal problemler (Malatya Uygulaması)”, Basılmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Malatya, Türkiye.
157. Şirvanlı Özen, D. (2003). The impact of interparental divorce on adult attachment styles and perceived parenting styles of adolescents: Study in Turkey. *Journal of Divorce & Remarriage*, 40(1/2), 129-149.
158. Talimciler, A. (2003). Türkiye’de Futbol Fanatizmi ve Medya İlişkisi. İstanbul: Bağlam Yayınları.
159. Taşkesen, O. (2011). Güzel Sanatlar ve Spor Liselerinin Resim Bölümleri ile Genel Liselerde Verilen Görsel Sanatlar Eğitiminin Öğrencilerin Şiddete Yönelik Davranışlarına Etkileri Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ankara.
160. Tawnley, K.F & M.E. Edmondson(1991), “Self Sufficiency for Single Parent Families. An Integrated Approach”, *Journal of Home Economics*, 83: 16 – 19.

161. Tekin, A. Tekin, G. ve Eliöz, M. (2011). Kick-Boksörlerin Çeşitli Değişkenlere Göre Öfke ve Saldırganlık Düzeylerinin Araştırılması. Türkiye Kickboks Federasyonu Spor Bilimleri Dergisi, 4(1), Ocak.
162. Terzi, Ş. (2007). Okullarda Yaşanan Şiddeti Önleyici Bir Yaklaşım: Kendini Toparlama Gücü. Aile Ve Toplum Eğitim Kültür Ve Araştırma Dergisi, cilt:3, sayı, 12, 73-82
163. Tiryaki, Ş. (1996). Spor Yapan Bireylerin Saldırganlık Düzeylerinin Belirlenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi. Mersin. Şahin, M. (2010). Lise öğrencilerini okul sonrası zamanlarda şiddete yönelmesi ve ders dışı sporla ilişkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Samsun.
164. Tiryaki, Ş. (2000). Spor Psikolojisi. Ankara: Eylül Kitap ve Yayınevi.
165. Toksoy, Ş.E. (2005). Liseli ergenler üzerinde ebeveyn ölümünün psikososyal etkileri. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
166. Topuz, R. (2008). Amatör Futbol Oyuncularının Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, , Konya.
167. TÜİK, (2007). Türkiye İstatistik Kurumu . www.tuik.com.tr.
168. TÜİK, (2013). Türkiye İstatistik Kurumu. www.tuik.com.tr.
169. TÜİK, (2014). Türkiye İstatistik Kurumu. www.tuik.com.tr.
170. TÜZÜN, Ü. (2002). Gelişen İletişim Araçlarının Çocuk ve Gençlerin Etkileşimi Üzerine Etkisi Düşünen Adam; 15(I):46-50.
171. Uçan, A. (2007). Okullarda Şiddet Sorununun Çözümü Sanat Eğitimi. 3. Ulusal Sanat Eğitimi Sempozyumu, 19 – 21 Kasım. Gazi Eğitim Fakültesi, Ankara.
172. Uhlenberg, B.M.(1989), "Like Skills: How Interested Are Single Parents", Journal of Home Economics, 81: 4, 4 – 9
173. Uluçay, T. (2012). Müzik Eğitiminin Ortaöğretim Öğrencilerinin Şiddet Eğilimlerine Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İnönü Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Malatya.

174. Uluğ, M. ve Candan, G. (2008), Parçalanmış (Boşanmış) Aile Sorununun Öğrenciye Etkisi. İstanbul Kültür Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü, EğitimPsikolojisi Sempozyumu, İstanbul.
175. Ulusal Güvenlik Merkezi (The National School Safety Cater 2006)
176. Umberson, D. & Williams, C. L. (1993). Divorced fathers: Paternal role strain and psychological distress. *Journal of Family Issues*, 14, 378-400.
177. Updegraff, K, McHale, S.M. Crouter, A.C. ve Kupanoff, K. (2001). Parents' Involvement in Adolescents' Peer Relationships: A Comparison of Mothers' and Fathers' Roles. *Journal of Marriage and Family*, 63 (3) pp. 655-668.
178. Uzuner, Y. (2003). Çocukta Ruh Sağlığı, Uyum Bozukluğu. Ailede Ruh Sağlığı. (ed. Y. Uzuner).Eskişehir: Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, s. 45-56.
179. Ünsal, A. (1996).“Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi”, *Şiddet. Cogito*, Sayı: 6-7, Sayfa: 29-36.
180. Voltan, N. (1980). Grupta Atılmanlık Eğiliminin Bireyin Saldırganlık Düzeyine Etkisi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*. (3): 62 - 66.
181. Wallerstein, J. S. & Kelly, J. (1980). *Surviving the breakup: How children and parents cope with divorce*. New York: Basic Books.
182. Wang, H. & Amato, P. R. (2000). Predictors of divorce adjustment: Stressors, resources, and definitions. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 655–668.
183. Yalçın, İ. (2004). Ailelerinden Algıladıkları Destek Düzeyleri Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
184. Yavuzer, H. (1992). *Çocuk Eğitimi El Kitabı* , (9. Baskı). İstanbul Remzi Kitabevi.
185. Yavuzer, H. (2004). *Ana-Baba ve Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi
186. Yavuzer, Y. (2011). Okullarda Saldırganlık/Şiddet: Okul ve Öğretmenle İlgili Risk Faktörleri ve Önleme Stratejileri. *Millî Eğitim*, Sayı 192, Güz.
187. Yazgan İnanç, B. Bilgin, M. Kılıç Atıcı, M. (2004). *Çocuk ve Ergen Gelişimi. Gelişim Psikolojisi*. Nobel Kitabevi.
188. Yazıcıoğlu, Y. (1995). Değişen Teknoloji ve Aileye Etkisi. Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.
189. Yetim, A. (2000). *Sosyoloji ve Spor*, Ankara: Topkar Matbaacılık.

190. Yıldırım, B. (1997). Futbol Seyircisinin Saldırganlığı ile İlgili Bir Araştırma. Yayınlanmamış Bitirme Çalışması, Celal Bayar Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Manisa.
191. Yıldız, S. A. (2004). Ebeveyn tutumları ve saldırganlık. Polis Bilimleri Dergisi, 6(3-4), 131-150.
192. Yılmaz, A. (1998). Tek ebeveynli ve iki ebeveynli ailelerden gelen üniversite öğrencilerinin kendilik imgesi. Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Dergisi, 5(3), 142-150.
193. Yörükoğlu, A. Çocuk ve Ruh Sağlığı (21.Baskı), Ankara: Özgür Yayınları, 1997.
194. Zani, B. ve Kirchler, E. (1991). When Violence Overshadows The Spirit of Sporting Competition: Italian Football Fans and Their Clubs. Journal of Community and Applied Social Psychology, Vol.1.

EKLER

Ek-1: İzin Belgeleri

Ek-2: Anket Formları

Ek 3: Veriler

EK 1: İZİN BELGELERİ

Evrak Tarih ve Sayısı: 31/08/2015-7446

T. C.
DÜMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı :77976620-300-
Konu :Öğrenci İşleri (Genel)

Sayın Şerife VARHAN
KANLICA MAH.266 SK.197 Merkez AFYONKARAHİSAR 5054004032

İlgi : Afyonkarahisar Valiliği, İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nün 18.08.2015 tarih ve 8147254 nolu yazısı.

Afyonkarahisar Valiliği, İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nün 18.08.2015 tarihli Bilimsel Çalışma İzni konulu yazısı ekte yer almakta olup gereğini bilgilerinize rica ederim.

e-imza
Hüseyin ŞEN
Enstitü Sekreteri

Evrakı Doğrulamak İçin : <http://ebys.dpu.edu.tr/enVision/Dogrula/LMYP5P>

Evliya Çelebi Yerleşkesi Tavşanlı Yolu 10. Km 43100 KÜTAHYA Ayrintılı bilgi için irtibat: H.CEYLAN Memur
Telefon: (0 274) 265 20 79 Faks: (0 274) 265 20 95
E-Posta : Elektronik ağı:<http://saglikbilimleri.dpu.edu.tr>
saglikbilimleri@dpu.edu.tr

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununa göre Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.

T.C.
AFYONKARAHİSAR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

POSTA

Sayı : 86649407 -605-E.8147254
Konu: Bilimsel Çalışma İzni
(Şerife VARHAN)

18.08.2015

DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
(Sağlık Bilimleri Enstitüsü)

İlgi : Valilik Makamının 17/08/2015 tarih ve 605/8131883 sayılı olur yazıları.

Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Şerife VARHAN' ın; "Ortaöğretim Düzeyindeki Tek Ebeveynli Sporcuların 12 Haftalık Spor Etkinliklerinin Saldırganlık ve Şiddet Eğilim Düzeylerine Etkisinin Araştırılması" konulu tez çalışmasında kullanılmak üzere ilgi olurda belirlenen anket çalışmasını Müdürlüğümüze Ortaöğretim okulu öğrencilerine yapabilmeleri için, Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme (AR-GE) Birimi "Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü" tarafından 07/03/2012 tarihli ve B.08.0.YET.00.20.00.0/3616 sayılı bakanlık onayı ile yayınlanan Genelge doğrultusunda ilgili izin talebini incelemiş olup ; "Valilik Oluru" ve "Onaylanmış Veri Toplama Aracı" ekte gönderilmiştir.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

Mevlüt ÇINAR
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdürü V.

Eklere:

- Valilik Onayı (1 sayfa)
- Onaylanmış Veri Toplama Aracı (5 sayfa)

Bu evrakın 5070 Sayılı Kanun Gereğince
E-İMZA ile imzalandığı tasdik olunur.
18.08.2015

Karaman İş Merkezi K:5 Ar-Ge Birimi
Elektronik Ağ: www.meb.gov.tr
e-posta: avbir03@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: Göktül AKPINAR / AR-GE Görevlisi
Tel: (0272) 2137603/208
Faks: (0 272) 2137605

T.C.
AFYONKARAHİSAR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 86649407 -605-E.8131883
Konu: Bilimsel Çalışma İzni
(Şerife VARHAN)

17/08/2015

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü'nün 10/08/2015 tarih ve 91647215/4 sayılı yazıları.

Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Şerife VARHAN' ın yürütmekte olduğu "Ortaöğretim Düzeyindeki Tek Ebeveynli Sporcuların 12 Haftalık Spor Etkinliklerinin Saldırganlık ve Şiddet Eğilim Düzeylerine Etkisinin Araştırılması" konulu yüksek lisans tez çalışmasında kullanılmak üzere ilimiz Ortaöğretim Okulu öğrencilerine anket çalışması yapması ve çalışmaları tamamlandıktan sonra sonuçlarının birer örneğinin İl Millî Eğitim Müdürlüğü'ne teslim edilmesi şartıyla, Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme (Ar-Ge) birimi teklifi doğrultusunda, müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamınızca da uygun görülmesi halinde gereğini olurlarınıza arz ederim.

Metin YALÇIN
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR
17/08/2015

Ali Osman İŞŞEN
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek: 5 sayfa

Karaman İş Merkezi K:5 AR-GE Birimi
Elektronik Ağ: www.meb.gov.tr
e-posta: adsoyad@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: Göktül AKPINAR /Ar-Ge Görevlisi
Tel: (0 272) 2137603/208
Faks: (0 272) 2137605

T.C.
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Sayı :91647215 / 4
Konu : Bilimsel Çalışma İzni Hk.

10/ 08 / 2015

AFYON İL Millî Eğitim Müdürlüğü'ne

Üniversitemiz, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalında Yüksek Lisans Öğrencisi olan Şerife VARHAN' ın yürütmekte olduğu "*Orta Öğretim Düzeyindeki Tek Ebeveynli Sporcuların 12 Haftalık Sportif Etkinliklerinin Saldırganlık ve Şiddet Eğilim Düzeylerine Etkisinin Araştırılması*" konulu Yüksek Lisans Tez çalışması kapsamında; Ortaöğretim Okulu Öğrencilerine anket uygulayacaktır. Uygulanacak olan anket formu ekte sunulmuştur.

Gereğini Bilginize Arz Ederim.

Ek-1. Anket Formu

Doç. Dr. Adnan ERSOY
Anabilim Dalı Başkanı

13 Ağustos 2015

8048433

T.C.
AFYONKARAHİSAR İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNE

Dumlupınar Üniversitesi 201471511014 numaralı Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans öğrencisiyim. Tez çalışmam kapsamında Afyonkarahisar İlindeki orta öğretim okullarında okuyan öğrencilerle anket gerçekleştireceğim için ekte sunulu olan bilimsel araştırma için gerekli olan Bilimsel Çalışma izin yazısının tarafıma verilmesini talep etmekteyim.

Gereğini Bilgilerinize arz ederim. 13/08/2015

0505 400 40 34
0505 400 40 32

Şerife VARHAN
DPÜ Yüksek Lisans Öğrencisi

Afyonkarahisar Valiliği
İl Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü

EK

- 1- DPÜ Bilimsel Çalışma İzni (1)
- 2- Anket Formları (3)

EK 2: ANKET FORMU**KİŞİSEL BİLGİ FORMU****SEVGİLİ ÖĞRENCİLER;**

Bu araştırmanın amacı, Afyonkarahisar ilinde yaşayan Orta Öğretim Düzeyindeki Tek Ebeveynli Sporcuların 12 Haftalık Sportif Etkinliklerinin Saldırganlık ve Şiddet Eğilim Düzeylerine Etkisinin Araştırılmasıdır. Bu çalışma Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalında yürütülen yüksek lisans tezi çalışması olup, elde edilecek veriler, yalnızca akademik amaçlar için kullanılacaktır.

Aşağıda “Demografik Bilgiler” bölümünde sizlere sorulan sorulara uygun cevaplar verdikten sonra her insanın zaman zaman hissedebileceği birtakım durumların maddeler halinde verildiği ifadelerden sizin genellikle hissettiklerinizi tanımlıyor olana (X) koyunuz.

Şimdiden yapacağınız katkılardan dolayı teşekkür ederim.

Şerife VARHAN

Yüksek Lisans Öğrencisi

DEMOGRAFİK BİLGİLER

- 1- Yaşınız :.....
- 2- Cinsiyetiniz :Erkek ( ) Bayan ( )
- 3- Uğraştığınız Spor Dalı :.....
- 4- Kaç yıldır spor yapıyor sunuz :1-3( ) 4-6 ( ) 7-9 ( ) 10 ve üstü ( )
- 5- Kaçınıcı sınıfta okuyor sunuz :9 ( ) 10 ( ) 11 ( ) 12 ( )
- 6- Hangi Ebeveyniniz ile birlikte yaşıyorsunuz. Nedeni : Anne ( ) Baba ( )
Nedeni : Terk ( ) Boşanma ( ) Ölüm ( )

7- Ebeveyninizin Aylık Geliri :1000 tl ve altı ( ) 1001-1500tl arası ( )
1501-2000 tl arası ( ) 2001 tl ve üzeri ( )

8- Ebeveyninizin öğrenim durumu: İlkokul ( ) Orta okul ( )
Lise ( ) Üniversite ( )

9- Ebeveyninizin çalışma durumu : Çalışıyor ( ) Çalışmıyor ( )

10- Siz dahil kardeş sayısı :.....

11- Evde kaç kişi yaşıyor :.....

12- Evde alkol kullanımı varmı :Var ( ) Yok( )

SALDIRGANLIK ÖLÇEĞİ

Bu envanter kişilerin bazı durumlarda gösterebileceği davranış, düşünce ve duyguları yansıtan ifadelerden oluşmuştur. Her ifade için yanıt kâğıdında iki uç arasında yer alan yedi seçenek bulunmaktadır. Kendinize en yakın bulduğunuz bir yeri işaretleyiniz.

Örnek: “Filmlerdeki şiddet sahnelerini izlemek” ifadesi size tam olarak uyuyorsa ya da filmlerdeki şiddet sahnelerini izlemek her zaman hoşunuza giderse, “Bana çok uyuyor” ucuna en yakın parantezin içine bir X işareti koyunuz. Eğer çoğu zaman hoşunuza gidiyorsa, onun yanındaki ya da bir sonrakini işaretleyebilirsiniz. Filmlerdeki şiddet sahnelerini izlemek hiç hoşunuza gitmezse “Bana hiç uymuyor” ucuna en yakın parantezi işaretleyiniz. Eğer çoğu zaman hoşunuza gitmiyorsa, bunun yanındaki ya da bir öncekini işaretleyiniz.

		Bana çok uyuyor	Bana biraz uyuyor	Bana uyuyor	Kararsızım	Bana uymuyor	Bana biraz uymuyor	Bana hiç uymuyor
1	Haklı olan kişi, karşındakine doğal olarak herkesin içinde sert ve kırıcı davranabilir.							
2	Beni öfkeliendiren kişiye genellikle öfkelenirim.							
3	Haksızlık karşısında kişinin hakkını araması kendi bilek ve dil gücüne kalmıştır.							
4	Rahatsızlığımı içimde tutmaktansa bu duygumu beni rahatsız eden kişiye açabilirim, örneğin; dumanından rahatsız oluyorsam, yanımda sigara içene rahatsız olduğumu söylerim.							
5	Başarısızlıklar karşısında kolay kolay ümitsizliğe kapılmam							
6	Satın aldığım, fakat sonradan içime sinmeyen bir malı değiştirmeye götürebilirim.							
7	Bir kişi beni küçük düşürmüştü içimden onunla alay eder ve ona küfür ederim.							
8	Bir şeyi çok istiyorsam, istediğimi açıkça belirtmem imada bulunurum.							
9	Bana haksızlık ettiğine inandığım kişilerin başına kötü işler geldiğini, mahvolduğunu hayal ederek avunurum.							
10	Eğer bir düşüncenin doğruluğuna inanıyorsam, bu düşünceyi savunan tek kişi ben olsam bile yine de fikrimi savunurum.							
11	Yeni tanıştığım kişilerle rahatça konuşabilirim.							
12	Karşımdakilere gerek olumlu gerek olumsuz duygularımı rahatça açabilirim.							
13	Eğer bir insan beni çok sınırlendirmişse üzerine yürüyebilirim.							
14	Sınırlendiğimde bazen öyle kendimden geçerim ki ağzımdan çıkan sözlerin farkında olmam.							

15	Bu dünyada yaşayabilmeleri için insanların acımasız olmaları gerekiyor.								
16	Bir dükkân, bir butik veya markette, satıcının benimle ilgilenmediğine inanırsam, onun sonradan çok fazla vaktini alarak intikamımı alırım.								
17	Bana emretmeye hakkı olmadığına inandığım bir kişinin buyruğuna ses çıkartmazsam da ya verdiği işi yapmam ya da yapsam da bir şeye benzemez.								
18	Bir kişi beni kırsa fakat sonra özür dilese, beni ne kadar kırmış olduğunu en az birkaç kez üstü kapalı da olsa hatırlatmadan rahat edemem.								
19	Bir kimse görevini yapmadığında her kim olursa olsun bunu kendisine söylerim.								
20	Çok saygı duyduğum bir kişi benimkinin tersi bir düşünceyi savunuyor diye kendi düşüncemi savunmaktan vazgeçmem.								
21	Topluluk karşısında konuşmaktan çekinmem.								
22	Benimkinin tersi olan görüş ve düşünceleri alt etmek bana keyif verir.								
23	Sinirlenirsem, tanımadığım kişilerle ağız dalaşına hatta tokatlaşmaya veya yumruk kavgasına girişebilirim.								
24	Kişinin hakkını yedirmemek amacıyla başkalarının hakkını yemesini ters bir davranış değildir.								
25	Çevremdekiler istediklerimi yapana dek, imalar, iğnelemelerle onları tedirgin ederim.								
26	İstemediğim bir şey yapmam istendiğinde ya o işi geciktiririm ya da baştan savma yaparım.								
27	Bir arkadaşım bir isteğimi yapmamakta direnirse ona, vaktiyle onun için yapmış olduğum iyilikleri hatırlatırım.								
28	Bir kimseden bir istekte bulunacaksam, araya bir aracı koymaktansa gider, yüz yüze görüşürüm.								
29	Birisi bende bir hata bulursa, ben de onun hatalarını bulur ve ortaya dökerim.								
30	İstemediğim bir yer ve toplantıya gitme vakti gelince hastalanıveririm.								

ŞİDDET EĞİLİMİ ÖLÇEĞİ

Aşağıda bir insanın yaşamındaki çeşitli tepkilerini ve düşüncelerini ifade eden cümleler yer almaktadır. Her tepkinin sizin düşüncenize uygun olup olmadığını belirtiniz.

	Hiç Uygun Değil	Biraz Uygun	Uygun	Çok Uygun
1. Hoşuma gitmeyen bir olayla karşılaştığımda hemen sinirlenirim.	( )	( )	( )	( )
2. Doğru olduğuna inandığım konularda eleştirilmek beni sinirlendirir.	( )	( )	( )	( )
3. Rahatsız olduğum durumlar karşısında sinirlendiğimde kendimi kontrol edemiyorum.	( )	( )	( )	( )
4. Duyusal ya da fiziksel olarak rahatsız edildiğimde fiziksel olarak karşılık verme isteği duyarım.	( )	( )	( )	( )
5. Sinirli olduğumda bir şeyleri kırma isteği duyarım.	( )	( )	( )	( )
6. Arkadaşlarım annem, babam vb. insanlarla çok sık tartışmaya girerim.	( )	( )	( )	( )
7. Hek etmiş olanlara layık oldukları ceza verilmelidir.	( )	( )	( )	( )
8. Eğer beğenmediğim bir şey olursa en yakınım ile bile tartışırım.	( )	( )	( )	( )
9. Bence hayvanların av maksadı ile vurulmasında sakınca yoktur.	( )	( )	( )	( )
10. Diğerlerinin saldırılarına karşı güçlü bir arkadaş grubu mutlaka olmalıdır.	( )	( )	( )	( )
11. Eğer saldırıya uğramışsam aradan geçen zamana bakmaksızın aynı şekilde karşılık veririm.	( )	( )	( )	( )
12. İnsan çevreden gelen tehditlere daima hazır olmalıdır.	( )	( )	( )	( )
13. Bu dünyada en önemli şey diğerlerinden güçlü olmaktır.	( )	( )	( )	( )
14. Sık sık kavga ederim.	( )	( )	( )	( )
15. Bazı insanlara karşı zor kullanılabileceğine inanırım.	( )	( )	( )	( )
16. Bazı hallerde insanlara zor kullanılabileceğini inanırım.	( )	( )	( )	( )
17. Kavgaaları seyretmek beni rahatsız etmez.	( )	( )	( )	( )
18. İnsanların benden korkması hoşuma gider.	( )	( )	( )	( )
19. Bazen başkalarına zarar verme isteği duyarım.	( )	( )	( )	( )
20. Sokakta başıboş dolaşan hayvanlar ortadan kaldırılmalıdır.	( )	( )	( )	( )

1	Demografik Özellikler											Son Test Sıddet Eğitimi Ölçeği																																															
	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30																														
	Numara	Yaş	Cinsiyet	Spor dalı	Spor türü	Sınıf	Ünvan	İstihdam durumu	Yaşadığı yer	Yaşadığı şehir	Yaşadığı ilçe	Yaşadığı mahalle	Yaşadığı sokak	Yaşadığı kat	Yaşadığı daire	Yaşadığı oda	Yaşadığı bina	Yaşadığı blok	Yaşadığı site	Yaşadığı apartman	Yaşadığı villa	Yaşadığı ev	Yaşadığı kiralık	Yaşadığı diğer	Yaşadığı diğer 1	Yaşadığı diğer 2	Yaşadığı diğer 3	Yaşadığı diğer 4	Yaşadığı diğer 5	Yaşadığı diğer 6	Yaşadığı diğer 7	Yaşadığı diğer 8	Yaşadığı diğer 9	Yaşadığı diğer 10	Yaşadığı diğer 11	Yaşadığı diğer 12	Yaşadığı diğer 13	Yaşadığı diğer 14	Yaşadığı diğer 15	Yaşadığı diğer 16	Yaşadığı diğer 17	Yaşadığı diğer 18	Yaşadığı diğer 19	Yaşadığı diğer 20															
61	127	16	1	futbol	2	11	1	1	2	3	hastane çalışanı	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2										
62	78	17	1	futbol	2	12	2	1	2	1	ipçi	1	4	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2									
63	64	15	2	basketbol	1	10	1	3	1	2	ev hanımı	2	3	2	3	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2							
64	122	16	2	basketbol	1	10	2	1	2	2	serbest meslek	1	2	1	3	2	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2						
65	116	15	2	voleybol	2	9	1	2	1	1	ev hanımı	2	4	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2					
66	161	16	1	futbol	2	10	2	2	3	4	mağaza müdürü	1	3	2	4	2	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2				
67	121	14	1	futbol	1	9	1	2	1	1	temizlik personeli	1	3	2	4	2	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2				
68	78	16	2	jimnastik	2	11	1	4	4	öğretmen	1	3	2	4	2	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2			
69	232	16	2	basketbol	1	11	1	2	1	2	ev hanımı	2	4	2	4	2	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2		
70	87	17	1	stiletizm	3	12	2	1	3	3	memur	1	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2		
71	826	16	1	futbol	2	11	2	2	1	2	poför	1	1	1	3	2	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2		
72	112	16	2	voleybol	2	10	1	2	1	1	ev hanımı	2	4	2	3	2	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
73	205	15	1	futbol	1	9	2	3	1	2	serbest meslek	1	4	2	3	3	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2		
74	283	15	2	voleybol	1	9	2	2	3	3	ipçi	1	3	2	4	2	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2		
75	1001	16	1	basketbol	2	10	2	2	2	1	terzi	1	3	3	6	3	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2		
76	666	15	2	voleybol	1	9	1	2	2	1	ev hanımı	2	3	2	4	2	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2		
77	160	15	1	futbol	1	9	2	3	2	1	memur	1	4	2	6	3	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2		
78	468	15	1	futbol	1	9	1	2	1	3	ev hanımı	2	3	2	4	2	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2		
79	330	16	2	basketbol	2	9	1	2	1	3	ev hanımı	2	4	2	3	3	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
80	379	16	2	voleybol	2	9	1	2	1	3	ev hanımı	2	3	2	4	2	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2		
81	31	14	1	futbol	2	9	2	4	4	öğretmen	1	3	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
82	147	15	2	voleybol	2	9	1	2	1	1	ev hanımı	2	6	3	7	3	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2		
83	138	15	2	voleybol	2	9	1	2	1	1	ev hanımı	2	2	1	3	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	
84	1	16	1	stiletizm	1	10	2	2	3	3	hizmetli	1	1	1	3	3	1	2	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
85	427	17	2	voleybol	3	12	2	3	4	4	antrenör	1	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
86	408	17	1	futbol	2	12	1	2	4	3	memur	1	1	1	1	1	2	3	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
87	72	15	1	futbol	2	10	1	3	1	2	ev hanımı	2	2	1	3	2	2	2	3	1	2	1	1	4	1	1	3	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
88	1013	17	2	voleybol	1	12	2	4	3	3	esnaf	1	3	2	3	2	1	4	4	2	3	1	1	4	1	4	2	3	2	4	1	4	1																										

1		Demografik Özellikler																														
2	3	Ruhsata	Yaş	Cinsiyet	Sportball	SportYılı	Sımf	Ubeveyn	UbeveynMedeni	Aylik	Çğretim	Eklek	Çalışma Durumu	BardeSayesi	ye mlkalemy	Kp Sayesi	ye mlkpı	Atbol	Ön Test Sağ luga mlk Pıam	Ön Test Ş İdlet Eğ İlimi Pıam	Ön Test Sağ luga mlk De recessı	Ön Test Ş İdlet De recessı	Ön Test Yıkıcı Sağ luga mlk	Ön Test Atılğan Sağ luga mlk	Ön Test Edılgen Sağ luga mlk	Son Test Sağ luga mlk Pıam	Son Test Ş İdlet Eğ İlimi Pıam	Son Test Sağ luga mlk De recessı	Son Test Ş İdlet Eğ İlimi Düveyl	Son Test Yıkıcı Sağ luga mlk	Son Test Atılğan Sağ luga mlk	Son Test Edılgen Sağ luga mlk
76	666	15	2	voleybol	1	9	1	2	2	1	1	ev hanımı	2	3	2	4	2	2	146	47	3	2	46	49	51	163	45	2	3	32	53	58
77	180	15	1	futbol	1	9	2	3	2	1	memur	1	4	2	6	3	2	2	88	50	2	2	34	31	23	137	43	2	3	48	40	48
78	468	15	1	futbol	1	9	1	2	1	3	ev hanımı	2	3	2	4	2	2	147	31	3	1	45	48	54	112	42	3	3	43	28	41	
79	330	16	2	basketbol	2	9	1	2	1	3	ev hanımı	2	4	2	5	3	2	136	30	3	2	40	38	38	163	66	2	4	55	53	55	
80	379	16	2	voleybol	2	9	1	2	1	3	ev hanımı	2	3	2	4	2	2	136	65	3	3	45	50	41	147	72	2	4	47	51	48	
81	31	14	1	futbol	2	9	2	2	4	4	öğretmen	1	3	2	2	1	1	122	46	3	2	38	30	54	63	28	4	2	12	40	11	
82	147	15	2	voleybol	2	9	1	2	1	1	ev hanımı	2	6	3	7	3	2	106	64	2	3	33	48	25	50	33	2	2	21	14	15	
83	138	15	2	voleybol	2	9	1	2	1	1	ev hanımı	2	2	1	3	2	2	172	63	4	3	54	59	59	154	41	2	3	47	51	56	
84	1	16	1	atletizm	1	10	2	2	2	3	hizmetli	1	1	1	5	3	1	132	64	3	3	43	40	49	149	46	2	3	50	58	41	
85	427	17	2	voleybol	3	12	2	3	4	4	antrenör	1	1	1	2	1	2	106	35	2	1	34	52	20	91	50	4	3	33	26	32	
86	408	17	1	futbol	2	12	1	2	4	3	memur	1	1	1	1	1	2	73	55	1	3	29	18	26	94	25	3	2	16	57	21	
87	72	15	1	futbol	2	10	1	3	1	2	ev hanımı	2	2	1	3	2	2	129	55	3	3	43	48	38	108	41	3	3	34	36	38	
88	1015	17	2	voleybol	1	12	2	1	4	3	esnaf	1	3	2	3	2	1	120	46	3	2	37	59	24	92	55	3	3	32	26	34	
89	524	14	2	voleybol	1	9	2	2	1	1	kasiyer	1	2	1	3	2	1	107	61	2	3	41	35	31	130	41	2	3	34	50	46	
90	82	15	1	futbol	2	9	1	2	1	3	kasiyer	1	1	1	2	1	2	135	28	3	1	39	55	41	69	46	4	3	20	42	27	
91	624	15	2	basketbol	1	10	2	2	1	2	pojör	1	1	1	3	2	2	114	48	2	2	41	49	24	101	46	3	3	39	44	18	
92	512	15	2	voleybol	1	10	1	2	2	3	yönetici	1	1	1	3	2	2	133	52	3	3	48	40	45	65	35	4	2	12	37	16	
93	54	15	1	futbol	2	10	1	2	1	3	kusför	1	1	1	3	2	2	95	51	2	3	31	36	28	84	41	4	3	12	53	19	
94	30	16	2	voleybol	2	10	2	3	4	3	memur	1	2	1	3	2	2	103	26	2	1	21	53	29	108	23	3	2	27	51	30	
95	222	15	2	karate	2	10	2	2	1	1	serbest meslek	1	7	3	5	3	2	138	60	3	3	49	50	39	110	47	3	3	40	41	29	
96	1998	16	2	basketbol	1	11	1	1	1	1	kusför	1	3	2	4	2	2	121	43	3	2	39	55	27	76	37	4	2	16	42	18	
97	218	15	1	futbol	2	10	1	1	1	1	ev hanımı	2	3	2	5	3	2	84	30	2	1	28	27	29	132	54	2	3	43	49	40	
98	652	15	1	futbol	2	10	1	2	1	1	bakıcı	1	1	1	2	1	2	125	45	3	2	50	40	35	138	38	2	2	39	54	45	
99	914	16	2	voleybol	1	11	1	2	2	1	temizlik personeli	1	2	1	3	2	2	127	60	3	3	40	51	36	112	56	3	3	37	30	45	
100	153	15	1	güres	1	9	1	2	1	1	ev hanımı	2	4	2	5	3	2	163	77	4	4	52	55	56	130	39	2	2	42	46	42	
101	149	15	2	voleybol	1	10	1	3	2	1	ıgı	1	2	1	3	2	2	115	46	2	2	35	52	28	108	49	3	3	34	38	36	
102	82	17	1	futbol	2	12	2	1	3	3	serbest meslek	1	2	1	3	2	1	113	56	2	3	39	57	17	103	44	3	3	39	32	32	
103	99	16	2	basketbol	1	11	1	3	1	1	temizlik personeli	1	1	1	2	1	2	116	46	2	2	37	55	24	98	33	3	2	25	42	33	
104	569	16	1	karate	2	11	1	1	2	3	sekreter	1	2	1	3	2	2	118	51	3	3	28	38	52	116	43	3	3	31	42	43	
105	992	16	1	futbol	2	11	2	1	4	3	memur	1	1	1	2	1	1	117	48	3	2	51	59	27	85	43	4	3	26	51	28	
106	518	15	1	futbol	1	10	1	2	1	2	temizlik personeli	1	1	1	2	1	2	115	45	2	2	36	35	44	86	46	4	3	20	39	27	
107	364	15	1	futbol	1	9	1	2	1	1	bakıcı	1	4	2	3	2	2	108	41	2	2	39	50	19	107	43	3	3	38	33	36	
108	148	15	1	futbol	1	9	1	2	1	1	ev hanımı	2	2	1	3	2	2	78	47	1	2	28	25	25	85	47	4	3	22	33	30	
109	918	15	2	voleybol	1	10	1	3	2	2	temizlik personeli	1	1	1	2	1	2	98	55	2	3	46	23	29	126	39	3	2	43	43	40	
110	198	15	2	basketbol	2	10	1	2	1	3	bakıcı	1	1	1	3	2	2	119	53	3	3	41	46	32	77	53	4	3	21	38	18	
111	125	16	2	futbol	4	10	1	2	3	2	ıgı	1	2	1	3	2	2	143	74	3	4	57	41	45	13	33	1	2	2	7	4	
112	134	15	1	futbol	2	9	1	3	2	1	inspetör	1	4	2	6	3	2	95	29	2	1	39	37	19	95	57	3	3	38	27	30	